

Uusjako? Vuoden 1993 tuloverouudistus, verohistoria ja pääoma

Saska Heino

Pro gradu -tutkielma

Politiikan

tutkimuksen laitos

Turun yliopisto

Elokuu 2015

TURUN YLIOPISTO
Politiikan tutkimuksen laitos

HEINO, SASKA: Uusjako? Vuoden 1993 tuloverouudistus, verohistoria ja pääoma

Pro gradu -tutkielma, 118 s., 18 liites.
Poliittinen historia
Elokuu 2015

Suomessa astui voimaan vuoden 1993 alussa joukko uusia tulo- ja varallisuusverolakeja, jotka eriyttivät toisistaan ansio- ja pääomatulojen verotuksen. Verouudistus oli maan historian mitakaavassa poikkeuksellisen laajamittainen ja nopeasti toteutettu. Uudistus on sittemmin toisinaan käsitetty eräänlaiseksi uusjakoiksi ansiotulonsaajilta pääomatulonsaajien hyväksi. Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään yhtäältä tilastopohjaisen argumentoinnin, toisaalta verohistorian keinoin, voidaanko annettua verouudistusta pitää tämän kasvun selittävänä uusjakona, vai tuleeko tuloerojen sinänsä 1990-luvulla tapahtuneelle kasvulle etsiä muita syytekijöitä. Tutkielmani käyttää menetelmään perinteistä lähdekritiikkiä ja marxilaista voiton suhdelvun laskutendenssin lain teoriaa. Näiden avulla on tultu tulokseen, jonka mukaan verouudistusta ei voida pitää tuloerojen kasvua selittävänä tekijänä, vaan niiden kasvu selittyy ennemmin pääoman tuottavuuden parantumisella 1990–2000-luvulla.

Asiasanat

verotus, taloushistoria, marxilainen taloustiede, tuloerot, lama, tulovero, yhteisövero

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Tiivistelmäsiivu	
Tutkielmassa käytetyt lyhenteet	
Kuvaajat ja taulukot	
1. Tutkimusaiheen esittely.....	6
1.1. Tutkimuskysymykset.....	9
1.2. Aiempi tutkimus ja tutkielman viitekehys	
1.2.1. Aiempi tutkimus.....	10
1.2.2. Tutkielman viitekehys.....	11
1.3. Tutkimusaineisto.....	15
2. Pääoman tuottavuus Suomessa vuosina 1949–1994.....	16
3. Henkilö- ja yhteisöverotus Suomessa 1920–1993.....	20
4. Vuoden 1993 tuloverouudistuksen valmistelu	
4.1. Lakiesitysten valmistelu.....	28
4.1.1. Hallituksen linjaukset.....	28
4.1.2. ”Tohtorikoplan” muistio.....	29
4.1.3. Valtiovarainministeriö pyytää lausuntoja.....	40
4.1.4. Jatkotyöryhmät istuvat.....	46
4.1.5. Hallituksen esitykset uusiksi verolaeiksi.....	52
4.2. Lakiesitysten käsittely eduskunnassa	
4.2.1. Lähetekeskustelu ja suuria linjauksia.....	60
4.2.2. Esitysten käsittely valtiovarainvaliokunnassa.....	65
4.2.3. Ensimmäinen täysistuntokäsittely.....	80
4.2.4. Toinen täysistuntokäsittely.....	86
4.2.5. Kolmas käsittely.....	91
5. Vuoden 1993 tuloverouudistuksen vaikutusten arviointia	
5.1. Pääoman tuottavuuden kasvu.....	97
5.2. Vaikutukset pääomatulo- ja yhteisöverokertymään.....	99
5.3. Tuloerojen kasvu: riippuva vai riippumaton tekijä.....	102
6. Lopuksi: oliko kyseessä uusjako?.....	109
Liite: voiton suhdeluku, laskumenetelmät ja sen laskutendenssin laki.....	113
Lähteet.....	131

Tutkimassa käytetyt lyhenteet

AKAVA	Akateemis-ammatillinen valtuuskunta
AsK	Asetuskokoelma
EA	Eduskunnan arkisto
ETLA	Elinkeinoelämän tutkimuslaitos
HE	Hallituksen esitys
KA	Kansallisarkisto
kesk.	Suomen Keskusta
KK	Kaupan Keskusliitto
KKK	Keskuskauppakamari
kok.	Kansallinen kokoomus
LA	Lakialoite
lib.	Liberaalinen Kansanpuolue
LTK	Liiketyöntäjien Keskusliitto
METLA	Metsäntutkimuslaitos
MTK	Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
PKL	Pienteollisuuden Keskusliitto
Ptk	Pöytäkirja(t)
r.	Ruotsalainen Kansanpuolue
RTK	Rakennusteollisuuden Keskusliitto
SAK	Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö
sd.	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (myös: SDP)
k.	Suomen Kristillinen Liitto
SMK	Suomen Metsäteollisuuden Keskusliitto
Smp	Suomen Maaseudun Puolue
STM	Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
STTK	Suomen Teknisten Toimihenkilöjärjestöjen Keskusliitto
SVK	Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto
SYK	Suomen Yksityismetsänomistajain Keskusliitto
SYKL	Suomen Yrittäjien Keskusliitto
TELA	Työeläkelaitosten liitto
TKL	Teollisuuden Keskusliitto
TOL	Tulo- ja omaisuusverolaki
TTT	Työväen Taloudellinen Tutkimuslaitos
TVL	Tuloverolaki, tulo- ja varallisuusverolaki
vas.	Vasemmistoliitto
VATT	Valtion Taloudellinen Tutkimuslaitos
VaV	Valtiovarainvaliokunta
VaVM	Valtiovarainvaliokunnan mietintö
vihr.	Vihreä liitto
VJ	Valtiopäiväjärjestys
VM	Valtiovarainministeriö
VN	Valtioneuvosto
vp	Valtiopäivät
VVL	Varallisuusverolaki

Kuvaajat ja taulukot

<u>Kuvaajat</u>	s.
2.1. Voiton suhdeluku Suomessa 1949–1994.....	18
2.2. Voitot suhteessa bkt:hen ja kiinteään pääomaan tehtyihin sijoituksiin 1949–1994.....	19
3.1. Henkilötulo- ja yhteisöveroasteet Suomessa 1949–1993.....	23
3.2. Voiton suhdeluku brutto- ja nettoastein 1949–1993.....	25
3.3. Yhteisöveroaste ja -kertymä 1949–1993.....	27
4.1. Aloitteiden kolmas käsittely 18.12.1992.....	95
5.1. Voiton suhdeluku Suomessa 1949–2013.....	97
5.2. Yhteisöjen tulo- ja varallisuusverokannat 1976–1992.....	100
5.3. Voiton suhdeluku brutto- ja nettoastein 1949–2013.....	100
5.4. Yhteisöveroaste ja -kertymä Suomessa 1949–2013.....	101
5.5. Gini-kerroin, osingot sekä omaisuus- ja pääomatulot 1957–2013.....	102
5.6. Palkansaajakorvaukset ja toimintaylijäämä Suomessa 1950–2010.....	103
5.7. Tuloverokannat Suomessa 1975–2013.....	105
5.8. Tuloveroaste Suomessa 1949–2013.....	106
5.9. Pääomatulot, verototeuma ja koeverotus 1993–2013.....	107
5.10. Tulokymmenysten omaisuustulo-osuudet Suomessa, prosenttia 1966–2011.....	108

Taulukot

2.1. Voiton suhdeluku, vertailua maittain 1950–1994.....	17
3.1. Yhteisöveroaste Suomessa 1949–1993.....	26
4.1. Veroasteiden muutos suhteessa vuoden 1993 koeverotukseen, prosenttiyksikköä.....	51
4.2. Lakialoitteet, kolmas käsittely 18.12.1992.....	95
5.1. Voiton suhdeluku Suomessa 1949–2013.....	98
5.2. Voiton suhdeluku, vertailua maittain 1995–2009.....	98
5.3. Kannattavuuden muuttuminen eräillä toimialoilla Suomessa 1985 ja 1995.....	99
5.4. Yhteisöveroaste Suomessa 1949–2013.....	101

1. Tutkimusaiheen esittely

Suomessa astui voimaan perjantaina 1. tammikuuta 1993 joukko uusia tulo- ja varallisuusverolakeja, jotka muovasivat voimakkaasti koko suomalaista verotusjärjestelmää, veronalaisen tulon määritelmää sekä veronmaksajien ja -saajien asemaa.¹ Uusista verolaeista keskeisin oli uusi tuloverolaki (TVL 30.12.1992/1535), joka eriytti aiemman ansio- ja pääomatulojen yhteisen, asteittain kohonneeseen veroasteikkoon perustuneen verojärjestelmän progressiivisesti erotettuihin ansiotuloihin ja suhteellisella, 25 prosentin tasaverokannalla erotettuihin pääomatuloihin. Pääomatulojen kunnallisverotuksesta luovuttiin osana uudistusta. Samainen 25 prosentin kanta säädettiin myös yhteisöjen, kuten osakeyhtiöiden, henkilöyhtiöiden ja maatiilojen verokannaksi. Yhteisöjen kunnallisverotuksesta luovuttiin.

Kun ansiotulojen valtionverotuksessa sovellettu asteikko ylsi tuolloin aina seitsemästä prosentista 39 prosenttiin² ja kunnallisveroäyri saattoi korkeimmillaan nostaa ansiotulonsaajan tuloverorasitteen noin 60 prosenttiin³ asti, kasvoi Suomeen merkittävä kuilu ansio- ja pääomatulojen verokohtelun välille.⁴ Tämän kuilun on katsottu johtaneen ansiotulojen muuttamiseen pääomatuloiksi juuri kevyemmän verokohtelun nimissä.⁵

Osingonsaajien osalta verotusta kevensi entisestään jo aiemmin vuonna 1990 käyttöön otettu yhtiöveron hyvitysjärjestelmä⁶, jonka avulla osingonsaajat saattoivat vähentää henkilökohtaisessa tuloverotuksessaan osinkoa maksaneen yhtiön maksaman yhteisöveron. Osingot olivat näin ollen saajilleen tosiasiallisesti verovapaata tuloa.

Toinen merkittävä huojennus oli niin sanottu metsävähennys⁷, jonka avulla metsätulonsaajien oli mahdollista alentaa verorasitettaan aina puoleen pääomatuloveron nimellismäärästä.

Toisaalta uudet tulo- ja varallisuusverolait myös kasvattivat pääoma- ja yhteisötuloveropohjaa, kun muun muassa korkotulojen lähdeverotusta⁸ kiristettiin asteittain aina 15 prosentista 25 prosenttiin vuosina 1993–1995. Pohjaa kasvatettiin myös aiemmin käytössä olleita ve-

1 AsK 30.12.1992/1535–1545,1547–1550. Varallisuusverosta oli aiemmin säädetty samassa laissa tuloverotuksen kanssa. Uudet verolait eriyttivät tulo- ja varallisuusverot omiksi laeikseen TVL 30.12.1992/1535 ja VVL 30.12.1992/1536. Uudistuksesta on tässä pro gradu -työssä käytetty nimitystä tuloverouudistus, vaikka sen yhteydessä näin ollen uudistettiin myös varallisuusverolainsäädäntöä.

2 HE 202/1992 vp, 3.

3 Ks. VM 1992:21, 21.

4 Honkanen 1993, 106. Vuonna 1993 ansiotuloista ennakonpidätettiin valtion-, kirkon- ja kunnanveroina sekä muina veroluonteisina ennakonpidätysmaksuina, kuten sairaus-, sosiaali- ja työeläkemaksuina 21,4–69,4 prosenttia, pääomatuloista perittiin vain 25 prosentin pääomatulovero.

5 Tämän suuntaisia epäilyksiä esitettiin jo lakiesitysten valmistelu- ja käsittelyvaiheessa, ks. esim. VM 1991:28, 14,144; VaVM 74/1992 vp, 20–21.

6 Laki yhtiöveron hyvityksestä 29.12.1988/1232.

7 VM 1992:5, 7–8.

8 Lähdeveroa peritään tileiltä, joihin korkotuloa tilitetään.

rohuojennuksia, kuten toiminta- ja varastovarauksia purkamalla.

Suomessa vuonna 1993 voimaan tullut uusi tuloverojärjestelmä oli kansainvälisesti hyvin poikkeuksellinen sekä ainakin nimellisesti varsin edullinen pääomatulonsaajille ja liike-toimintaa harjoittaneille yhteisöille. Vastaavanlaisia verouudistuksia oli vuoteen 1993 mennessä tehty itse asiassa vain muissa Pohjoismaissa. On mielenkiintoista, että Suomessa oli vuoden 1993 alusta hetkellisesti käytössä—jälleen nimellisesti—yksi OECD-maiden keveimmistä pääomatulo- ja yhteisöverotuksista.⁹

Vuoden 1993 verouudistusta on luonnehdittu milloin ”vuosisadan verouudistukseksi”¹⁰, milloin se on käsitetty eräänlaiseksi uusjaoksi, pääomatulojen suosinnaksi ansiotulojen kustannuksella. Käsillä oleva pro gradu -työ ottaa juuri jälkimmäisen käsitteen tutkimuskysymyksenä. Työ pyrkii selvittämään yhtäältä vuosien 1991–1993 historiallisen viitekehyyksen ja olosuhteiden, toisaalta uusien verolakien itsensä avulla sen, missä määrin tuolloin tamnikuisena perjantaina lumettoman harmaassa Helsingissä¹¹ voimaan astuneet verolait voidaan yhdistää todella 1990-luvulla tapahtuneeseen tulonjaon käänteeseen pääomatulojen hyväksi.¹² Tämän lisäksi tutkielmassa koetetaan valaista kysymystä pääoman ja valtiovallan välisestä vuorovaikutussuhteesta eli siitä, miten pääministeri Ahon hallitus ja vuosien 1991–1995 eduskunta joutuivat uusien, tässä käsiteltäviä verolakeja sääteessään huomioimaan pääoman tuottovaateet ja vaatimukset suotuisista sijoittamisolosuhteista.

Jokainen historiaa tavalla tai toisella tutkinut on joutunut selittämään itselleen tutkimusaiheensa subjektien tarkoitusperiä, motiiveja. Samalla, kun tutkijan on ymmärrettävä, millä perustein jostakin asiasta on päätetty, on tärkeää, etteivät historian tekijöiden mielipiteet itessään muutu fatalistisiksi selitykseksi menneestä eli siitä, mitä on *pitänyt* tehdä. Ranskassa on erinomainen sanonta kuvaamaan tätä Tukholman syndrooman kaltaista vaaraa historiantutkimuksessa:

tout comprendre c'est tout pardonner.¹³

Toivon kyenneeni välttämään *sekä* tutkimusaiheeseen syventymisen sivutuotteena herkästi syntyvän apologetian historian tekijöitä kohtaan *että* syventyneeni aiheeseeni riittävällä tark-

9 Niskakangas 2011, 101.

10 Nimitystä vuosisadan verouudistus ovat käyttäneet ainakin Pertti Honkanen (1993) sekä Iiro Viinanen hallituksen esitysten n:ot 200–209 lähetekeskustelussa 2.10.1992 (Vp 1992 ptk 4, 3520).

11 Menneisyyden sää -sovellus. Sää Helsingissä 1.1.1993. <<http://www.cs.helsinki.fi/u/tituomin/apps4finland/>> [haettu 2.2.2015]

12 Savela 2011.

13 Kaiken ymmärtäminen on kaiken anteeksiantamista. Ranskalainen sananlasku, alkuperä tuntematon.

kuudella, jotta johtopäätökseni eivät ole ulkosyntyisiä eli muualta omaksutun aineiston ja tietämyksen varassa tehtyjä yleistyksiä tietystä erikoisaiheesta, tässä vuoden 1993 tuloverouudistuksesta.

Käsillä olevan tutkielman lähtökohdat voivat olla suurelle osalle lukijoista vieraat. Vaikka marxilainen yhteiskuntatutkimus onkin tätä kirjoitettaessa elänyt jonkinlaista nousukautta, ovat Karl Marx ja hänen työnsä suurelle yleisölle tuntemattomat.¹⁴ Toivonkin näin olleen lukijoilta malttia ja halua oppia uutta sekä kykyä jäsentää mielessään niin tutkielman hyviä kuin huonojakin puolia ilman, että esitystapa tai tarkastelukulma itsessään muodostuvat esteeksi sen tutkimuskysymysten, -aineiston ja johtopäätösten arvioinnille. ”Alku on aina hankalaa, se pitää paikkansa kaikessa tieteessä”, kuten Marx toteaa *Pääoman* ensimmäisen osan esipuheessaan.¹⁵

Vaikka poliittisessa historiassa ja muissa yhteiskuntatieteissä, kuten valtio-opissa onkin tutkittu Suomessa harjoitettua talouspolitiikkaa, on tämän tutkielman lähestymistapa varsin erilainen verrattuna historiallisen ja politologisen tutkimuksen valtavirtaan. Tämä liittyy varsinkin tutkielman lukuihin 2. ja 5., joissa käsiteltäviä talouden lainalaisuuksia ei monesti laisinkaan huomioida talouspolitiikan ja sen historian tutkimuksen taustavaikuttimina. Jukka Pekkarinen ja Juhana Vartiainen ovat kirjoittaneet näistä lähestymistapojen erilaisuudesta johdetuista tulkintaeroista seuraavasti.

Kansantaloustieteilijät ovat tutkineet talouspolitiikkaa viime vuosina suhteellisen vähän. ... Näyttääkin käyneen niin, että harvoja, joissakin tapauksissa jo moderneiksi klassikoiksi muodostuneita poikkeuksia lukuunottamatta, [*sic*] talouspolitiikan määräytyminen on jäänyt muiden yhteiskuntatieteilijöiden reviirille. ... Monet poliittisen historian tutkijat ovat olleet siitä vanhastaan kiinnostuneita. On ymmärrettävää, että näissä muiden yhteiskuntatieteilijöiden tutkimuksissa ovat korostuneet lähinnä muut kuin taloudelliset riippuvuudet: poliittisten puolueiden ohjelmalliset tavoitteet sekä niiden keskinäinen kilpailu ja voima-suhteet ... [p]äinvastaisista varauksista ja myönnytyksistä huolimatta politologien talouspolitiikan analyysit perustuvat yleensä vahvasti siihen ennakko-oletukseen, että talouden kehitys määräytyy viime kädessä talouspoliittisten valintojen seurauksena.¹⁶

Toivon, että tätä tutkielmaa lukevat pystyvät esitystavan ja ”taloudellisia riippuvuuksia” korostavien tutkimusvalintojen avulla ymmärtämään niitä historiallisia olosuhteita, joissa vuoden 1993 alussa voimaan astuneet verolait säädettiin, sekä tapahtumia, joiden voidaan katsoa

14 Meghnad Desai kysyy, ”[m]oniko Marxia pilkanneista tai edes häntä jumaloineista on koskaan lukenut hänen tekstejään?” (Desai 2008 [2002], 22).

15 Marx 1979 [1867], 15.

16 Pekkarinen ja Vartiainen 1995, 15–16,18.

tapahtuneen, vaikkakin uudistusten jälkeen, ei välttämättä suoraan niistä riippuvaisina—kaikkea historiaa kun ei voida palauttaa suoraan sen tekijöiden tietoihin ja niiden seurauksiin.

1.1. Tutkimuskysymykset¹⁷

Tämän tutkielman keskeisin kysymys käy ilmi sen otsakkeesta. Kysymykseen vastaaminen edellyttää kuitenkin täsmentävien jatkokysymysten esittämistä. Niinpä tutkielmassa etsitään vastausta neljään kysymykseen siitä,

- (i) *mistä* vuoden 1992 joulukuussa päätettiin;
- (ii) *missä* olosuhteissa päätökset tehtiin;
- (iii) *mitä* uskottiin päätöksistä seuraavan; ja
- (iv) *mitkä* olivat lopulta päätösten seuraukset.

Kuten todetaan vielä tuonnempana, ei vuoden 1993 uusien tuloverolakien valmistelusta ole aiemmin kirjoitettu tapahtumahistoriaa. Näin ollen kysymykseen (i) vastaaminen edellyttää itse lakien valmistelu- ja käsittelyhistorian jäljentämistä saatavissa olevaan keskeiseen asiakirja-aineistoon perustuen. Kysymykseen (ii) vastaaminen on taas tärkeää verouudistusten historiallisen viitekehyksen selventämisessä. Kuten tutkielman luvuissa 2. ja 3. käy ilmi, tehtiin uudistukset poikkeuksellisen vaikeissa olosuhteissa niin veropohjan, -kantojen kuin -kertymänkin osalta. Ilman tämän viitekehyksen ymmärtämistä on vaikea ymmärtää tutkimuskohteiden motiiveja lakiuudistusten takana.

Sekä uudistusten jälkeisessä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussakin vuoden 1993 tuloverouudistukseen on viitattu usein käsiteltäessä suomalaisten tuloerojen kasvua. Kuten tutkielman otsakkeessakin, sopii jo mainittu käsite ”uusjako” luonnehtimaan aiheen käsittelyä Suomessa. Näin ollen kysymykseen (iii) vastaaminen on tärkeää, kun halutaan ymmärtää, mitä tehtävistä päätöksistä uskottiin seuraavan (luku 4.). Kysymyksessä (iv) palataan erityisesti kysymyksiin (ii) ja (iii) vastattaessa siihen, mihin vuoden 1993 tuloverolakien voidaan katsoa johtaneen—ja ennen kaikkea siihen, mitä on voinut tapahtua niistä *riippumatta*. Toisin sanoen tämän tutkielman luvut 5. ja 6. hakevat vastausta otsikon kysymykseen siitä, voidaan-ko vuoden 1993 tuloverouudistusta pitää uusjakona vai onko sen näkeminen 1990-luvulla

¹⁷ Vuoden 1993 tuloverouudistus ei tietenkään palaudu vain tulonjaollisiin kysymyksiin. Aihetta olisi mahdollista tutkia myös muun muassa verotuksellisen aluepolitiikan, korkeaa investointiastetta ylläpitäneen talouspolitiikan, kilpailukyvyyn sekä erilaisten aatteellisten ja vero-oikeusopillisten näkökulmien kautta.

Suomessa kasvaneiden tuloerojen selittävänä tekijänä perusteetonta—ja mihin mittaan asti.

1.2. Aiempi tutkimus ja tutkielman viitekehys

1.2.1. Aiempi tutkimus

Vuoden 1993 tuloverouudistuksesta ei sellaisenaan ole tähän asti julkaistu historiallisia tutkimuksia. Aihetta on sen sijaan käsitelty melko laajalti yleisemmin sen jälkeisessä taloudellisessa sekä vero-oikeudellisessa tutkimuskirjallisuudessa.¹⁸ Vuoden 1993 tuloverouudistusta on ruodittu myös talous- ja yhteiskuntatieteellisessä tulonjakotutkimuksessa ja siihen on viitattu runsaasti tuloeroista käydyssä tieteellisessä ja laajempaakin yleisöä mukaansa temmanneessa keskustelussa. Eräitä verouudistuksen tiimoilta ja sen tulonjakovaikutuksia pohtineista kirjoittajista ovat olleet Marja Riihelä, Matti Tuomala ja Risto Sullström, joiden mukaan vuoden 1993 tuloverouudistus on vaikuttanut merkittävästi tuloerojen kasvuun Suomessa vuosikymmenen jälkipuoliskolla.¹⁹

Verouudistusta perusteltiin sekä niin kutsutun asiantuntijaryhmän muistiossa (VM 1991:28) että sen pohjalta tehdyssä valmistelutyössä pääomamarkkinoiden vapautumisella ja sen synnyttämällä paineilla verotuksen muuttamiseksi aiempaa kilpailukykyisemmäksi (ks. luku 4.). Reino Hjerppe on kuitenkin epäillyt uudistuksen taustalla olleen pikemminkin tavoite luoda ”johdonmukainen ja mahdollisimman vähän vääristymiä sisältävä yritys- ja pääomatuloverotus”. Hänen mukaansa ”[s]opeutuminen pääomamarkkinoiden vapautumiseen saattoi olla vasta toisella sijalla” verouudistuksen tavoitelistalla.²⁰ Jaakko Kianderin ja Pentti Vartian mukaan verouudistuksella haluttiin lisäksi tasapuolistaa oman ja vieraan pääoman verokohtelua. Samanaikaisesti verouudistus johti heidän mukaansa kuitenkin osinkotuloverotuksen tosiasialliseen kiristymiseen.²¹

Juhani Turkkilan mukaan tuloverouudistuksen taustalla vaikutti taas tavoite edistää horisontaalista oikeudenmukaisuutta erityyppisiä pääomatuloja saaneiden verovelvollisten välillä. Turkkila on painottanut myös ”Pohjoismaiden omaksumalla käytännöllä” olleen oma vaikutuksensa verouudistuksen syytekijöiden joukossa.²² Heikki Niskakangas on puolestaan ko-

18 Tässä tutkielmassa on lainattu mm. teoksista Andersson 1990, Hjerppe et al. (toim.) 2003, Honkanen 1994 ja Wikström 2008.

19 Tuomala 2000, 12; ja Riihelä, Sullström ja Tuomala 2005. Ks. myös Outi Kokko, ”Näin Suomi jakautuu kahtia”. Taloussanomat 6.12.2010; ja Kai Hirvasnoro, ”Näin ökyrikaille lapiotiin lisää rahaa veropolitiikalla”. Kansan Uutiset 20.2.2011.

20 Hjerppe et al. 2003, 24

21 Kiander ja Vartia 1998, 59.

22 Turkkila 2011, 65.

rostanut Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tehtyjen veroreformien ainutkertaisuutta, sillä ”[k]un 1990-luvun alussa Pohjoismaissa siirryttiin eriytettyyn tuloverojärjestelmään, monet pohjoismaiset asiantuntijat odottivat, että suuret eurooppalaiset valtiot seuraisivat pian perässä”. Hänen mukaansa muualla Euroopassa pääomatuloverotus säilyi kuitenkin pääosin progressiivisena ”pitkälti 2000-luvulle” asti.²³ Niskakankaan mielestä pääomatulo- ja yhteisöverokantojen laskeminen ¼:aan tulon määrästä ei näennäisestä veronkevennyksestä huolimatta merkinnyt verotuksen lieventämistä. Hänen nähdäkseen ”[v]erokantojen alentaminen ja veropohjan laajentaminen” merkitsivät tuolloin ”vain sen kiusallisen tosiasian tunnustamista, että pääomatuloja ei kerta kaikkiaan voida verottaa kovin ankarasti”.²⁴

Kuten edellä esitetyn lyhyen tiivistelmän pohjalta on luettavissa, ei vuoden 1993 tuloverouudistuksesta vallitse laajaa yleisnäkemyistä, vaan eri kirjoittajat ovat eri aikoina ja toisistaan poikkeavista lähtökohdista nostaneet valokeilaan keskeisiksi katsomiaan asianlaitoja. Merkillepantavaa on, että osa annetuista näkemyksistä on keskittynyt verouudistusten tarkoituksiin, osa niiden seurauksiin ja osa on perustellut niitä yleisemmän yhteiskunnallisen kehityksen nojalla.

1.2.2. Tutkielman viitekehys

Käsillä olevan tutkielman otsakkeessa seisoo kolme tekijää: tuloverouudistus, verohistoria ja pääoma. Jokaisen valinnalle on syynsä. Tekijöistä jälkimmäistä, pääomaa, voidaan pitää tämän tutkielman eräänlaisena objektisubjektina, yhteiskunnallisena suhteena sitä omistavien ja omistamattomien välillä. Tämä suhde on historiallisen kehityksen myötä alkanut hallita tässä tapauksessa varsinkin uudet verolait valmistelleiden, niistä päättäneiden ja niiden maksuun velvollisten elämää. Täten pääoman voidaan luonnollisesti ajatella tältä osin hallitsevan myös verohistoriaa, jota vuoden 1992 lopussa säädettyt verolait ovat osaltaan tuottaneet. Marxilaisessa tutkimuksessa tästä subjekti–objektikäännöksestä käytetään nimeä esineellistyminen, saks. *Verdinglichung*.²⁵ Gajo Petrović on antanut esineellistymiselle seuraavan, täsmentävän määritelmän:

[t]apahtuma (tai sen seuraus), joka muuntaa ihmisen ominaisuudet, suhteet ja teot ominaisuuksiksi, suhteiksi ja ihmisen tuottamiksi olioiksi, joista on tullut riippumattomia (tai jotka kuvitellaan alun alkaenkin

23 Niskakangas 2011, 92.

24 Niskakangas 1995, 21.

25 Marxin itsensä mukaan onkin niin, ettei ”pääoma ... ole mikään esine, vaan esineiden välittämä yhteiskunnallinen [ihmis]suhde” (Marx 2013 [1867], 685). Rinnakkainen käsite esineellistymiselle on reifikaatio (saks. *Reifikation*).

riippumattomiksi) ihmisestä ja jotka hallitsevat hänen elämäänsä.²⁶

Ihmistyön tuloksena sukupolvesta sukupolveen kasvanut pääoma, inhimillisen työn kiteymä, hallitsee heidän elämäänsä. Siitä voidaan ajatella tulleen jotakin ihmisten itsensä ulkopuolista, vaikka onkin lähtöisin heidän käsistään—he ovat toisin sanoen vieraantuneet (*entfremdet*) luomuksestaan.²⁷ Vuoden 1993 tuloverouudistuksessa tämän voidaan tulkita ilmenneen pääoman heikentyneenä tuottavuutena (luku 2.), sille suotuisana verokohteluna (luku 3.) ja sen suotuistamisen vaateena (luku 4.) tilanteessa, jossa sen vaativaisuuden tulkittiin kasvaneen—sanalla sanoen itse uusien verolakien motiivina (ks. erityisesti alaluvut 4.2.1. ja 4.2.3.–4.2.5.).

Kuten hyvää satoa toivovat sadetanssijat, myös tuloverouudistuksen valmistelleet asiantuntijat, virkamiehet ja kansanedustajat ”tanssivat” uudella lainsäädännöllään turvaa omalle ”verosadolle”, sille, että maahan ”kylvetty” pääoma olisi kantanut riittävästi hedelmää myös siitä neljänneksensä vaatineelle valtiovallalle. Siinä missä sadetansseilla toivotaan turvaa sadolle, toivottiin uusien verolakien parantavan pääoman pysyvyyttä ja saatavuutta Suomessa (s. 41) houkuttelevan maahan ”pääomia, jotka luovat uutta yritystoimintaa ja nostavat taloutta jälleen kasvuun ... ainakin jossain vaiheessa” (s. 60), kunhan olisi ensin ymmärretty, ettei ”[p]ääomaköyhä maa, kuten Suomi, ... voi pitää yllä korkeata pääomaverotusta” (s. 80).

Tutkielman viitekehyksen abstraktisen luonteen vuoksi on sitä syytä valaista tunnetulla, kaunokirjallisella esimerkillä. *Kalevala* kuvaa sammon syntyä ja menetystä seuraavasti.

Siitä seppo Ilmarinen, takoja iän-ikuinen, takoa taputtelevi, lyöä lynnähyttelevi. Takoi sammon taitavasti: laitahan on jauhomyllyn, toisehen on suolamyllly, rahamyllyn kolmantehen. Siitä jauhoi uusi sampo, kirjokansi kiikutteli, jauhoi purnun puhetessa: yhen purnun syötäviä, toinen jauhoi myötäviä, kolmannen kotipitoja.²⁸

Kun sampo oli luovutettu Pohjolaan ja Väinämöiselle herää kiinnostus sen palauttamiseksi takaisin Kalevaan, toteaa Ilmarinen siitä seuraavin sanoin.

Ei ole sampo saatavana, kirjokansi tuotavana pimeästä Pohjolasta, summasta Sariolasta! Siell’ on sampo saatettuna, kirjokansi kannettuna Pohjolan kivimäkehen, vaaran vaksisen sisähän yhdeksän lukon ta’aksi; siihen juuret juurrutettu yheksän sylen syvähän, yksi juuri maaemähän, toinen vesiviertheesen, kolmas on

26 Bottomore et al. (toim.) 1983, 411. Suom. tekijän.

27 Marx 1986b [1857–8], 291–292.

28 Lönnrot 1983 [1835], 73.

Vaikkakin vain vertauskuvallisesti, voidaan sammon taonnassa ja menetyksessä nähdä samaa kuin pääoman esineellistymisprosessissa, jossa ihmistyön tuotteet vaikuttavat muuttuvan heitä hallitseviksi.

Hivenen toisesta asiayhteydestä käsin voidaan uusissa verolaeissa ajatella olleen kyse myös eräänlaisesta sopeutumisriitistä, tarpeellisesta toimesta ahdingossa, ”jossa yhteisö havaitsee olevansa riittämättömän sadon jälkeen”, kuten heimo, jota Émile Durkheim kuvaa teoksessaan *Uskontoelämän alkeismuodot*. Tämän kaltaisessa sopeutumisriitissä ”uskonnollisiin mahteihin tai luonnonvoimiin” ei Durkheimin mukaan ”yritetä vaikuttaa symbolisilla tansseilla, jäljittelevillä liikkeillä eikä silmiinpistävillä koristeilla, vaan yhteisesti määrätyn kärsimisen avulla”³⁰. Tietyt uhraukset nähdään näin ollen välttämättöminä suuremman hyvän turvaamiseksi. Vaikkakin jälleen vain tietyin varauksin, voidaan Durkheimin määrittelemissä sopeutumisriiteissä nähdä samaa kuin vuoden 1992 lopulla säädetyissä uusissa tuloverolaeissa (vrt. luku 4.1.4.).

Vuoden 1993 uusia tuloverolakeja tutkittaessa on myös elimellisen tärkeää ymmärtää, ettei veropohjalla ja -kannalla *itsessään* pystytä suoraan vaikuttamaan siihen, onko jokin sijoitus kannattava vai ei. Yhteisö ja siten pääomatulonsaaja maksavat veroa vain liike- tai luovutusvoitosta tai siitä lohkaistusta osingosta sekä muusta tulosta. Näin ollen uudet verolait, siinä missä sopeutumisriititkin, ovat vain välillisiä keinoja pääomalle tai sadolle suotuisia olosuhteita tuottaessa. Ne toimivat pääomalle tehtävän lupauksen tai sitoumuksen tavoin, jonka avulla julkinen valta pyrkii sääntelemään yhteiskuntansa taloudellisia prosesseja.

Tämän tutkielman inhimillisten, jo aiemmin karkeasti luetteloitujen tekijöiden voidaan ajatella edeltävän nojalla olleen pääomaan, kuten todettua, myös fetišistisessä tai vieraantuneessa suhteessa.^{31,32} Seuraava lainaus *Vuosien 1857–1858 taloudellisista*

29 Ibid., 293.

30 Durkheim 1980 [1912], 356,357.

31 Vaikka esitetty voikin varsinkin tällaiseen esitystapaan ja tulkintaan tottumattomasta tuntua keinotekoiselta, jopa pelkästään kielellisesti rakennetulta ”pilvilinnalta”, kuten Marx asian ilmaisisi, ovat pääoman asettamat rajoitteet todellisia, objektiivisia ja lainomaisia. Evald Iljenkovin mukaan lain ja säännön välinen ero ilmenee siinä, ovatko jälkimmäiset rikottavissa tietoisien toiminnan avulla. Lakeja, sellaisina kuin ne kohdistuvat ihmisiin heidän itsessään inhimillisten kykyjensä ulkopuolisina, ei voida rikkoa samoin kuin sääntöjä (ks. Ilyenkov 1977 [1974], 202; ks. myös 177–178, 195, 198–199, 286–187).

32 Marxin mukaan ihmiset eivät havainnoi ja käsittele tavaroita keskinäisten suhteidensa ilmentäjinä, vaan heistä itsestään ulkopuolisina objekteina. Tämä heijastuu verotukseen siten, ettei veronkannon kohdetta, yrityksiin sidottua pääomaa havainnoida ihmissuhteena, vaan esineenä, jolla on ikään kuin oma tahto. Pääoma on toisin sanoen kuin itsenäinen tavaransa. Marxin mukaan tämä ”[t]avaramuodon salaperäisyys johtuu ... yksinkertaisesti siitä, että se kuvastaa ihmisille heidän oman työnsä yhteiskunnallisen luonteen itse työn tuotteiden esineellisenä luonteena, näiden tuotteiden luonnostaan yhteiskunnallisina ominaisuuksina, ja siis myös tuottajien yhteiskunnallisen suhteen heidän kokonaistyöhönsä heidän ulkopuolellaan olevana esineiden

käsikirjoituksista auttaa ymmärtämään paremmin esitettyä väitettä.

Koska maailmanmarkkinoiden itsenäistyminen, mikäli niin halutaan sanoa ... kasvaa rahasuhteiden ... kehityksen myötä ja vice versa, niin tuotannossa ja kulutuksessa ilmenevä side ja kaikinpuolinen riippuvaisuus kasvavat samalla kuluttajien ja tuottajien riippumattomuuden ja välinpitämättömyyden myötä; koska tämä ristiriita johtaa kriiseihin jne., niin tämä vieraantuminen yritetään kumota samanaikaisesti kehittymisensä kanssa sen omalla pohjalla: hintaluetteloilla, valuuttakursseilla, kauppa harjoittavien kirjeitse, sähköitse jne. pitämällä yhteyksillä ... yrittää jokainen erillinen henkilö hankkia tietoa kaikkien muiden toiminnasta ja sopeuttaa omaansa siihen.³³

Mikäli ”kauppaa harjoittavien” tilalle sijoitetaan sanat ”verolakeja säättävien”, helpottuu vuoden 1993 tuloverouudistuksen ymmärtäminen tämän tutkielman viitekehyksessä selvästi hahmotettaessa, ettei verottaja koskaan kykene veropohjansa täysimittaiseen hallitsemiseen. Näin ollen verottajan tuleekin tiedustella verovelvollistensa näkökantoja (luku 4.1.4.) edustavaksi katsomallaan otannalla eli valikoimalla etujärjestöjä ja -tahoja, joihin valmisteltavilla verolaeilla katsotaan olevan merkittävä vaikutus sekä laatia laskelmia (ks. taulukko 4.1.) oletettavissa olevista, todellisista veroasteista ja -kertymistä.

Ylipäätänsä se, että vuoden 1993 tuloverouudistuksen säätäjät ovat pitäneet uusien verolakien neutraalisuutta ja kilpailukykyisyyttä mahdollisia tulonjaollisia tavoitteita ensisijaisempina (ks. luku 4.), kertoo osaltaan pääoman vallasta julkiseen valtaan. Marx on luonnehtinut pääoman mahdin kasvua seuraavasti.

Pääoman kehityksessä ollaan pisimmällä silloin kun yhteiskunnallisen tuotantoprosessin yleisiä ehtoja ei luoda *vähentämällä yhteiskunnallisesta tulosta*, eikä valtion veroilla ... vaan *pääomalla pääomana*. Tämä osoittaa yhtäältä, missä määrin pääoma on alistanut alaisuuteensa yhteiskunnallisen tuotannon kaikki ehdot, ja näin ollen toisaalta missä määrin yhteiskunnallinen uusintava rikkaus *on tullut pääomaksi* ja missä määrin kaikki tarpeet tyydytetään vaihdon muodossa – myös ne tarpeet, jotka *on asetettu yhteiskunnalliseksi* tarpeiksi, ts. ne tarpeet, joita yksilö ei tyydytä erikseen yhteiskunnassa olevana yksilönä, vaan yhdessä muiden yksilöiden kanssa³⁴.

Näin ollen, mikäli pääoman yhteiskunnallinen merkitys sen liikkeellepanevana ja -pitävänä voimana on sen olemassaolon historian aikana lisääntynyt, on sen *liikkeen itsessään tullut*

yhteiskunnallisena suhteena” (Marx 2013 [1867], 78).

33 Marx 1986a [1857–8], 108.

34 Marx 1986b [1857–8], 23. ”Yleisillä ehdoilla” voidaan tässä katsoa viitattavan muun muassa infrastruktuuriin sekä koulutetun työvoiman tarjontaan, koulutuksesta tehtäviin päätöksiin ja tärkeiksi katsottuihin opintosuuntiin.

muodostua aiempia aikakausia tärkeämmäksi, välttämättömämmäksi myös verottajan huomioida.

Täten päästäänkin esineellistymisen ohella toiseen tämän tutkielman viitekehystä määrittävään tekijään, niin sanottuun voiton suhdelukuun (luku 2.) ja sen laskutendenssin lakiin, joka on Marxin mukaan ”kaikilta kannoilta modernin poliittisen taloustieteen tärkein laki ja kaikkein oleellisin vaikeimpien suhteiden ymmärtämiselle”.³⁵ Lakia ja siihen liittynyttä teoreettista polemiikkaa käsitellään tämän tutkielman liitteessä. Tässä kohtaa riittää, kun todetaan, että Marxin mukaan voiton suhdeluvulla, pääoman tuottavuudella, on taipumus laskea. Pääoma- ja yhteisötuloerotus astuvat mukaan kuvioon, kun ymmärretään niiden suhde pääoman tuottavuuteen ja sen eroihin eri maiden välillä. Tämän tutkielman lähtökohtana on, että voiton suhdeluvulla mitattu pääoman tuottavuus oli laskenut Suomessa toisen maailmansodan jälkeisellä jaksolla vuosina 1949–1991 (kuvaaja 2.1.) ja oli heikompi kuin joissakin Suomelle keskeisissä läntisissä teollisuusmaissa (taulukko 2.1.).

On tärkeää muistaa, että esitetyssä on kyse nimenomaisesti laskutendenssin, ei laskun laista sellaisenaan. Marxin mukaan ”voiton suhdeluvun laskua voi ... ehkäistä olemassa olevien voitosta tehtävien vähennysten poistuminen, esimerkiksi verojen aleneminen”.³⁶ Vaikkei Marx näekään verotuksen ja pääoman tuottavuuden välillä sinänsä erityisen merkittävää riippuvuussuhdetta, näkee hän sillä silti suuren käytännön merkityksen pelkkää pääoman tuottoa yleisemmällä tasolla.³⁷ Tämän tutkielman kannalta voiton suhdeluvulla eli pääoman tuottavuudella ja sen heikentymisen ehkäisemisellä, ehkä myös kumoamisella, on kuitenkin ollut ratkaiseva merkitys. Itse asiassa koko käsillä oleva tutkielma käsittelee niitä toimenpiteitä, joilla valtiolta Suomessa pyrki—vaikkakaan ei siitä suoraan tietoisena—kumoamaan voiton suhdeluvun laskutendenssin vaikutusta Suomeen sijoitetun pääoman tuottavuuteen tästä pääomasta ja sen tuottavuudesta riippuvaisena.³⁸

1.3. Tutkimusaineisto

Tämän tutkielman ensisijainen tutkimusaineisto koostuu pääasiassa valtiopäiväasiakirjoista. Keskeisiä lähteitä ovat olleet valtiovarainministeriön työryhmämuistiot vuosilta 1991–1992,

35 Ibid., 218.

36 Ibid., 220.

37 Ibid., 220. Tällä voidaan viitata juurikin julkisen vallan riippuvuuteen pääomasta.

38 Julkisen vallan toimien suhdetta taloudellisiin lainalaisuuksiin, kuten voiton suhdeluvun laskutendenssiin, käsitellään täsmällisemmin tämän tutkielman luvussa 6. Tässä kohtaa riittänee, kun todetaan, ettei mainitun laskutendenssin ja Suomen valtiovallan vuosien 1991–1993 toimien välillä voida luonnollisesti nähdä suoraa syy-seuraussuhdetta—olisi perusteetonta olettaa valtioneuvoston tai eduskunnan olleen vuosina 1991–1992 tietoinen tästä laskutendenssistä tai olettaa niiden sopeuttaneen toimiaan siihen.

valtionvarainvaliokunnan mietinnöt ja pöytäkirjat vuodelta 1992 sekä lopulta valtiopäiväpöytäkirjat syksyltä 1992. Työssä on käytetty myös valtioneuvoston pöytäkirjoja sekä valtiovarainministeriön vero-osaston asiakirja-aineistoa. Ensisijaiseen aineistoon lukeutuvat myös käytetyt tilastoaineistot, joita on eritelty seikkaperäisemmin tämän työn liitteessä. Aineistoja on saatu erityisesti Tilastokeskuksesta niin *Suomen tilastollisten vuosikirjojen*, kansantalouden tilinpidon kuin tätä työtä varten tehtyjen tilaustenkin kautta. Tilastollista aineistoa on saatu myös muiden muassa Juhani Turkkilan vuonna 2011 ilmestyneestä teoksesta.³⁹ Toissijaista tutkimusaineistoa ovat olleet lainatut lehti- ja tutkimusartikkelit sekä -kirjallisuus, jota on sovellettu varsinkin tässä työssä esitettyjen laskelmien laadinnassa. Samaan aineistoon lukeutuu myös työssä käytetty vero-oikeudellinen ja taloustieteellinen tutkimuskirjallisuus, jota on käytetty Suomen tuloverojärjestelmän historian jäljentämisessä vuosilta 1920–1992. Marxilaista tutkimuskirjallisuutta on käytetty voiton suhdeluvun laskutendenssin lain soveltamisessa tämän työn tarpeisiin.

2. Pääoman tuottavuus Suomessa 1949–1994

Pääomatulo- ja yhteisöveronkannossa on vääjäämättä kyse liiketoimintaan sijoitetun pääoman tuoton, voiton, verotuksesta. Pääoman maantieteellistä ja toimialoittaista sijoittumista ohjaa taasen ennen kaikkea sen kohteelta odotettu tuotto, jota mitataan pääsääntöisesti vuoden tai neljännesvuoden jaksoin. Marxilaisessa talousopissa tätä sijoitetun pääoman tuottoa mitataan, kuten edellä on mainittu, voiton suhdeluvulla, joka kuvaa sijoitetun pääoman arvonlisäyksen suhdetta työvoima- ja pääomakustannuksiin. Mikäli sijoitetun pääoman liiketoimintaympäristöön liittyviä tekijöitä, kuten David Ricardon määrittelemää suhteellista etua tai ympäristön ennustettavuutta, esimerkiksi poliittista vakautta, ei oteta huomioon, on voiton suhdeluku tai pääoman tuottavuus sen maantieteellistä ja toimialoittaista sijoittumista ohjaavista tekijöistä voimakkain.

Voidaan ajatella, että tämän tekijän vaikutus voimistui Suomessa 1970–1990-lukujen mittaan. Tuolloin muun muassa korko- ja valuuttasäännöstelyn lopettaminen yhdistettynä pääoman maahantuontirajoitteiden poistamiseen vuosina 1986–1987 ja ulkomaalaisomistuksen rajoitteiden purkuun vuonna 1993⁴⁰ loivat Suomesta pääomalle aiempaa vapaampaa sijoitusympäristöä, jossa puhtaalla pääoman tuotolla oli sen ohjautumista aiempaa määräävämpi vai-

39 Ks. Turkkila Juhani, *Tuloverotuksen reaalin muuttuminen Suomessa. Kuusikymmentä vuotta verojen vuoristorataa*. ETLA, Sarja A46. Taloustieto, Helsinki 2011.

40 Ks. esim. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaisten yritysostojen ja kiinteistönhankintaa koskeva lainsäädännöksi (HE 120/1992 vp).

kus. Näin ollen onkin syytä tarkastella, miten voiton suhdeluku on vaihdellut Suomessa ja sen keskeisissä kilpailijamaissa ennen vuoden 1993 tuloverouudistusta. Taulukko 2.1. näyttää voiton suhdeluvun vertailun Suomen ja kolmen sille keskeisen kilpailijamaan välillä viiden vuoden keskiarvoina vuosina 1950–1994.⁴¹

Taulukko 2.1. Voiton suhdeluku, vertailua maittain 1950–1994

Vuosi	Britannia	Ruotsi	Saksa	Suomi	Keskiarvo
1950–1954	16,3%	22,5%	26,7%	10,4%	19,0%
1955–1959	13,9%	17,6%	26,8%	9,2%	16,9%
1960–1964	12,2%	13,8%	22,2%	8,7%	14,2%
1965–1969	9,6%	11,4%	18,6%	7,5%	11,8%
1970–1974	7,6%	10,4%	15,7%	7,0%	10,2%
1975–1979	4,6%	6,9%	13,4%	4,9%	7,5%
1980–1984	3,9%	7,8%	11,6%	5,1%	7,1%
1985–1989	6,1%	9,7%	13,1%	4,6%	8,4%
1990–1994	5,3%	9,4%	14,3%	3,2%	8,1%

Lähde: Maito 2014; Tilastokeskus

Taulukosta nähdään, ettei Suomeen sijoitettu pääoma ole tuottanut yhtä hyvin kuin Britanniasa, Ruotsissa tai Saksassa, jos Suomea verrataan annettujen neljän maan keskiarvoon tai kyseisiin maihin yksitellen. Nähdään myös, että voiton suhdeluku on laskenut annetulla jaksolla Britanniasa, Ruotsissa ja Saksassa aina vuosiin 1980–1984 asti, minkä jälkeen se on jälleen alkanut kohota vuosina 1985–1994. Suomessa voiton suhdeluku sen sijaan laski viiden vuoden keskiarvolla mitattuna aina vuosiin 1990–1994 asti.

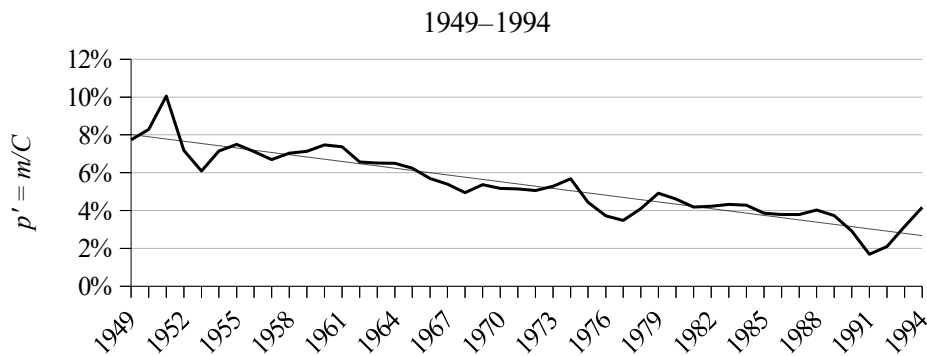
Taulukon perusteella voidaan esittää, ettei Suomeen sijoitettu pääoma tuottanut vuosina 1950–1994 yhtä hyvin kuin ainakin osassa sen keskeisistä kilpailijamaista. Täten pääoman maastavienti- ja tuontisäännöstelyn purkautuminen 1980–1990-lukujen mittaan on oletettavasti heikentänyt Suomen suhteellista houkuttelevuutta pääomien ja liiketoiminnan kohde-
maana.⁴² Kun otetaan vielä huomioon, että maahan sijoitetun pääoman tuottavuus saavutti aal-
lonpohjansa samanaikaisesti rahoitusmarkkinasääntelyn purkamisen kanssa, on tällä ollut seu-
raamuksensa niin pääomalle itselleen kuin sitä säännelleelle ja verottaneelle julkiselle vallal-
lekin. Esitetty voidaan näyttää myös hivenen toisin laskettuna seuraavan kaltaisessa kuvaajas-
sa.⁴³

41 Taulukon 2.1. tulokset on saatu jakamalla niin sanottu toimintaylijäämä kiinteän pääoman kannalla. Suomen tiedot on laskettu täten samalla menetelmällä kuin Esteban Maiton (2014) paperissa *The historical transience of capital. The downward trend in the rate of profit since XIX century*. Aikaväli on valikoitunut Maiton aineiston pohjalta.

42 Merkittävimmät purkutoimenpiteet osuivat Suomessa vuosille 1980–1993. Näistä maininnan arvoisia ovat mm. vuonna 1986 toteutettu yritysten ulkomaisen lainanoton vapautus ja pankkien antolainauksen keski-
kosääntelyn lopettaminen sekä vuonna 1988 toteutettu yritysten ulkomaille tehtävien sijoitusten vapauttami-
nen sääntelystä (ks. Kuusterä ja Tarkka 2011, 559; VM 1991:28, 5).

43 Ks. liite laskumenetelmien, tulosten ja niiden taustalla vaikuttaneen teorian selventämiseksi.

Kuvaaja 2.1. Voiton suhdeluku Suomessa

Lähde: Tilastokeskus

Kuvaajasta 2.1. nähdään, että voiton suhdeluku laski Suomessa melko tasaisesti⁴⁴ aina vuoteen 1951 osuneesta Korean huippusuhdanteesta lähtien. Kuvaajasta erottuvat selvästi niin vuosien 1975–1977 taantuma kuin vuosien 1990–1992 lamakin. Merkillepantavaa on, ettei 1970-luvun taantumakausi saanut vielä sinällään voiton suhdelukua kohentumaan, vaan se jatkoi supistumistaan aina vuoteen 1991. Vasta 1990-luvun laman pohjakosketuksesta lähtien Suomesakin on nähtävissä käänne kohti korkeampaa pääoman tuottavuutta.

Kysymystä siitä, *miksi* pääoman tuottavuus esitetyllä tavalla mitattuna heikentyi Suomessa vuosina 1951–1991, käsitellään tarkemmin tämän tutkielman liitteessä. Yhteisöjen ja pääomatulojen verotusta käsiteltäessä on kuitenkin tärkeää huomioida, etteivät olosuhteet Suomessa ole pääoman kannalta ole olleet esitetyn perusteella vakioituneet. Sen sijaan vuoden 1993 tuloverouudistuksen taustalla lienee vaikuttanut epäsuorasti pääoman heikentynyt tuottavuustrendi. Jos vaikkapa vuonna 1951 pääomalle saatiin keskimäärin noin kymmenen prosentin tuotto, on tilanne ollut pääoman ja kansantuotteen kasvun kannalta tyystin eri kuin lamavuonna 1991, jolloin sille saatiin keskimäärin vain noin 1,7 prosentin vuosituotto.⁴⁵ Laske-neella voiton suhdeluvulla liene näin ollen voinut olla vaikutuksensa myös pääomatulo- ja yhteisöverokertymään sekä -rasitteeseen.

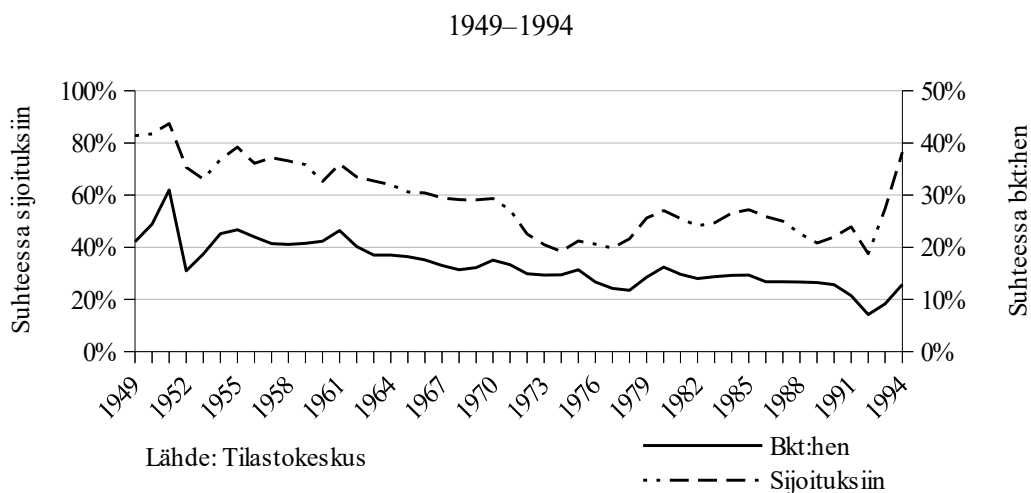
Voiton suhdeluvun ja laajemman talouden kehityksen välille ei tule vetää liian välittömiä yhtäläisyysmerkkejä tai syy-seurausnuolia. Suhdeluku mittaa sijoitetun pääoman tuoton *toteumaa*, ei sitä sijoittavien tuottoon kohdistamia *odotuksia*. Tästä riippumatta voidaan kuitenkin olettaa, että koska voiton suhdeluku määrittää rajat yritysten ja muiden liiketoiminnal-

44 $R^2 = 0,85$ eli korrelaatio lineaarisen trendiviivan ja kuvaajan käyrän välillä on melko vahva.

45 Tässä kohden on tärkeää huomata, että voiton suhdeluku on laskettu Suomen kokonaispääomakannalle ja -työvoimakustannuksille. Täten yhtälön nimittäjässä on mukana myös sellaisten yhteisöjen pääomaa, joille ei edes tavoitella tuottoa, samoin työvoimaa, jolla tätä tuottoa tavoiteltaisiin. Lisää aiheesta tämän työn liitteessä.

listen yhteisöjen tuottopohjaiselle rahoitus- ja sijoitustoiminnalle, on sillä ollut välillinen vaikutuksensa niiden sijoituskäyttämiseen ja viimekätisesti kansantuotteen vuotuisen kasvuun. Kuvaaja 2.2. näyttää vuotuisten voittojen suhteen bruttokansantuotteen volyyymiin ja samana vuonna kiinteään pääomaan tehtyihin sijoituksiin.

Kuvaaja 2.2. Voitot suhteessa bkt:hen ja kiinteään pääomaan tehtyihin sijoituksiin

Kuvaajasta nähdään, että liikeyritysten ja muiden yhteisöjen voittojen suhde kansantuotteeseen sekä tehtyjen sijoitusten suhde vuotuisen katteeseen olivat kumpikin kaventuneet merkittävästi 1990-luvun alkuun tultaessa. Käytännössä tämä oli merkinnyt kahta asiaa: yhtäältä sitä, että (i) pääomatulojen kansantulo-osuus oli supistunut suhteessa ansiotuloihin, pääasiassa palkansaajakorvauksiin; ja toisaalta sitä, että (ii) liikeyritysten kyky sijoitustensa omarahoitaisuuteen oli heikentynyt, jolloin niiden tarve vieraalle pääomalle oli kasvanut annettuina vuosina ennen 1990-luvun lamaa.⁴⁶ Hivenen yksinkertaistetusti sanottuna markan sijoitus kiinteään pääomaan vuosina 1949–1991 maksoi itsensä takaisin vuosi vuodelta huominkin, keskimäärin noin 0,4-kertaisesti eli voitot kasvoivat Suomessa hieman yli $\frac{1}{3}$:n nopeudella verrattuna sijoitetun pääoman kannan kasvuun.⁴⁷

Käytännössä edellä esitetty on merkinnyt pääomaa sijoittaneiden näkökulmasta laskevaa rajatuottoa eli sitä, että jokainen sijoitettu yksikkö rahaa on maksanut itsensä takaisin aiempaa hitaammin. Täten pääoman laskeneella tuottavuudella on taannehtivasti ollut vaiku-

46 Vielä vuonna 1970 suomalaisyritysten ja asuntoyhteisöjen nettovelkojen suhde bruttokansantuotteeseen oli noin 63,8 prosenttia. Vuoteen 1993 mennessä tämä velkasuhde oli kasvanut 82,0 prosenttiin. Taannehtivasti velkasuhteen kasvu ei ole perustunut vain asuntoyhteisöjen velanotolle. (Tilastokeskus, Rahoitustilinpidon tase, sarjat 1970–1994. Tilastokeskuksen internet-sivut. <http://193.166.171.75/database/StatFin/kan/rtp/rtp_fi.asp> [haettu 3.12.2014])

47 Esitetty on laskettu kaavalla $\left(\frac{\Delta m}{m}\right) \div \left(\frac{\Delta c}{c}\right)$, jossa m = voitot ja c = pysyvän pääoman kanta. Delta kuvaa tässä yhtälössä muutosta voitoissa ja pääomakannassa lähtövuoden 1949 ja päättymisvuoden 1991 välillä.

tuksensa paitsi pääomittajien sijoitusvalmiuteen ja -kykyyn, myös yhteisö- ja pääomatuloihin sekä niistä maksettaviin veroihin, veronkannon tuottoihin. Toisin sanoen niiden verotuotto on kasvanut muiden verojen tuottoa hitaammin.⁴⁸ Täten tuleekin katsoa, miten suomalainen tulo- ja yhteisöverotus on kehittynyt tässä luvussa esitelyihin olosuhteisiin nähden aikana ennen vuoden 1993 pääomatulo- ja yhteisöverouudistusta.

3. Henkilö- ja yhteisöverotus Suomessa 1920–1993

Erään määritelmän mukaisesti julkisen sektorin tärkein pakotusvoima on verotus.⁴⁹ Julkinen sektori on käyttänyt tätä pakotusvoimaansa läpi historian niin luonnollisten kuin oikeushenkilöidenkin eli yksilöiden ja yhteisöjen hallitsemiseen. Alkujaan verotuksen tavoite oli Suomessa, siinä missä muuallakin, pääasiassa valtiontaloudellinen. Yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden liittäminen verotukseen oli 1990-luvun alkuun tultaessa vielä verrattain tuore ilmiö.⁵⁰

Ensimmäinen pysyvä valtion kantama tulo- ja omaisuusverolaki säädettiin eduskunnassa vuonna 1920.⁵¹ Alustava yritys suhteelliseen yhteisöverotukseen siirtymisestä tehtiin puolestaan vuonna 1934.⁵² Suomen tulo- ja varallisuusverotusta muovattiin seuraavan kerran voimallisesti vuosina 1942–1943 uudella tulo- ja omaisuusverolailla (TOL 19.11.1943/888), jonka tavoitteena oli verorasituksen jakaminen aiempaa suuremmalle verovelvollisjoukolla ja olemassa olleiden verokantojen laskeminen pohjan laajentumista vastaavalla tavalla.⁵³ Vuoden 1943 uudessa verolaissa siirryttiin myös kolmen veroluokan ja tulonlähteen malliin, joka osaltaan epäyhtenäisti edeltänyttä tulo- ja varallisuusverolainsäädäntöä.⁵⁴

Yhteisöverotus alkoi eriytyä luonnollisten henkilöiden tuloverotuksesta 1960-luvulla. Samaisen vuosikymmenen lopulla osakeyhtiöt vapautettiin varallisuusverosta ja niiden tuloverotusta alettiin keventää asteittain.⁵⁵ Kun ansiotulojen verotus samanaikaisesti kiristyi, yhteisöjen tuloverotus ja niiden maksamat sosiaaliturvamaksut keventyivät suhteessa luonnollisten henkilöiden verorasitukseen.⁵⁶ Henkilötuloverotuksen toisen maailmansodan jälkeistä ki-

48 Ks. esim. Jessop 1990, 356 ja kuvaaja 3.3. Valtiovarainministeri Iiro Viinanen arvioi lisäksi hallituksen esitysten n:ot 200–209 lähete keskustelussa, että pääomatuloveroja oli kertynyt varsin niukasti, joka kertoo osaltaan maahan sijoitetun pääoman laskeneesta tuottavuudesta (Vp 1992 ptk 4, 3520).

49 Tuomala 1997, 3.

50 Honkanen 1993, 7.

51 Ibid., 8. Tällä viitataan lakiin tulo- ja omaisuusverosta (207/1920 vp).

52 Ibid., 8.

53 Turkkila 2011, 58–61.

54 Ibid., 60. Kyseiset tulonlähteet ovat vielä nykyisinkin luonnollisten henkilöiden henkilökohtaisten tulojen, elinkeinotulojen ja maatilatalouden lähteet.

55 Honkanen 1993, 14.

56 Ibid., 21–24. Merkillepantavaa on, etteivät eduskuntavaalien väliset valtiopäivien valtasuhteiden heittelyt vasemmiston ja oikeiston välillä merkittäväällä tavalla vaikuttaneet verotuksen painopisteeseen. Esimerkiksi vuosina 1966–1968 istunut Rafael Paasion vasemmisto-enemmistöinen hallitus korotti ansiotulojen verokan-

ristymistä Suomessa ei voida palauttaa pelkästään julkisen sektorin tulontarpeisiin.⁵⁷ Pertti Honkasen mukaan on pikemminkin niin, ettei 1960–1980-lukujen

palkka- ja kulutusverotuksen ankaruutta Suomessa ... voi selittää sillä, että julkisten menojen osuus olisi Suomessa [ollut] erityisen korkea. Sen sijaan vertailu muiden OECD-maiden verorakenteeseen viittaa toisenlaiseen päätelmään: palkka- ja kulutusverojen taso ... [oli] Suomessa tavallista korkeampi, koska yri-

ty-, työnantaja- ja varallisuusverojen osuus ja merkitys ... [oli] Suomessa pieni.⁵⁸

Voidaankin nähdä, että suomalainen tuloverotus alkoi eriytyä tulonlähteittäin ja -tyypeittäin jo 1960-luvun viimeisinä vuosina. Verotus oli jo tuolloin siinä määrin epätasaista, että se söi henkilötulonsaajien ostovoimaa selvästi voimakkaammin kuin yhteisöjen liiketoimintamahdollisuuksia. Erityisesti osakeyhtiöiden verokohtelua oli 1960-luvulta alkaen kevennetty merkittävästi. Käytännössä tämä oli Heikki Niskakankaan mukaan toteutettu niin, että ”osakeyhtiön ja osakkaan kahdenkertaista verotusta” oli kevennetty ”vuodesta 1969 lukien aina 1980-luvun lopulle saakka” lähinnä ”yhtiön päässä”. Verotuksessa oltiin erityisesti huomioitu juuri osakeyhtiöt, jotka olivat saaneet ”vähentää verotuksessaan 40 prosenttia tai 60 prosenttia maksamastaan osingosta”.⁵⁹ Tämä tarkoitti, että niiden verotus oli jo vuoteen 1992 tultaessa ollut enää osittain kahdenkertaista.

Henkilötuloverotuksen osalta verovelvollisen nimellinen verokohtelu ei ollut, kuten todettua, keventynyt samassa suhteessa, vaan ansio- ja pääomatulojen verotus säilyi nimellisesti verrattain kireänä, progressiivisena ja tasapuolisena aina vuoteen 1993 asti.⁶⁰ Yhtäläinen verokohtelu ei kuitenkaan ollut toteutunut käytännössä, sillä inflaatio, varaukset ja erinäiset verohuojennukset olivat johtaneet toisinaan jopa pääomatuloveron negatiiviseen tuottoon.⁶¹ Vaikka ”[o]sakeyhtiön voitonjakoon” oli Anderssonin mukaan, kuten todettua, ”vanhastaan kohdistunut ns. kahdenkertainen verotus”, oli tämä verotus ”1980-luvulla niin monien huojennusten kohteena, jotka koskivat sekä osakeyhtiöitä ... että osingonsaajana olevaa luonnollista henkilöä”, ettei maassa käytännössä toteutunut ”edes yhdenkertainen verotus”.⁶²

toja sekä liikevaihtoveroa samaan aikaan, kun yhteisöjen verokohtelua kevennettiin (ibid., 15.)

57 Julkisten kokonaismenojen suhde bruttokansantuotteeseen oli OECD:n mukaan Suomessa vuonna 1960 noin 26,6 prosenttia ja vuonna 1988 noin 40,6 prosenttia. Kumpikin lukema oli tuolloisten keskiarvojen, 28,6 ja 39,9 prosenttia, tuntumassa (ks. Tikka 1990, 3.)

58 Honkanen 1993, 31.

59 Niskakangas 2011, 111.

60 Andersson 1994, 1.

61 HE 200/1992 vp, 4; Tikka 1990, 75. Tähän viittasi myöhemmin hallituksen esitysten n:o 200–209 käsittelyn yhteydessä myös valtiovarainministeri Viinanen (ks. Vp 1992 ptk 4, 3520). Negatiivisella tuotolla tarkoitetaan, että valtion pääomatuloverovelvollisille myöntämät verohelpotukset sekä inflaatio johtivat siihen, että rahavirta kulki veronsaajalta, valtiolta, veronmaksajille eli pääomatulonsaajille.

62 Andersson 1994, 21.

Ei lienekään ihme, että 1980-luvulle tultaessa niin Suomessa kuin muissakin läntisissä teollisuusmaissa vallitsi laajalle levinnyt ”pessimismi tuloverotuksen tulevaisuudesta”.⁶³ Se, että ”verokannat olivat hyvin korkeita ja veropohja ... lukuisten verohuojennusten seurauksena rapautunutta”⁶⁴, antoi osaltaan pontta 1980- ja 1990-lukujen suurille verouudistuksille.

Kalevi Sorsan IV ja Harri Holkerin hallitukset olivat ottaneet ohjelmiinsa Suomen yhteisö- ja pääomatuloverojärjestelmän muuttamisen. Sorsan hallituskaudella yhteisöverokantaa oli alennettu, verotettavan varallisuuden alarajaa nostettu 275 000:sta 800 000 markkaan ja pörssiosakkeiden verotusarvoa laskettu 70 prosenttiin niiden käyvästä arvosta.⁶⁵ Toukokuussa 1987 virkaan astunut Holkerin sinipunahallitus oli nimennyt puolestaan tehtäväkseen niin sanotun kokonaisverouudistuksen toteuttamisen. Vuosina 1989–1991 toteutetun uudistuksen tavoitteena oli kokonaisveroasteen laskeminen sekä veropohjan laajentaminen erilaisista varauksista ja vähennyksistä luopumalla. Holkerin hallituksen onnistui hyväksyttää eduskunnalla suomalaisten tulonsaajien verokohteluun koko joukko melko merkittäviäkin huojennuksia. Esimerkiksi siinä missä vielä vuonna 1985 Suomen nimellinen yhteisöverokanta oli ollut jopa 60 prosenttia, oli se Holkerin hallituskauden lopulla enää noin 40 prosenttia.⁶⁶ Aiemmasta poiketen kokonaisverouudistusta ei Honkasen mukaan ”valmisteltu perinteiseen tapaan laajapohjaisessa komiteassa vaan suurin osa työstä tehtiin valtiovarainministeriön virkamiestyöryhmissä”.⁶⁷ On huomionarvoista todeta, että uusi, aiempaa kapeapohjaisempi ja ripeätahtisempi valmistelutyö tuli myöhemmin pohjustamaan myös vuoden 1993 pääomatulo- ja yhteisöverouudistuksen valmistelua.⁶⁸

Kuvaaja 3.1. näyttää henkilö- ja yhteisöveroasteiden kehityksen valtionverotuksessa Suomessa vuosina 1949–1993. Nähdään, että siinä missä niin henkilö- kuin yhteisöveroasteetkin laskivat Suomessa aina noin vuoteen 1961 asti, alkoi henkilötuloveroaste kasvaa 1960-luvun mittaan yhteisöveroasteen vastaavasti laskiessa.

63 Tikka 1990, 69.

64 Ibid., 69.

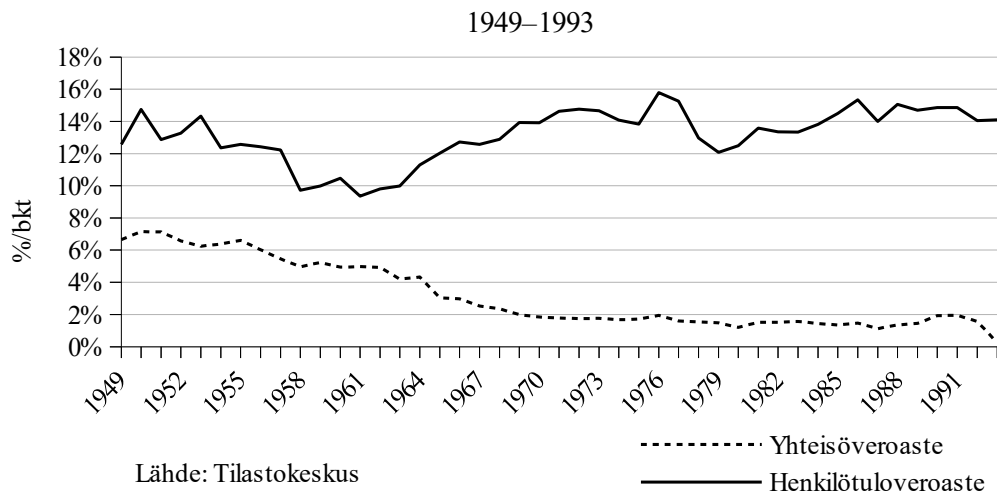
65 Honkanen 1993, 33. Tämä muutos sisällytettiin myös uusissa tulo- ja varallisuusverolaissa syksyllä 1992. Käytännössä se merkitsi sitä, että mikäli jonkin pörssiosakkeen nimellinen verokanta oli 25 prosenttia, oli se todellisuudessa vain 17,5 prosenttia.

66 Niskakangas 2011, 101. Kantaa ja astetta ei tule tässä sekoittaa toisiinsa. Aste kuvaa veronkannon tuoton suhdetta kansantuotteeseen, kanta taas veroasteikon kulloistakin rajaveroastetta, joka vaihtelee sen mukaan, onko vero progressiivinen vai suhteellinen.

67 Honkanen 1993, 37.

68 Ks. Pääomatulojen verotuksen ja yritysverotuksen kehittämissuunnitelmat. Asiantuntijaryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1991: 28, Helsinki 1991 (myöh. VM 1992:28).

Kuvaaja 3.1. Henkilötulo- ja yhteisöveroasteet Suomessa

Honkasen mukaan Holkerin hallituksen vuosina 1987–1991 säätämät verolait hyödyttivät eritoten maan vaurainta 45 prosenttia, jonka tuloista pääomatulot muodostivat moninkertaisesti suuremman osan kuin sitä varattomammalla enemmistöllä, jonka tulot perustuivat valtaosin omasta työstä saatuihin palkkatuloihin.⁶⁹ Erityisen paljon uudistukset hyödyttivät perheitä, joissa toinen puolisoista oli toista selkeästi suurituloisempi. Tämä mahdollistui vuonna 1990 voimaan astuneen puolisoiden pääomatulojen erillisverotuksen kautta.⁷⁰ Samoin pääomatuloja nostavien eduksi koitui samaisena vuonna säädetty yhtiöveron hyvitysjärjestelmä⁷¹, joka jatkoi pääomatulojen kahdenkertaisen verotuksen purkua.

Hyvitysjärjestelmän käyttöönotto ei kuitenkaan sellaisenaan vielä täysin poistanut pääomatulojen kahdenkertaista verotusta, sillä yhteisö- ja pääomatuloverokannat säilyivät erisuuruisina. Vaikka järjestelmän ”[p]eruseriaatteena” oli Niskakankaan mukaan se, ”että osingonsaajaa verotettiin koko osingosta, ... [ja] hän sai vähentää yhtiön maksaman veron omasta verostaan ... [o]sinkoja verotettiin vielä tuolloin progressiivisen asteikon mukaan, joten yhtiön maksama vero saattoi poiketa olennaisesti osakkaan lopullisesta verosta”.⁷²

Merkillepantavaa 1980-luvun jälkipuoliskolla ja 1990-luvun alussa tehdyissä yhteisö- ja pääomatuloverouudistuksissa oli, ettei niiden avulla niinkään kavennettu veropohjaa, vaan laskettiin rajaveroasteita, jota kompensoitiin myös luonnollisten ja oikeushenkilöiden tuloverotuksen progressiota heikentämällä.⁷³ Eräs esimerkki sekä veropohjan laajuuden säilyttämi-

69 Honkanen 1993, 44.

70 Ibid., 49. Toisaalta on syytä muistaa, että ansiotulojen verotuksessa oli siirrytty jo vuonna 1976 puolisoiden erillisverotukseen. Tässä mielessä vuoden 1990 uudistus tasapuolisti tulotyyppien välistä henkilötuloverotusta (Ibid., 16.)

71 Laki yhtiöveron hyvityksestä 29.12.1988/1232.

72 Niskakangas 2011, 111.

73 Honkanen 1993, 62.

sestä että suhteelliseen verotukseen siirtymisestä oli korkotulojen lähdeverotuksen käyttöönotto vuonna 1991. Vaikka lähdeverotus Honkasen mukaan ”merkitsi suurta etua niille, joilla jo ennestään oli suuria korkotuloja veronalaisilta sijoitustileiltä”⁷⁴, tarkoitti se samanaikaisesti aiemmin verottomien korkotulojen ottamista verotuksen piiriin ja uusien verotulojen virtaa valtiolle. Täten lähdeverouudistuksen, kuten muidenkin 1980-luvun toisen puolikkaan ja 1990-luvun alussa säädettyjen verolakien avulla päädyttiin kahtalaisiin lopputuloksiin—yh-täältä niiden avulla turvattiin valtion ja siten myös kuntien ja muiden julkisyhteisöjen tuloja nopeiden pääomaliikkeiden ja aiempaa rajoitetumman sääntelyn olosuhteissa, toisaalta niillä heikennettiin verotuksen ohjaavaa vaikutusta ja siirryttiin kohti tulomuotoon katsomatonta, tai neutraalia, tuloverotusta.

Sorsan ja Holkerin hallituksen uudistukset ilmensivät uutta, veropolitiikkaan aiemmin liitettyjen yhteiskunnallisten ja tulonjaollisten tavoitteiden hylkäämistä tehottomiksi ja vaikutuksiltaan yhdentekeviksi koettuina. Niskakankaan mukaan 1990-luvun alkuun tultaessa oli käynyt ilmeiseksi, että ”[o]hjaavan verojärjestelmän osumatarkkuus” oli ”osoittautunut ... heikoksi”. Verottajan kannalta tämä oli tarkoittanut, ettei tapauskohtaisilla verohuojennuksilla, tai muihin verovelvollisiin nähden verotuilla, oltu saavutettu ”odotusten mukaisia vaikutuksia”.⁷⁵ Voidaankin sanoa, että 1980-luvun lopun ja vuoden 1993 pääomatulo- ja yhteisöverouudistusta edeltäneinä vuosina oli ymmärretty, ettei aiempi, progressiivinen ja kannoiltaan ankara tuloverotus ollut tosiasiallisesti saavuttanut sille asetettuja tulonjaollisia tavoitteita.

Jonkinlaisena osoituksena tapahtuneesta toimii se, ettei Holkerin hallituksen kokonaisverouudistuksen 1990-luvun alkuun tultaessa voitu sanoa ”johtaneen juurikaan havaittaviin muutoksiin yleisessä tulonjaossa”.⁷⁶ Tämän taustalla vaikuttaneena tekijänä oli Teemu Lehtisen mukaan ollut se, että ”[k]aikista valtion veroista tuloverotuksen osuus” oli kattanut vain noin viidenneksen. Näin ollen ”[p]rogressiiviset elementit verojärjestelmässä eivät siten periaatteessa [olleet tukeutuneet] ... kovin laajaan taloudelliseen perustaan, joten niiden todellinen teho tulonjaon muuttamisessa [oli ollut] ... väistämättä rajallinen”.⁷⁷ Samanlaiseen johtopäätökseen on sittemmin tullut myös Kauko Wikström, jonka mukaan vuoden 1992 lopussa säädetyn tuloverolain (TVL 30.12.1992/1535) seurauksena verotuksen ”progressio tasaa [enää] vain palkansaajien välisiä tuloeroja”. Niinpä verotus ei täten enää ”tasaa palkansaajien

74 Ibid., 69. Korkotulojen suhteelliseksi lähdeverokannaksi säädettiin aluksi 10 prosenttia, mistä se nostettiin myöhemmin 1995 pääomatulojen yhtenäiseen, 25 prosentin kantaan. Hyöty syntyi lähde- ja tuloverokantojen suuruuserosta.

75 Niskakangas 1995, 11. Tuovi Allén oli laatimassaan selvityksessä todennut samoin jo vuonna 1984. Hänen mukaansa ”[v]ähennysten fiskaalisten ja tulonjakovaikutusten tarkastelu ... [oli johtanut] ylipäätään epäilemään koko vähennysjärjestelmän mielekkyyttä” (Allén 1984, 41).

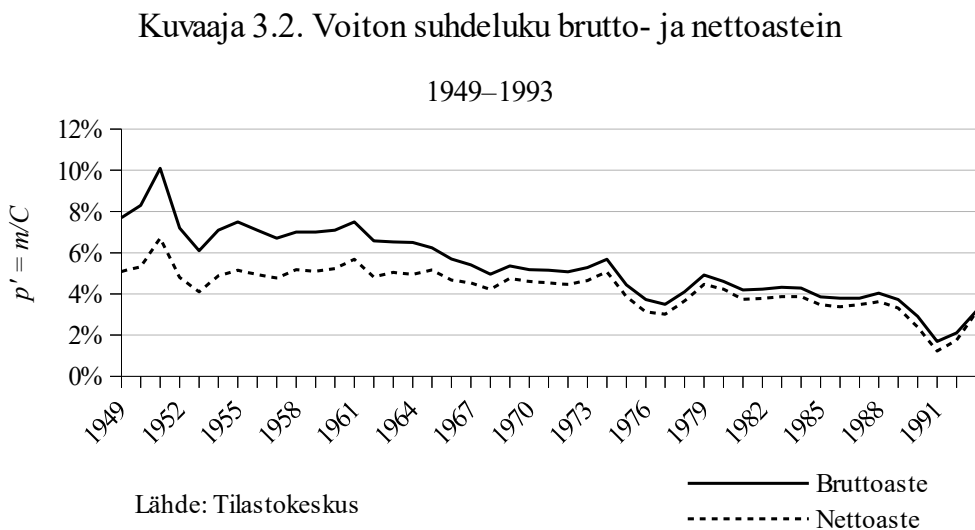
76 Lehtinen 1992, 59–60.

77 Ibid., 62. Tietenkin on selvää, että 1990-luvun lama tekee vaikutusten arvioinnista vaikeampaa.

ja pääomatulonsaajien välisiä eikä pääomatulonsaajien välisiä tuloeroja”. Koska ”[p]rogressiivinen verotus kohdistuu noin yhteen viidesosaan kansantalouden kokonaistuloista”⁷⁸, eikä progressiivisten ja suhteellisten verokantojen suhdeluku ollut 1980-luvun lopullaakaan erityisen tasainen, ei tällä voida kuitenkaan katsoa olevan tulojaollisesti yhtä suurta merkitystä kuin saatetaan toisinaan ajatella. Syitä tuloverojen voimakkaalle kasvulla 1990-luvun jälkipuoliskolla tuleekin hakea pitkälti muualta kuin tuloverotuksen progression heikentämisestä.⁷⁹

1980- ja 1990-lukujen pääomatulo- ja yhteisöverouudistukset muodostivat osan vielä nykyäänkin jatkuvaa tulokäsittelyn laajentumista eli sitä, että kasvava osa yksilöiden ja yhteisöjen tuloista näyttäytyi verottajan silmissä joko laillisena tai laittomana.⁸⁰ Rajatapausten tai harmaalle alueelle jääneiden tulomuotojen pääluku laski laskemistaan samassa suhteessa verokantojen ja kokonaisveroasteen supistumisen kanssa. Pääomatulo- ja yhteisöverokantojen säätäminen 25 prosentiksi ei täten välttämättä näyttäydykään yhtä jyrkältä kuin tilanteessa, jossa ansio- ja pääomatulojen progressiivinen tuloverotus olisi tosiasiallisesti ollut 1990-luvun lamaa edeltäneen kauden tasaisen tulojaon syynä ja sen takeena. Tätä ilmentää yhteisöveron osalta kuvaaja 3.2., joka näyttää aiemmin luvussa 2. esitetyn voiton suhdeluvun ennen ja jälkeen yhteisöveronmaksun Suomessa vuosina 1949–1993.

Kuvaajassa yhtenäinen käyrä viittaa brutto- ja katkoviikoitettu nettoasteeseen eli veroa edeltävään ja sen jälkeiseen voiton suhdelukuun. Käyrien erotus kuvaa verotuksen ankaruutta—mitä kauempana ne kulkevat toisistaan, sitä ankarammin verokanta on syönyt yhteisöjen voittoja.

78 Wikström 2008, 17.

79 Ks. tämän työn luku 5.

80 Wikström 2008, 7.

Mikäli kuvaajan käyrien erotus olisi säilynyt yhtä leveänä 1980-luvun lopulle kuin se oli ollut vielä 1940–1960-lukujen mittaan, olisi pääomatuloa jakaneiden yhtiöiden osingon- ja muun pääomatulonmaksun kyky ollut selvästi heikompi ja tulonjakoa tasaava vaikutus vastaavasti merkittävämpi. Kuvaajasta nähdään selvästi, ja aiemmin esitettyä tukien, että yhteisöverotus alkoi keventyä Suomessa 1960-luvun puolivälistä lähtien. Kuvaajan käyrien prosentuaalisen erotuksen kaventumista on hahmotettu vielä viiden vuoden keskiarvoin taulukossa 3.1.

Taulukko 3.1. Yhteisöveroaste Suomessa¹ 1949–1993

1949–1953	34,2%	1964–1968	24,1%	1979–1983	18,3%
1954–1958	30,4%	1969–1973	21,4%	1984–1988	16,2%
1959–1963	29,5%	1974–1978	17,7%	1989–1993	11,2%

¹ Laskettu voiton suhdeluvun brutto- ja nettoasteiden erotuksena valtionverotuksessa

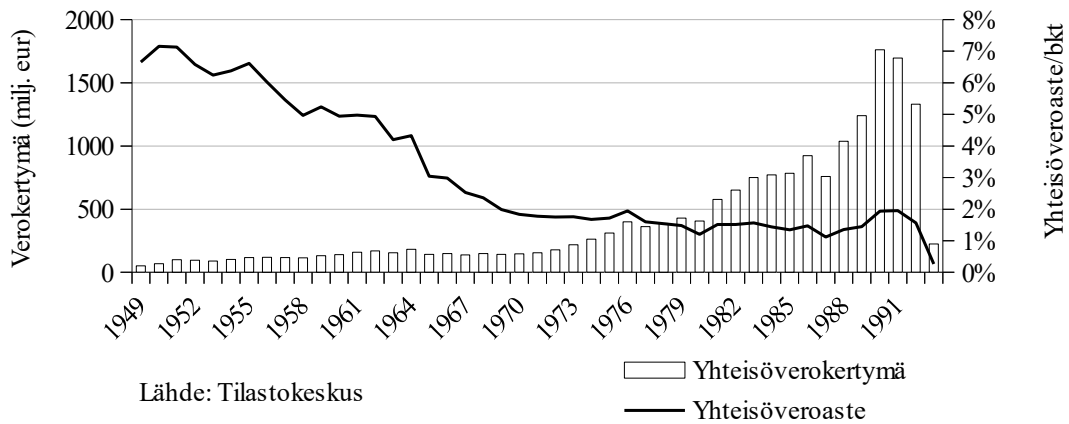
Lähde: Tilastokeskus

Merkitsevää kuvaajan 3.2. ja taulukon 3.1. ymmärtämiseksi on nähdä toteutunut yhteisöveroaste suhteessa voiton suhdeluvun bruttoasteeseen ei nimellisen, vaan todellisen verorasitteen osoittimena. Se kuvaa muun muassa jälleenhankinta- ja varastovarausten sekä erilaisten vähennysten vaikutusta verorasitteeseen. Ei lieneäkään ihme, kuten kuvaajasta ja taulukosta nähdään, että yhteisöveronkannon tuottojen suhde bruttokansantuotteeseen on vuosina 1949–1993 kaventunut selvästi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että yhteisöveronkannon tuotto olisi annettuina vuosina supistunut. Pikemminkin voidaan kuvaajan 3.3. perusteella sanoa, että muiden tekijöiden ohella rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen 1980-luvun mittaan kasvatti yhteisöverotuksen tuottoa merkittävästi ennen 1990-luvun laman mukanaan tuomaa tuoton ja veroasteen romahdusta.⁸¹

81 Tähän voidaan hakea syytä muun muassa asunto- ja rahoitusmarkkinoiden liikevaihdon ja tulosten nopeasta kasvusta, joka paljastui 1990-luvun lamassa kuplaksi. Suomalaisyhtiöiden tuloksia kasvatti 1980-luvun lopulla niin arvopapereiden, kiinteistöjen kuin osakkeidenkin hinnannousu. Tätä kehitystä ruokki osaltaan kestämätön pankkilainsäädäntö. Kuusterän ja Tarkan mukaan rahoitusmarkkinoiden kuplan kasvu ja sen kasvun ruokkiminen oli ”itse itseään ruokkinut prosessi, jossa järjestelmän vuodot johtivat huonosti toimineiden rajoitusten kumoamiseen, mikä puolestaan johti uusien vuotokohtien esiin nousemiseen ja tätä kautta uusien rajoitusten poistamiseen” (Kuusterä ja Tarkka 2011, 558,577–579).

Kuvaaja 3.3. Yhteisöveroaste ja -kertymä

1949–1993

Kuvaajasta nähdään Suomen talouden ylikuumentuminen⁸² 1980-luvulla rahoitusmarkkina-sääntelyn purun seurauksena sekä verokertymän merkittävä supistuminen laman puhjettua vuosina 1990–1991. Näistä tekijöistä ensimmäisen voidaan ajatella seuranneen paitsi kansainvälisestä rahoitusmarkkinoiden vapauttamistrendistä, myös suomalaisyritysten aiemmin mainitusta vieraan pääoman tarpeesta, oman pääoman karttumisen hitaudesta, jonka taustalla oli puolestaan vaikuttanut mainittu voiton suhdeluvun lasku.

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että suomalainen pääomatulo- ja yhteisöveroaste oli vuoteen 1992 tultaessa melko kevyttä ja pohjaltaan repaleista, kun eri tulotyyppisiä oli verotettu erilaisin veroperustein, ja laajat poisto- ja vähennysoikeudet olivat mahdollistaneet yrityksille laajamittaisen tuloksentasauksen ja matalan veroasteen. Lähtökohtana uusien verolakien valmistelussa tuleekin nähdä ei aiemman kaltaisen, tulonjakoa tasoittaneen, yhtenäisen ja asteittain kiristyneen pääomatulo- ja yhteisöverojärjestelmän purkaminen, vaan epäyhtenäisen ja melko kevyen verojärjestelmän muuttaminen paremmin Ahon hallituksen ohjelmassaan itselleen asettamia tavoitteita vastaavaksi.

82 On lisäksi tärkeää huomioida, että yhtiöveron hyvitysjärjestelmän käyttöönotto vuonna 1990 siirsi pääomatulojen veronmaksun osakeyhtiöille niin sanotun vähimmäisveron kautta, mikä kasvatti osaltaan verokertymää ja -astetta (VM 1992:23, 4).

4. Vuoden 1993 tuloverouudistuksen valmistelu

4.1. Lakiesitysten valmistelu

Tässä työssä vuoden 1993 tuloverouudistukseksi kutsuttu kahdentoista lakiesityksen⁸³ paketti valmisteltiin valtioneuvostossa, valtiovarainministeriössä ja eduskunnassa toukokuusta 1991 joulukuuhun 1992 yltäneellä ajanjaksolla. Kyse oli Suomen verohistorian mittapuulla erittäin suuresta uudistuksesta, joka monelta osin ylitti aiemman, pääministeri Holkerin hallituksen aikana vuosina 1987–1991 toteutetun kokonaisverouudistuksen. Kokonaisverouudistuksessa oli muun muassa purettu aiempaa, laajamittaista verovähennysjärjestelmää sekä laskettu valtionverotuksen ylimpiä rajaveroasteita veropohjan laajentumisen kompensoimiseksi. Nyt tavoitteena oli muun muassa yrityksille myönnettyjen verotukien eli varausten karsinta. Hallituksen esityksiä pohjusti laajamittainen työryhmätyöskentely sekä lausuntokierros, jossa tiedusteltiin uudistusten koettuja, mahdollisia vaikutuksia maassa harjoitettavalle liiketoiminnalle sekä suomalaisten keskinäiselle tulojaolle.

4.1.1. Hallituksen linjaukset

Presidentti Koivisto myönsi pääministeri Holkerin hallitukselle eron 26. huhtikuuta 1991 ja nimitti virkaan Esko Ahon johtaman keskustan, kokoomuksen, ruotsalaisen kansanpuoleen ja kristillisten sinimultahallituksen. Valtiovarainministeriksi Koivisto nimitti Ahon esityksestä kokoomuksen kansanedustaja Iiro Viinasea.⁸⁴ Samana päivänä hallituksen itselleen hyväksymässä ohjelmassa todettiin pääomatuloverotusta pyrittävän ”yhdenmukaistamaan ja uudistamaan ... muiden Pohjoismaiden tapaan”. Tavoitteena tuli ohjelman mukaan olla myös yhteisöverokannan alentaminen ja yhteisöverotuksen veropohjan laajentaminen. Verotusta tuli ohjelman mukaan kehittää siten, että ”vero- ja palkkaratkaisuista sekä sosiaalisista tulonsiirroista rakentuva tulojako” olisi ”oikeudenmukainen”.^{85,86}

83 HE:t 200–209, 244 ja 281/1992 vp.

84 Liitteet 30 a ja 30 b, VN ptk 47/1991. Valtioneuvoston pöytäkirjat 19.4.–30.4.1991. Valtioneuvoston kirjaajankonttorin arkisto, KA.

85 Pääministeri Esko Ahon hallituksen ohjelma 26.4.1991, 4. VN ptk 48/1991. Valtioneuvoston pöytäkirjat 19.4.–30.4.1991, Valtioneuvoston kirjaajankonttorin arkisto, KA.

86 Valtiovarainministeriön vero-osastolla, jossa hallituksen esitysten valmistelutyö tehtiin, oli harjoitettu itsestä tutkimusta pääomatulo- ja yhteisöverotuksen uudistamiseksi jo aiemmin pitkin 1980-lukua. Esimerkiksi 30.10.1986 päivätyssä toiminta- ja taloussuunnitelmassa vuosille 1988–1992 todettiin, että Suomessa olisi erityisesti ”kiinnitettävä huomiota verotuksen yksinkertaistamiseen”. Huomiota tuli osaston mukaan kiinnittää tämän ohella tuloverotuksen vähennysjärjestelmään ja veropohjan laajentamiseen. Pääomatuloverotuksen osalta tuli osaston mukaan kiinnittää huomiota nopean kansainvälisen kehityksen ohella sen ”yhteisyyteen, johdonmukaisuuteen ja symmetrisyyteen sekä eri veromuotojen erityisiin uudistustarpeisiin”.

Samana päivänä valtioneuvosto päätti yleisistunnossaan antaa eduskunnalle niin sanotun talouspoliittisen tiedonannon, jossa esitettiin Ahon hallituksen tuolloinen käsitys vallinneesta taloustilanteesta.⁸⁷ Hallituksen mukaan maan talouspoliittinen tilanne oli ”poikkeuksellisen ongelmallinen” yritysten kannattavuuden laskiessa, konkurssien lisääntyessä, kokonaistuotannon supistuessa ja työllisyystilanteen heikentyessä. Myös ulkomaisen velan kasvun nähtiin jatkuvan suurena.⁸⁸ Tuotanto oli Suomessa hallituksen mukaan kaikkienensa supistunut vuonna 1990 noin kolmella prosentilla verrattuna vuodentakaiseen tilanteeseen. Vaihtotaseen alijäämä oli puolestaan painunut noin viiteen prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen, mikä yhdessä maksutaseen heikentymisen kanssa oli tarkoittanut korkotason nopeaa kohoamista ja lisävelkaantumista.⁸⁹

Julkisen talouden liikkumavara nähtiin erittäin vähäiseksi. Verotuksen osalta hallitus esitti eduskunnalle tavoittelevansa OECD-maiden keskitasoa olevaa tuloverotusta. Tiedonannon mukaan myös ”helposti liikuteltavien ja vaikeasti kontrolloitavien pääomavirtojen verotuksen ... [tuli] olla kohtuullisella kansainvälisellä tasolla”. Sama tuli tiedonannon mukaan ulottaa koskemaan myös ”yritysten ja niiden omistajien verotusta”. Keskeisintä tiedonannon mukaan oli kuitenkin julkismenojen kasvun tyrehtyttäminen vuodesta 1992 eteenpäin koko vaalikauden ajan.⁹⁰

Hallitus ei jähkaillut ohjelmansa verokirjausten toteuttamisessa. Viinasen valtiovarainministeriö asetti perjantaina 24. toukokuuta 1991 työhönsä niin sanotun asiantuntijaryhmän, jonka tehtäväksi annettiin hallituksen ohjelman annettujen asiakohtien muovaaminen ehdotuksia sisältäväksi työryhmämuistioksi.⁹¹

4.1.2. ”Tohtorikoplan” muistio

Valtiovarainministeriön asettama pääomatulojen verotusta ja yritysverotuksen linjoja pohtinut asiantuntijaryhmä jätti muistionsa ministeriölle torstaina 2. tammikuuta 1992. Heikki Niskakankaan sittemmin ”tohtorikoplaksi”⁹² nimeämän ryhmän tarkoituksena oli ollut ”selvittää

Myös yritysverotusta tuli osaston mukaan yksinkertaistaa (Vero-osaston toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 1988–92. Valtionvarainministeriö, vero-osasto. Osaston omaa toimintaa koskevat asiakirjat 1974–1994. Hb:6. Valtionvarainministeriön vero-osaston arkisto, KA).

87 VN ptk 63/1991. Valtioneuvoston pöytäkirjat 19.4.–30.4.1991. Valtioneuvoston kirjaajankonttorin arkisto, KA.

88 Valtioneuvoston talouspoliittinen tiedonanto Eduskunnalle 24.5.1991, 1. Valtioneuvoston pöytäkirjat 19.4.–30.4.1992. Valtioneuvoston kirjaajankonttorin arkisto, KA.

89 Ibid., 1–2.

90 Ibid., 3,5–6.

91 Andersson 1991, 2–3.

92 Niskakangas 2011, 89. Ryhmän muodostivat valtiovarainministeriön vero-osaston ylijohtaja Lasse Arvela (pj.), julkisoikeuden professori Edward Andersson, vero-oikeuden professori Niskakangas itse, valtiovarain-

mahdollisuudet ja laatia ehdotukset pääomatulojen verotuksen ja yritysverotuksen kehittämiseksi hallitusohjelmassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti”.⁹³

Käytännössä tämä tiivistyi ryhmän ehdotukseen, jonka mukaan ”luonnollisten henkilöiden tulot” olisi jaettu ansiotuloihin ja pääomatuloihin, joista jälkimmäisiin olisi sovellettu ”yhtenäistä suhteellista verokantaa, kun taas ansiotulot” olisivat säilyneet ”progressiivisen veroasteikon piirissä”.⁹⁴ Keskeistä asiantuntijaryhmän työskentelyn kannalta oli hallituksen tavoite pääomatuloverotuksen yhtenäistämiseksi. Ryhmän tuli myös arvioida ”mahdollisuudet pääomatulojen verotuksen kehittämiseksi suhteellisen verotuksen suuntaan” ja huomioida muutosten mahdolliset vaikutukset verotuksen tuotolle.⁹⁵ Yhtenäistäminen tuli toimeksiannon mukaan toteuttaa erityisesti korkojen, osinkojen, vuokratulojen, vakuutustuottojen ja myyntivoittojen verotuksessa. Muita tärkeitä kysymyksiä olivat muun muassa metsätulon verotus sekä henkilöyhtiöiden omistajayrittäjien tulo-osuuden ansio- ja pääomatulo-osuuksien määrittely. Näiden lisäksi ryhmän oli tullut työssään huomioida hallituksen ehdotukset yhteisöveropohjan laajennuksesta ja kokonaisuuden vaikutuksista tulonjakoon ja verokertymään.⁹⁶

Asiantuntijaryhmän muistion perussanoma oli selkeä. Sen mukaan 1990-luvun alkuun tultaessa oli käynyt ilmeiseksi, ettei ”[k]ansainvälisten pääomaliikkeiden vapauduttua ... verotus ... voi olennaisesti ylittää kansainvälistä tasoa”.⁹⁷ Näin ollen aiempi epäyhtenäinen pääomatuloverotus ei enää soveltunut ”olennaisesti” muuttuneisiin olosuhteisiin, jotka edellyttivät ryhmän mukaan verotuksellista neutraliteettia eri pääomatulomuotojen välillä.⁹⁸ Ryhmän mukaan muistiossa ehdotetut muutokset olivat leimallisen pohjoismaisia, eikä pääomatuloverotuksessa ollut sen mukaan havaittavissa selkeää kehityskulkua tai -suuntaa. Täten olikin ryhmän mukaan selvää, että ”[t]ilanteessa, jossa kansainväliset pääomatuloverotuksen kehittämislinjaukset eivät ole selkiintyneet, rakenteellisen uudistuksen ehdottaminen tuntuu rohkealta”. Ryhmä ei kuitenkaan nähnyt ehdotuksiaan ristiriidassa suhteessa ”tulevan kansainvälisen kehityksen pääpiirteiden kanssa”.^{99,100}

ministeriön kansantalousosaston ylijohdaja Sixten Korkman, finanssioikeuden professori Kari S. Tikka, Keskukskaupparikamarin varatoimitusjohtaja Pauli K. Mattila ja Pellervon taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkija Mikael Ingberg.

93 VM 1991:28, I.

94 Ibid., 15.

95 Ibid., I–II.

96 Ibid., II.

97 Ibid., 2.

98 Ibid., 1.

99 Ibid., 11. Kursiivi poistettu. Pohjoismaisena piirteenä ryhmän ehdotuksissa voidaan pitää muun muassa yhtiöveron hyvitysjärjestelmän säilytysehdotusta; annettua järjestelmää sovellettiin muistion tekoaikana Norjassa (ibid., 3).

100 Asiantuntijaryhmän ehdotuksia pidettiin kaikkienensa aikana varsin radikaaleina. Helsingin Sanomien mukaan tuloillaan ollut verouudistus oli ”niin perusteellinen, että sen rinnalla vuoden 1989 kokonaisverouudistus oli näpertelyä”. Pauli K. Mattila arvioi ryhmän ehdotuksia seuraavasti: ”[a]luksi tämä näytti hirveän hie-

”Tohtorikopla” ehdotti muistiossaan pääomatulo- ja yhteisöverotukseen 25–30 prosentin suhteellisia kantoja. Ryhmän mukaan oli olennaista säätää kummallekin verolle sama kanta, sillä mikäli yhteisöverokanta olisi säädetty pääomatuloverokantaa korkeammaksi, olisi ollut ”vaikeaa toteuttaa omalla ja vieraalla pääomalla toteutettavan rahoituksen neutraalia vero-kohtelua”. Kannat tuli säätää riittävän alhaisiksi myös pääomien liikkuvuuden ja tiettyjen tulotyypin, kuten korkotulojen verotuksen äkillisen muuttamisen ehkäisemiseksi.¹⁰¹

Ryhmä ei suhtautunut ehdotuksiinsa varauksetta. Muistion mukaan 1970–1980-lukujen aiempaa alhaisempi inflaatio ei puoltanut enää vääjäämättä ehdotetun tasoisia, alhaisiksi luonnehdittuja verokantoja. Samoin oli ryhmän mukaan selvää olevan ”*miltei mahdotonta arvioida miten ankarasti erityisesti finanssivaateiden tuottoja voidaan verottaa Suomessa aiheuttamatta suurempia häiriöitä markkinoilla pääomapaon muodossa*”.¹⁰² Varautuminen mahdolliseen kansainvälisen verokilpailun kiristymiseen oli kuitenkin ryhmän mukaan riittävä syy ehdotettujen kantojen säätämiseen. Ryhmä arveli myös ansio- ja pääomatuloverokantojen välisen erotuksen muodostuvan verotuksen kestävyyttä koettelevaksi ongelmaksi. Ryhmän mukaan ”pääomatulojen verotuksen eriyttäminen muiden, lähinnä ansiotulojen verotuksesta” olisi johtanut ”mitä ilmeisimmin tulojen muuntamispaineisiin sellaisissa tapauksissa, joissa eri tulolajeihin sovellettavat veroasteet eroavat toisistaan”. Tästä johtuen ryhmä katsoi, että progressiivisen ansiotuloverotuksen ylimpiä rajaveroasteita tuli pyrkiä alentamaan ”merkittävästi”.¹⁰³

Pääoma- ja yhteisöverotuksen neutraaliuden toteuttaminen edellytti ryhmän mukaan sitä, että ”yhteisöille määrättäisiin vain yksi verotettava tulo, johon yhteisöverokantaa sovellettaisiin”.¹⁰⁴ Ehdotuksen tekohetkellä liike-, ammatti-, kiinteistö- ja henkilökohtainen tulo olivat kaikki erillisiä tulolähteitä, joista kuhunkin sovellettiin niiden omaa lainsäädäntöä. Asiantuntijaryhmän mukaan jaon taustalla oli aiemmin vaikuttanut kuntien taloudellisia etunäkökohtia, jotka olivat mahdollistaneet vaikkapa maa- ja metsätalousvaltaisille kunnille mainittujen tulonlähteiden ankaramman verotuksen. Asiantuntijaryhmän mielestä veroneutraliteetin

nolta. Sitten kun sitä alkoi vähän enemmän ymmärtää, tuntui että tämä ei onnistu ikinä. Sitten kun ymmärsin vielä lisää, alkoi tuntua että ehkä sittenkin”. (Atte Jääskeläinen, ”Verot taas täysremonttiin—Suomi vastaa Euroopan verokilpailuun alhaisella yritysverokannalla—Pääomatulojen verosirkus korvataan kattavalla 25–30 prosentin verolla”. Helsingin Sanomat 12.11.1991).

101 Ibid., 15,16. Korkotulojen verotuksessa oli vuonna 1991 siirretty niin sanottuun korkotulon lähdeverotukseen, jossa veroa perittiin korkoa kasvaneilta talletustileiltä. Lähdeveron kannaksi oli vuonna 1991 säädetty kymmenen prosenttia. Muistion kirjoitushetkellä eduskunta oli päättänyt sen korottamisesta 15 prosenttiin vuonna 1992 (ibid., 26).

102 Ibid., 7,16. Kursiivi alkuperäinen. Aiemmin pääomatuloverokantojen alhaisuutta oli perusteltu sillä, että inflaatio oli aiheuttanut joidenkin pääoma-arvojen alentumaa, jolloin kyse ei ollut enää ollut varsinaisesta reaali- tuotosta ja sen verottamisesta.

103 Ibid., 14.

104 Ibid., 21. Lihavointi poistettu.

toteuttaminen edellytti kuitenkin kuntien erillisestä pääomatuloverosta luopumista ja niiden tulonmenetysten korvaamista veronkannosta niille maksettavina osuuksina.¹⁰⁵ Näin ollen ryhmän mukaan olikin tarpeen, että ”verovelvollisen kaikki elinkeinotoiminta muodostaisi yhden tuloksenlaskentayksikön ja kaikki maatalous yhden tuloksenlaskentayksikön” ja mahdollinen elinkeinotoiminnan sekä maatalouden tappio siirtyisi vähennettäväksi mainittujen toimintojen tulosta seuraavina verovuosina. Toisin sanoen sitä ei enää olisi voinut vähentää esimerkiksi ansiotulojen verotuksessa.¹⁰⁶

Korkotulojen aiempaa verovapautta oli Suomessa perusteltu inflaatiolla, talletusten ja korkotulonlähteiden reaalisen arvon alentumalla. Perustuen jo aiemmin mainittuun inflaatio-odotusten alentumaan muistion kirjoituksen aikaan sekä pääomatulojen verotuksen neutraalisuustavoitteeseen, ei asiantuntijaryhmä katsonut aiempaa verovapautta enää tarpeelliseksi tai suunnitellun verojärjestelmän mukaiseksi. Koti- ja ulkomaisen lainanoton ehtojen samankaltaistaminen edellytti ryhmän mukaan ulkomaille maksettavien korkojen verovapauden supistamista ja ulkomaille menneiden korkojen lähdeveroprosentin alentamista.¹⁰⁷

Asiantuntijaryhmä kannatti muistiossaan vuonna 1990 voimaan astuneen yhtiöveron hyvitysjärjestelmän säilyttämistä osakeyhtiöillä. Niin sanotuissa harvainyhtiöissä ”aktiivisesti” työskennelleille osakkaille ryhmä ei kuitenkaan katsonut tarpeelliseksi myöntää vähennysoikeutta.¹⁰⁸ Hyvitysjärjestelmän avulla oli pyritty osinkojen kahdenkertaisen verotuksen poistamiseen, johon oltaisiin periaatteessa päästy myös osinkojen verovapaudella. Ryhmä painotti kuitenkin muun muassa pääomatulojen alijäämien hyvittämiseen, ulkomaille maksettavien osinkojen saajien syrjäntäkieltoon ja korkotulojen lähdeverotukseen liittyneitä kysymyksiä ehdottaessaan hyvitysjärjestelmän säilyttämistä osingonsaajien verotuksessa osinkojen täydellisen verovapauden sijaan. Osinkoverotuksen yhdenkertaisuuden turvaamiseksi ryhmä ehdotti niin sanotun täydennysverojärjestelmän säilyttämistä ennallaan.¹⁰⁹

Yhtiöveron hyvitysjärjestelmään ja osinkojen yhdenkertaiseen verotukseen liittyneiden veroylijäämien käyttöaikaa ehdotettiin ryhmän toimesta pidennettäväksi viidestä vuodesta kymmeneen. Näin ollen, mikäli yhtiö tai muu liiketoimintaa harjoittanut yhteisö oli maksanut vähintään osinkoon liittyvän hyvityksen ylittävän summan tuloveroina, olisi sillä ehdotuksen mukaan ollut aiempaan nähden kaksinkertainen aika tämän ylijäämän hyvittämiselle. Yritys-

105 Ibid., 20–21, 24–25.

106 Ibid., 21–22. Ryhmä ehdotti pääomatulolajissa syntyneiden tappioiden vähennettävyyttä ansiotuloverotuksessa aina 10 000 markkaan asti (ibid., 19).

107 Ibid., 26–30.

108 Ibid., 31.

109 Ibid., 32–34. Mikäli ennakoon maksetut verot eivät riitä kattamaan yhteisöjen veron vähimmäismäärää, voidaan niille määrätä maksettavaksi täydennysvero, joka nostaa yhteisön maksaman veron vähimmäismääräänsä eli vuoden 1993 alusta 25 prosenttiin yhteisön liikevoitosta.

kauppoihin ja omistajanvaihdoksiin liittyvän keinottelumahdollisuuden tilkitsemiseksi ryhmä ehdotti kuitenkin vähennysoikeuden epäämistä yhtiöiltä, joiden omistuksesta yli puolet oli vaihtanut omistajaansa veroylijäämän synnyn jälkeen.¹¹⁰

Ahon hallitusohjelmaan oli keväällä 1991 kirjattu ulkomailta kotiutettavien osinkojen verokohtelun lieventäminen.¹¹¹ Koska pääomatulo- ja yhteisöverotuksen kehitys oli ryhmän mielestä Euroopassa vielä muistion tekohetkellä epäselvä, ehdotettiin ulkomailta kotiutettavien osinkojen vertailuverotuksessa otettavan huomioon ”vieraassa valtiossa osinkotulosta suoritettun lähdeveron määrä”.¹¹²

Kuten on aiemmin todettu, valmistelussa olleen tuloverouudistuksen tavoitteena oli pääomatulo- ja yhteisöverokantojen laskun lisäksi veropohjan laajentaminen muun muassa verovähennyksiä poistamalla. Tällaisiin vähennyksiin lukeutui asiantuntijaryhmän mukaan muun muassa omaisuustulovähennys, josta ehdotettiin luovuttavan sillä nojalla, ettei se ollut koskenut esimerkiksi kaikkien kiinteistöjen vuokraamisesta saatuja tuloja. Osaltaan kyse oli myös eri sijoitusmuotojen verokohtelun yhtäläistämistä eli kiinteistöjen käyttötarkoituksen verovaikutusten tasaamisesta.¹¹³

Säästöhenkivakuutusten verotus askarrutti asiantuntijaryhmää suhteessa pääomatulojen verotuksen yhtenäistämistavoitteeseen. Ryhmä päätyi muistiossa ehdottamaan vapaaehtoisten, yksityisten säästöhenkivakuutusmaksujen säilyttämistä verovähennyskelpottomina ja niiden tuoton verottamista pääomatuloverokannan mukaisesti. Pakollisiin eläkevakuutusmaksuihin, kuten yritys- ja maatalouseläkemaksuihin ei ryhmä katsonut tarpeelliseksi puuttua.¹¹⁴ Hivonen vaikeampana ryhmä näki kysymyksen pakollisia eläkemaksuja täydentävien vapaaehtoisten eläkevakuutusten verotuksesta. Ongelmallisena nähtiin myös ulkomailta otettujen eläkevakuutusten verotus. Veroneutraliteetin nimissä ryhmä päätyi ehdottamaan, että 60–65 prosenttia vapaaehtoisten eläkevakuutusten maksuista olisi vastedes verovähennyskelpoisia aina 50 000 markan ylärajaan asti samalla, kun säästöihin perustuvaa eläkettä verotettaisiin saajansa ansiotulona.¹¹⁵

Metsätulon verotus oli asiantuntijaryhmän mukaan muotoutunut aiemmin ongelmakysymykseksi muun muassa sen osalta, missä määrin metsään perustuva tulo oli saajalleen ansio- ja missä määrin pääomatuloa. Metsästä saatua tuloa oli Suomessa verotettu aina 1920-lu-

110 Ibid., 35.

111 Verotuksen kehittäminen. Pääministeri Esko Ahon hallituksen ohjelma 26.4.1991, 4. VN ptk 48/1991. Valtionneuvoston pöytäkirjat 19.4.–30.4.1991, KA.

112 VM 1991:28, 35–36. Lihavointi poistettu.

113 Ibid., 37–38.

114 Ibid., 39–41.

115 Ibid., 41–42.

vulta alkaen sen oletettuun kasvuun perustuneen arvion nojalla. Järjestelmää oli kuitenkin hajuutettu vuonna 1968 maatalousluonteisen metsätulon osalta siirtymällä pinta-alaperustaisesta kasvuolettamasta todellisen myyntitulon verotukseen. Asiantuntijaryhmä piti tuolloista metsätulon veropohjaa tältä osin epäyhtenäisenä ja heikkona. Täten se ehdottikin muistiossaan metsäverotuksessa siirryttävän ”arvioituun keskimääräiseen kasvuun perustuvasta verotuksesta todellisen tulon verottamiseen ... pääomatulona suhteellisen verokannan mukaan”. Ansiotuloksi olisi tässä mallissa katsottu ”verovelvollisen ja hänen perheensä työn arvo hankintakautissa”.¹¹⁶ Vähennyskelpoisiksi tulonhankintamenoiksi ryhmä katsoi ”todelliset puunkasvatuskulut”, kuten korkomenot.¹¹⁷

Vaikeutena metsätulon verotuksessa säilyi hankintamenojen verovähennyskelpoisuus ja kelpoisuuden todentaminen. Hankintamenon suuruuden arviointia vaikeutti ryhmän mukaan muun muassa puuston hankintahetken arvon määrittäminen sekä hankinta- ja luovutushetken välinen ajallinen etäisyys. Asiantuntijaryhmä ehdotti oikeutta metsän myyntitulosta tehtävään hankintameno vähennykseen, mutta jätti sen määräytymis- ja laskentaperusteet erikseen selvitettäväksi.¹¹⁸ Metsätuloerotuksen muuttamisen haittavaikutusten lieventämiseksi ryhmä ehdotti viiden vuoden mittaista siirtymäkausia, jonka aikana verovelvollisilla olisi ollut mahdollisuus uuteen verojärjestelmään siirtymiseen. Ryhmä ehdotti myös varauksena mahdollisuuden ”erityishuojennuksiin”, mikäli siirtymäkausi katsottaisiin liian lyhyeksi tai johtaisi liiallisiin hakuksiin ankaramman verotuksen pelossa.¹¹⁹

Myyntivoittoverotus oli ryhmän mukaan Suomessa ”ollut pitkään erittäin lievää”.¹²⁰ Näin ollen siirtymä pääomatulojen yhtenäiseen, 25–30 prosentin verotukseen edellytti sen mukaan siirtymäsäännöksiä omaisuuden liiallisen myynnin ehkäisemiseksi ennen uusien verokantojen käyttöönottoa. Käytännössä ryhmä ehdotti tämän toteuttamista ennen vuotta 1986 hankitun omaisuuden hankintamenon vähentämisellä aina 50 prosenttiin asti sen luovutushinnasta ja samaisen vähennysoikeuden säätämällä viidennekkseen vuoden 1986 jälkeen hankitun omaisuuden luovutushinnasta. Koti-irtaimiston myynnille ryhmä ehdotti 50 000 markan verotonta ylärajaa.¹²¹

Oman asunnon myynnin verotus oli ryhmän mukaan ollut aiemmin ongelmallista sille vuonna 1972 säädetyin verovapauden johdosta. Vaikka verovapauden ehtoja oli sittemmin niin sanotussa kokonaisverouudistuksessa kiristetty säätämällä hankinta- ja luovutushetken eroksi

116 Ibid., 42–44. Lihavointi poistettu.

117 Ibid., 44–45.

118 Ibid., 44–46. Ks. Puun myyntitulojen verotustyöryhmän muistio (VM 1992:5).

119 Ibid., 46–49.

120 Ibid., 49.

121 Ibid., 49–51.

vähintään kaksi vuotta aiemman yhden sijaan, piti ryhmä tehtyä kiristystä riittämättömänä. Näin ollen muistiossa ehdotettiin, että ”oman asunnon myyntivoitot tulisi sisällyttää pääomatulojen verotuksen piiriin”.¹²² Oman asunnon myyntivoittoverotusta ehdotettiin kuitenkin lievennettävän säätämällä verolle enimmäismäärä suhteessa saatuun voittoon, vaikka sen katsottiinkin tuovan mahdollisesti etua erityisen kalliita asuntoja myyville ihmisille. Niinpä oman asunnon myyntivoittojen katto olisi ollut ”pääomatulojen verokannasta riippuen 15–20 prosenttia luovutushinnasta, jolloin voittoon kohdistuva vero olisi [ollut] enintään 4,5–5 prosenttia luovutushinnasta”.¹²³

Sukupolvenvaihdosten ankaralle verottamiselle tai täydelliselle verovapaudelle ei ryhmän mukaan ollut perusteita. Täten muistiossa ehdotettiin sukupolvenvaihdosten veroksi oman asunnon myyntivoiton veroa eli kannasta riippuen 4,5–5 prosenttia omaisuuden luovutushinnasta. Ryhmä jätti kuitenkin muistiossaan auki mahdollisuuden sukupolvenhuojennuksen soveltamisalan tarkistamisen myöhemmässä jatkovalmistelussa.¹²⁴

Ryhmän mukaan myyntivoittoverotukseen ehdotettuja kiristyksiä tuli kompensoida myyntitappioiden verovähennyskelpoisuutta laajentamalla. Niinpä muistiossa ehdotettiin sellaisten myyntitappioiden, joita ei olisi voinut ”verovuonna syntyvistä myyntivoitoista”, vähentämistä ”seuraavana kolmena vuotena syntyvistä myyntivoitoista”. Myyntitappioihin tuli ryhmän mukaan rinnastaa myös ”sellainen arvopaperin arvonmenetys, joka [olisi] yhtiön konkurssin tai muun vastaavan syyn vuoksi ... lopullinen”.¹²⁵

Korkojen verovähennysoikeuden rajaaminen tulisi ryhmän mukaan aiheuttamaan vaikeuksia asuntovelallisille. Täten ryhmä ehdottikin, että tulevaan tuloverolakiin ”liitettäisiin siirtymäsäännökset, joilla lievennettäisiin uudistuksen vaikutuksia vanhan järjestelmän aikana asuntovelkansa ottaneisiin verovelvollisiin”. Aiemmin, ennen vuotta 1992 asuntovelallisilla ollut mahdollisuus niin sanottuun asuntovähennykseen olisi tullut ryhmän mukaan säilyttää vastaavan suuruisena.¹²⁶

Ansio- ja pääomatuloverotuksen eriyttäminen olisi ryhmän mukaan tuonut mukanaan niiden väliseen rajanvetoon liittyviä ongelmia. Esimerkki ongelmasta olivat niin sanotut henkilöstörahasot, työnantajan palkollisilleen perustamat rahastot, johon yhteisön työntekijöillä oli mahdollista sijoittaa osuuksia. Siinä missä tavanomaiset sijoitusrahastot olivat verovelvollisia, eivät henkilöstörahasolaisissa (15.9.1989/814) määritellyt rahastot olleet sitä olleet. Asiantuntijaryhmä kannatti kuitenkin niiden tuotonjaon säilyttämistä verovapaana ja osuuk-

122 Ibid., 52. Lihavointi poistettu.

123 Ibid., 52. Lihavointi poistettu.

124 Ibid., 52–53.

125 Ibid., 53–54. Lihavointi poistettu.

126 Ibid., 59–61. Lihavointi poistettu.

sien noston ja jakaman ylijäämän verottamista saajiensa ansiotulona.¹²⁷ Ansiotuloverotuksen progressiosta johtuen suurten henkilöstörahastosta tehtävien nostojen ja tuottojen verotus olisi täten tullut eriytetyssä tuloverotuksessa muodostumaan perinteisiä sijoitusrahastoja ankarammaksi.

Henkilöstörahastoja mittavammaksi ongelmaksi olisi ryhmän mukaan tullut muodostumaan, kuten todettua, palkkatulojen pääomatuloiksi muuntaminen muun muassa työnantajalta saadun, Suomen Pankin peruskorkoa matalakorkoisemman lainan avulla. Näin syntyvä velallisen etu tuli ryhmän mukaan verottaa ansiotulona.¹²⁸ Samoin tuli ryhmän mukaan toimia työnantajan palkkolliselle ottamien säästöhenkivakuutus- ja eläkevakuutusmaksujen sekä tiettyyn mittaan myös henkilökunta-annissa syntyneen edun kohdalla.¹²⁹ Palkollisen tulisi ryhmän mukaan katsoa saavan ansiotuloverotettavaa tuloa myös merkitessään ”työnantajayhtiön osakkeita vaihtovelkakirjan tai optio-oikeuden perusteella”.¹³⁰ Jotta ansio- ja pääomatulojen välistä rajanveto-ongelmaa ei olisi ulotettu vain osakeyhtiöihin, tuli ryhmän mukaan myös ”henkilöyhtiöissä työskentelevien yhtiömiesten saamia luontoisetuja” verottaa ”palkkatulona”.¹³¹

Yritysverotuksen muuttamisen osalta asiantuntijaryhmä oli omistanut aikaa niin sanotun aitamallin mahdollisuuksien selvittämiseksi vaihtoehtona aiemmalle puolittamissäännökselle, jonka pohjalta puolet yhtiön voitosta oli verotettu progressiivisella ja puolet suhteellisella asteikolla. Aitamallissa muihin kuin osakeyhtiöihin jätettyä voittoa olisi verotettu suhteellisella kannalla.¹³² Eräs toinen pohdinnassa olleista malleista oli niin sanottu ansiotulomalli, jossa osakeyhtiöiden verotusasemaa olisi muutettu siten, että yrityksessä syntynyt tulos olisi jaettu kokonaisuudessaan sen osakkailla verotettavaksi niin, että osa olisi luettu ansio- ja osa pääomatuloksi. Muistion kirjoitushetkellä Norjassa käytössä ollut ansiotulomalli oli ryhmän mukaan käytännössä ainoa keino palkansaajien ja yrittäjien välisen veroneutraliteetin saavuttamiseksi. Malli oli ryhmän mukaan kuitenkin vaivalloinen rakentaa ja valvoa muun muassa verotuksen yhdenkertaisuuden toteuttamisen nimissä. Niinpä ryhmä ehdottikin, että ”henkilöyhtiöiden verotus järjestettäisiin aitamallin pohjalta, jolloin yhtiöön pidätettyä voittoa verotettaisiin

127 Ibid., 62–64. Lihavointi poistettu.

128 Ibid., 64–65. Lihavointi poistettu. Suomen Pankin peruskorolla viitataan siihen liikkeellelaskukorkoon, jolla liike-, säästö- ja osuuspankit saivat lainata keskuspankilta rahaa.

129 Ibid., 65–67. Lihavointi poistettu.

130 Ibid., 68. Lihavointi poistettu.

131 Ibid., 69. Lihavointi poistettu.

132 Ibid., 70–71. On mielenkiintoista, että osakeyhtiöiden verotuksen osalta oli noudatettu hieman samantyyppistä ratkaisua aivan ensimmäisissä valtion tuloverolaeissa vuosina 1865–1867. Osakeyhtiöille oli Kauko Wikströmin mukaan tuolloin ”[v]eronalaista tuloa ... vain se osa vuotuisesta tulosta, joka jaettiin osakkaille” (Wikström 1985, 22).

siin yhtenäisellä suhteellisella verokannalla”.¹³³

”Omistajayrittäjän yrityksestään saaman tulon verotuksen järjestäminen” oli ryhmän mukaan ”eriytetyn tuloverojärjestelmän vaikeimpia ongelmia”, sillä se edellytti kaikkien tulojen täsmällistä luokittelua joko ansio- tai pääomatuloiksi. Ryhmän mukaan ongelman ratkaisuun oli kaksi keinoa—joko erottaa ansiotuloksi katsottu osuus ja lukemalla loput pääomatuloiksi tai määrittämällä pääomatulo-osuus ensin ja verottamalla jäännöstä ansiotulona.¹³⁴ Pohdintansa päätteeksi asiantuntijaryhmä päätyi ehdottamaan, että ”omistajayrittäjän yrityksestä saaman tulon jakaminen ansio- ja pääomatuloiksi toteutettaisiin siten, että yrityksen pääomalle ensin laskettaisiin pääoman tuotto”, jonka ”[j]äännös olisi ansiotuloa 600 000 markan enimmäismäärään saakka, kuitenkin niin, että omistajayrittäjälle maksettu palkka vähentäisi ansiotuloksi katsottavaa määrää”.^{135,136}

Tulo-osuuden määrittämisen lisäksi ”tohtorikoplan” tuli ratkaista myös pääoman tuoton laskemiskysymys. Tuoton laskentapohjaksi tuli ryhmän mukaan ottaa, luontevaa kyllä, ”yritykseen sidottu pääoma”. Pääoman arvostamisen periaatteet muodostivat kuitenkin oman lisäongelmansa. Aitamallin eli henkilö- ja osakeyhtiöiden välisen veroneutraliteetin nimissä ryhmä ehdotti laskentapohjaksi edellä mainituissa yritystyypeissä liikeosakkeiden matemaattisen arvon¹³⁷ määräytymisperiaatetta ja yksityisille elinkeinonharjoittajille ja maatalouden harjoittajille yritys- ja maatalousvarallisuuden varojen ja velkojen erotusta.¹³⁸

”Yhteisöverokannan tuntuva alentaminen” edellytti asiantuntijaryhmän mukaan ”yritysverotuksen veropohjaan merkittävää laajentamista” varaus- ja vähennysmahdollisuuksia kaventamalla. Yhteisöverokantaa oli valtionverotuksessa alennettu vuosina 1989–1991 aina 33 prosentista 23 prosenttiin ja vielä vuoden 1992 alusta alkaen 19 prosenttiin asti.¹³⁹ Yhtenä toimenpiteenä veropohjan laajentamiseksi ryhmä ehdotti yritysten käyttöomaisuuteen kuuluvien kiinteistöjen ja arvopaperien luovutushintojen veronalaistamista. Ryhmä ehdotti kuitenkin, että ”elinkeinoverotuksen poistot säilytettäisiin pääosin nykyisellään”, vaikkakin tulevas- ta yhteisöverokannasta riippuen niiden tasoa olisi mahdollista tarkistaa alaspäin. Uusista alue-

133 Ibid., 72–73,74. Lihavointi poistettu. Ryhmän mukaan mallin yksityiskohtia tuli kuitenkin vielä selvittää erikseen (ibid., 75).

134 Ibid., 75,76.

135 Ibid., 80. Lihavointi poistettu.

136 Helsingin Sanomien Atte Jääskeläinen uutisoi tästä kirjauksesta marraskuussa 1991 otsakkeella ”Osakeyhtiönkin voitoista osa ansiotuloksi—Tohtoriryhmä tekee uhkarohkean esityksen uudeksi pääomaveroksi”. Helsingin Sanomat 12.11.1991.

137 Matemaattinen arvo lasketaan jakamalla yhtiön nettovarallisuus osakkeiden määrällä.

138 VM 1991: 28, 81. Lihavointi poistettu. Kysymys laskentapohjasta ja arvostamisesta edellytti osaltaan vielä täsmennyksiä liittyen harvainyhtiöihin ja niiden osakkaiden ansiotulo-osuuksien määrittämiseen (ibid., 81–83).

139 Ibid., 84.

poliittisista verohuojennuksista tuli ryhmän mielestä luopua.¹⁴⁰

Toinen keino veropohjan laajentamiseen oli varausjärjestelmään puuttuminen. 1990-luvun alkuun tultaessa yrityksillä oli ollut käytössään mahdollisuus niin investointi-, varasto-, toiminta-, luottotappio-, takuu-, hinnanlasku-, jälleenhankinta- kuin sijoitusomaisuuden arvostusvaraukseenkin. Varausten prosentuaalisten vähennysten tai poistojen asiantuntijaryhmä näki olevan linjassa pohjoismaisen linjan kanssa, sillä niin Norjassa kuin Ruotsissakin varausjärjestelmiä oli yksinkertaistettu ja niiden suuruutta kavennettu. Tanskassa investointi- ja varastovaraukset oli poistettu kokonaan vuonna 1990.¹⁴¹ Asiantuntijaryhmä katsoi varaukset edelleen tarpeellisiksi, mutta puolsi samalla niiden osittaista muuttamista ja laskua. Ryhmän mukaan ”varautuminen odotettavissa oleviin menoihin ja menetyksiin” tuli jatkossakin tapahtumaan ”nykyiseen tapaan kaavamaisia vähennyksiä käyttäen”. Samalla verotuksessa tuli olla mahdollista tehdä ”kaavamaisista varausta suurempi vähennys ... [v]erovelvollisen esittämän näytön perusteella”.¹⁴²

Varaukset tuli ryhmän mukaan sitoa tulevaan yhteisöverokantaan. 30 prosentin kannalla tuloksentausmahdollisuudet eli varasto-, toiminta- ja sijoitusomaisuuden arvostusvaraus tuli säilyttää vähennettyinä, 25 prosentilla poistaa.¹⁴³ Ryhmän mukaan varastovarauksen poistaminen johtaisi yritysten vaihto-omaisuuden täsmällisen arvostamisen korostumiseen. ”Tohtorikoplan” mukaan vaihto-omaisuus¹⁴⁴ tuli ”kirjanpidossa arvostaa alimman arvon periaatteen mukaisesti” ja siitä oli voitava tehdä viiden prosentin suuruinen hinnanalentumisvähennys omaisuuden alkuperäisestä hankintamenosta. Mahdollisuus jälleenhankintavaraukseen tuli tohtorikoplan mukaan olla jatkossa saatavilla vain ”tulipalon tai vastaavan vahinkotapaturman johdosta”.¹⁴⁵

Tappiontasauksen osalta asiantuntijaryhmä katsoi, ettei tappioita ollut syytä jatkossa vähentää niitä edeltäviltä vaan edelleen niitä seuraavilta vuosilta kuitenkin siten, että tappiontasausaika olisi pidennetty kymmeneen vuoteen.¹⁴⁶

Kaksi muuta ja viimeistä ”tohtorikoplan” käsittelemää kysymystä olivat edustusmenojen verovähennyskelpoisuuden kaventaminen ja kurssivoittojen ja -tappioiden verotus. Ryhmän ehdotti edustusmenojen verovähennyskelpoisuuden rajaamista puoleen niiden määrästä.

140 Ibid., 85–86.

141 Ibid., 88–89.

142 Ibid., 90.

143 Ibid., 91–92. Varastovarauksen poistolla haluttiin ehkäistä asiantuntijaryhmän liian suuriksi katsomien varastojen muodostumista yrityksissä.

144 Vaihto-omaisuudella tarkoitetaan omaisuutta, jonka yritys myy työvaiheidensa jälkeen eteenpäin, se ei täten ole varsinaista yritykseen sijoitettua kiinteää pääomaa.

145 Ibid., 92–93.

146 Ibid., 93. Tällä viitataan verokäsittein niin sanotun *carry forward* -periaatteen suosintaan *carry back* -periaatteen sijaan.

Aiemman periaatteen mukaan vähennysoikeudet olivat olleet laajat suhteessa ”kohtuullisiksi” luettuihin edustusmenoihin. Ulkomaisella rahalla tehdyt kurssivoitot ja -tappiot tuli ryhmän mukaan katsoa tuloksi siltä vuodelta, jonka aikana valuuttakurssi oli muuttunut verollisen kannalta suotuisaksi tai kielteiseksi.¹⁴⁷

Asiantuntijaryhmän jäsenistä kaksi, Andersson ja Mattila, jättivät muistion liitteeksi lausumansa. Andersson korosti 2. tammikuuta 1992 päivätyssä lausumassaan sekä asiantuntijaryhmän ehdotusten hyviä että puutteelliseksi katsomiaan puolia. Andersson sanoi yhtyvänsä muistion ”lähtökohtiin”, mutta uskoi, että ”niiden täysimääräinen toteuttaminen on osaksi epärealistista ja ehkä taloudellisesti vähemmän hyvin harkittua” suhteessa vallinneeseen suhdannetilanteeseen.¹⁴⁸ Andersson piti kaavailtua 30 prosentin yhteisöveroprosenttia perusteltuna, mutta epäili, ”voidaanko pääomatulojen veroprosentti määrätä edes 25 %:ksi”. Tällä hän viittasi kansainväliseen verokehitykseen ja mahdollisiin kantojen alennuksiin muualla vielä tätäkin alemmas. Myyntivoittoverotuksen valmistelua Andersson piti mielestään puutteellisenä ja kaipasi muun muassa luovutustappioiden verovähennyskelpoisuuden laajentamista nykyisestä. Yritysverotuksen osalta Andersson yhti muistioon, pois lukien jälleenhankintavaraussäännön supistaminen ja edustuskulujen vähennysoikeuden kaavamainen rajaus ½:an menoista.¹⁴⁹

Mattila yhti niin ikään samana päivänä päivätyssä lausumassaan ”pääosaan asiantuntijaryhmän esityksistä”. Hänen mukaansa ”eriytetty tuloverojärjestelmä ... [oli] ilmeisesti ainoa ratkaisu” vakaan verotason saavuttamiseksi Suomessa.¹⁵⁰ Ehdotetuista verokannoista Mattila kannatti alemmaa, 25 prosenttia. Ainoana merkittävänä muutoksena Mattila ehdotti omistajayrittäjien ansiotulo-osuuden katon säätämistä 600 000 markan sijaan 450 000 markkaan. Muilta osin Mattila kannatti ryhmän ehdotuksia laajempien varausten säilyttämistä sekä 30 prosentin hankintameno-olettaman sisällyttämistä myyntivoittoverotukseen. Ryhmän muistion ulkopuolelta Mattila ehdotti pörssiosakkeiden siirtolaimaverosta luopumista.¹⁵¹

Asiantuntijaryhmän muistiossa ehdotettiin suomalaisen verojärjestelmän muuttamista ennen kaikkea yrityksiä ja yhteisöjä suosineesta mallista pääoman tuotonmukaista kohdentu-

147 Ibid., 94–95. Muistion VM 1991:28 luvussa 8. käsiteltiin varsinaisten ehdotusten taloudellisia vaikutusarvioita, joita täsmentämään asetettiin valtiovarainministeriössä vielä myöhemmin oma työryhmänsä (ks. VM 1992:21). Taloudellisia vaikutusarvioita käsitellään erikseen luvussa 4.1.4.

148 Edward Anderssonin lausuma muistioon VM 1991:28, 1.

149 Ibid., 1,2–5. Anderssonin osalta on mielenkiintoista, että Pertti Honkasen mukaan Suomessa oli jo 1970- ja 1980-luvuilla tutkittu mahdollisuutta ansio- ja pääomatuloverotuksen eriyttämiseen. Tuolloin, tarkemmin vuonna 1987 niin sanotussa yhden miehen omaisuustuloverokomiteassa (komiteanmietintö 1987:37) istunut Andersson oli vastustanut siirtymistä suhteelliseen pääomatuloverotukseen. Nyt, viittä vuotta myöhemmin, ei hän kuitenkaan nähnyt enää tarvetta progressiosta luopumisen vastustamiselle (Honkanen 1994, 78).

150 Pauli K. Mattilan lausuma muistioon VM 1991:28, 1.

151 Ibid., 2–3. Näin ollen omistajayrittäjien yli 450 000 markan ansiotuloja olisi verotettu 25 prosentin kannalla 39 prosentin valtionverokannan ja kunnallisveroäyrin sijaan.

mista painottaneemmaksi järjestelmäksi. Siinä missä Holkerin hallituksen kokonaisverouudistuksessa oli purettu henkilötulonsaajille vuosikymmenten saatossa myönnettyjä verovähennyksiä¹⁵², ehdotti ”tohtorikopla” samaa yhteisöille varausjärjestelmän laajamittaisen karsinnan kautta. Tuloverotuksen aluepoliittisuutta ehdotettiin vähennettäväksi. Niin kuntien yhteisö- kuin pääomatuloverotuksenkin lakkauttaminen kuin todellisen myyntitulon verottaminen metsäverotuksessa olivat keinoja, joilla asiantuntijaryhmä pyrki edistämään pääoman kohdentumista odotetun tuoton, ei veropoliittisten etuisuuksien näkökulmasta. Näin ollen onkin mielenkiintoista tarkastella sitä, miten suomalainen elinkeinoelämä, julkisyhteisöt ja muut etujärjestöt suhtautuivat ”tohtorikoplan” tekemiin ehdotuksiin.

4.1.3. Valtiovarainministeriö pyytää lausuntoja

Valtiovarainministeriön vero-osasto pyysi tammikuun 9. päivänä 1992 lausuntoja asiantuntijaryhmän muistioon yhteensä 65 eri taholta. Lausunnot tuli toimittaa helmikuun 7. päivään mennessä.¹⁵³ Niitä saapuikin tammi–helmikuun aikana runsaasti. Vaikka osa lausujista keskittyikin lähinnä tärkeiksi katsomiinsa näkökohtiin, pitivät kaikki asiantuntijaryhmän muistion peruslinjaa hyvänä, perusteltuna ja tarpeellisena.

Työväen taloudellinen tutkimuslaitos (TTT) meni lausunnossaan kenties kaikkein syvimmälle kohti asiantuntijaryhmän ehdotusten alkulähteitä. Laitos piti ehdotettuja uudistuksia perusteettomina vertikaalisen oikeuden näkökulmasta, mutta näki kuitenkin veropoliittisten kokemusten samalla osoittavan, että ”progressiivista tuloverojärjestelmää ja pääomatulojen osalta kattavaa veropohjaa” oli vaikea ylläpitää samanaikaisesti.¹⁵⁴ Myös Keskuskauppakamarin (KKK) toimitusjohtaja Matti Aura pohti lausunnossaan ehdotettujen verouudistusten syvempiä vaikutuksia. Hänen mukaansa ehdotuksissa korostui ”sijoittajan näkökulma” ja ne ”suosivat lyhytaikaista sijoittamista ja voittojen välitöntä jakamista yrityksistä ulos”. Sen sijaan ne eivät olisi lisänneet houkutusta ”pitkäjänteistä sijoittamista” kohtaan.¹⁵⁵

Säästöpankkiliiton lausunnossa arvosteltiin asiantuntijaryhmää sen valitseman tarkastelukulman kapeudesta. Liiton mukaan pohjoismainen näkökulma oli verouudistusta ajatellen liian kapea, ”koska Pohjoismaat suhteellisen pienenä ja pääomaköyhänä talousalueena toden-

152 Ks. Turkkila 1989, 97 ja Allén 1984, 16,44,52–63. Suomen verojärjestelmä tunti 1980-luvun lopulla yli 30 erilaista verovähennystä, joiden avulla kompensoitiin muutoin kireää tuloverotusta.

153 VM:n lausuntopyyntö 9.1.1992. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

154 TTT:n Tuovi Allénin ja Juhana Vartiaisen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

155 KKK:n toimitusjohtaja Matti Auran lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

näköisesti ... [joutuisivat] talousintegraation edetessä myös sopeutumaan Länsi-Euroopan merkittävimmän talouden, Saksan liittotasavallan verotusjärjestelmään pääomatulojen osalta”. Korkotulojen kohdalla tämä olisi tullut liiton mukaan edellyttämään korkotulojen ”tosiasiallista verovapautta”.¹⁵⁶ Kaupan Keskusliiton (KK) lausunnossa kiinnitettiin puolestaan huomiota ”[p]ääoman pysyvyyteen ja saatavuuteen maassamme ... kansainvälisessä kiristyvässä kilpailutilanteessa” sekä kaiken pääomatulona verotetun omaisuuden jättämiseen varallisuusveron ulkopuolelle. Keskusliitto kannatti myös niin sanotun minimipääomatulon takaamista verotuksessa omistajayrittäjille. Tietty summa heidän tuloistaan olisi tullut liiton katsoa automaattisesti pääomatuloksi.¹⁵⁷

Valtion taloudellinen tutkimuslaitos (VATT) epäili lausunnossaan tulevaa pääoma- ja yhteisötuloverotuksen suuntaa. Laitoksen mukaan ”[p]ääomatulojen verotuksen kansainvälinen kehityssuunta” ei ollut asiantuntijaryhmänkään mukaan selvä, vaikka juuri pohjoismainen verokehitys oli kirjattuna ryhmän useimpien ehdotusten perusteluihin. VATT muistuttikin, että niin Pohjois-Amerikassa kuin EY-maissakin pääomatuloja verotettiin ”yleisesti progressiivisen tuloverotuksen perusteella”.¹⁵⁸

Muut lausunnonantajat eivät menneet pohdinnassaan yhtä syvälle verotuksen perusteisiin, vaan kannattivat asiantuntijaryhmän ehdotuksia vallinneen verotuksen pääomien kohdentumista vinouttaneen vaikutuksen korjaamisella.¹⁵⁹ Oikeastaan lausunnonantajista vain Maataloustuottajien Keskusliitto (MTK) oli vastauksessaan sitä mieltä, ettei pääomatulojen yhteisverotus ollut ”talouselämän toimivuuden kannalta” olennaisen tärkeää.¹⁶⁰ Yritystoiminta- ja sijoittajanäkökulmien välinen rajanveto näkyi kuitenkin myös muillakin lausunnonantajilla. Esimerkiksi Rakennusteollisuuden Keskusliiton (RTK) lausunnossa puollettiin varausmahdollisuuksien säilyttämistä alan suhdanneherkän luonteen perusteella.¹⁶¹ Samoin tekivät suuret työnantajajärjestöt LTK, STK, TKL ja PTK.¹⁶²

Asiantuntijaryhmä oli muistiossaan ehdottanut kuntien ja seurakuntien pääomatulove-

156 Säästöpankkiliiton lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

157 KK:n toimitusjohtaja Guy Wireksen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

158 VATT:n ylijohtaja Reino Hjerppen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

159 Esim. ETLAn toimitusjohtaja Pentti Vartian lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

160 MTK:n puheenjohtaja Heikki Haaviston ja vero-osaston johtaja Esko Kivirannan lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

161 RTK:n johtaja Juha Silvannon lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

162 LTK:n, STK:n ja TKL:n lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA; PTK:n varatoimitusjohtaja Pekka Jauhiaisen ja lakimies Anna Lundénin lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

rotuksen lakkauttamista. Suomen Kaupunkiliitto, Kunnallisliitto ja seurakunnat eivät suhtautuneet tehtyyn ehdotukseen vastalauseetta. Suomen Kunnallisliitto arvosteli asiantuntijaryhmää kuntien unohtamisesta ehdotustensa valmistelussa. Liiton mukaan ”[k]unnat ... [olivat] samanlainen veronsaaja kuin valtio”, mutta siinä missä ”[v]altio oli edustettuna asiantuntijaryhmässä ... kuntien edustajia ei [ollut] edes kuultu ehdotuksia valmisteltaessa”. Kunnallisliitto katsoi kuntien verotusoikeutta loukattavan siinä määrin voimallisesti varsinkin metsävaltaisissa kunnissa, joissa metsätulon nojalla verotettu tulo saattoi nousta parhaimmillaan kolmannekseen koko kunnan verotuloista, että katsoi ehdotetut muutokset toteuttamiskelpoisiksi ”ainoastaan perustuslainsäätämisyjärjestyksessä”.¹⁶³

Myös Kirkkohallitus arvosteli asiantuntijaryhmän ehdotuksia verotulojensa näkökulmasta. Hallituksen mukaan kuntien ja seurakuntien verotusoikeus olivat ”niiden itsehallinnon syvällisimpiä ilmenemismuotoja ja tärkeimpiä keinoja tämän itsehallinnon toteuttamisessa”. Lisäksi Kirkkohallitus katsoi, että sen ”harjoittama arvokasvatus ... [loi] osaltaan edellytyksiä myös yritysten toiminnalle”. Hallitus katsoi myös Kunnallisliiton tavoin, että ehdotetut muutokset voitaisiin toteuttaa vain perustuslainsäädäntöjärjestyksen mukaisesti.¹⁶⁴ Ortodoksinen kirkollishallitus oli lausunnossaan hivenen suorasanaisempi. Sen mukaan ”ehdotetut uudistukset eivät ... [saaneet] vähentää ortodoksisten seurakuntien tuloja”.^{165,166}

Maa- ja metsätalouden etujärjestöt pitivät asiantuntijaryhmän ehdotusta verotuksen viiden vuoden siirtymäajasta riittämättömänä. MTK puolsi ajaksi kahta vuosikymmentä.¹⁶⁷ Suomen Yksityismetsänomistajain Keskusliitto (SYK) piti aikaa muutoin liian lyhyenä ja kannatti ennemmin ”metsäverotuksesta luopumista kokonaan”, metsäomaisuuden varallisuusverotuksen lakkauttamista ja pääomatulojen veroprosentin säätämistä 20:een.¹⁶⁸ Metsäntutkimuslaitos METLAn pelkona oli puolestaan riittävien vuosihakkuiden vaarantuminen muun muassa lisääntyneen kierrätyspaperin käytön seurauksena. Tutkimuslaitos ei myöskään pitänyt selviönä sitä, että juuri myyntiperustainen metsätuloverotus olisi tullut mallina yleistymään pinta-alaperustaisen verotuksen sijaan.¹⁶⁹ Metsäteollisuuden etujärjestö (SMK) näki puoles-

163 Suomen Kunnallisliiton toimitusjohtaja Timo Kietäväisen ja osastopäällikkö Olli Kerolan lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

164 Kirkkohallituksen arkkipiispa John Vikströmin ja kirkkoneuvos Matti Halttusen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

165 Suomen ortodoksisen kirkollishallituksen arkkipiispa Johanneksen ja asessori Timo Parrukosken lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

166 Jo Marx osasi kuvata omansa aikanaan tätä rahanvallan kasvua kirkon mahtiin nähden itselleen tyypilliseen ironiseen sävyyn arvelleen anglikaanisen kirkon antavan ”mielummin anteeksi hyökkäyksen 38:aa uskonnokappaletaan vastaan 39:stä kuin rahatulojensa $\frac{1}{39}$ vastaan” (Marx 1979 [1867], 18).

167 MTK:n puheenjohtaja Heikki Haaviston ja vero-osaston johtaja Esko Kivirannan lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

168 SYK:n lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

169 METLAn ylijohtaja Eljas Pohtijan ja professori Erkki Tompon lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia

taan jo aiemmin, vuoden 1991 alussa voimaan astuneen metsäverouudistuksen poistaneen ”useimmat asiantuntijaryhmän muistiossa mainitut metsäverotuksen epäkohdat”.¹⁷⁰

Lausujista Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto (SVK), Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö (STM) ja Työeläkelaitosten liitto (TELA) kiinnittivät huomionsa henki- ja eläkevakuutus säästäjien verokohteluun asiantuntijaryhmän tekemissä ehdotuksissa. SVK:n mukaan ”[t]yönantajan maksamien vakuutusmaksujen säätäminen työntekijän veronalaiseksi tuloksi ... [oli] ristiriidassa sen vero-oikeuden yleisen periaatteen kanssa, jonka mukaan vain realisoitunutta tuloa verotetaan”.¹⁷¹ STM:n mukaan vapaaehtoisten eläkevakuutusten lähtökohtana olisi tullut samoin olla niistä tehtävien maksujen täydellinen vähennettävyyden ansiotuloverosta. Ministeriön mukaan tuolloinen työeläkejärjestelmä ei ollut vielä täysin kattava, jolloin työnantajan ottamat vakuutukset työntekijöilleen olivat tosiasiallisesti muutoin puutteellista työeläkettä täydentävää toimeentulon tilkettä.¹⁷² TELAn mukaan asiantuntijaryhmän ehdottama eläkevakuutusmaksuvähennysten 50 000 markan katto olisi puolestaan merkinnyt ”liki miljoonaa palkansaajaa koskevaa ansiotulon veron korotusta”. Laitos muistutti lausunnossaan, että eläkevakuutusten maksut saattoivat eläkeikää lähestyessä nousta jopa kymmeneen prosenttiin palkasta. TELAn mukaan oli lisäksi tärkeää ymmärtää, etteivät työnantajan ottamien eläkevakuutusten maksut olleet hänelle palkkatuloa.¹⁷³

Pankki- ja rahoitusala edustaneet tahot katsoivat, että asiantuntijaryhmän ehdotukset korkotulon lähdeveroprosentin säätämisestä 25–30 prosenttiin olivat verotusta liiallisesti kiristäviä. Niin Säästöpankkiliitto, Pankkitarkastusvirasto kuin Suomen Pankkiyhdistyksetkin katsoivat tuolloisen 15 prosentin lähdeveron olevan tasoltaan ehdottomasti maksimissaan. Pankkitarkastusvirasto meni lausunnossaan niinkin pitkälle, että katsoi ”lähdeveron korottamisella 15 prosentista 25–30 prosenttiin” aiheutettavan ”rahailaitoksille vuoden 1995 tietämissä uusi taantuma”.¹⁷⁴ Osuuspankkien Keskusliitto puolestaan katsoi, ettei 25–30 prosentin verokanta olisi ollut kansainvälisesti kilpailukykyinen ja aiheuttaisi todennäköisesti pääomapaon ”paremman veronjälkeisen tuoton antaviin maihin”.¹⁷⁵ Samaa pelkäsi lausunnossaan myös Suo-

146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA

170 SMK:n lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA

171 SVK:n toimitusjohtaja Matti L. Ahon lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

172 STM:n ministeri Eeva Kuuskosken ja osastopäällikkö Jukka Rantalan lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

173 TELAn puheenjohtaja Kari Puron ja toimitusjohtaja Pentti Kostamon lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

174 Pankkitarkastusviraston ylijohtaja Jorma Arangon ja pankkiylitarkastaja Raimo Husun lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

175 Osuuspankkien Keskusliiton lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

men Pankki.¹⁷⁶ Pankkitoimihenkilöliitto piti ehdotusta yhtenäisestä pääomatuloverokannasta myös korkotulojen osalta teoreettisesti, joskaan ei ajankohtaansa nähden perusteltuna.¹⁷⁷ Kilpailuvirasto puolestaan muistutti lausunnossaan ministeriötä maltillisuuden tarpeesta suhteessa korkotulojen lähdeveron kiristämisaikatauluun. Virasto käytti esimerkkinä tuolloin taannoista Saksan pääomapakoa, kun maassa oli nopeassa aikataulussa koetettu siirtyä korkotulojen verotuksessa ennakkoveronkantoon.¹⁷⁸

Valtiovarainministeriön kansantalous- ja tulo- ja menoarvio-osastot olivat pääpiirteittäin tyytyväisiä vero-osastossa tehtyyn työhön. Kansantalousosaston lausunnon mukaan tehdyt ehdotukset täyttivät hallitusohjelman tavoitteet. Tulo- ja menoarvio-osaston mukaan oli taasen olennaista, että asiantuntijaryhmä oli ehdotuksissaan yksimielinen. Osasto ei katsonut ehdotuksilla tavoitellun valtion verotulojen kasvattamista vaikka asiantuntijaryhmä arvioikin näin käyvän.¹⁷⁹

Osa lausunnonantajista arveli asiantuntijaryhmän ehdotusten pohjalta valmisteltavien verolakien johtavan tosiasialliseen pääomatuloverotuksen kiristymiseen monilla tulonsaajilla. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos ETLAn Vartia arvioi ehdotuksia seuraavasti:

[p]ääomatulojen verotuksen uudistuksen vaikutusanalyysi ei ole tyhjentävä vaan on jopa osittain harhaanjohtava laskelmissa tehtyjen oletusten kaavamaisuudesta johtuen. Koska verouudistuksen vaikutukset eivät johda yksinomaan verotuksen kevenemiseen, olisi syytä selvittää nykyisten pääomatulojen verohuojennusten poistamisen vaikutuksia erityisesti matalapalkkaisten kohdalla.¹⁸⁰

ETLAn lisäksi myös Teollisuuden Keskusliitto (TKL) arvioi pienten ja keskisuurten yritysten verorasituksen kiristyvän ”selvästi verrattuna vuoden 1990 tilanteeseen”. Liitto katsoi omien laskelmiensa osoittavan, että ”25 %:n verokanta puhumattakaan 30 %:n verokannasta” olisi kiristänyt ”useimpien teollisuusyritysten verotusta huomattavasti”.¹⁸¹ Edellä mainittujen lisäksi

176 Suomen Pankin johtaja Esko Ollilan ja pääjohtaja Sirkka Hämäläisen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

177 Pankkitoimihenkilöliiton puheenjohtaja Christina Holmlundin ja toiminnanjohtaja Raimo Pohjaväreen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

178 Kilpailuviraston ylijohtaja Matti Purasjoen ja erikoistutkija Tero Kuitusen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA. Myös MTK pelkäsi omassa lausunnossaan nopean korkotulojen lähdeveron korotuksen aiheuttavan pääomapakoa ja investointien laantumista (ks. MTK:n lausunto asiantuntijaryhmän muistioon). Myös asiantuntijaryhmä oli viitannut muistiossaan Saksasta saatuihin kokemuksiin (VM 1991:28, 7).

179 VM:n kansantalousosaston ylijohtaja Sixten Korkmanin lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA; VM:n tulo- ja menoarvio-osaston budjettipäällikkö Raimo Sailaksen ja budjettineuvos Hannu Mäkisen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

180 ETLAn toimitusjohtaja Pentti Vartian lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

181 LTK:n, STK:n ja TKL:n lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön

si myös MTK arveli, että ehdotettujen uudistusten ”houkutin”, keskusliiton mukaan ”alhaiselta näyttävä pääomatulojen 25–30 prosentin suhteellinen verokanta”, olisi merkinnyt ”useiden pääomatulolajien verotuksen jyrkkää kiristymistä”.¹⁸² RTK arvioi taasen harvain- ja henkilöyhtiöiden verotuksen kiristyvän liian korkeaksi katsomansa ansiotulo-olettaman kautta, kun niistä suurimman osan tulot olisivat muodostuneet yksinomaan ansiotuloiksi.¹⁸³

Osuuspankkien Keskusliitto suomi asiantuntijaryhmän ehdotuksia puolestaan verotuksen tavoitteellisuuden näkökulmasta. Liiton mukaan puhtaan veroneutraliteetin tavoittelu olisi heikentänyt mahdollisuutta verotuksen käyttöön talouspoliittisena ohjauksena. Tästä huolimatta liitto katsoi kuitenkin taloudellisen toimeliaisuuden ohjautuvan pääasiassa muiden kriteerien kuin verotuksen tai sen kiertämisen kautta.¹⁸⁴

Kuten edellä on nähty, ei lausunnonantajilla ollut vuoden 1992 alussa erityistä yksimielisyyttä siitä, mitkä asiantuntijaryhmän ehdotusten vaikutukset tulisivat tosiasiallisesti olemaan. Päällisin puolin yksimielisiä lausujat olivat kuitenkin ehdotettujen lakiuudistusten tarpeellisuudesta sekä vallinneen verotuksen puutteellisuuksista. Joitakin sävyeroja on kuitenkin mahdollista havaita lausunnonantajien välillä.

Vakuutusalan edustaja SVK kantoi huolta myymiensä vakuutusten verotuksen mahdollisesta kiristymisestä. MTK taas ilmaisi epäsuorasti kantanaan, ettei se pitänyt ”tohtorikoplan” näkemyksiä alueellisesti neutraalista yhteisö- ja pääomatuloverotuksesta itsestään selvän mielekkäänä. Myös kuntien ja kaupunkien näkökulmasta ryhmän ehdotuksissa oli kyse valtion vallan kasvattamisesta kunnallishallintoon nähden. Elinkeinoelämää edustaneista tahoista KKK katsoi, että asiantuntijaryhmän ehdotukset korostivat sijoittajan etua yritysten etuun nähden. Toiset, kuten KK katsoivat puolestaan, että pääomatulonsaajille olisi asiantuntijaryhmän ehdotusten pohjalta tullut taata eräänlainen vähimmäistulo, jonka taustalla vaikutti oletta-
mus pääomatulojen verotuksen keventymisestä suhteessa ansiotuloihin pitkälti niiden kunnallisverotuksen poistuessa.

Kuten suhteelliseen verotukseen siirryttäessä on oletettavaakin, kannettiin lausunnonantajien keskuudessa huolta pienten pääomatulojen verotuksen kiristymisestä vähennysten poiston ja 25–30 prosentin suuruisen kannan säätämisen seurauksena. Myös ansio- ja pääomatulojen välinen määrittelyvaikeus ja rajanveto kävivät melko ymmärrettävästi ilmi annetuissa

vero-osaston arkisto, KA.

182 MTK:n puheenjohtaja Heikki Haaviston ja vero-osaston johtaja Esko Kivirannan lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

183 RTK:n johtaja Juha Silvannon lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

184 Osuuspankkien Keskusliiton lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

lausunnoissa. Onkin mielenkiintoista verrata asiantuntijaryhmän muistiosta annettuja lausuntoja sen pohjalta tehtyyn jatkovalmisteluun ja ennen kaikkea painotettuun verotuksen neutraalisuustavoitteeseen sekä tulonjakovaikutuksiin.

4.1.4. Jatkotyöryhmät täydentävät asiantuntijaryhmän ehdotuksia

”Tohtorikoplan” muistio poiki joukon valtionvarainministeriön 28. tammikuuta 1992 asettamia jatkovalmistelutyöryhmiä, jotka kirjoittivat muistionsa liittyen mainitussa ”tohtorikoplan” työssä vähemmälle huomiolle jääneisiin asioihin.¹⁸⁵

Asiantuntijaryhmän valmistelussa puutteelliseksi jäänyttä puun myyntitulon verotusta pohdittiin Edward Anderssonin puheenjohtamassa työryhmässä.¹⁸⁶ Työryhmän merkittävin ehdotus oli niin sanotun metsävähennyksen käyttöönotto. Vähennys olisi antanut metsää ostaneelle maatalouden harjoittajalle mahdollisuuden vähentää tuloverotuksessaan puolet myymänsä puun hankintahinnasta. Liiketoiminnallisille yhteisöille ja julkisyhteisöille ryhmä ehdotti neljänneksen vähennysmahdollisuutta. Vähennyksen ylärajaksi työryhmä ehdotti ”enintään 40 prosenttia siihen oikeutetuilta alueilta saadusta metsätulosta”.¹⁸⁷ Asiantuntijaryhmä oli pääoma- ja yritysverotusta pohtineessa muistiossaan kaavailnut viiden vuoden siirtymäaikaa pinta-alaperustaisesta metsäverotuksesta puun myyntitulon verotukseen. Anderssonin työryhmä ehdotti sen sijaan tapauskohtaisesti siirtymäajan kasvattamista viiteentoista vuoteen.¹⁸⁸ Kolmantena merkittävänä asiana työryhmä ehdotti puun hankintatyön verovapauden poistoa myös alle 150 m³:n suuruisilta töiltä. Metsätuhon tapauksessa aiempi 500 m³:n veropoistojen yläraja ehdotettiin sekin jätettävän pois uudesta verolaista.¹⁸⁹

Työryhmä ei ollut muistiossaan täysin yksimielinen, vaan siihen jätettiin yhteensä viisi eriävää ja täydentävää mielipidettä. Esimerkiksi MTK:n Kiviranta näki esitettyjen 25 ja 50 prosentin metsävähennysten olevan luonteeltaan ”kohtuuttomia” ja penäsi sen sijaan järjestyä, jossa ”koko puustoon kohdistuva metsän hankintamenon osa” olisi ollut vähennettävissä

185 Muut työryhmämuistiot olivat puun myyntitulojen verotustyöryhmän (VM 1992:5), henkilöyhtiöiden verotustyöryhmän (VM 1992:6), yritysverotuksen veropohjatyöryhmän (VM 1992:13), kunnallisveronsaajatyöryhmän (väliraportti, VM 1992:14), seurakuntien asemaa selvittäneen (VM 1992:15), pääomatulojen verouudistuksen taloudellisia vaikutuksia selvittäneen (VM 1992:21) sekä yritysverouudistuksen taloudellisia vaikutuksia selvittäneen työryhmän (VM 1992:23) muistiot.

186 Ryhmässä istuivat lisäksi verohallituksen ylitarkastaja Marja Nikkanen (siht.), MTK:n osastonjohtaja Esko Kiviranta, professori Kullervo Kuusela Metsäteollisuuden Keskusliitosta, verohallituksen ylitarkastaja Lasse Loven, valtiovarainministeriön hallitusneuvos Maija-Leena Sarkko ja vastaava professori Erkki Tomppo Metsäntutkimuslaitoksesta.

187 VM 1992:5, 7–8.

188 Ibid., 12–13.

189 Ibid., 4–5.

sen myynnistä maksettavasta verosta.¹⁹⁰ Metsäteollisuuden Kuusela puolestaan katsoi hankintatyön aiemman, 150 m³:iin yltäneen verovapauden säilyttämisen tarpeelliseksi.¹⁹¹ Verohallituksen Loven esitti puolestaan metsävähennyksen epäämistä. Hänen mukaansa ”[t]yöryhmän esittämät perusteet” sille olivat ”puutteelliset ja ensisijaisesti metsäpoliittiset”. Lovenin mielestä ryhmän toimeksiantoon ei ollut ”kuulunut kehitellä metsäpoliittisia tukimuotoja”.¹⁹² Selvää lienee se, että puun myyntitulon verotusta pohtinut työryhmä loittoni kannoillaan jonkin verran asiantuntijaryhmän tavoittelemasta, pääoman sijoitusmuotoon ja -kohteeseen katsomattomasta, neutraalista veromallista.

Asiantuntijaryhmä oli ehdottanut muistiossaan henkilöverotuksessa siirryttävän niin sanotun aitamallin käyttöön, jossa yhtiöiden osakkaita olisi verotettu vain niistä tehdyistä yksityisotoista. Valtiovarainministeriön vero-osaston lainsäädäntöneuvos Maria Rehbinderin puheenjohtama henkilöyhtiöiden verotustyöryhmä¹⁹³ sai toimeksiannokseen tämän aitamallin käyttöönoton selvittämisen esitettävien säädösten muodossa. Työryhmä ehdotti kokonaisverouudistuksessa käyttöön otetun henkilöyhtiöiden tulon puolittamissäännön¹⁹⁴ poistoa ja korvaamista aitamallilla asiantuntijaryhmän kaavailuiden mukaisesti. Sääntö oli ryhmän mukaan johtanut aiemmin ”useiden henkilöyhtiöiden verotuksen lieventymiseen entisestään”.¹⁹⁵ Koska avointen yhtiöiden verotusasema oli ryhmän mukaan epäselvä—niiden perustamista ei tarvinnut ilmoittaa kuin viiden vuoden kuluessa sopimuksen synnystä—tuli aitamallin ryhmän mukaan ”koskea vain kaupparekisteriin merkittyjä avoimia yhtiöitä ja kommandiittiyhtiöitä”. Näiden yhtiöiden tuli lisäksi olla ”erillisiä verovelvollisia”, jolloin ne olisivat maksaneet yhteisöverokannaksi valtioneuvoston ennakkopäätöksellä 5.4.1992 sopimaansa 25 prosentin mukaista tuloveroa.¹⁹⁶

Ryhmä katsoi lisäksi, että yhtiöveron hyvitysjärjestelmää tuli laajentaa koskemaan myös mainittuja kaupparekisteriin merkittyjä henkilöyhtiöitä.¹⁹⁷ Veronalaisuus olisi koskenut kuitenkin vain yhtiöön sijoitetun pääoman määrän ylittäneitä yksityisottoja eli yhtiöiden osakkaat olisivat saaneet nostaa yhtiöön sijoittamansa pääoman kokonaisuudessaan vailla henkilö-

190 Esko Kivirannan eriävä mielipide muistioon VM 1992:5, 2–3.

191 Kullervo Kuuselan täydentävä ja eriävä mielipide muistioon VM 1992:5, 5.

192 Lasse Lovenin eriävä mielipide muistioon VM 1992:5, 2.

193 Muut ryhmän jäsenet olivat samaisen ministeriön samaisen osaston apulaisjohtaja Seppo Heiniö, Pauli K. Mattila, SYKL:in johtaja Risto Suominen, Heikki Niskakangas, Kari S. Tikka, OTK Jarmo Ikkala yhtiöstään ja verohallituksen ylitarkastaja Tuula Hakola (siht.).

194 Kokonaisverouudistuksen yhteydessä säädetyssä tulo- ja varallisuusverolaissa (23.12.1988/1240) kaupparekisteriin merkittyjen henkilöyhtiöiden (avoimet ja kommandiittiyhtiöt) tulot oli puolitettu verotettavaksi yhtiössä ja sen osakkailla vuoden 1989 jälkeen rekisteriin liitettyjen henkilöyhtiöiden verotuksessa.

195 VM 1992:6, 1.

196 Ibid., 4,6–7. Tähän liittynyt säädösehdotus löysi tiensä myöhemmin 4 §:ään hallituksen esityksessä n:o 200.

197 Ibid., 8–9.

kohtaisia veroseuraamuksia.¹⁹⁸ Ehdotus olisi toteutuessaan merkinnyt tuloveropohjan kaventumista entuudestaan. Työryhmä näki ongelmallisena mahdollisuuden osakkaita suosivaan voitonjakoon tilanteessa, jossa heidän keskinäinen sopimuksensa voitonjaon perusteista oli ”yleensä hyväksyttävä verotuksen perustaksi”. Ryhmän mukaan eriytetty tuloverojärjestelmä loisi mahdollisuuden siirtää ”tuloa sellaiselle yhtiömiehelle, jonka yhtiöstä saamaa tuloa verotettaisiin pääomatulona”, jolloin tilanteessa, jossa ”yhtiömiehellä olisi oikeus yhtiöveron hyvi-tykseen, passiivisen yhtiömiehen yhtiöstä saama tulo olisi käytännössä saajalleen verovapaa”.¹⁹⁹

Suomen Yrittäjien Keskusliitto SYKLin johtaja Risto Suominen jätti muistioon erivän mielipiteen. Hänen mukaansa ryhmän ehdottaman kaltainen veromalli olisi johtanut henkilöyhtiöiden aktiivisten osakkaiden verotuksen kiristymiseen²⁰⁰, verotuksen monimutkaistamiseen ja paineisiin muuttaa yhtiömuoto henkilöyhtiöstä osakeyhtiöksi. Suominen näki suomalaisten yritysten keskeisimpänä ongelmana omien pääomien vähäisyyden. Hänen mukaansa ryhmän tekemät ehdotukset pikemminkin kannustivat tyhjentämään yrityksiä pääomasta yksityisotoin kuin suosivat pääomien kartuttamista ja yritysten vakavaraisuuden lisäämistä. Suominen johtopäätös olikin, että pääomatuloverouudistus oli toteutettavissa vuoden 1993 alusta lukuun ottamatta henkilöyhtiöiden verotusta, joka olisi hänen mukaansa voitu jättää ”tässä vaiheessa ennalleen”.²⁰¹ Kuten joillakin lausunnonantajilla (ks. luku 4.1.3.), myös Suominen kiinnitti näin ollen huomionsa yritysten ja niistä tuloa saavien henkilöiden väliseen jännitteisyyteen eli siihen, kumman—henkilön vai yrityksen—olisi tullut kantaa verotuksessa suurempaa taakkaa. Henkilöyhtiöiden verotustyöryhmän muistion linja oli selvästi yhtiöiden vero- taakkaa pääomatulonsaajien hyväksi raskauttava.

Ministeriön lainsäädäntöneuvos Tarja Jääskeläisen puheenjohtama yritysverotuksen veropohjaa pohtinut työryhmä jätti muistionsa ministeriölle 29. toukokuuta.²⁰² Ryhmä ehdotti varasto- ja toimintavarauksista luopumista ja omistusaikojen verovaikutusten poistoa sekä siirtymistä odotettavissa oleviin tappioihin tai menoihin perustuvaan vähennysjärjestelmään kaavamaisen mallin sijaan.²⁰³ Ryhmän mukaan Suomen tuolloinen, keskimäärin 36 prosentin

198 Ibid., 14.

199 Ibid., 18–19. Ryhmä ei tästä huolimatta ”käsitellyt näitä ongelmia tarkemmin, koska omistajayrittäjän ansio- tulo-osuuden määrittämiseen liittyvät kysymykset eivät kuulu[neet] työryhmän tehtävään”.

200 Tämä mahdollisesti siksi, että aiempi tulon puolittamissäännös, jossa puolet yrityksestä nostetusta tulosta oli verotettu henkilö- ja puolet yhteisön tulona, oli laskenut pienituloisimpien yrittäjien veroastetta. Aitamalli olisi tehnyt kaikesta yrityksestä nostetusta tulosta pääomatuloa, jonka verotusta progressio ei täten olisi enää lievittänyt.

201 Risto Suominen erivä mielipide muistioon VM 1992:6, 2.

202 Jääskeläisen lisäksi ryhmässä istuivat Seppo Heiniö, Maria Rehbinder, TKL:n osastopäällikkö Tero Honka- vaara, Heikki Niskakangas, Risto Suominen ja verohallituksen ylitarkastaja Sirpa-Liisa Venesjärvi (siht.).

203 VM 1992:13, kuvailulehti.

yhteisöverokanta oli ”kansainvälistä keskitasoa” ja ”[v]eropohjaan liittyvät tuloksentasauskeinot huomioon ottaen ... varsin kilpailukykyinen”. Ongelmana ei ollutkaan niinkään verotuksen ankaruus kuin sen ”vaikeaselkoisuus”.²⁰⁴

Ryhmän mukaan maassa oli aiemmin nähty ”tarpeelliseksi suosia verotusta apuna käyttäen pääomien jättämistä ... yrityksiin niiden toimintamahdollisuuksien parantamiseksi”. Nyt tehtävässä tuloverouudistuksessa oli ryhmän mukaan korostuva ”sijoittajan näkökulma, jolloin huomiota kiinnitetään aikaisempaa suuremmassa määrin verojen jälkeisen jaetun voiton kilpailukykyisyyteen”.²⁰⁵ Täten varasto- ja toimintavarausten poistaminen, yhteisöveropohjan laajennus, arvopaperien aiempaa laajempi veronalaisuus ja joidenkin varausten supistaminen²⁰⁶ olivat keinoja, joilla pyrittiin lisäämään pääomien liikkuvuutta paremman tuoton perässä, ei niiden sitouttamiseen pitkäaikaiseen sitouttamiseen samoihin kohteisiin. Itse asiassa ryhmä arvioi koeverotuslaskelmien²⁰⁷ pohjalta toiminta- ja varastovarausten poiston johtavan yhteisöverotuksen kiristymään suhteessa vuoden 1992 veroperusteisiin.²⁰⁸ Osasyynä tähän oli se, että ”ehdotetut veropohjan laajennukset koskevat myös yksityisiä liikkeen- ja ammatinharjoittajia”, joiden tuloa verotettaisiin jatkossa sekä ansio- että pääomatulo-osuuksiin perustuen kummankin tulotyyppin mukaisella verolla.²⁰⁹

Työryhmän sarkana oli myös tappiontasausjärjestelmän pohdinta. Asiantuntijaryhmän mukaan tappiontasausjärjestelmä ei ollut tarpeen laajentaa niiden syntyä edeltäneisiin verovuosiin niin sanotun *carry back* -järjestelyn avulla, vaan ne tuli voida vähentää tappion synnyn jälkeisinä vuosina niin sanotulla *carry forward* -järjestelyllä. Työryhmä ei pitänyt mahdollisuutta tappioiden vähentämisestä edeltäviltä vuosilta täysin tyydyttävänä, vaikka näkikin nykyiseen järjestelyyn, jossa tappiot oli mahdollista vähentää sitä seuranneina viitenä verovuotena, liittyvän veronkiertoon kannustavia porsaanreikiä. ”Keskeinen ongelma järjestelmän kannalta” liittyi ryhmän mielestä ”hyvityksen maksamiseen käteisenä, mikä ... [saattoi] houkutella keino- tekoiseen tappiollisuuden luomiseen”. Ryhmä katsoikin tappiontasausjärjestelmän vaativan vielä työryhmän ulkopuolista jatkopohdintaa.²¹⁰ Poistojen, vähennysten ja tappiontasauksen ohella työryhmä käytti aikaa myös muun muassa kurssivoittojen ja -tappioiden, johdannaisten ja edustusmenojen verotukseen. Näistä jälkimmäisen osalta ryhmä päätyi kannattamaan asian- tuntijaryhmän muistiossa ehdotettua 50 prosentin vähennyskelpoisuutta.²¹¹

204 Ibid., 3.

205 Ibid., 3.

206 Ibid., 4–10.

207 Ks. VM 1992:21.

208 VM 1992:13, 57.

209 Ibid., 5.

210 Ibid., 52.

211 Ibid., 32–47.

Ryhmän jäsenistä Honkavaara ja Suominen jättivät muistioon yhteisen eriävän mielihetken. He kannattivat jälleenhankintavarauksen ja käyttöomaisuuden poistojen säilyttämistä kasvupoliittisista syistä. He eivät myöskään voineet katsoa hyväksyvänsä ryhmän ehdotusta varasto- ja toimintavarausten poistamiseksi. Myös ryhmän perustelut edustusmenojen vähennysoikeuden supistamiseksi olivat heidän mukaansa kestäättömiä. Honkavaaran ja Suominen mukaan ”[e]dustuskulut ovat todellisia tulon hankkimisesta ja säilyttämisestä johtuneita kuluja ja niiden ... [tuli] olla nykyiseen tapaan vähennyskelpoisia”.²¹²

Seurakuntien asemaa pääomaverouudistuksen yhteydessä selvittävän työryhmän muistio jätettiin ministeriölle 31.8. Valtiovarainministeriön vero-osaston finanssineuvos Reijo Niinivaraan puheenjohtamassa ryhmässä²¹³ oli tullut ”selvittää kirkon ja seurakuntien verotulomenetyksiä pääomaverouudistuksen yhteydessä”.²¹⁴ Ryhmä oli tavoitellut työssään sellaisen pääomatulo- ja yhteisöverotuoton jakomallin löytämistä, jossa veronsaajien keskinäinen tulonjako olisi pysynyt mahdollisimman muuttumattomana. Ryhmä katsoi esittämiensä ehdotusten säilyttävän eri tulonsaajien tulonjaon peruseriaatteiltaan varsin samanlaisena kuin tilanteessa ennen tuloillaan ollutta tuloverouudistusta.²¹⁵

Verouudistuksen taloudellisia vaikutuksia selvittänyt työryhmä luovutti muistionsa valtionministeriölle marraskuun 16. päivänä.²¹⁶ Työryhmä oli keskittynyt valmistelussaan sittemmin hallituksen esityksenä n:o 200 jätetyn esityksen yleisperusteluiden laadintaan ja jättänyt arvionsa tuloverolakiesityksen vaikutuksista eduskunnalle syys–lokakuussa 1992.²¹⁷ Työryhmä piti ehdotettua tuloverouudistusta peruseriaatteiltaan muiden ryhmien tapaan oikeana. Ryhmän mukaan 1980-luvun lopulla vapautuneiden rahamarkkinoiden oloissa pääomien liikkuvuus oli kasvanut ja ne kykenivät ”varsin esteettömästi hakeutua kohteisiin, joiden tuotto sijoittajalle on suurin”. Näissä olosuhteissa ”[p]ääomatulojen epäneutraalin verotuksen kielteiset vaikutukset” olivat ”muodostuneet huomattavasti aiempaa laajemmaksi ongelmaksi pääomamarkkinoiden tehokkaan toiminnan ja siten myös yleisen taloudellisen kehityksen näkökulmasta”.²¹⁸ Työryhmä tiivistä johtopäätöksensä seuraavasti:

212 Tero Honkavaaran ja Risto Suominen eriävä mielipide muistioon VM 1992:13, 2–3.

213 Ryhmän muut jäsenet olivat kirkkohallituksen kirkkoneuvos Matti Haltunen ja taloustarkastaja Pentti Nivala ja sihteerinä ministeriön vero-osaston vanhempi finanssisihteerä Merja Taipalus (VM 1992:15, kuvailulehti).

214 VM 1992:15, kuvailulehti.

215 Ibid., 2,9–10. Myöhemmin pääomatulo- ja yhteisöveronsaajiksi määriteltiin työryhmän ehdotusten vastaisesti vain valtio ja sen suorittaman veronkannon tuoton jako-osuuksista sovittiin erikseen.

216 Työryhmässä istuivat ministeriön vero-osaston vastaava finanssineuvos Reino Niinivara (pj.), vastaava hallitusneuvos Kirsi Seppälä ja finanssineuvos Timo Viherkenttä, VATT:n vastaava tutkimuspäällikkö Aino Salomäki, vastaava erikoistutkija Teemu Lehtinen (siht.) ja vastaava erikoistutkija Heikki Viitamäki (siht.), tutkija Mikael Ingberg Pellervosta ja johtaja Ulla Lehtiniemi Valtion tietokonekeskuksesta.

217 VM 1992:21.

218 Ibid., 1.

[n]iillä pienituloisilla tulonsaajilla, joilla on pääomatuloja, verotus keskimäärin kiristyy ... [y]limmässä tuloluokassa verotus kiristyy tulopohjan laajennuksen johdosta kaikilla niillä, joilla pääomatuloa on alle 50 000 markkaa ... [k]un pääomatulot ovat yli 50 000 markkaa, verotus kevenee huomattavasti kaikissa tuloluokissa. Mitä suuremmat tulot sitä suurempi on tuloveroasteen keventyminen.²¹⁹

Kaikkein selvimmin työryhmä ennakoii verotuksen keventyvän maatalousyrittäjillä. Odotettu verotuksen keventyminen suhteessa vuoden 1993 verotukseen on esitetty taulukossa 4.1.

Taulukko 4.1. Verosteiden muutos suhteessa vuoden 1993 koeverotukseen, prosenttiyksikköä

Tulot (mk)	Kaikki	Palkansaajat	Maat. yrittäjät	Muut yrittäjät	Eläkeläiset	Muut
15001–60000	-0,1%	-0,4%	-	-	0,0%	-0,4%
60001–120000	-0,3%	-0,3%	-0,7%	-0,3%	-0,3%	-0,4%
120001–200000	-0,3%	-0,2%	-2,0%	0,0%	-0,4%	-0,2%
200001–400000	-0,3%	-0,2%	-2,4%	-0,4%	-0,4%	-0,3%
400001–	-0,3%	0,0%	-2,5%	0,2%	-3,4%	-
KAIKKI	-0,3%	-0,2%	-2,3%	-0,1%	-0,5%	-0,3%

Lähde: VM 1992:21, liite 4, 5.

Tästä huolimatta työryhmä arveli, että enemmistöllä ”eli noin kahdeksalla kymmenestä tulonsaajasta tuloveroaste ... [pysyisi] ennallaan”. Ryhmä arveli tuloveroasteen laskevan ”[m]erkittävästi” noin neljällä prosentilla tulonsaajista ja nousevan vastaavasti noin kolmella. Verolaista ”hyötyjiä” arveltiin olevan kaksinkertaisesti ”häviäjiin” verrattuna.²²⁰ Tämän lisäksi työryhmä arveli yli 50 000 markan pääomatuloja tienanneiden määrän varsin vähäiseksi, noin 30 000 henkilöksi. Osasyiksi tämän tulonsaajaryhmän pieneen päälukuun työryhmä arveli toisaalta sen, että heidän rajaveroasteensa oli aiemmin ollut ”korkea”.²²¹ Ryhmä arveli yli 350 000 markkaa vuodessa tienanneiden rajaveroasteen laskevan 60,2 prosentista 57,5 prosenttiin.²²² Työryhmä piti jonkinlaisena ongelmana vain vuoden 1993 koeverotukseen tukeutumista, olihan vuosi vielä laman seurauksena varsin poikkeava verrattuna suhdannekierron muiden vaiheiden verokertymään. Ryhmä piti ”yleiseen taloudelliseen kehitykseen” liittyvää epävarmuutta kuitenkin siinä määrin huomattavana, että ”rajoittuminen verotuottoarvoissa vuonna 1993 toteutuviin välittömiin vaikutuksiin [oli] ... perusteltua”.²²³

Viimeisenä²²⁴ muistionsa ehti jättää 10. joulukuuta VM:n lainsäädäntöneuvos Maria Rehbinderin puheenjohtama yritysverouudistuksen taloudellisia vaikutuksia selvittänyt työ-

219 Ibid., 32.

220 Ibid., 36.

221 Ibid., 33. Taustalla lienee vaikuttanut myös voiton laskenut suhdeluku (ks. tämän työn 5. luku).

222 Ibid., 38. Tähän summaan on laskettu mukaan myös palkansaajien sosiaaliturvamaksut (ks. VM 1991:28, 9).

223 Ibid., 21.

224 Kunnallisveronsaajatyöryhmä luovutti väliraporttinsa (VM 1992:14) hallitukselle kesäkuussa 1992. Yrityksistä huolimatta annettua raporttia ei ole tätä pro gradu -työtä kirjoitettaessa ollut saatavilla.

ryhmä.²²⁵ Ryhmä oli suorittanut koeverolaskelmia VATTin ja Tilastokeskuksen tuottamilla aineistolla. Työryhmän mukaan uudistukset tulivat kasvattamaan verokertymää verrattuna vuosiin 1991–1992, mutta laskemaan sitä vuoteen 1990 nähden.²²⁶ Käytettyjen aineistojen ollessa kuitenkin ”vuodelta 1990, verokertymän ennustaminen vuodelle 1993 olisi edellyttänyt” ryhmän mukaan ”taloudellisen tilanteen muutoksen huomioon ottamista laskelmissa”. Näin ollen ryhmän mielestä sen tekemä ”[k]oeverotuslaskenta ei ... [antanut] arviota verokertymistä laskentavuosina 1991–1993”. Sen mukaan oli ”kuitenkin todennäköistä, että uudistusehdotusten verotuloja lisäävä vaikutus peittyi suhdanteista johtuvaan verotulojen selvään pienenemiseen”.²²⁷ Tältä osin Rehbinderin työryhmä tuli linjauksissaan lähelle Niinivaaran ryhmän johtopäätöksiä. Verotuksen uskottiin kuitenkin kiristyvän vuodesta 1993 lähtien pääasiassa toiminta- ja varastovarausten poistoista johtuen.²²⁸

Kuten asiantuntijaryhmän ehdotusten jatkovalmistelusta voidaan havaita, korostui työryhmien johtopäätöksessä yhtäältä pyrkimys tiettyjen erityisryhmien, kuten metsätulonsaajien ja henkilöyhtiöiden osakkaiden verotusaseman parantamiseen. Toisaalta korostui ristiveto aiemman, pääomien yrityksiin jättämistä suosineen veromallin ja uuden, pääomien tehokkaampaa kohdentumista ja pääomatulonsaajan etua korostaneen mallin välillä. Asiantuntijaryhmän korostama verotuksen neutraaliustavoite laimentui työryhmien muistioissa puun myyntitulon osalta. Tulonjakovaikutukset arvioitiin ”tohtorikoplan” ehdotusten radikaalisuudesta huolimatta kuitenkin suhteellisen vähäisiksi. Osaltaan tähän vaikutti selvästi vuosien 1991–1992 vaikea suhdannetilanne, jonka puitteissa ”normaalivuosien” verokertymän ja tulonjakovaikutusten arviointi oli vaikeaa.

4.1.5. Hallituksen esitykset uusiksi verolaeiksi

Pääomatulojen ja yritysverotuksen uudistaminen hallituksen nyt ehdottamalla tavalla merkitsee ehkä suurinta verojärjestelmän rakenteellista muutosta, jota tuloverotuksemme on kertamuutoksena toteutettu.²²⁹

Hallitus ja presidentti Koivisto hyväksyivät työryhmien valmistelutyön pohjalta laaditut esi-

225 Muut ryhmän jäsenet olivat VM:n vero-osaston lainsäädäntöneuvos Tarja Jääskeläinen, finanssisihteeri Sepo Kari, Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimusjohtaja Mikael Ingberg, tilastajohtaja Heli Jeskanen-Sundström Tilastokeskuksesta, erikoistutkija Outi Kröger VATTista ja talouspoliittinen asiamies Päivi Rätty TKL:sta. Sihteereinä toimivat Päivi Kari verohallituksesta ja Timo Rauhanen VATTista (VM 1992:23, kuvailulehti).

226 Ibid., kuvailulehti.

227 Ibid., 2,13. Kuten luvussa 5. nähdään, oli Rehbinderin työryhmä tässä arviossaan pitkälti oikeassa.

228 Ibid., 16.

229 HE 200/1992 vp, 27.

tykset annettavaksi eduskunnalle 17.9.–6.11. välisenä aikana.²³⁰ Hallituksen esitystä uudeksi tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksen 1 ja 6 §:n muuttamisesta (HE 200/1992 vp) perusteltiin käytännössä samoin kuin asiantuntijaryhmän muistiossa. Esityksen mukaan rahoitusmarkkinoiden vapautuminen oli korostanut aiemmin epäneutraaliksi katsotun pääoma- ja yhteisötuloverotuksen yhteiskunnallisia haittoja ja vaarantanut osaltaan pääomien maassapysymisen.²³¹ Välittömänä perusteena käytettiin tämän lisäksi Ruotsin päätöstä laskea pääomatuloverokantaansa 25 prosenttiin vuonna 1993. Hallitus piti tärkeänä myös verokeinottelun ehkäisyä. Esityksen yleisperusteluissa ongelmalliseksi nähtiin erityisesti korkotulojen aukolliseksi koettu verotus. Vallinneen korkovähennysjärjestelmän puitteissa nähtiin tapahtuneen tappiollisten tuottojen muuttumista todellisuudessa kannattaviksi.²³²

Henkilöyhtiöiden verotuksessa hallitus ehdotti yhtiön tulon jakamista ansio- ja pääomatuloihin 15 prosentin pääomatulo-olettaman mukaisesti. Aitamallin valmistelusta hallitus oli päättänyt luopua esityksen valmisteluvaiheessa, ja sen toimeenpano oli siirretty tuonnemmaksi. Tämän lisäksi henkilöyhtiöille esitettiin säädettävän siirtymävaiheen yhtiömiesvähennyksen poikkeuksellisen huonoksi oletetuille vuosille 1993–1998.²³³

Aiemmin lausuntokierroksella arvostelua herättänyttä korkotulojen lähdeveron nopeaa kiristämistä päätettiin esityksessä lieventää siten, että lopullinen 25 prosentin verokanta olisi astunut voimaan siirtymäkauden jälkeen vasta vuonna 1996.²³⁴ Myös arvostelua herättänyttä eläkemaksujen verovähennysoikeutta lievennettiin asiantuntijaryhmän ehdotuksista. Hallitus esitti eläkemaksujen verovähennyksille 50 000 markan kattoa tai 66 prosentin enimmäismäärää suhteessa ansiotuloihin. Perusturvaa täydentäviksi katsottavien eläkevakuutusten maksujen ehdotettiin olevan vähennettävissä 60 prosenttiin tai 30 000 markkaan asti suhteessa verovelvollisen ansiotuloihin.²³⁵

Myyntitappioiden vähennysaikaa myyntivoitoista esitettiin pidennettäväksi kolmeen vuoteen. Tämän lisäksi, huolimatta ansio- ja pääomatulojen eriyttämisestä, katsottiin pääomatulon mahdollinen alijäämä vähennyskelpoiseksi myös ansiotuloverotuksessa aina 25 prosenttiin eli pääomatuloverokantaan asti. Ylipäätänsä tappiontasausaikaa esitettiin pidennettäväksi

230 VN ptk 101/1992, 17.9.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 17.9.–18.9.1992; VN ptk 103/1992, 18.9.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 17.9.–18.9.1992; VN ptk 105/1992, 25.9.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 25.9.1992; VN ptk 106/1992, 25.9.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 25.9.1992; VN ptk 112/1992, 15.10.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 15.10.1992; VN ptk 113/1992, 16.10.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 16.10.1992; VN ptk 118/1992, 6.11.1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 6.11.–12.11.1992, valtioneuvoston arkisto, KA.

231 HE 200/1992 vp, 4.

232 Ibid., 7–8.

233 Ibid., 11–12.

234 Ibid., 14.

235 Ibid., 16–17.

viidestä vuodesta kymmeneen.²³⁶ Olemassa olleen tappiontasausjärjestelmän ongelmaksi oli katsottu se, että vähennysetu oli määräytynyt verovelvollisen henkilötuloprocentin mukaisesti, oli johtanut siihen, että suurituloiset olivat saaneet pienituloisia suuremman verovähennys-hyödyn.²³⁷

Tulonjakovaikutusten osalta hallituksen esitys nojasi pitkälti asiaa selvittäneen työryh-män sittemmin marraskuussa muistiona VM 1992:21 julkaistuun koeverolaskelmointiin. Esi-tyksen mukaan tulotasoinnain tehdyn vertailun nojalla katsottiin, ettei ”uudistus ... muuttaisi tulonjakoa paljoakaan”.²³⁸ Kuten työryhmäkin, katsoi hallitus kuitenkin esityksen laskevan erittäin suuria, yli 50 000 markan pääomatuloja tienanneiden tulonsaajien verokantoja. Tämän alentuman katsottiin kuitenkin supistuvan verolain voimaantumisen jälkeisinä vuosina mer-kittävästi, kun ”lähdeverollisten korkojen verokanta ... [nousi] kohti yhtenäistä pääomatulo-jen verokantaa”.²³⁹ Verokantojen erotuksesta mahdollisesti koituvaa keinotteluhyötyä pyrittiin hallituksen esityksessä tukkimaan sillä, ettei lähdeverotettuja korkoja pidettäisi ”uuden tulo-verolain mukaisina pääomatuloina siltä osin kuin ne kertyvät ennen vuotta 1996”.²⁴⁰ Metsäve-rotukseen hallitus esitti metsäverotyöryhmän mukaista maataloille myönnettävää metsäväh-enystä sekä metsäverotuksen siirtymäajan pidentämistä asiantuntijaryhmän ehdottamasta vii-destä vuodesta kolmeentoista.²⁴¹

Kunnat ja seurakunnat olivat arvostelleet valtionvarainministeriön lausuntokierroksella asiantuntijaryhmän ehdotuksia voimallisesti (ks. s. 42). Hallitus katsoi esityksensä kuitenkin turvaavan kummankin veronsaajan tulot siinä määrin kattavasti, ettei niiden itsehallintoon oli-si verotuksessa puututtu tavalla, joka olisi edellyttänyt esityksen n:o 200 käsittelyä hallitus-muodon 67 §:n eli perustuslainsäätämisyjärjestyksen mukaisesti. Sen sijaan hallitus katsoi esi-tyksen olevan käsiteltävissä tavallisessa säätämisyjärjestyksessä, hallitusmuodon 66 §:n mukai-sesti.²⁴² Lakiin eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen verohuojennuksesta annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta tehdyt muutokset olivat luonteeltaan vähäisiä ja liittyivät lähinnä verotuksen toimittamiseen itsessään.^{243,244}

236 Ibid., 19,20.

237 Ibid., 20.

238 Ibid., 25.

239 Ibid., 26.

240 Ibid., 51.

241 Ibid., 39,53.

242 Ibid., 57.

243 Ibid., 95.

244 Hallituksen esitysten eduskuntakäsittelyn kannalta merkityksellistä oli se, että hallituksen esityksestä n:o 234/1991 vp eduskunta oli muuttanut valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ää siten, ettei esitysten kolmannessa käsit-telyssä kansanedustajien kolmasosalla ollut enää mahdollisuutta äänestää niitä lepäämään seuraaviin varsi-naisiin valtiopäiviin saati yli vaalien. Näin ollen ns. määrävähemmistösäännökset eivät olleet esitysten käsit-telyssä enää eduskunnan opposition käytettävissä. Samoin uudet verolait oli mahdollista säätää samaisen esi-tyksen hyväksymisen myötä pysyvinä, eikä niitä tarvinnut enää aiemman, vuodelta 1928 periytyneen valtio-

Hallituksen esitys n:o 201 varallisuusverolaiksi oli valmisteltu ministeriön omana virkamiestyönä.²⁴⁵ Uuteen lakiin, jonka esitys oli ajankohtaistunut suunniteltaessa aiemman tulo- ja varallisuusverolain (TVL 29.12.1988/1240) korvaamista erillisillä tulo- ja varallisuusverolaeilla, ei sisällynyt merkittäviä muutosesityksiä verrattuna edeltäjäänsä. Esityksessä ehdotettiin muun muassa metsän arvon laskemista sen myynnin puhtaan tuoton avulla ja niin sanotuista verokantahuojennuksista luopumista. Varallisuusveroasteikkoon tai yhteisön varallisuusveroprosenttiin ei esitetty tehtävän muutoksia. Veropohjaa esitettiin kuitenkin kavennettavaksi säätämällä yhteismetsät, kalastuskunnat ja jakokunnat vapautetuiksi varallisuusverosta.²⁴⁶ Omaisuuden arvostaminen olisi tapahtunut esityksen mukaisesti edelleen käyvän arvon periaatetta noudattaen. Yritysten nettovarallisuus olisi taas laskettu vähentämällä niiden veronalaisista varoista niistä vähennyskelpoisiksi katsotut velat. Julkisesti noteeratun osakkeen verotusarvo olisi esityksen mukaan säilynyt edelleen 70 prosentissa niiden markkinahinnoista. Näiden osakkeiden myynnistä maksettava leimavero esitettiin poistettavaksi.²⁴⁷

Hallituksen esitys n:o 202 vuoden 1993 veroasteikkolaiksi ei sekään sisältänyt merkittäviä muutoksia verrattuna edeltäjäänsä. Niin progressiivinen tuloveroasteikko, varallisuusverokanta kuin yhteisöjen varallisuusveroprosenttikin ehdotettiin virkamiestyönä tehdyssä esityksessä säilytettäväksi samoina kuin vuonna 1992.²⁴⁸ Näin ollen progressiivinen, ansio- ja kuolinpesien tuloihin kohdistunut veroasteikko säädettiin alkamaan 40 000 markasta aina 275 000 markkaan, jonka varrella verokannan esitettiin nousevan kuutena rajaveroasteena aina seitsemästä prosentista 39 prosenttiin asti.²⁴⁹ Palkansaajien ja eläkeläisten ennakonpidätysprosentteihin esitettiin kuitenkin tehtäväksi hienoisia alennuksia johtuen yhtäältä vuodelta 1992 peritystä ylimääräisestä kahden–neljän prosenttiyksikön työllisyysverosta (niin sanottu pakkolaina tai raippavero) ja toisaalta kunnallisveroäyriin kohdistuneista korotuspaineista.²⁵⁰

Esitys n:o 203 elinkeino- ja konserniavustusverolaiksi sisälsi kahta edeltävää esitystä merkittävämpiä muutosehdotuksia. Siinä missä esityksessä n:o 200 oli esitetty yhteisö- ja pääomatuloverokantojen säätämistä 25 prosentiksi, korvattiin nimellisten verokantojen laskua nyt kolme esitystä myöhemmin veropohjan laajentamisella. Keskeisintä esityksessä oli ehdotus

päiväjärjestyksen mukaisesti säätää yksivuotiseksi (ks. VJ 7/1928; HE 234/1991 vp; laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta 28.8.1992/818).

245 HE 201/1992 vp, 4.

246 Ibid., 3–4,5. Varallisuusveropohjan osalta on syytä muistaa, että osakeyhtiöt oli vapautettu varallisuusverosta jo vuonna 1968 ja verovelvoite koski vuosina 1992–1993 enää vain pientä osaa yhteisöistä (ks. Honkanen 1993, 15).

247 HE 201/1992 vp, 6–7.

248 HE 202/1992 vp, 1.

249 Ibid., 3.

250 Ibid., 1. Niin sanotusta pakkolainasta tai raippaverosta oli päätetty niin sanotun Sailaksen listan yhteydessä (ks. Periaatepäätös hallituksen toimenpiteistä julkisen talouden tasapainon parantamiseksi 14.10.1992. VN ptk 111/1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 9.10.–14.10.1992, KA).

varasto- ja toimintavarauksista luopumisesta.²⁵¹ Lisäksi esitettäviä muutoksia perusteltiin suomalaisen verojärjestelmän yksinkertaistamisella ja ulkomaisen sijoitustoiminnan helpottamisella.²⁵²

Varastovaraus oli antanut yhteisöille mahdollisuuden vaihto-omaisuuden hankintamenojen kirjaamisen kuluiksi verotusta varten jo ennen niiden realisointiperiaatteen mukaista vähentämistä. Toimintavarauksella yhteisöt olivat puolestaan pystyneet pidättämään verotuksessaan enimmillään 30 prosentin suuruisen osuuden ennakonpidätyksen alaisten palkkamenojensa määrästä. Varastovarausten purkua perusteltiin sillä, että niiden uskottiin johtaneen tarpeettoman suurten varastojen muodostamiseen ja tästä johtuneeseen kansantaloudelliseen tehottomuuteen.²⁵³ Koska toimintavaraus oli alun perin suunniteltu varastovarauksen vastineeksi henkilöstövaltaisille yhteisöille, oli myös siitä luopuminen täten perusteltua yritystoiminnan neutraalisuuden näkökulmasta. Esityksessä lievennettiin varausten purusta mahdollisesti muutoin seuranneita vaikeuksia lykkäämällä käyttöomaisuusinvestointivarausten purkua vuoteen 1997 ja säilyttämällä sen voimassa yksityisillä elinkeinonharjoittajilla ja yhtymillä, joiden osakkaina oli yksinomaan luonnollisia henkilöitä.²⁵⁴

Esityksessä n:o 203 ehdotettiin myös jälleenhankintavarausmahdollisuuden supistamista siten, että yhteisöjen käyttöomaisuuteen kuuluvien kiinteistöjen ja arvopaperien luovutushinnat olisi laskettu veronalaisiksi riippumatta omistusaajan pituudesta. Rakennus- ja aluspoistoja esitettiin niitäkin rajattavissa pohjoismaisen linjan mukaisesti.²⁵⁵

Luottotappioiden verovähennystä ehdotettiin muutettavan siten, että vähennettävien myyntisaamisten arvonalenema olisi saatu jatkossa vähentää sen verovuoden verotuksessa, jona arvonalentumisen oli todettu tapahtuneen. Tarpeen ei siis olisi ollut enää tappion lopullisuuden aiemman kaltainen todentaminen.²⁵⁶

Pääomamarkkinoiden avautuminen vaati osaltaan myös elinkeinoverotuksen muuttamista. Hallitus ehdottikin, että "[e]linkeinotoiminnasta johtuneiden velkojen ja saamisten indeksi- ja kurssivoitot sekä vastaavasti indeksi- ja kurssitappiot" olisi jatkossa luettu "sen verovuoden tuotoksi ja kuluksi, jonka aikana ulkomaan rahan kurssi" tai siihen verrattava kurssivoiton ja -tappion syntyperuste oli täyttynyt.²⁵⁷

251 HE 203/1992 vp, 1.

252 Ibid., 3.

253 Ibid., 4,5.

254 Ibid., 1.

255 Ibid., 7,8–9.

256 Ibid., 11. Aiempi menettely oli monimutkaistanut verotusta niin veronmaksajan kuin -saajankin näkökulmasta.

257 Ibid., 12. Tämä on tärkeää, kun muistetaan, mitä markan kelluttaminen samaisen vuoden 1992 syyskuussa teki lukuisille mm. Ruotsin kruunuissa, d-markoissa ja dollareissa velkaantuneille yrityksille ja kotitalouksille, jotka eivät yhtäkkisesti kyenneet suoriutumaan velkavelvoitteistaan heikentyneellä markalla.

Muita, pienempiä muutoksia esityksessä n:o 203 olivat muun muassa edustusmenojen verovähennyskelpoisuuden rajoittaminen 50 prosenttiin ja yritysten ottamien yksityisten henkivakuutusten maksujen verovähennyskelpoisuuden epäminen tilanteissa, joissa edunsaajana olisi yritys itse.²⁵⁸ Konserniavustusten osalta hallituksen esityksessä ehdotettiin, etteivät ne saisi ylittää niitä maksavien elinkeinotoimintaa harjoittavien yhteisöjen tulosta ennen niiden vähennystä tästä tuloksesta.²⁵⁹ Esitys jätti kuitenkin konserneille edelleen mahdollisuuden verotaakkaa pienentävään verosuunnitteluun. Hallitus arvioi VATTin laatimien koeverotuslaskelmien perusteella yhteisöverotuksen kiristyvän jonkin verran verrattuna vuosien 1991–1992 veroperusteiden mukaiseen veronkantoon.²⁶⁰

Esitys n:o 204 maatilatalouden tuloverolaista laadittiin ”vastaamaan käsitteiltään ja rakenteeltaan pääomatulojen verotuksen uudistukseen keskeisesti liittyvää tuloverolakia”. Keskeisintä esityksessä oli maa- ja metsätalouden erottaminen omiksi tulonlähteikseen ja niiden puhtaan tulon laskeminen erikseen korko- ja tulonhankintavähennyksineen päivineen.²⁶¹ Tältä osin esitys liittyi esityksen n:o 200 ehdotukseen aiemman tulonlähejaon typistämisestä ansio- ja pääomatulolähteiksi. Aiemmasta maatalouden rakennelmien ja rakennusten luovutusvoittojen verovapaudesta esitettiin luovuttavan, samoin asuntotulon verotuksesta, jota oltiin korvaamassa kiinteistöverolla. Esityksen mukaan maatalouden tuloverotuksessa oli aiemmin hyväksytty vähennettäväksi lainvastaisesta toiminnasta koituneita seuraamuksia. Myös näiden vähennyskelpoisuudesta ehdotettiin luovuttavan. Maatiloille säädetty, enintään 40 000 markan tasausvaraus esitettiin säilytettävän.²⁶² Esityksellä ei uskottu olevan ”merkittäviä vaikutuksia maatalouden puhtaan tulon määrään”.²⁶³

Esitys n:o 205 yhtiöveron hyvityksestä ja merenkulun verohuojennuksista ei muuttanut voimassa olleiden lakien sisältöä merkittävästi. Ensimmäisen osalta keskeisimmät muutokset liittyivät pääomatulo- ja yhteisötuloverokannan muutosesitykseen, jolloin niin yhtiön maksaman veron vähimmäismäärä kuin sen hyvityksen määrä olisivat vastanneet 33 prosenttia jaetusta osingosta. Merenkulun verohuojennuslaissa ollutta alushankintavähennystä ehdotettiin pidennettäväksi vielä verovuodelle 1993.²⁶⁴

Yhtiöveron hyvityksestä annettua lakia oli muutettu vuosina 1989–1991 yhteisöverokantaan tehtyjen alennusten seurauksena. Vuonna 1992 yhteisöveroprosentti valtionverotuk-

258 Ibid., 12,16.

259 Ibid., 33.

260 Ibid., 18. Tämän arvion toteumasta lisää tämän työn luvussa 5.

261 HE 204/1992 vp, 1.

262 Ibid., 13; 10 a §.

263 Ibid., 2–3. Puhtaalla tulolla viitataan siihen tuloon, josta on vähennetty sen hankkimisesta koituneet kustannukset.

264 HE 205/1992 vp, 1.

sessä oli ollut 19 ja kunnallis- ja kirkollisverotuksessa 17 prosenttia. Yhtiöiden tuloverojen alaraja ja yhtiöveron hyvitys olivat vallinneessa verotuksessa vastanneet 56,3 prosenttia osingosta. Keskeistä esityksessä n:o 205 oli myös yhtiöveron hyvitykseen oikeuttaneiden veroylijäämien käyttöajan pidentäminen viidestä vuodesta vuosikymmeneen.²⁶⁵ Kuten muidenkin esitysten, myös esityksen n:o 205 taloudellisten vaikutusten selvittämisessä viitattiin esityksen n:o 200 pohjaksi tehtyihin laskelmiin.²⁶⁶

Hallituksen esityksen n:o 206 rajoitetusti verovelvollisen tulo- ja varallisuusverolain muuttamisesta keskeinen sisältö liittyi lähinnä esityksessä n:o 200 tuloverotukseen ehdotettuihin muutoksiin. Keskeistä esityksessä oli ulkomaille maksettavien kansaneläkkeiden vapauttaminen tuloverotuksesta. Maksettavien eläkkeiden summaa pidettiin niiden määrään nähden hyvin vähäisenä, jolloin niiden vapauttamisen tuloverosta nähtiin johtavan lähinnä säästöihin. Esityksessä ehdotettiin myös samaisten eläkkeiden 1500 markan kuukausikohtaisen vapaa määrän poistamista. Taloudellisilta vaikutuksiltaan tämänkin vaikutuksen uskottiin jäävän vähäiseksi.²⁶⁷ Muita muutoksia esityksessä olivat rajoitetusti verovelvollisten erillisen kunnallisveron lakkauttaminen ja siirtyminen niin sanottuun kotikuntaveroon.²⁶⁸

Esitys n:o 207 veronhyvityslain 1 §:n muuttamisesta oli luonteeltaan tekninen ja liittyi pääoma- ja yhteisötuloverokantojen muuttamiseen, siihen, ”että yhteisöt eivät enää suorittaisi tulonsa perusteella erillistä valtionveroa ja siitä, että yhtymien erillinen verovelvollisuus poistettaisiin myös jäljellä olevilta osiltaan”. Veronhyvitys liittyi itsessään ulkomaille maksettavan yhteisöveron hyvittämiseen kotimaan verotuksessa.²⁶⁹

Hallituksen esitys n:o 208 koski verotuslain muuttamista. Kuten veronhyvityslain kohdalla, myös verotuslain muuttamiseen liittyvät muutokset olivat ajankohtaistuneet esityksen n:o 200 myötä. Kuten esityksessä n:o 206, myös esityksessä n:o 208 määriteltiin kunnallisverovelvollisille yksi verottajakunta, niin sanottu kotikunta. Niin sanotuista lääninverolautakunnista esitettiin luovuttavan, jolloin kunnallisverotuksen toimittaminen olisi keventynyt suhteessa aiempaan, toisinaan usean kunnan vastuulle kuuluneeseen henkilön kunnallisveron maksattamiseen, vaikka asiasta uskottiinkin koituvan jonkin verran vaikeuksia verotettaessa usean kunnan alueelta tuloja saaneita verovelvollisia yhdessä ja samassa toimistossa.²⁷⁰

Esitys n:o 209 veronkantolain muuttamisesta liittyi pitkälti veronsaajien uudelleen-

265 Ibid., 2. Mikäli yhtiön maksama vero ylitti osingonjaon yhtiöveron hyvitysjärjestelmässä määritellyn alarajan, syntyi veroylijäämä, jota oli mahdollista vähentää seuraavina vuosina maksetuista veroista.

266 Ibid., 3–4.

267 HE 206/1992 vp, 1.

268 Ibid., 2.

269 HE 207/1992 vp, 1.

270 HE 208/1992 vp, 1,6.

määrittelyyn hallituksen 200. esityksessä. Pääoma- ja yhteisöveronkannon tuottojen osuuksia tulonsaajittain jaettaessa pyrittiin, kuten aiemminkin, siihen, etteivät verotulonsaajien tulot olisi uudistuksen myötä muuttuneet. Ehdotettujen vero-osuuksien laskennan perusteena olisi käytetty ”sekä poistuvan nykyisen yhteisöverotuksen että rakenteellisesti muuttuvan henkilöverotuksen yhteisvaikutuksena syntyviä kunnallisia verotuottomenetyksiä”.²⁷¹ Esityksessä ennakotiin ongelmia syntyvän metsävero- ja tulonsaajauudistusten yhteensovittamisessa, kun osan metsätulonsaajista oletettiin siirtyvän uuteen, tuloperustaiseen metsäveroon toisten pitäytyessä siirtymäkaudella pinta-alaperustaisessa verotuksessa, jonka veronsaajana säilyi määritelmällisesti kunta itse. ”Laskentaperusteena käytettävän oletuksen ja todellisen käyttäytymisen erojen johdosta joillekin kunnille” oletettiin tulevan ”metsäverotuksen osalta ylikompensaatiota ja joillekin alikompensaatiota”.²⁷² Valtion, kuntien, seurakuntien ja ortodoksisten seurakuntien yhteisövero-osuuksiksi ehdotettiin 51,84; 44,80; 3,36 ja 0,08 prosenttia.²⁷³

Hallituksen esitys n:o 244 ennakkoperintälain muuttamisesta piti sisällään tuloverotuksen eriyttämisestä seuranneita muutoksia ennakkoperinnän ja verotarkastusmenettelyn toteuttamiseen. Ennakkoperinnän piiriin esitettiin otettavaksi puun myyntitulo muiden kuin yhteisöjen osalta sekä muutamat muut suoritukset, kuten eräät työsuhde-edut, kuten tuloverolakiesityksessä n:o 200 olleet työsuhteeseen perustuneet osakeannit, työsuhdelainat, työnantajan maksamat vakuutusmaksut ja tavanomaiset henkilökuntaedut, jos niiden myötä saavutettu hyöty katsottaisiin kohtuuttomaksi.²⁷⁴

Esitys n:o 281 korkotulon lähdeverosta annetun lain muuttamiseksi annettiin sekä kyseisen lain yhteensovittamiseksi uuden tuloverolakiesityksen n:o 200 kanssa. Ensimmäinen laki ehdotettiin uuden valtiopäiväjärjestyksen (28.8.1992/818) mukaisesti säädettävän pysyväksi vuoden 1993 alusta. Toiseksi sen ehdotettiin kohoavan portaittain vuosina 1993–1995 alkupe- räisestä 15 prosentista vuoden 1995 alusta 25 prosenttiin.²⁷⁵ Alun perin korkotulon lähdeveroa oli esitetty perittävän täysimääräisesti eli 25 prosentin kannalla vasta vuodesta 1996, mutta valtioneuvoston 14.10. tekemän periaatepäätöksen, niin sanotun Sailaksen listan mukaisesti julkisen talouden tasapainotustarve edellytti sen kiristämistä kyseiseen kantaan jo vuonna 1995.²⁷⁶

271 HE 209/1992 vp, 1.

272 Ibid., 2.

273 Ibid., 5; 12 c §.

274 HE 244/1992 vp, 1,7; HE 200/1992 vp, 73; 66–69 §.

275 HE 281/1992 vp, 1.

276 Periaatepäätös hallituksen toimenpiteistä julkisen talouden tasapainon parantamiseksi 14.10.1992. VN ptk 111/1992. Valtioneuvoston pöytäkirjat 9.10.–14.10.1992, KA; HE 281/1992 vp, 2. ”Sailaksen listan” yhteydessä päätettiin myös kaikkein suurituloisimpien, 100 000–270 000 markkaa tienanneiden ansiotuloista perittävän vuosina 1993–1993 ylimääräistä ennakonpidätystä kahdesta neljään prosenttia.

Kuten hallituksen esityksistä n:ot 200–209, 244 ja 281/1992 vp voidaan lukea, ei hallitus enää muuttanut asiantuntijaryhmän ja jatkovalmistelua tehneiden työryhmien muistioissa tehtyjä linjauksia kuin henkilöyhtiöiden verotuksen, eläkemaksujen verovähennyskelpoisuuden ja metsäverotuksen siirtymäajan osalta. Aitamallin esittämisestä luopuminen lievensi jonkin verran esitysten perusteellisuutta, muttei kuitenkaan muuttanut sitä tosiasiaa, että asiantuntijaryhmän valmistelutyö muodosti muutamin, verraten vähäisin muutoksin sen verouudistuksen rungon, jonka eduskunta sai käsiteltäväkseen lokakuussa 1992. Tulonjakovaikutuksien osalta hallitus nojasi asiaa tarkemmin pohtineen työryhmän muistioon VM 1992:21, eikä arvioinut verolakien muuttavan suomalaisten tulonjakoa kovinkaan suuresti. Eduskuntakäsittelyn yhteydessä on jälleen mielenkiintoista tarkastella, miten asiantuntijaryhmän ehdotukset muotoutuivat täysistunnoissa ja valiokunnissa varsinaisiksi tulo- ja varallisuusverolaeiksi.

4.2. Hallitus jättää esityksensä eduskunnalle

4.2.1. Lähetekeskustelu ja suuria linjauksia

Hallituksen esitykset n:ot 200–209 esiteltiin eduskunnalle perjantaina 2. lokakuuta 1992 kello 13.25 alkaneessa täysistunnossa. Lähetekeskustelu kaikista kymmenestä esityksestä käytiin samanaikaisesti esityksen n:o 200 käsittelyn yhteydessä. Valtiovarainministeri Viinanen korosti esittelypuheenvuorossaan valiokuntaan lähetettäväksi ehdotettujen esitysten merkitystä.

Arvoisa puhemies! Eduskunnalle annetaan nyt käsiteltäväksi verouudistus, joka on suurempi kuin yksikään aikaisempi uudistus. Tätä ei ole saateltu matkaan samanlaisella rumpujen päristyksellä ja torvien totouksella kuin aiempia verouudistuksia. Asiallisesti pääoma- ja yritystulojen verouudistus on kuitenkin paljon merkittävämpi kuin viime vuosina tehdyt verotuksen tarkistukset. Nyt tehdään todellista vuosisadan verouudistusta.²⁷⁷

Viinanen painotti ennen kaikkea verouudistusten taloudellisesti myönteiseksi uskottuja vaikutuksia Suomen kansantaloudelle ja sen kilpailukyvyille. Hänen mukaansa ne olivat välttämättömiä maan pysymiselle mukana ”kansainvälisessä verokilpailussa” ja siinä, että ”saisimme maahan pääomia, jotka luovat uutta yritystoimintaa ja nostavat taloutta jälleen kasvuun”. Viinanen torjui pääomatulojen suhteellisesta verotuksesta syntynyttä kritiikkiä. Hänen mukaansa niiden verokohtelu ei Suomessa ollut ”ollut tähänkään saakka niin kireää kuin näennäisesti korkeista verokannoista olisi voinut päätellä”. Pikemminkin pääomaverotuloja oli Viinasen 277 Vp 1992 ptk 4, 3520.

mukaan ”kertynyt itse asiassa varsin niukasti”.²⁷⁸

Viinanen torjui esityksiin kohdistunutta arvostelua. Hänen nähdäkseen ”yhdessä jos toisessakin puolueoimistossa ... [oli] puhallettu pölyjä vanhojen oppi-isien valokuvista” ja esitetty ”iänikuisia sananparsia kuponginleikkaajien, vuokratiskureiden, metsiä omistavien ökyisäntien ja kapitalistien hyysäämisestä”.²⁷⁹ Viinasen mielestä esitetty kritiikki oli, kuten todettua, aikaisemman pääomatulo- ja yhteisöverotuksen historiassa perusteetonta. Hänen mukaansa oli pikemminkin ”moraalisesti arveluttavaa”, mikäli eduskunta ei olisi tehnyt ”kaikkia niitä toimenpiteitä, joilla yritysälämä ja talouden toimeliaisuus tässä maassa saadaan liikkeelle, [ja] ulkomaista pääomaa ainakin jossakin vaiheessa houkutelua Suomeen”.²⁸⁰ Siinä missä muun muassa edustaja Pentti Lahti-Nuutila (sd.) oli arvostellut esityksille varattua aikaa lyhyeksi, näki Viinanen eduskunnassa mahdollisena ”siirtyä tekemään pidempää päivää, jos todella halutaan tehdä kansakunnan kannalta keskeisen tärkeä uudistustyö”. Hänen mukaansa eduskuntatyö ei kuluneella vaalikaudella ollut edellyttänyt muun muassa juurikaan yötyötä, jolloin työtahtia oli hänen mukaansa varaa kiristää.²⁸¹

Viinanen varoitti eduskuntaa takertumasta esitysten ”yksittäisiin hyvin herkullisiin yksityiskohtiin” ja kehotti tarkastelemaan niitä kokonaisuutena. Tällä hän viittasi muun muassa metsätulon verotuksesta syntyneeseen arvosteluun. Eduskunnalla ei hänen mukaansa ollut varaa veropopulismiin, joka olisi hänen mukaansa voinut tarkoittaa vaikkapa kaikkein suurituloisimpien verotuksen kiristämistä. Viinasen mukaan kaikkein korkeimpien rajaveroasteiden kiristämällä olisi ollut valtiontaloudellisesti hyvin vähäinen vaikutus verotulojen kertymään.²⁸²

Täysin epäkohdattomana ei Viinanen kuitenkaan esittelemiään esityksiä nähnyt. Hänen mukaansa puutteellisuuksia liittyi ennen kaikkea henkilöyhtiöiden verotukseen, jonka toteuttaminen olisi hänen mukaansa oleva ”hyvin ongelmallista siihen saakka, kun siirrytään yritykseen jätetyn ja yrityksestä nostetun tulon erottelemaan aitamalliin”. Mallia ei kuitenkaan ollut tarkoitus ottaa käyttöön kuin vasta vuonna 1995, vaikka se olikin hänen mukaansa ”ainoa tapa todella luotettavasti erotella pääoma- ja ansiotulot toisistaan”.²⁸³

Sosialidemokraattien, vasemmistoliiton, vihreiden ja Smp:n eduskuntaryhmät arvostelivat hallituksen esityksiä varsin kovin sanankääntein, vaikka eivät täysin jatkaneetkaan arvostelunsa lähtökohtia tai suhtautumistaan esitysten tarpeellisuuteen. Edustaja Tuulikki Hämäläi-

278 Ibid., 3520.

279 Ibid., 3521.

280 Ibid., 3528.

281 Ibid., 3523,3529.

282 Ibid., 3531.

283 Ibid., 3522.

sen (sd.) mukaan Viinasen esittelemät esitykset olivat laman puitteissa moraalittomia ja kärjistäivät ”edelleen olemassa” ollutta työn ja pääoman ristiriitaa. Hämmäläisen mukaansa hallituksen esitykset olivat annetun lisäksi ”kaikkien aikojen verosotku”, jota oli hänen mukaansa arvosteltu ainutkertaisen ankaralla tavalla. Hämmäläinen ei omien sanojensa mukaan ollut koskaan ”eduskunnassa eikä valtiovarainvaliokunnan verojaostossa nähnyt, että kuullut asiantuntijat ... olisivat suhtautuneet niin kriittisesti hallituksen esityksiin kuin nyt esillä oleviin esityksiin on suhtauduttu”.²⁸⁴ Myös edustaja Esko Seppäsen (vas.) mukaan Viinasen ”esittely ... oli sen verran aggressiivinen ja suunnattu työn ja pääoman ristiriidan laajentamistarkoituksiin”, että hän käytti ministeristä luonnehdintaa ”joulupukki, joka [oli] ensi vuodeksi ... antamassa miljardiluokan verohelpotukset hyväosaisille pääomatulon saajille”. Erityisesti Seppänen katsoi esitysten hyödyttävän ”koronkiskureita, kuponginleikkaajia, vuokrahaita” sekä muita samaan kategoriaan hänen mukaansa kuuluneita.²⁸⁵

Myös edustaja Ensio Laine (vas.) piti tehtyjä esityksiä moraalisesti arveluttavina, varsinkin, kun ministeri Viinanen oli hänen mukaansa aiemmin todennut, ”että yrityksille on annettu niin paljon, että lisää ei enää anneta”. Lisäksi Laine piti ongelmallisena sitä, että pääomatuloverotukseen olisi liittynyt ”täydellinen inflaatio suoja”, sillä ”[s]uhteellista verotusta, jossa ei ole markkamääräisiä verokattoja, ei voi inflaation avulla kiristää. Sen sijaan ”palkan-saajien verotusta” voitiin hänen mukaansa ”edelleen kiristää jättämällä veroasteikkojen ja -vähennysten markkamäärät ennalleen”.²⁸⁶

Edustaja Esko-Juhani Tennilän (vas.) mielestä Viinanen seurasi esittelyllään presidentti Svinhufvudia, joka ”30-luvulla kuritti köyhiä, mutta suosi räikeästi rikkaita”. Tennilä ihmetteli myös keskustan eduskuntaryhmän halukkuutta tukea kokoomuslaisen valtiovarainministerin esittelemiä esityksiä, sillä hänen mukaansa keskustan kannattajista ”ainakin pääosa on pientuloisia ihmisiä, jotka varmasti häviävät tässäkin uudistuksessa”. Siinä missä hänen mukaansa vuoden 1987 ”vaalikaudella sosialidemokraattinen puolue antoi kokoomuksen hirttää epäsosiaalisen verotuksen köyteen Bernsteinin, nyt siinä roikkuivat Santeri Alkio ja köyhän asia”.²⁸⁷

Hivenen maltillisemmin esityksiä arvosteli edustaja Jouni Backman (sd.), jonka mukaan hallituksen esitys n:o 200 ei kyennyt nykymuotoisenaan tuomaan kaikkia tuloja ”samalle

284 Ibid., 3522,3585.

285 Ibid., 3524. Myös edustaja Korhonen (vas.) käytti omassa vastauksessaan Viinasesta joulupukkimaaisia luonnehdintoja (ibid., 3526).

286 Ibid., 3525,3576. Vuosina 1963–1974 valtion tuloveroasteikot oli pidetty tulo-rajoineen miltei muuttumattomina, mikä oli ansiotason ja inflaation myötä johtanut tuloverotuksen tosiasialliseen kiristymiseen (ks. Turkila 1989, 21).

287 Ibid., 3525–3526,3569.

viivalle” saati oikeudenmukaistamaan ja yksinkertaistamaan olemassa ollutta verojärjestelmää. Sen sijaan esitys jätti Backmanin mukaan ”osan tuloista erittäin pienen verotuksen piiriin”. Esimerkkinä hänen mukaansa erittäin lievästi verotetuista tuloista hän piti edustaja Hannele Luukkaisen (vihr.) tavoin metsätuloa.²⁸⁸ Tästä huolimatta Backman piti hallituksen esittämää verouudistusta tarpeellisena ja totesi oman puolueensa esittäneen ”sitä jo pitkään tuotavaksi eduskunnan käsittelyyn”. Kuten edustaja Mikko Rönholm (sd.), myös Backman piti keskeisenä ongelmana esitysten käsittelylle varattua aikataulua. Pääomatulojen verokannaksi Backman esitti 30 prosenttia.²⁸⁹

Smp:n edustaja Sulo Aittoniemi ihmetteli vastauspuheenvuorossaan Viinaselle ministeri Pertti Salolaisen (kok.) kannanottoa, jonka mukaan kaikkein suurituloisimpien rajaveroasetta olisi tullut korottaa 39 prosentista 41 prosenttiin. Aittoniemen mielestä kokoomuksen silloisen puheenjohtaja Salolaisen kannat olivat ristiriidassa valtionvarainministerin juuri antamien esitysten kanssa. Myös edustaja Marjatta Stenius-Kaukonen (vas.) muistutti hallitusta siitä, että pääministeri Aho (kesk.) oli aiemmin luvannut kannattaa suurituloisten verotusta.²⁹⁰

Täysin yhtenäisenä oppositio ei annettujen esitysten lähetekeskustelussa esiintynyt. Edustaja Tuulikki Ukkola (lib.) arvosteli hallitusta ei niinkään esityksistä sinänsä kuin niiden liian hitaasta käsittelystä. Hänen mukaansa käytössä ollut verojärjestelmä oli ”edesauttanut niin kansalaisten kuin yritysten ... velkaantumista”. Ukkolan mukaan ansio- ja pääomatuloverokantojen mahdollisen kuilun ohella ongelmana oli se, että ”tuloverotuksemme taso on liian korkea”.²⁹¹

Kokoomuksen eduskuntaryhmän edustajat Väinö Saario ja Kimmo Sasi puolustivat Viinasen esittelemiä esityksiä monesta eri näkökulmasta. Saarion mukaan sosialidemokratien ryhmä ei ollut ymmärtänyt kiinnittää huomiotaan ”siihen, miten tärkeitä on saada elinkeinotoiminnan pyörät pyörimään” ja harjoittaa ”verotusta kansallisen menestysstrategian välineenä eikä yksinomaan tulonjakoon perustuvan järjestelmän kautta”. Pääomaverotuksen tulonjaollinen painottuneisuus oli hänen mukaansa vääristänyt suomalaisyritysten pääomarakenteita liian velkapainotteisiksi. Mikäli ”suomalainen kateus” olisi hänen mukaansa ”antanut myöten ja pääomien olisi sallittu syntyä yrityksiin terveellä tavalla”, ei maassa olisi hänen mukaansa nyt eletty historiallisen syvän laman keskellä. Hallituksen esittämää 25 prosentin pääomatuloverokantaa Saario piti oikeansuuntaisena, joskaan ei riittävänä, sillä Ruotsissa oli

288 Ibid., 3524.

289 Ibid., 3524, 3581–3583. Myöhemmin myös asiantuntijaryhmän muistiota laatimassa ollut Edward Andersson arvioi esitysten käsittelyyn jääneen liian vähän aikaa (Andersson 1994, 2–3).

290 Ibid., 3524–3525, 3567. Niin sanottu raippavero korotti kuitenkin 100 000–275 000 markan ansiotuloja saaneiden tuloverotusta 2–4 prosentilla.

291 Ibid., 3570.

hänen mukaansa suunniteltu jo ”pääomatuloveroprosentin alentamista jonnekin 15–20 prosentin haarukkaan”.²⁹²

Edustaja Sasi puolestaan halusi muistuttaa eduskuntaa siitä, että vaikka nyt esitetyt verokannat vaikuttivat näennäisesti alhaisilta, oli veropohjan laajennus tuleva hänen mukaansa korvaamaan muutoin syntyneet tulonmenetykset. Vaikka pääomatuloverotuksen progression poistaminen saattoi hänen mukaansa vaikuttaa toimenpiteenä jyrkältä, oli muun muassa aiempi korkomenojen laaja verovähennysoikeus henkilötuloista hänen mukaansa alentanut verotuksen progressiota ja siten ”suosinut ns. suurituloisia”. Sasin mukaan myös ansiotuloverojen valtionveroasteikkoon oli tehtävä tasonalennuksia, joiden lähtökohtana oli hänen mukaansa se, ”että ihmiset entistä enemmän voivat itse päättää omien tulojensa käytöstä ja että me poliitikot emme pääätä, vaan ihmiset itse päättävät omista asioistaan mahdollisimman pitkälle”. Sasi käänsi myös opposition esittämää arvostelua pääläelleen muistuttamalla erityisesti sosiaalidemokraatteja siitä, että puolueen jäsenet olivat ”eri yhteyksissä vaatineet että pääomaverotus on uudistettava juuri tämän mallin mukaisesti”.²⁹³

Keskustan kansanedustajat Kauko Heikkinen, Juha Korkeaaja ja Matti Vanhanen puolustivat hallituksen esityksiä sillä, että niiden nähtiin edistävän pääomien pysymistä Suomessa myös vapautuvien pääomamarkkinoiden olosuhteissa. Heikkisen mukaan tuolloin meneillään ollut lama olisi ollut lievempi, mikäli olemassa ollut verojärjestelmä ei olisi kannustanut suomalaisyrityksiä runsaaseen lainanottoon, vaan olisi perustunut pikemminkin niiden todellisten tulosten verottamiselle. Vanhasen mielestä hallitusten esitysten ”tärkein pääperiaate, oman pääoman suosiminen” ylitti mahdolliset tulonjaolliset haittavaikutukset. Korkeaaja taas piti ”vasemmiston taholta melkoisena hurskasteluna puheita verotuksen prosentista ja tasosta, kun samaan aikaan ... [käytiin] varsin yksimielisesti eduskunnan valiokunnissa keskustelua Etasopimuksesta ... jossa yhtenä [kohtana] on pääomien vapaa liikkuminen”, joka ”hyväksyminen samalla tarkoittaa sitä, että liikkumavara pääomatulojen veroprosentin osalta on varsin pieni”.²⁹⁴

Keskustan eduskuntaryhmä ei kuitenkaan ollut täysin yksimielinen kannoissaan suhteessa Viinasen esittelyyn. Heikkisen mukaan niihin liittyi epäkohtia koskien asuntovelallisen korkojen verovähennysoikeutta, yritysten sukupolvenvaihdosten verotusta sekä houkutusta muuttaa ansiotuloja kevyemmin verotetuiksi pääomatuloiksi. Myös metsäverotus vaikutti esitetyn perusteella Heikkisen mukaan ongelmalliselta. Heikkinen halusi ”lausua ääneen myös sen, että osingonsaajien, kuponginleikkaajien verovapauden ja ansiotulon progressiivisen ve-

292 Ibid., 3526,3571–3572,3573.

293 Ibid., 3571,3526–3527,3528.

294 Ibid., 3525,3565–3566, 3570.

rotuksen tasoero muodostuu tämän uudistuksen jälkeen kovin suureksi”. Heikkisenkin mukaan verouudistusten käsittelyaikataulu oli kireä ja piti esitysten vaikutuksia kuntien verotusoikeuden näkökulmasta ongelmallisina. Tämä ei kuitenkaan hänen mukaansa tarkoittanut sitä, että esitykset olisivat sinänsä olleet vääräsuuntaisia.²⁹⁵

Edustaja Henrik Westerlundin (r.) mukaan pelko ansiotulojen pääomatuloiksi muuntamisen riski oli kuitenkin liioiteltu. Hänen mukaansa esitysten suurimmat epäkohdat eivät liitteenkään niissä esitettyihin verokantoihin kuin niiden toteuttamiseen.²⁹⁶

Esitykset n:ot 200–209 lähetettiin valtiovarainvaliokunnan käsiteltäväksi kahdessa erässä. Esitykset n:ot 200–205 ja 207 pöydättiin perjantain 6.10. täysistuntoon edustaja Sepäsen esityksestä. Esitykset n:ot 206, 208 ja 209 lähetettiin valiokuntaan jo tiistain 2.10. istunnossa. Täten kaikkien esitysten käsittely päästiin aloittamaan valiokunnassa saman tien 6.10. alkaneessa kokouksessa.²⁹⁷

4.2.2. Esitysten käsittely valtiovarainvaliokunnassa

Hallituksen esitykset n:ot 200–209 saapuivat valtiovarainvaliokuntaan tiistain 6.10. täysistunnossa päätetyn lähetekeskustelun jälkeen. Kello 12.00 avatussa kokouksessa esitykset n:ot 206, 208 ja 209 lähetettiin valiokunnan verolakiesityksiä käsittelevään III- eli verojaostoon.²⁹⁸ Kokouksessa kuultiin myös joukkoa asiantuntijoita, joiden lausuntojen pohjalta tehty yhteenveto merkittiin tiedoksi perjantain 9.10. valiokunnan kokouksessa.²⁹⁹ Esitykset n:ot 200–205 ja 207 päätettiin lähettää verojaostoon samaisella kokouskerralla.³⁰⁰ Tuloverouudistukseen myöhemmin liitetyt hallituksen esitykset n:ot 244 ja 281 lähetettiin täysistunnon lähetekeskustelusta valiokuntaan 20.10. ja 10.11. Valiokunnasta ne päätyivät verojaoston valmisteltaviksi 23.10. ja 13.11. pidetyissä kokouksissa.³⁰¹ Täten kaikki vuoden 1993 tuloverouudistukseen liittyvät kaksitoista lakiesitystä olivat valiokuntakäsittelyssä noin kuukautta ennen ratkaisevaa kolmatta täysistuntokäsittelyä.

Valtiovarainvaliokunta kuuli esitysten käsittelyn yhteydessä yhteensä 95:ää asiantunti-

295 Ibid., 3566–3567.

296 Ibid., 3578. ”Trots att motsatsen påstås, blir det betydligt svårare att omvandla förvärvsinkomst till kapitalinkomst. ... Det största problemet med skattereformen är troligen dess omfattning”.

297 Ibid., 3532–3534, 3586–3587. Tuloverouudistukseen liittyneet hallitukset esitykset n:ot 244 ja 281 tuotiin eduskuntaan tiistaina 20.10. ja tiistaina 10.11. Kumpikin esitys lähetettiin valtiovarainvaliokuntaan pöytä-mättä. Lähetekeskustelua käytiin vain jälkimmäisestä esityksestä, siitakin vain yhden, edustaja Laineen (vas.) puheenvuoron verran. Laine muistutti eduskuntaa vasemmistoliiton ryhmän esittäneen lähdeverokannan säättämistä 30 prosenttiin (Vp 1992 ptk 4, 3799; Vp 1992 ptk 5, 4446–4447).

298 VaV ptk n:o 38/1992 vp. Ptk:t 35–39, 13, EA.

299 VaV ptk n:o 39/1992 vp, liite A 3 §. Ptk:t 35–39, 13, EA.

300 Ibid.

301 VaV ptk n:o 41/1992 vp. Ptk:t 40–42, 16, EA; VaV ptk n:o 45/1992 vp. Ptk:t 44–46, 19, EA.

jaa. Vaikka suhteellinen enemmistö kuulluista tulikin niin valtiovarainministeriöstä kuin verohallituksestakin, kuultiin valiokunnassa myös suurta joukkoa kunnallispuolen sekä elinkeinoelämän asiantuntijoita, työmarkkinajärjestöjä unohtamatta.³⁰² Asiantuntijalausuntojen valtaenemmistö jätettiin ja kuultiin valiokunnassa loka–marraskuussa. Eri tahot puuttuivat lausunnoissaan eri esityksiin ja erilaisin painotuksin. Yleislinja hallituksen esitysten suhteen oli kuitenkin myönteinen—yksikään lausunnonantaja ei puoltanut niiden ehdotonta hylkäämistä.

Professori Veikko Reinikainen korosti lausunnossaan yhteisöverouudistuksen kielteisiä vaikutuksia henkilöyhtiöille ”osakeyhtiöihin verrattuna”, sillä niiden ”pääomatilanne [oli] ... usein heikko”.³⁰³ Hän ei kuitenkaan nähnyt suunniteltua ¼:n verokantaa varsinaista pääomapakoa aiheuttavana, sillä hänen mukaansa ”pääoman liikkuvuuden ja pelkän pääomaverotuksen yhteyttä” oli hänen mukaansa liioiteltu.³⁰⁴ Tällä Reinikainen kumosi Suomen Pankissa esitettyä näkemystä, jonka mukaan hallituksen suunnittelemalla ”verotasolla pääomat alkaisivat vilkkaasti liikkua Suomesta ulos”.³⁰⁵

”Tohtorikoplan” jäsen, professori Kari S. Tikka puolestaan korosti omassa lausunnossaan sitä, kuinka vaikeaa tulevaa kansainvälistä verokehitystä oli arvioida ennakoivasti. Hänen mukaansa suurin ongelma hänen itsensäkin valmistelemissa esityksissä oli niissä esitetty ansio- ja pääomatulojen eriyttämisestä syntyvä kuilu. Sillä ”[j]os ansiotulojen verotusta olisi voitu tässä yhteydessä edes jossakin määrin lieventää”, olisi palkansaaajien ollut hänen mukaansa ”helpompi ymmärtää esimerkiksi se, että henkilölle, joka saa ensi vuonna 500 000 markkaa osinkoja, jää käteen verojen jälkeen 500 000 markkaa”.³⁰⁶

Samoilla linjoilla oltiin myös SAK:n jaokselle 14.10. jättämässä muistiossa, jonka mukaan niin ansio- ja pääomatuloverokantojen välinen ero, korko- ja metsätulojen alhainen verotus kuin korkovähennysjärjestelmän monimutkaistuminenkin olivat omiaan eriyttämään tulonjakoa ansio- ja pääomatulonsaajien välillä. Keskusjärjestö esittikin lahja- ja perintöveron kiristämistä vastineena yhteisö- ja pääomatuloverokantojen keventämiselle, ”jotta uudistus ei kasvattaisi tuloeroja”.³⁰⁷

Kunnat olivat huolissaan verotuloistaan. Kunnallisliitto oli erityisen huolestunut metsävaltaisten kuntien verokertymästä ja esitti pinta-alaperustaisen metsäverotuksen säilyttämisen

302 VaVM 74/1992 vp, 1–2.

303 Veikko Reinikaisen lausunto 13.10.1992 verojaostossa, tiivistelmä 16.10. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

304 Ibid.

305 Heikki Koskenkylän kirjoitus Unitaksessa. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA; ks. myös Suomen Pankin johtaja Esko Ollilan ja pääjohtaja Sirkka Hämäläisen lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

306 Kari S. Tikan lausunto verojaostolle 3.11.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

307 SAK:n talouspoliittisen yksikön muistio 14.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

tä.³⁰⁸ Sodankylän kunta taas näki verouudistuksen puuttuvan ”kuntien itsenäiseen verotusoi-
keuteen”, jolloin ”kuntien yhteisöverosuuksia olisi tarkistettava” säännöllisesti niiden ve-
ronsaannin turvaamiseksi.³⁰⁹ Pisimmälle huoleksaan meni Suomen kaupunkiliitto, jonka mu-
kaan uudistuksia olisi tullut lykätä verovuoden 1993 yli. Liitto oli huolissaan myös siitä, että
uudistus olisi merkinnyt sitä, että ”[o]sa kuntalaisista jää kokonaan kunnallisverotuksen ulko-
puolelle”.³¹⁰

Elinkeinoelämän puolella esitettiin uudistuksiin suhtauduttiin myönteisemmin. PTK
suhtautui esitettyyn pääomatuloverokantaan sikäli tiukasti, että se kannatti esitysten hyväksy-
mistä vain sillä edellytyksellä, että asiantuntijaryhmän muistiossa esitetyistä kannoista alempi,
25 prosenttia, tulisi lopulliseksi pääomatuloverokannaksi. PTK piti hallituksen henkilöyhtiöl-
le esittämää pääomatulo-osuuden laskentaan käytettävää 15 prosentin tuotto-olettamaa liian
alhaisena. Perusteluna sen nostamiselle liitto piti sitä, että pienissä henkilöyhtiöissä todellista
pääomatuloa syntyi varsin vähän, jolloin liian korkea ansiotulo-olettama olisi sen mukaan hei-
kentänyt niiden mahdollisuuksia oman pääoman vahvistamiseen.³¹¹ Toisaalta liitto näki myös,
että yli 300 000 markan suuruiset tulot ”tulisi aina lukea pääomatuloiksi”. Liitto kannatti
myös toiminta- ja jälleenhankintavarausten sekä rakennuspoistojen säilyttämistä ynnä mah-
dollisesti purettavien varausten siirtomahdollisuutta yritysten omiin pääomiin. Lopuksi liitto
kannatti varallisuusverosta luopumista.^{312,313}

PTK:n ”isovelji”, TKL, esitti muistiossaan pitkälti yhteneviä arvioita suhteessa pien-
teollisuuden etujärjestön näkemyksiin. PTK:n esitysten ohella liitto kannatti myös edustus-
luonteisten alkoholimenojen vähennysoikeuden säilyttämistä ennallaan.³¹⁴ Ei liene ihme, että
myös Hotelli- ja ravintolaneuvosto r.y. esitti lausunnossaan niiden vähennysoikeuden säilyttä-
mistä muuttumattomina. Järjestön mukaan itse asiassa ”[e]dustamis-sanaan liittyvän kielteisen
tunnelatauksen johdosta olisi [ollut] syytä luopua koko sanan käytöstä ja kutsua kyseisiä me-
noja menon tarkoitusperän mukaisesti markkinointi-, vienti-, myynninedistämisen-, yhteiskun-
nallisten suhteiden hoito- yms. menoiksi”.³¹⁵

308 Kunnallisliiton kirje VaV:n verojaostolle 4.12.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

309 Sodankylän kunnan lausunto valtiovarainvaliokunnalle 3.11.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

310 Suomen kaupunkiliiton muistio verojaostolle 23.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

311 Väittäminen on sikäli perusteeton, että valtion ja kuntien ansiotuloverotuksen kolme alinta rajaveroastetta aina
98 000 markan vuosituloihin asti olivat selvästi alempia kuin esityksessä n:o 200 kaavailtu yhteisö- ja pää-
omatuloverokanta. Pääomatulonsaajan nimellinen ”hyöty” valtionverotuksessa suhteessa ansiotulonsaajaan
olisi esityksen mukaan alkanut mainitun summan ylittävien tulojen kohdalla. (ks. HE 202/1992 vp, 3).

312 Pienteollisuuden Keskusliiton kirje verojaostolle 16.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

313 300 000 markan ansiotulokattoa esitti myös Suomen Yrittäjien Keskusliitto (SYKL) omassa lausunnossaan
16.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

314 Teollisuuden Keskusliiton muistio verojaostolle 16.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

315 Hotelli- ja ravintolaneuvosto r.y.:n lausunto hallituksen esitykseen n:o 203. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4,
EA.

KKK:lle oli tärkeää, että esitykset saataisiin nopeasti käsiteltyä ja voimaan vuoden 1993 alusta. Kamarin mukaan esitetyt verokannat olivat sellaisenaan oikean suuruiset, mutta yritystulon pääomatulo-osuudeksi ehdotettu 15 prosentin tuotto-olettama oli kamarin jättämän mietinnön mukaan liian matala. Tilalle järjestö esitti tulo-olettaman säätämistä 20 prosenttiin, sillä sen mukaan oli ”vaikea kuvitella, että kukaan tänä päivänä olisi halukas sijoittamaan vakuudetta perheyriitykseen rahaa alle 20 prosentin koron”.³¹⁶ Kuten PTK ja SYKL, myös KKK katsoi ”ilmassa pyörineen” 600 000 markan ansiotulo-olettaman katon liian korkeaksi ja päätyi esittämään 300 000–400 000 markan suuruista olettamaa.³¹⁷ Mielenkiintoista on, että kamari esitti myös henkilöyhtiöiden osakkailleen jakaman tulo-osuuden laskentaa kokonaisuudessaan pääomatuloksi vailla oletusta omistajayrittäjän tai -yrittäjien ansioluonteisesta elinkeinonharjoituksesta yrityksessään.³¹⁸ Samoilla linjoilla oli myös Suomen Optiomeklarit ry:n toimitusjohtaja Asko Schrey, jonka mukaan yrityksen tulos oli ”korvausta *kannetusta yrittäjäriskistä*—ei tehdystä työstä”, jolloin ansio- ja pääomatulo-olettamat ylisummaan olivat vaikeasti määriteltävissä.³¹⁹ Tältä osin mainitut elinkeinoelämän etujärjestöt pyrkivät pääomatulonsaajien verotuksen keventämiseen.

Suuri osa eri etujärjestöjen ja asiantuntijoiden jättämistä muistioista ja lausunnoista liittyi, kuten esitetystä voidaan tulkita, esitysten peruslinjan kritisoinnin sijaan sen puitteissa esitettäviin muutoksiin.³²⁰ Poikkeuksen tähän linjaan muodosti yrittäjä Hannu Roineen jaostolle 4.11. jättämä lausunto, joka pureutui syvällisemmin esitettyjen lakien vaikutukseen suomalaiselle elinkeinotoiminnalle.

Hiljattain jouduin erään asian yhteydessä kysymään yrityksemme pääomistajalta ja hallituksen puheenjohtajalta pelkistetyn ja monessa suhteessa tärkeän kysymyksen ... [k]umpi on tärkeämpää a) omistaminen vaiko b) pääoman hyvä tuotto? ... Vastaus kääntyi loppujen lopuksi jälkimmäisen vaihtoehdon hyväksi. ... Yritystoiminnan jatkuvuutta on suosittava luopumisen sijasta.³²¹

316 Tällä voidaan katsoa tarkoitettavan myös muita henkilöyhtiöitä, joiden tulot olisi hallituksen esityksessä n:o 200 jaettu ansio- ja pääomatulo-osuuksiin.

317 Tämä olisi tarkoittanut sitä, että henkilöyhtiöiden (toiminimet, kumppanuudet, kommandiittiyhtiöt) tulot oltaisiin laskettu automaattisesti pääomatuloiksi 300 000 tai 400 000 markan jälkeen, jolloin niiden verotus olisi luonnollisestikin keventynyt suhteessa 600 000 markan rajaan tai siihen, että niistä nostettua tuloa oltaisiin verotettu 15 prosentin pääomatulo-olettaman jälkeen tulon suuruuteen perustuvilla rajaveroasteilla, jotka kohosivat tuloverouudistuksen aikaan vielä korkeimmillaan yli 60 prosenttiin.

318 Keskuskauppakamarin mietintö verojaostolle 16.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

319 Suomen Optiomeklarit ry:n toimitusjohtaja Asko Schreyn lausunto verojaostolle 20.10.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

320 Tästä hyvänä esimerkkinä toimii vaikkapa henkivakuutusyhtiö Apollon lausunto työnantajan ottamien henkilöiden henkivakuutusten verotuksesta sekä Eläkesäätiöyhdistyksen vaade eläkesäätiöiden sijoitusomaisuuden arvonnousun verovähennyskelpoisuudesta.

321 Hannu Roineen lausunto verojaostolle 4.11.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

Roineen mukaan merkittävintä esitetyissä uudistuksissa oli, että siinä missä aiemmin ”suositettiin pääomien jättämistä mm. runsaiden varausmahdollisuuksien muodossa yrityksiin”, oli nykyinen ”näkökulma ... ennen muuta sijoittajan näkökulma”.³²²

Verohallitus kritisoi marras–joulukuussa hallituksen esitysten käsittelyaikataulua. Hallitus teki valiokunnalle tietäväksi kahden päällekkäisen metsäverojärjestelmän kalleuden ja kykenemättömyytensä toteuttaa uusien tilittämisperiaatteiden mukaista yhteisöverotusta vielä vuoden 1993 alusta.^{323,324} Esitetty kritiikki ei kuitenkaan vaikuttanut juurikaan hallituksen esitysten valiokuntakäsittelyyn, vaikka myös eduskunnassa kuultiin esitysten käsittelyaikataulun kireyttä arvostelleita puheenvuoroja.

Valtiovarainvaliokunnan verojaoksessa ei tehty merkittäviä muutoksia hallituksen esitykseen n:o 200. Huomionarvoisena voidaan silti pitää elinkeinoyhtymän osakkaan tulo-osuuden pääomatulo-osuuden laskentaa koskevan pykälän muokkaamista. Valiokunnan mietintöluonnoksen mukaan ”[o]sakkaan osuus elinkeinoyhtymän elinkeinotoiminnan tuloksesta katsotaan nettovarallisuudesta riippumatta pääomatuloksi siihen määrään saakka, joka vastaa hänen osuuttaan elinkeinotoiminnan käyttöomaisuuteen kuuluvien kiinteistöjen ja arvopapereiden ... luovutusvoitoista”.³²⁵ Näin muokattuna valiokunta jätti pääomatulo-osuuden laskusääntöä määrittäessään huomiotta tulon määrään vaikuttavia tekijöitä, kuten ”yhtymän elinkeinotoimintaan tai maatalouteen” mahdollisesti liittyvät osingot, korot, voitto-osuudet ja yhtiöveron hyvityksen.³²⁶

Verovapaiden luovutusvoittojen rajaa valiokunnan verojaosto esitti laskettavaksi 50 000 markasta 30 000:een. Myös maa- ja metsätalouden kiinteän omaisuuden sukupolvenvaihdokseen liittyvien omaisuusluovutusten veronalaisuutta kavennettiin.³²⁷ Korkomenojen vähennysoikeutta täsmennettiin puolestaan muun muassa lähdeverotettujen korkotulojen osalta.³²⁸ Tappioiden vähentämiskirjauksia täsmennettiin puolestaan määrittämällä ne vähennettäväksi ”pääomatuloista ennen korkoja mutta tulon hankkimisesta tai säilyttämisestä johtuneiden menojen jälkeen”.³²⁹

Muutoin esitetyt lisäykset ja poistot olivat luonteeltaan vähämerkityksisiä. Esimerkistä käy tuloksentasauksen edellytyksiin kirjattu ”taiteilijan valmistaman yhden tai useamman tai-

322 Ibid.

323 Verohallituksen ylitarkastaja Lasse Lovenin lausunto verojaostolle 4.11.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

324 Verohallituksen kirje verojaostolle 7.12.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA.

325 VaVM 74/1992 vp, 40 § 3. momentti; HE 200/1992 vp, 40 §.

326 Ibid.; ibid.

327 Ibid., 48 §; ibid., 48 §.

328 Ibid., 58 §; ibid., 58 §.

329 Ibid., 59 §; ibid., 59 §. Kursiivi poistettu.

deteoksen kalenterivuoden aikana tapahtuneesta yhdestä tai useammasta myynnistä saamien tulojen yhteismäärän” tasaaminen verovuosien välillä. Toisena esimerkkinä toimii ensiasunnon hankinnan alijäämähyvityksen korotusesitys.³³⁰ Myös lakiin liittyviin siirtymäsäännöksiin tehtiin joitakin muutoksia, tästä esimerkkinä toimivat vuosille 1993–1997 kaavailtujen ylimääräisten korkovähennysten tasonkorotukset ja jatkaminen vuoteen 2002.³³¹ Samoin elinkeinonharjoittajan, -yhtymän ja maatalouden harjoittajan verotukseen esitettiin siirtymäaikoja sekä veloista tehtäviä verovähennyksiä vuosille 1993–1997.³³²

Esityksen keskeisimpään sisältöön, ansio- ja pääomatuloverokantojen eriyttämiseen ja pääomatulojen verottamiseen suhteellisella ¼:n kannalla ei valiokuntatasolla enää kajottu, mikä ei eduskunnan voimasuhteet huomioiden liene ollut odotettavissakaan. Verojaostossa ei myöskään puututtu hallituksen esityksiin pääomatulojen veropohjan laajentamisesta. Hallituksen esityksen n:o 200 toiseen lakiluonnokseen eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen verohuojennuksesta annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta ei siihenkään kajottu.

Esitykseen n:o 201 valiokunta ei tehnyt merkittäviä muutoksia. Tehdyt lisäykset ja poistot olivat luonteeltaan täsmentäviä; niillä ei itsessään tavoiteltu hallituksen esityksen sisällön, kuten verovelvollisuuden määritelmän muuntamista.³³³

Esitys n:o 203 elinkeinotulon verottamisesta ja konserniavustuksista käsiteltiin sekin verrattain vähäisin muutoksin. Konserniavustuksen verotukseen ei valiokunnassa puututtu lainkaan.³³⁴ Elinkeinotulon verotuslakiesityksestä poistettiin alkoholimenojen vähennysoikeus edustuskuluista.³³⁵ Muut täsmennykset tai poistot olivat luonteeltaan vähäisiä.³³⁶

Hallituksen esitys n:o 204 maatilatalouden tuloverolaiksi läpäisi sekin valiokunnan verojaoksen käsittelyn vailla suurempia muutoksia. Ainoa merkillepantava muutos oli maa-ainesten myynnin jättäminen maatalouden tuloslaskennan ulkopuolelle vähennyksineen ja velkoineen.³³⁷ Tältä osin verojaosto päätyi kaventamaan asiantuntijaryhmän ja hallituksen esittämää tuloveropohjaa maatilatalouden osalta. Samalla se vaikutti hienoisesti ”tohtorikoplan” tavoitteeseen neutraalista pääomatuloverotuksesta.

Esitystä n:o 205 yhtiöveron hyvityksestä ja merenkulun verohuojennuksista muokattiin samoin kuin esitystä n:o 203. Merkittävimmät muutokset yhtiöveron hyvityksestä annettuun lakiesitykseen liittyivät yhtiön maksaman veron ennakonpidätyksen hyvittämisen epä-

330 Ibid., 128,131 §.

331 Ibid., 144 §; ibid., 144 §.

332 Ibid., 149 §. Kursiivi poistettu.

333 Esim. VaVM 75/1992 vp, 10 § ja 27 §.

334 VaVM 76/1992 vp, 3.

335 Ibid., 8 §.

336 Esim. ibid., 18 § ja 46 a §.

337 VaVM 77/1992 vp, 3 §.

miseen ”olosuhteissa, joissa on ollut syytä olettaa, että yhtiö ei maksa verojaan”.³³⁸

Esitykseen n:o 206 rajoitetusti verovelvollisten, kuten ulkosuomalaisten, tulojen ja varallisuuden verotuksesta ei verojaoksessa tehty muutoksia.³³⁹ Samoin meneteltiin esityksen n:o 207 kanssa.³⁴⁰ Esitykseen n:o 208 verotuslain muuttamisesta tehtiin siihenkin vain varsin pieniä täsmennyksiä liittyen maahan muuttaneen verovelvollisen veropiiristä.³⁴¹ Hallituksen esitykseen n:o 209 veronkantolain muuttamisesta ei jaoksella ollut lisättävää, muokattavaa tai poistettavaa.³⁴² Myöskään esitykseen n:o 244 ennakkoperintälain muuttamisesta ei jaoksen enemmistöllä ollut lisättävänä kuin yksi, pieni lisäys viittauksesta aiempaan pykälään.³⁴³

Korkotulon lähdeverosta annettuun esitykseen n:o 281 verojaos esitti siirtymäaika-luonteista muutosta, jonka mukaan vuodelta 1993 oltaisiin peritty 20 prosentin suuruista lähdeveroa vuosilta 1993–1994 esityksessä olleen 25 prosentin sijaan.³⁴⁴

Esitykseen n:o 202 vuoden 1993 veroasteikkolaiksi tehtiin valiokunnassa nostoja liit-tyen vuoden 1993 alussa ”[m]uiden kuin yhteisöjen ennakkoperinnässä”³⁴⁵ suoritettavan en-nakkoperinnän korotuksen, niin sanotun pakkolainan, asteikkoon. Ansiotuloista tehtävää en-nakonpidätystä päätettiin jaostossa esittää hallituksen esityksen mukaisesti kuitenkin alennet-tavaksi prosenttiyksiköllä ja tietyn ennakonpidätysprosentin ylittävistä eläkkeistä pidättää yh-destä kahteen lisäprosenttiyksikköä.³⁴⁶ Varallisuusveroasteikkoon ei jaostossa tehty muutok-sia.³⁴⁷

Hallituksen esitysten viimeinen käsittely pidettiin valtiovarainvaliokunnan kokoukses-sa tiistaina 9.12. kello 10.00. Yli kolmetuntisessa kokouksessa esitysten pohjalta laadituista mietinnöistä äänestettiin yksi toisensa jälkeen. Täten niistä yksikään ei tullut hyväksytyksi suoraan valiokunnan ensimmäisessä käsittelyssä, vaan valiokunnan opposition edustajat SDP:n, vasemmistoliiton ja vihreiden eduskuntaryhmistä koettivat muuttaa niiden sisältöä vii-meiseen asti. Esityksen n:o 200 mietinnöstä 74/1992 vp äänestettiin seitsemän kertaa, mutta edustajien Backman (sd.) ehdottamat ja Apukan (vas.) kannattamat muutosesitykset³⁴⁸ kaatui-ivat kaikki selvin lukemin. Myöskään edustaja Luukkaisen (vihr.) muutosehdotukset eivät saa-neet kannatusta ja raukesivat tyhjiin.³⁴⁹ Valiokunta hyväksyi esityksen n:o 200 pohjalta laadit-

338 VaVM 78/1992 vp, 12 §.

339 VaVM 79/1992 vp, 1.

340 VaVM 80/1992 vp, 1.

341 VaVM 81/1992 vp, 34 §.

342 VaVM 82/1992 vp, 1.

343 VaVM 83/1992 vp, 35 §.

344 VaVM 84/1992 vp, 6 ja 20 §; HE 281/1992 vp, 6 ja 20 §.

345 VaVM 86/1992 vp, 5 §; HE 202/1992 vp, 5 §. Kursiivi poistettu.

346 Ibid.

347 Ibid., 3 §.

348 VaV ptk n:o 53/1992 vp, Liite A 4 §; ks. myös VaVM 74/1992 vp, vastalauseita I, 20–26.

349 Tämä perustunee osaltaan siihen, että vihreiden eduskuntaryhmällä oli valiokunnassa vain yksi varsinainen

tuun mietintöön sen sijaan edustajien Alaranta (kesk.) tekemän ja Lahti-Nuutila (sd.) kannattaman kannanoton, jonka mukaan valiokunnan tuli ”edellyttää, että verotuksen muuttuessa hallitus seuraa verotuksen ja sosiaalisten tulonsiirtojen yhteisvaikutusta erityisesti lapsiperheiden ja asunovelkaisten osalta”.³⁵⁰ Koska esitetty lausumaehdotus tuli keskustan, päähallituspuolueen, edustajalta, lienee perusteltua pitää sitä osoituksena puolueen eduskuntaryhmässä esiintyneestä tyytymättömyydestä valtiovarainministeri Viinasen alaisuudessa valmisteltuihin lakiesityksiin.

Hallituksen esityksestä n:o 201 varallisuusverolaiksi äänestettiin maltillisemmin. Edustaja Apukka koetti edustaja Timo Laaksosen (vas.) kannattamana muuttaa varallisuusverosta vapaiden yhteisöjen pykälän toista momenttia siten, että verosta olisivat olleet vapaita tuloveroissa määritellyt yhteisöt, kalastuskunnat, jakokunnat ja tiekunnat. Ehdotus olisi tarkoittanut myös sitä, että säästöpankit, hypoteekkiyhdistykset, pankkien vakuusrahastot sekä ulkomaiset luottolaitokset olisivat ”Suomessa olevan sivukonttorin toiminnassa käytettävän varallisuuden”³⁵¹ puolesta olleet varallisuusveron alaisia verovelvollisia. Samoin velvollisia olisivat olleet kotimaiset osakeyhtiöt, osuuskunnat ja muut yhteisöt, joiden osakkaan tai jäsenen henkilökohtaisia varoja olisi ollut sijoitettuna kyseisiin yhteisöihin. Apukan ehdotus kaatui kuitenkin äänin 11–7.³⁵² Näin ollen valiokunta päätyi mietinnössään 75/1992 vp puoltamaan hallituksen esityksessä n:o 201 ollutta, edustaja Apukan ehdotusta kapeamman varallisuusveropohjan säätämistä. Toteutuessaan Apukan ehdotus olisi tarkoittanut osakeyhtiöiden varallisuusveron palauttamista ensi kerran vuoden 1968 jälkeen.

Hallituksen esityksestä n:o 203 laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain muuttamisesta äänestettiin jälleen useampaan otteeseen. Edustajat Backman ja Apukka koettivat muuttaa hallituksen esitystä siten, että ”puutavaran sekä runkopuun hakkuuoikeuden luovutuksesta saatu tulo”³⁵³ olisi jatkossakin ollut verotonta elinkeinotulona aiemman, vuosilta 1977 ja 1989 periytyneen lain mukaisesti. Näin ollen, ja toisin kuin mietinnön n:o 75 kohdalla, valiokunta päätyi laajentamaan veropohjaa elinkeinotulon veronalaisuuden osalta.³⁵⁴ Backman ja Apukka koettivat myös muuttaa halli-

edustaja. Lisäksi edustaja Luukkaisen muutosehdotukset koskivat hallituksen esitysten painopisteen siirtoa ympäristöverotuksen suuntaan, joita muiden ryhmien valiokunnan jäsenet eivät ilmeisesti pitäneet asiayhteydessään aiheellisina käsiteltäväksi (ks. esim. edustaja Luukkaisen vastalause valiokunnan mietintöön n:o 74/1992 vp).

350 VaV ptk n:o 53/1992 vp.

351 HE 201/1992 vp, 5 §. Yhteisön ja yhteisetuuden verovelvollisuus. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä n:o 75/1992 vp pykälä sama kuin HE:ssä.

352 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 5 §. Mikäli tämä muutosehdotus olisi hyväksytty sekä valiokunnassa että eduskunnan täysistunnossa, olisi se katkaissut vuodesta 1968 jatkuneen osakeyhtiöiden varallisuusverovapauden (ks. Honkanen 1993, 14).

353 HE 203/1992 vp, 35. Pykälä mietintöluonnoksessa hallituksen esityksen mukainen.

354 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 6 §.

tuksen esityksestä mietintöluonnokseen sellaisenaan päätynyttä kirjausta elinkeinotulosta vähennykselpöisistä menoista. Heidän mukaansa niin elinkeinotoiminnan kohteena olevan kiinteistön vero kuin ”metsän uudistamiseen sekä puun kasvatukseen ja korjuuseen liittyvät menot”³⁵⁵ tuli säilyttää veronalaisina vähennyksittä. Tämän äänestyksen he hävisivät äänin 12–8. Sen sijaan edustaja Juhani Alaranta (kesk.), Matti Luttisen (sd.) ja Oiva Savelan (kok.) kannattamana sai läpi haluamansa muutoksen samaiseen 8 §:ään elinkeinoverotuksessa vähennykselpöisistä edustusmenoista, jotka Backman ja Apukka olivat aiemmin koettaneet muuttaa. Tämän muutoksen jälkeen verojaosto päätti olla kannattamatta alkoholimenojen verovähennysoikeudesta luopumista.³⁵⁶

Mainitun äänestyksen jälkeen Backman ja Apukka koettivat poistaa mietintöluonnoksesta pykälän n:o 51, jonka mukaan verovelvollinen ei olisi saanut vähentää verotuksessaan omasta metsästään elinkeinotoimintansa tarpeiksi ottamaansa puutavaraa, saati lukea sitä elinkeinotoimintansa tuloksi. Tämän sijaan kyseisen puutavaran hankintamenoksi olisi luettu sen kantoraha-arvo.³⁵⁷ Kuten aikaisemmissakin äänestyksissä, hallitusemmistö takasi myös tämän pykälän säilymisen enemmistöhallituksen esityksen sekä eduskunnan valtasuhteista johdetun valiokunnan enemmistön linjan mukaisena. Näin ollen, lukuun ottamatta edustaja Alarannan muutosehdotusta luonnoksen 8 §:ään, hyväksyttiin verojaoston mietintöluonnos n:o 76 tehdyin muutoksin eduskunnalle jätettäväksi ja julistettiin asia ”valiokunnan osalta loppuun käsitellyksi”.³⁵⁸

Hallituksen esitys maatilatalouden tuloverolain muuttamisesta (HE 204/1992 vp) sai jälleen osakseen joukon Backmanin ja Apukan muutosehdotuksia. Heidän mukaansa myös maatalouskäyttöön tarkoitettu kiinteistöstä olisi pitänyt periä kiinteistövero.³⁵⁹ Valiokunnan enemmistö puolsi kuitenkin tällä kertaa äänin 13–8 maatalouskiinteistöjen verovapautta. Äänestyksen jälkeen Backman ja Apukka koettivat poistaa esityksestä pykälän, jonka mukaan ”[m]aatalouteen kuuluvan rakennuksen tai rakennelman enintään 6000 markan suuruinen hankintameno” olisi vähennetty ”kertapoistona”.³⁶⁰ Edustajat hävisivät poistoehdotusäänestyksensä samoin äänin kuin aikaisemmalla kerrallakin. Mietintöluonnokseen liittyneessä kolmannessa ehdotuksessaan Backman ja Apukka esittivät, ettei verovelvollisilla tullut olla oikeutta vä-

355 HE 203/1992 vp, 37. Pykälä mietintöluonnoksessa hallituksen esityksen mukainen.

356 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 8 §; Liite A 6 §; VaVM 76/1992 vp, vastalauseita I, 10–14.

357 Kantoraha-arvolla tarkoitetaan niin sanottua puun pystyhintaa, joka ei pidä sisällään sen korjuu- ja kuljetuskustannuksia. Ks. ”Metsätalouden veroilmoitus ja puun myyntitulot”. Veronmaksajain Keskusliitto. <<https://www.veronmaksajat.fi/Veroilmoitus/Metsatalouden-veroilmoitus/Metsatalouden-veroilmoitus-ja-puun-myyntitulot/>> [haettu 13.10.2014]

358 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 6 §.

359 HE 204/1992 vp, 6 §.

360 Ibid., 13. Pykälä mietintöluonnoksessa hallituksen esityksen mukainen.

hentää verotuksessaan metsätalouden kiinteistön veroa. Ehdotus hylättiin samoin lukemin kuin kahdessa edellisessäkin äänestyksessä. Tämän jälkeen valiokunta oli käsitellyt luonnokseen tehdyt muutosehdotukset ja päätyi hyväksymään sen muuttumattomana mietintönään n:o 77 eteenpäin luovutettavaksi.³⁶¹

Hallituksen esitys n:o 205 laeiksi yhtiöveron hyvityksestä annetun lain ja merenkulun verohuojennuksista annetun lain muuttamisesta hyväksyttiin valtiovarainvaliokunnassa mietintöluonnoksen mukaisena. Edustaja Apukka koetti Backmanin kannattamana hyväksyttää valiokunnalla esitykseen liittyvän perustelulausuman, jonka mukaan hallituksen olisi tullut valmistella pikaisesti esitys, ”jossa osingon saajat [*sic*] pannaan maksamaan veroa”.³⁶² Apukka ja Backman hävisivät jälleen, tällä kertaa lukemin 12–8. Näin ollen verojaoksesta tullut mietintöluonnos hyväksyttiin eduskunnalle jätettäväksi mietintönä VaVM 78/1992 vp.³⁶³

Esitys n:o 206 rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta verojaoksen luonnoksen mukaisena mietintönä n:o 79/1992 vp.³⁶⁴

Samoin kävi valiokunnassa esitysten n:o 207 laiksi veronhyvityslain 1 §:n muuttamisesta ja n:o 208 laiksi verotuslain muuttamisesta kohdalla. Näiden esitysten pohjalta kirjoitetut luonnokset jätettiin mietintöinä n:ot 80 ja 81/1992 vp.³⁶⁵ Myöskin hallituksen esitys n:o 209 laiksi veronkantolain muuttamisesta tuli hyväksytyksi mietintöluonnoksen mukaisena. Edustaja Luukkainen koetti muuttaa esityksen 12 §:n a-, c-, d- ja g-kohtia, mutta kuten esityksen n:o 200 kanssa, myös tälläkin kertaa hänen ehdotuksensa jäi vaille kannatusta.³⁶⁶ Täten esityksen n:o 209 pohjalta hyväksyttiin verojaoston luonnos mietinnöksi n:o 82/1992 vp.

Hallituksen esityksen n:o 244 laiksi ennakkoperintälain muuttamisesta pohjalta laadittuun luonnokseen ehdotettiin jälleen Backmanin ehdottamana ja Apukan kannattamana muutoksia, tällä kertaa liittyen sen 30 a- ja 35 §:n poistamiseen. Ensimmäisen pykälän mukaan puutavaran ostajan olisi tullut toimittaa 18 prosentin suuruinen ennakonpidätys oman metsänsä hakkuuoikeuden, sieltä korjatun runkopuun tai puutavaran myynnistä, mikäli kauppahinta olisi ylittänyt 500 markkaa.³⁶⁷ Toisessa poistettavaksi ehdotetussa 35 §:ssä olisi laajennettu lakiesityksen kolmannessa luvussa ”suorituksesta toimitettavaan ennakonpidätykseen”.³⁶⁸ Käytännössä tämä olisi tarkoittanut muun muassa verovelvollisen kirjanpitotaakan kasvua enna-

361 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 7 §.

362 Ibid.

363 Ibid.

364 Ibid.

365 Ibid.

366 Ibid., 12 §; Liite A 12 §. Ko. pykälä ja sen kohdat koskivat yhteisöjen verotulojen tilittämistä valtiolle, kunnille ja seurakunnille. Edustaja Luukkainen olisi halunnut poistaa seurakunnat yhteisöverojen saaja- eli tilityskohteiden joukosta.

367 HE 244/1992 vp, 30 a §.

368 VaVM 83/1992 vp, 35 §.

konpidätykseen liittyneiden tositteiden säilyttämisen ja esittämisen osalta.³⁶⁹ Linjassa sisäisten valtasuhteidensa kanssa valiokunta päätyi hylkäämään Backmanin muutosehdotuksen selkein lukemin 12–8. Näin ollen valiokunnan verojaoston luonnos hyväksyttiin mietintönä VaVM 83/1992 vp.

Hallituksen esitykseen n:o 281 laiksi korkotulon lähdeverosta annetun lain muuttamisesta edustaja Backman ehdotti jälleen Apukan kannattamana vuoden 1993 lähdeverokannaksi 25 prosenttia ja sitä seuraavilta vuosilta 30 prosenttia. Hallituksen esityksessä kanta olisi ollut ”vuoden 1993 alusta vuoden 1994 loppuun 20 prosenttia ja vuoden 1995 alusta muun pääomatulon verotusta vastaavasti 25 prosenttia”.³⁷⁰ Backmanin ehdotus kaatui valiokunnassa äänin 12–7. Myös edustaja Luukkainen esitti muutoksia esitykseen n:o 281. Hänen mukaansa korkotulojen lähdeverokannan olisi tullut olla 20 prosenttia vuosina 1993–1994, ”mikäli korkotuotto on enintään [Suomen Pankin] peruskorko plus 1,5 prosenttiyksikköä ja 25 prosenttia siltä osalta kuin korkotuotto ylittää tason peruskorko plus 1,5 prosenttiyksikköä sekä 25 prosenttia myöhemmiltä vuosilta”.³⁷¹ Täten korkotuloja olisi Luukkaisen ehdotuksen mukaisesti verotettu progressiivisen, ei suhteellisen veroasteikon mukaisesti annettuina vuosina 1993 ja 1994. Koska Luukkainen ei saanut ehdotukselleen kannatusta, siitä ei äänestetty.³⁷²

Viimeisenä kokousasianaan valiokunta äänesti hallituksen esityksen n:o 202 vuoden 1993 veroasteikkolaiksi pohjalta kirjoitetun luonnoksen hyväksymisestä. Edustaja Backman ehdotti valiokunnalle edustajien Luukkainen ja Apukka kannattamana esityksen 3 §:n hyväksymistä siten, että ”verotettavan varallisuuden ollessa 600 000 markkaa, olisi vero alarajan ylittävästä varallisuuden osasta yksi prosentti”.³⁷³ Verojaoston mietintöluonnoksessa kyseisen pykälän kirjaus olisi hallituksen esityksen mukaisesti säätänyt verotettavan varallisuuden alarajaksi 1 100 000 markkaa ja veroprosentiksi alarajan ylittävästä varallisuuden osasta 0,9 prosentiksi.³⁷⁴ Koska Backman ja Apukka hävisivät äänestyksen äänin 13–8, päätyi valiokunta kannattamaan heidän esittämäänsä suppeamman varallisuusveropohjan säätämistä.

Backman ja Apukka koettivat muuttaa myös veroasteikkolakiuonnoksen 5 §:ää, jonka tarkoituksena oli korottaa ”[m]uiden kuin yhteisöjen ennakkoperinnässä”³⁷⁵ sovellettuja asteikoita samalla, kun ”palkasta toimitettavaa ennakonpidätystä varten määrättyjä henkilökohtaisia pidätysprosentteja”³⁷⁶ olisi alennettu määräaikaisesti prosenttiyksiköllä. Luonnoksen sijaan

369 Ibid., 29 §.

370 HE 281/1992 vp, 20 §.

371 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 14 §.

372 Ibid.

373 Ibid., 16 §.

374 HE 202/1992 vp, 3 §.

375 VaVM 86/1992 vp, 5 §. Kursiivi poistettu.

376 Ibid. Kursiivi poistettu.

Backman ja Apukka ehdottivat hallituksen esityksen kirjausta, jonka mukaan palkasta perittäviä henkilökohtaisia ennakonpidätysprosentteja olisi alennettu 1,5 prosenttiyksiköllä yhtäaikaaisesti eläkkeiden ennakonpidätysprosentin puolen prosenttiyksikön alennuksen kanssa.³⁷⁷ Kuten aikaisemminkin, muutosehdotuksen tehneet edustajat hävisivät äänestyksensä, tällä kertaa äänin 13–8. Samoin lukemin hävisivät myös edustaja Luukkainen edustaja Backmanin tukemana, kun he koettivat sisällyttää luonnokseen kirjauksen verotuksen painopisteen siirtämisestä ”työn verottamisesta ympäristöverotuksen suuntaan”.³⁷⁸ Näin ollen verojaoksen luonnos hyväksyttiin valiokunnan mietintönä n:o 86/1992 vp.

Valtiovarainvaliokunnan hyväksymiin mietintöihin n:o 74–84 ja 86/1992 vp jätettiin suuri joukko vastalauseita. Hallituksen esityksen n:o 200 pohjalta laadittuun valtiokuntamietintöön n:o 74 niistä liitettiin kaksi. Lauseista ensimmäinen, 9. päivän kokouksen jälkeen edustajien Matti Luttinen (sd.), Backman, Lahti-Nuutila (sd.), Hämäläinen, Lea Savolainen (sd.), Timo Roos (sd.), Timo Laaksonen (vas.) ja Apukka jättämä käsitteli yhtäältä pääoma- ja yhteisötuloverotuksen muuttamisen lyhyeksi koettua aikataulua, suhteellisten verokantojen mukanaan tuoma tuloverotuksen ohjaavan vaikutuksen heikentämistä sekä verouudistuksilla synnyttäviä ansiotulojen pääomatuloiksi muuntamisen mahdollisuuksia.³⁷⁹ Sinänsä vastalauseen esittäjät eivät kyseenalaistaneet ajatusta neutraaliin yritys- ja pääomatuloverotuksen tarpeellisuudesta. Heidän mukaansa ”hyvän verojärjestelmän tunnusmerkki” oli, ”ettei se ohjaa sijoitustoimintaa”.³⁸⁰ Kuitenkin vastalauseen esittäjät näkivät, että metsän keskimääräiseen kasvuun perustuvasta verotuksesta myyntiperustaiseen verotukseen siirtymistä varten laadittu siirtymäaika tosiasiallisesti vaaransi yhtenäiseen pääomatulo- ja yritysverotukseen siirtymän.

Samoin se, että ”[o]mistajayrittäjän pääomatulo-osuuden laskemiseksi” oli ”kehitelty laskentasääntö, jonka mukaan pääomatulo-osuudeksi luetaan 15 prosenttia yrityksen nettovaroallisuudesta”, toi uuteen verojärjestelmään vastalauseen esittäjien mielestä mielivaltaa.³⁸¹ Hallituksen nähtiin myös harjoittavan mielivaltaa keskinäisesti sopimansa 600 000 markan ansiotulokaton säätämällä—tämän rajan ylittävät elinkeinotulot kun laskettaisiin uudessa järjestelmässä sellaisenaan pääomatuloiksi. Samoin uudella verojärjestelmällä nähtiin vastalauseen jättäjien mielestä olevan kielteisiä vaikutuksia pieniä pääomatuloja saavien henkilöverotukseen.³⁸²

Hallitusten esitysten tavoitteena oli ollut pääomatulo- ja yhteisöverotuksen selkeyttä-

377 HE 202/1992 vp, 5 §.

378 VaV ptk n:o 53/1992 vp, 16 §.

379 VaVM 74/1992 vp, 20–21.

380 Ibid., 20.

381 Ibid., 21.

382 Ibid., 21.

minen. Vastalauseen esittäjien mukaan veroista tehtävien vähennysten muokkaaminen yhdessä uuteen verojärjestelmään liitetyn siirtymäkauden kanssa uhkasi heidän mukaansa jättää kansalaiset verottajan ”armoille”.³⁸³ Samoin uhkasi vastalauseen esittäjien mukaan käydä kunnille suhteessa valtioon, kun niiden osuus pääomatuloveronkannon kertymästä olisi uudessa järjestelmässä tullut välillisesti valtionosuuksina, ei suorana, omana veronkantona.³⁸⁴ Metsäverotuksen osalta vastalauseessa pelättiin sen jäävän tosiasiallisesti tehtävissä olevine vähennyksineen ja pitkin siirtymäkausineen alle todellisen ¼:n verorasitteen.³⁸⁵

Keskeisenä muutoksena tekeillä olleeseen mietintöön n:o 74 vastalauseen jättäjät esittivät pääoma- ja yhteisöverokannan säätämistä 30 prosenttiin.³⁸⁶ Itse lakimuutoksen tarpeellisuuden tai keskeiseen sisältöön, ansio- ja pääomatuloverokantojen eriyttämiseen, he eivät kuitenkaan ottaneet kantaa.³⁸⁷

Edustaja Luukkaisen mietintöön n:o 74 jättämässä vastalauseessa painotettiin yhtäältä pääoma- ja yhteisöverotuksen uudistamisen tarpeellisuutta, mutta toisaalta nähtiin ansio- ja pääomaverokantojen ja -asteikoiden erillisyyden merkittävänä, veronkiertoa edistävänä ongelmana. Kolmantena ongelmana Luukkainen näki pääoma- ja yhteisötuloverokantojen yhtenäistämistä ja veropohjan laajentamisesta monille yrityksille koituvan verorasitteen tuntuvan kohoamisen.³⁸⁸ Neljäntenä epäkohtana Luukkainen piti sitä, että ”Suomessa harjoitettu ympäristöveropolitiikka” oli hänen mukaansa ”ollut ja on edelleenkin kapea-alaista”. Täten hän ehdottikin verotuksen painopisteen siirtoa ”ympäristöverotuksen suuntaan”.³⁸⁹ Esityksen huonona puolena Luukkainen näki myös metsäverotukseen tehtävien uudistusten kiireellisen valmistelun ja siitä siinseen epätasaisuuden. Korkovähennysoikeuksien muokkaaminen yksinkertaisempaan suuntaan oli Luukkaisen mukaan hallituksen esityksessä perusteltua, mutta valiokunnan tekemät muokkaukset vähennyksiin jakamalla ne neljään eri luokkaan hän näki monimutkaistavana ja tarpeettomana.³⁹⁰ Vastalauseensa lopuksi Luukkainen esitti yritysten ja yhteisöjen kirkollisveron poistoa sekä yleishyödyllisten yhteisöjen ”kulttuurin tai tieteen tai taiteen edistämiseen” tekemien lahjoitusten verovähennysoikeuden laajentamista.³⁹¹

Mietintöön n:o 75 jätettiin yksi vastalause, tällä kertaa edustajien Laaksonen, Apukka,

383 Ibid., 22.

384 Ibid., 22,24. 1 §.

385 Ibid., 22,24. Vastalauseen jättäjien mukaan metsätalouden tuloa ei olisi tullut määrittää pääomatuloksi hallituksen esityksen aikataulussa, vaan metsätulon veromuutosta olisi tullut siirtää vuodella eteenpäin.

386 Ibid., 23. 124 §.

387 Esimerkkinä puuttumattomuudesta itse mietintöluonnoksen sisältöön toimii HE 200/1992 vp:n 96 §, jossa ehdotettua 50 000 markan vapaaehtoisen eläkevakuutuksen ansiotulosta tehtävää maksuvähennyskattoa vastalauseen esittäjät olisivat alentaneet 30 000 markkaan (ibid., 25).

388 Ibid., 27.

389 Ibid., 27.

390 Ibid., 27–28.

391 Ibid., 28–29.

Juhani Vähäkangas (vas.), Luttinen, Hämäläinen, Lahti-Nuutila, Savolainen ja Backman allekirjoittamana. Lauseessa ehdotettiin säästöpankkien, hypoteekkiyhdistysten, pankkien vakuusrahastojen sekä ulkomaisten luottolaitosten ”Suomessa olevan sivukonttorin toiminnassa käytettävän varallisuuden” ja yhteismetsien säilyttämistä yhteisöjen varallisuusveronkannon piirissä.³⁹²

Mietintöön n:o 76 jätettiin jälleen kaksi vastalauseita. Ensimmäinen, edustajien Luttinen, Hämäläinen, Lahti-Nuutila, Savolainen, Backman, Vähäkangas ja Apukka allekirjoittama ehdotti esitykseen n:o 200 liitetyn ensimmäisen vastalauseen mukaisesti ”metsätulojen verotuksen uudistamisen lykkäämistä yhdellä vuodella” ja maatalouden kiinteistöveron vähennysoikeuden poistoa.³⁹³ Toinen vastalause käsitteli valiokunnan ehdottamaa alkoholimenojen vähennysoikeuden jättämistä yleisten edustuskulujen 50 prosentin vähennysoikeuden ulkopuolelle. Lauseen esittäneiden edustajien Tuula Linnainmaa (kok.), Eeva Turunen (kok.), Matti Lahtinen (kok.) ja Luukkainen mukaan myös yritysten edustustoimintaan liittyneet alkoholimenot tuli laskea vähennyskelpoisiksi, sillä valiokunnan ehdotuksen nähtiin heikentävän ”markkinointiponnistuksista riippuvaisten yritysten kilpailukykyä” ja heikentävän ”entistään ravintola-alan kannattavuutta” johtaen alalla ”yhä suurempaan työttömyyteen”.³⁹⁴

Mietintöön n:o 77 jätettiin yksi vastalause. Edustajien Luttinen, Hämäläinen, Lahti-Nuutila, Savolainen, Backman, Apukka ja Vähäkangas allekirjoittamassa vastalauseessa ehdotettiin hallituksen ja valtiovarainvaliokunnan esittämien maa- ja metsätalouden kiinteistöverotuksen lievennysten poistoa.³⁹⁵

Mietintöön n:o 78 liitetyssä vastalauseessa edustajat Apukka, Vähäkangas, Luttinen, Hämäläinen, Lahti-Nuutila, Savolainen ja Backman tyytyivät kritisoimaan yhtiöveron hyvitysjärjestelmää sellaisenaan esittäen, että mietinnön perusteluihin oltaisiin liitetty virke, jonka mukaan hallituksen olisi tullut pikaisesti valmistella esitys, ”jossa osingon saajat [*sic*] pannaan maksamaan veroa”.³⁹⁶

Mietintöihin n:o 79, 80 ja 81 ei liitetty vastalauseita. Valiokunta olikin ehdottanut eduskunnalle lakiehdotusten hyväksymistä ilman niihin tehtäviä merkittäviä muutoksia.³⁹⁷ Ainoastaan hallituksen esitykseen n:o 208 verotuslain muuttamisesta oli valiokunta esittänyt siihen liittyneen verotuksen toimitusajan pidentämisen poistoa ja vähäisiä muutoksia verovelvol-

392 VaVM 75/1992 vp, 4.

393 HE 203/1992 vp, 5 §:n 7. kohta sekä 8 §:n 15. ja 16. kohta; VaVM 76/1992 vp, 6.

394 VaVM 76/1992 vp, 8.

395 HE 204/1992 vp, 6 §:n 13. kohta, 9 §, 13 §:n 7. kohta; VaVM 77/1992 vp, 6–7.

396 VaVM 78/1992 vp, 3.

397 VaVM 79/1992 vp; VaVM 80/1992 vp; VaVM 81/1992 vp.

lisestä tehtyihin kirjauksiin.³⁹⁸

Mietintöön n:o 82 liitettiin yksi, edustaja Luukkaisen allekirjoittama vastalause. Kuten aiemmin mietinnön n:o 74 kohdalla, myös tällä kertaa edustaja päätyi ehdottamaan esitettyyn veronkantolakiin (HE 209/1992 vp) tehtäviä muutoksia, joilla olisi poistettu yritykset ja yhteisöt kirkollisveronkannon piiristä.³⁹⁹

Järjestysnumeroltaan seuraavaan mietintöön n:o 83 jätettiin samoin yksi vastalause. Edustajien Luttinen, Hämäläinen Lahti-Nuutila, Savolainen, Backman, Laaksonen ja Apukka allekirjoittamassa lauseessa ehdotettiin, kuten tulo- ja varallisuusveronkin kohdalla (VaVM 74/1992 vp), että metsäverotuksen uudistuksen lykkäämisen perusteella poistettaisiin myös ennakkoperintälakiluonnoksesta metsätulosta tehtäviä ennakonpidätyksiä koskevat kirjaukset.⁴⁰⁰

Mietintöön n:o 84 korkotulon lähdeverosta annetun lain muuttamisesta jätettiin kaksi vastalauseetta. Ensimmäisessä, myös esitykseen n:o 83 vastalauseeseen jättäneiden edustajien allekirjoittamassa lauseessa esitettiin korkotuloista perittävän lähdeverokannan säätämistä hallituksen esittämää kireämmäksi, 30 prosentiksi vuodesta 1993 eteenpäin.⁴⁰¹ Toinen, edustaja Luukkaisen jättämä vastalause, esitti lähdeverotukseen määräaikaista progressiota vuosille 1993–1994 samalla tavalla kuin mietintöluonnoksesta käydyn äänestyksen yhteydessä.⁴⁰²

Viimeiseen mietintöön n:o 89 vuoden 1993 veroasteikkolaiksi liitettiin samoin kaksi vastakkaista mielipidettä. Edustajien Luttinen, Hämäläinen, Lahti-Nuutila, Savolainen, Laaksonen ja Apukka vastalauseessa pidettiin vuodesta 1991 voimassa ollutta veroasteikkoa verotusta kiristävänä, sillä siihen ei oltu vuosien 1991 ja 1992 aikana tehty inflaatiotarkistuksia. Kun ansio- ja pääomatulooverokantoja eriytettiin toisistaan samaan aikaan hallituksen periessä verovelvollisilta pakkolainaa yli 100 000 markan vuosiansioista, oli lauseen esittäjien mukaan todennäköistä, että ”[y]ritykset muuttaa ansiotulot pääomatuloiksi lisääntyvät, minkä seurauksena entistä pienempi osa kansantaloudessa syntyvistä tuloista jää progressiivisen verotuksen piiriin”. Toisena muutosehdotuksena allekirjoittaneet esittivät verotettavan varallisuuden alarajan laskua 600 000 markkaan ja siitä perittävän veroprosentin nostoa 0,9 prosentista 1,0 prosenttiin.⁴⁰³

Toisessa vastalauseessa edustaja Luukkainen esitti, että eduskunta lakia hyväksyessään edellyttäisi hallituksen tutkivan ”mahdollisuuksia siirtää verotuksen painopistettä työn verot-

398 VaVM 81/1992 vp, 2 a § ja 34 §:n 4. momentti.

399 VaVM 82/1992 vp, 2.

400 VaVM 83/1992 vp, 3.

401 VaVM 84/1992 vp, 2–3.

402 Ibid., 3.

403 VaVM 86/1992 vp, 3–4.

tamisesta ympäristöverotuksen suuntaan”.⁴⁰⁴

Valtiovarainvaliokunta käsitteli sille lähetetyt esitykset lopulta reilussa kahdessa kuukaudessa. Eduskuntaryhmien välisistä voimasuhteista johtuen valiokunnan kokouksissa ja sen verojaostossa, säilyivät hallituksen esitykset pääpiirteittäin muuttumattomina tai verovelvollisten verotaakkaa keventäneinä.

Valtiokunnan oppositioedustajat ottivat arvostelustaan huolimatta pitkälti annettuna asiantuntijaryhmän muistiossa hahmotetun peruslinjan ansio- ja pääomatuloverojen eriyttämisestä sekä verokannoille ehdotetusta mittaluokasta. Tavoiteltua sijoitusmuotoneutraaliutta ei oppositiossa arvosteltu. Arvostelua herätti sen sijaan esitetty ansio- ja pääomatuloverokantojen ero, joka oli opposition mukaan korostumassa varsinkin niin sanotun pakkolainan tai raip-paveron käyttöönoton myötä. SDP:n ja vasemmistoliiton edustajat pyrkivät tulonsaajien välisen verokohtelun tasaamiseen esittämällä muun muassa osakeyhtiöiden varallisuusveron palauttamista, pääomatuloverokannan säätämistä 30 prosenttiin sekä yhtiöveron hyvitysjärjestelmän poistoa tai saadun hyvityksen verotusta⁴⁰⁵. Tämä peruslinja—pääomatulo- ja yhteisöverotuksen neutraalisuustavoitteen ottaminen annettuna ja arvostelun esittäminen sen puitteissa—oli oikeastaan leimallista opposition esittämälle arvostelulle koko eduskuntakäsittelyn ajan.

4.2.3. Ensimmäinen täysistuntokäsittely

Hallituksen esitysten n:ot 200–209, 244 ja 281 ensimmäinen käsittely pidettiin tiistain 15.12. täysistunnossa klo 14.00. Edustaja Sasi (kok.) piti hallituksen avauspuheenvuoron esityksen n:o 200 pohjalta. Sasi korosti yhtäältä esityksiin liittynyttä ansio- ja pääomatuloverokantojen välistä juopaa, siitä mahdollisesti sikiävää Eta-sopimuksen tuomaa koulutetun työvoiman maastamuuttoa ja toisaalta pääoman liikkuvuutta, jonka avulla hän perusteli esitettyjä verokantoja seuraavasti.

Voidaan perustellusti kysyä, miksi pääomaveroprosentti on niin alhainen. Toisaalta syyt ovat pääomaverojen luonteessa. Ensinnäkin pääomat liikkuvat helposti ja hakeutuvat mielellään alhaisen verotuksen maa-han. Pääomaköyhä maa, kuten Suomi, ei voi pitää yllä korkeata pääomaverotusta. Mitä tulee yritystoimintaan, on selvää, että yritystoiminta myös hakeutuu sellaisiin maihin, joissa yritysverotus on kohtuullista tai edullista.⁴⁰⁶

404 Ibid., 4–5.

405 Tämä on tulkittavissa edustaja Apukan (vas.) johdolla mietintöön n:o 78 jätetyssä vastalauseessa, jonka mukaan hallituksen olisi tullut valmistella osingonsaajien palauttaminen tuloverotuksen piiriin (VaVM 78/1992 vp, 3).

406 Vp 1992 ptk 6, 5292.

Sasi painotti mainitun ohella veropohjan laajentamisen tulovaikutuksia, sitä että ”[l]askelmien mukaan verotuotto ei ... alenisi” vaan ”jopa nousisi”. Uudistukseen liittyviä teknisluonteisia vaikeuksia Sasi piti luonteeltaan lyhytaikaisina, eikä suinkaan ylitsempääsemättöminä. Pikeminkin uusi verojärjestelmä, jossa eri pääomatulolajien verokohtelua olisi suuresti samankaltaistettu ja kantoja laskettu, olisi hänen mukaansa tullut vähentämään ”verosuunnittelun tarvetta” Suomessa.⁴⁰⁷

Sasin mukaan oli kuitenkin selvää, että uusiin verolakeihin tulisi jäämään puutteita. Erityisen ongelmalliseksi oli Sasin mukaan jäämässä korkovähennysjärjestelmä, jossa ”korkomenot vähennetään ensin pääomatuloista”, ja mikäli korkomenoja ei kokonaisuudessaan voitaisi vähentää pääomatulosta, syntyisi veroalijäämää, joka olisi ”vähennettävissä ansiotuloista maksetusta verosta”.⁴⁰⁸ Toinen epäkohta, johon Sasi mainitsi valiokunnan puuttuneen, oli yritysten nettovarallisuuslaskelman teko, ”jonka perusteella arvioidaan voitto-osuudesta pääomatulo-osuus”. Sasin mukaan valiokunta oli päätenyt yksinkertaisuuden nimissä ”ratkaisuun, jonka mukaisesti lähdetään siitä, että yrityksen pitkäaikaisesta vieraasta pääomasta puolet jätetään vähentämättä velkoja vähennettäessä” aina 500 000 markkaan asti. Pienempinä valiokunnassa tehtyinä muutoksina Sasi mainitsi henkilöyhtiöiden käyttöomaisuuden luovutusvoittoa laskun tilanteesta riippumatta pääomatuloksi.⁴⁰⁹

Eduskunnan oppositioryhmät arvostelivat vastauspuheenvuoroissaan hallituksen esityksiä muun muassa siitä, ettei valiokuntakäsittely ollut selventänyt esityksissä ilmenneitä epäkohtia, eikä eri tulonsaajaryhmien saamia hyötyjä ja kärsimiä haittoja ollut riittävässä määrin avattu. Valiokuntakäsittelyssä katsottiin myös riktun hyvän käsittelytavan mukaisia menettelyitä.

Edustaja Apukka (vas.) piti valtiovarainvaliokunnan mietinnön vuosien 1993–1997 ylimääräistä korkovähennysoikeutta koskeneita kirjauksia monimutkaisina. Hänen mukaansa valiokunnan puheenjohtaja Sasi oli kertonut ”monta kertaa selvittäneensä” asiaa sen tiimoilta hänelle soittaneille ”ja päätyneensä aina siihen tulokseen, että soittaja ei koskaan ymmärtänyt, mitä hän selitti”. Apukan mielestä Ahon hallitusohjelmassa ollut kirjaus, jonka mukaan ”[v]erotusmenettelyä kehitetään verovelvollisten oikeusturvaa parantaen” ei voinut käydä toteen tilanteessa, jossa valiokunnan verojaoston kuulemat asiantuntijat olivat olleet

407 Ibid., 5293.

408 Ibid., 5294.

409 Ibid., 5296. Vähennysperiaatteen mukaisesti yritysten nettovarallisuus saatiin näyttämään todellista suuremmalta; vieras pääoma on yrityksen velkaa velkojilleen, ei sen itsensä omistamaa varallisuutta. Tämän perusteella edustajat Luukkainen (vihr.), Apukka (vas.) ja Backman (sd.) pitivät periaatetta osoituksena ”veroalkeudesta”, velkojen muuttamisesta varoiksi (ibid., 5315,5358).

”[p]arhaalla kertaa” viittä eri mieltä esitettyjen pykälien sisällöistä. Apukan mukaan kaikkein suurin epäkohta, ”verokähmintä”, sisältyi kuitenkin osinkotulojen verotuksiin, jotka tehtäisiin hänen mukaansa ”saajalleen täysin verottomiksi”. Apukan mielestä hallituksen esitykset olivat ”monessa mielessä mestarinäyte, ei siitä, miten tehdään linjakasta ja oikeudenmukaista verotusta, vaan esimerkiksi siitä, miten tehdään veloista varoja tai miten ansiotuloista tehdään pääomatuloja”.⁴¹⁰

Myös edustaja Backman (sd.) tivasi hallitukselta tietoja korkovähennyspykälien merkityksestä. Hänen mukaansa pykälä olisi sellaisenaan tullut suosimaan suurituloisia pienillä ansioilla elävien kustannuksella, sillä suurituloisten saama hyöty suurten ja korkeiden korkojen vähennyksestä oli hänen mukaansa myös suhteellisesti pienituloisten saamaa etua merkittävämpi. Backman esittikin hallituksen esityksen n:o 200 lähettämistä suureen valiokuntaan korkovähennyspykälän muovaamiseksi. Nykyinen malli tarkoitti hänen mukaansa ”sitä, että jos henkilö esimerkiksi jää työttömäksi ja tulot putoavat 150 000 markasta 70 000 markkaan, niin tuolloin hän menettää nettona 4000 markkaa yhteiskunnan tukea asuntolainansa korkoihin”.⁴¹¹

Oppositiossa arvosteltiin myös hallituksen esitysten käsittelytapaa. Edustaja Laine (vas.) kiinnitti istunnon huomion myös perustuslakivaliokunnan hallituksen esityksestä n:o 202 antamaan lausuntoon, jossa valiokunta oli arvostellut menettelyä, jolla valtiovarainministeriö oli hallituksen esitysten jo valiokuntakerroksella ollessa lähestynyt suoraan valtiovarainvaliokunnan verojaostoa ja pyrkinyt jo tehtyjen esitysten muuttamiseen.⁴¹² Laineen kanssa samoilla linjoilla oli myös edustaja Luukkainen (vihr.), joka oli omien sanojensa mukaan ”nähty, miten valiokunnan verojaostossa vuosisadan verouudistuksesta ... muovattiin hallituspuolueiden kansanedustajien näpeissä niin veroteoreettisesti kuin verohallinnollisestikin täysitorso”, vaikka ”asioita on [ollut] valmistelemissa fiksua virkamieskuntaa ja kansanedustajillakin on näyttänyt olevan pää paikallaan”.⁴¹³ Backmanin mukaan esityksissä ja valiokunnassa oli taas menetelty huonosti siksi että verokantoja laskettaessa vertailuvuosina käytetyt vuodet 1991–1992 eivät hänen mukaansa antaneet edustavaa, vertailukelpoista kuvaa niiden normaali vuosista ja -verokertymästä. Näin ollen vaikkapa kuntien asema veronsaajana oli hänen mukaansa vaarantunut.⁴¹⁴

410 Ibid., 5297,5306–5307.

411 Ibid., 5327,5333.

412 Ibid., 5334–5336.

413 Ibid., 3514. Myöhemmin myös asiantuntijaryhmän muistiota laatimassa ollut Edward Andersson arvioi esitysten käsittelyyn jääneen liian vähän aikaa (Andersson 1994, 2–3).

414 Ibid., 3522–3523. Ks. myös Kunnallisliiton kirje VaV:n verojaostolle 4.12.1992. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA ja Suomen Kunnallisliiton toimitusjohtaja Timo Kietäväisen ja osastopäällikkö Olli Kerolan lausunto asiantuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA.

Oppositiossa puututtiin esitysten ja mietintöjen mahdollisiin tulonjako- ja hyötyvaikutuksiin eri tulonsaajaryhmille. Edustaja Stenius-Kaukosen (vas.) mukaan yksityisten eläkevaikutusten verovähennysoikeus oli vahingollinen koko eläkejärjestelmälle. Hänen mukaansa yksityisten eläkkeiden maksuista ”ei pitäisi saada tehdä verovähennyksiä lainkaan, koska käytännössä se merkitsee ... sitä, että kun valtion verotuloja pienennetään, me yhdessä kustamme eläkkeet niille, jotka yksityisiä vakuutuksia ottavat”. Tämän lisäksi Stenius-Kaukonen puolusti Vasemmistoliiton esitystä korkotulojen lähdeveron korottamisesta muiden pääomatulojen verokannan tasolle vedoten lähdeveronalaisten talletusten kannan suuruuteen.⁴¹⁵

Edustaja Laine (vas.) penäsi Sasilta tietoja siitä, ”paljonko pääomatulojen saajat hyötävät, paljonko palkansaajien verotus kiristyy, miten kehittyä lapsiperheiden verotus ja miten esimerkiksi kuntien asema, [ja] miten eläkeläiset”. Erityisesti Laine olisi toivonut osinkotulojen verovapauden parempaa käsittelyä valiokunnassa. Hänen mukaansa Sasi oli itsekin kiinnittänyt avauspuheenvuorossaan ”huomiota siihen, että nyt muodostuu kohtuuttoman suuri ero pääomatuloverotuksen ja palkkaverotuksen välillä”, vaikka olikin samassa yhteydessä Laineen mukaan ristiriitaisesti todennut, että ”tämänlainen verouudistus olisi pitänyt toteuttaa jo monta vuotta aikaisemmin”. Laineen mukaan suomalaisen verojärjestelmän epäkohdat eivät niinkään olleet yhteisö- tai pääomatuloverotukseen liittyviä kuin välillis- ja omaisuusverotuksellisia. Laine puolusti myös edustusluonteisen alkoholimenojen verovähennysoikeuden rajaamista valtiokuntamietinnön n:o 76/1992 vp mukaisesti.⁴¹⁶

Apukan mukaan niin silloinen pääministeri Aho kuin ministeri Pekkarinenkin (kesk.) olivat toistaneet ”monta kertaa, miten edellinen verouudistus, joka pudotti ylimpiä marginaaliveroja, oli epäoikeudenmukainen, epäsosiaalinen, lapsiperheitä ja asuntovelallisia kaltoin kohteleva”. Näin ollen Apukka piti epäjohdonmukaisena keskustan linjaa Ahon hallituksessa.⁴¹⁷

Edustaja Hämäläisen (sd.) mukaan valtiovarainministeripuolue kokoomus oli taasen unohtanut ”kokonaan palkansaajien edun” vaikka myös kyseisen puolueen kohdalla ”palkansaajat ovat sentään suurin osa äänestäjäkunnasta”. Lisäksi hän näki uusien verolakien tuovan Suomeen ”sellaisen alkemistien ammattikunnan, joka pystyy muuttamaan ansiotuloja pääomatuloiksi”.⁴¹⁸ Samoilla linjoilla oli myös edustaja Lahti-Nuutila (sd.), jonka mukaan ”hallituspuolueiden aatteelliset lähtökohdat” huomioiden oli hänen mukaansa ”pakko ymmärtää, että pääomatulojen verouudistus kasvattaa tuloeroja suosien erityisesti suuria pääomatuloja saavia”. Suurin ongelma liittyi hänen mukaansa ”tietysti ansio- ja pääomatulojen veroprosent-

415 Ibid., 5339.

416 Ibid., 5297,5334–5336. Saman tulkinnan suomalaisen verojärjestelmän epäkohdista on sittemmin esittänyt myös tässä työssä jo aiemmin lainattu Pertti Honkanen (ks. Honkanen 1993, 31).

417 Ibid., 5301.

418 Ibid., 5308–5309.

tien” suureen erotukseen, joka tulisi hänen mukaansa lisäämään houkutusta muuttaa, ”kenellä siihen suinkin on mahdollisuus, ansiotulot pääomatuloiksi”.⁴¹⁹ Myös Luukkainen oli sillä kannalla, että uusien verolakien synnyttämä ”noin 40 prosenttiyksikön verogäppi ansiotulojen ja pääomatulojen veroasteiden välille ... jos mikä houkuttelee ansiotulojen muuttamiseen pääomatuloiksi verosuunnittelun avulla”.⁴²⁰

Yleiskeskustelussa tuotiin esiin myös joitain tulonjakoon tai eri eturyhmien välisiin jännitteisiin liittymättömiä asioita. Edustaja Satu Hassi (vihr.) esitti uuteen tuloverolakiin pykälää, jonka ajatuksena oli hyväksyä ”myöskin yksityinen kotitalous työnantajaksi siten, että yksityinen henkilö tai kotitalous voi omasta verotettavasta tulostaan vähentää ne kustannukset, joita aiheutuu yhden ihmisen työllistamisestä”. Yhtenä ajatuksena Hassilla oli pyrkiä pimeän työn vähentämiseen ja siten valtion verotulojen kartuttamiseen.⁴²¹ Edustaja Aittoniemi (Smp) taas arvosteli Laineen näkemystä, jonka mukaan alkoholiluonteisten edustusmenojen verovähennysoikeutta olisi pitänyt rajoittaa nykyisestään. Hänen mukaansa Smp:n eduskuntaryhmä oli aikoinaan tullut ”sille kannalle, että sikäli[,] kun edustustilaisuuksia pidetään, alkoholi ei ole mikään kauhistus, vaan se on normaaliin elämäntapaan liittyvä asia aivan samalla tavalla kuin puoluetuki nykyisin puolueille”.⁴²²

Hallituksen edustajat eivät käyttäneet esitysten ensimmäisessä käsittelyssä yhtä runsaasti puheenvuoroja kuin oppositio. Hallitusryhmien puolelta kuultiin kuitenkin joitakin täsmäntäviä ja opposition syytöksiä virheelliseksi kutsuneita näkemyksiä. Hallituksen edustajat kehottivat eduskuntaa myös tarkastelemaan käsitteillä olleita lakeja suhteessa kansainväliseen verokehitykseen, pääomien liikkuvuuteen ja valtionvelan kasvuun.

Edustaja Bjarne Kallis (k.) totesi vastauspuheenvuorossaan ettei ”ansiotuloa voida muuttaa pääomatuloksi, jos se ei tosiasiallisesti ole pääomatuloa” eli verottajalla olisi aina mahdollisuus vedota lain 156 §:ään, ”jos yritetään antaa jollekin toimenpiteelle sellainen muoto, joka ei vastaa asian varsinaista luonnetta”. Kallis arvosteli lisäksi niin oppositiota kuin keskustan eduskuntaryhmääkin haluttomuudesta panna nyt esitettyjä verouudistuksia tarmollisemmin toimeen jo keväällä 1991.⁴²³

Edustaja Laivoranta (kesk.) oli Kalliksen kanssa samoilla linjoilla verouudistusten kii-reellisyydestä. Hänen mukaansa Suomen talouden ”elpymisen pahin este” oli ”pääomien puute”, jolloin niin ”kotimaisten pääomien jääminen Suomeen” kuin ”[u]lkomaisten pääomien virtaaminen tänne olisi [ollut] mitä suurimmassa määrin toivottavaa, jopa välttämätöntä”. Lai-

419 Ibid., 5332.

420 Ibid., 5298.

421 Ibid., 5328–5329. Tässä esityksessä voidaan nähdä viitteitä myöhemmin tulleesta kotitalousvähennyksestä.

422 Ibid., 5336.

423 Ibid., 5333,5302.

voranta sanoikin toivovansa ja uskovansa, ”että tässä salissa tehtävät päätökset eivät perustu populistiseen tarkoituksenmukaisuuteen, vaan hyvinvointiamme edistäviin arkielämän realiteetteihin”. Ainoana mainittavana epäkohtana esitetyissä laeissa Laivoranta näki henkilöyhtiöiden veromallin, josta hän toivoi siirryttävän hallituksen kaavailemalla tavalla aitamalliin. Laivorannan mukaan ”yritysten oman pääoman muodostumisen” mahdollistava verouudistus oli myös palkansaajien etujen mukainen toimi, sillä hänen mukaansa ”[v]akavaraiset yritykset ovat myös turvallisia työpaikkoja, ja näin ollen myös palkansaajien etujen mukaisia”.⁴²⁴

Edustaja Olavi Ala-Nissilän (kesk.) mielestä pelkkä hallituksen ja sittemmin valtiovarainvaliokunnan esittämä 25 prosentin pääomatulo- ja yhteisöverokanta ei vielä sellaisenaan riittänyt kuvaamaan tulonsaajille ja yrityksille koituvaa verorasitetta, sillä vaikkapa Ruotsissa tehdyssä verouudistuksessa ”säilyi laaja varausmahdollisuus ja todellinen verokanta yrityksissä ... [oli] selvästi alempi kuin meillä johtuen juuri laajoista varausmahdollisuuksista”. Ala-Nissilän mielestä oppositio ei nähnyt arvostelultaan verotuksen suurimmaksi ongelmaksi nimeämäänsä valtiovelan kasvua, joka oli hänen mukaansa ”tulevaisuuteen siirrettyä veroa”. Ala-Nissilän mukaan olisikin ollut vasemmistolta linjakasta hyväksyä esitetty pakkolainanoton jatkamisen sijaan.⁴²⁵ Myös edustaja Heikkisen (kesk.) mukaan olisi ollut linjakasta, mikäli niin sosialidemokraatit kuin vasemmistoliittolaisetkin olisivat kannattaneet esitettyä pakkolainaa, jota ne olivat vastustaneet valtiovarainvaliokunnassa.⁴²⁶

Backmanin ehdotus esityksen n:o 200 korkovähennyspykälien 58 ja 144 § viemisestä suureen valiokuntaan äänestettiin nurin äänin 80–75. Koska muista mietinnöistä kuin annettua esitystä koskeneesta mietinnöstä 74/1992 vp ei äänestetty, etenivät myös esitykset n:ot 201–209, 244 ja 281 toiseen, yksityiskohtaiseen käsittelyynsä mietintöjensä mukaisina.⁴²⁷ Kaiken kaikkiaan esitysten ensimmäisessä käsittelyssä korostui kahtiajako niiden tulonjaollisten ja verotusta selkiinnyttävien näkökantojen välillä. Hallituksen edustajat puolsivat esityksiä välttämättöminä pääoman maassapysymiselle ja verotuksen selkiinnyttämiselle. Opposition edustajien joukossa korostuivat puolestaan näkemykset, joiden mukaan hallituksen ja valtiovarainvaliokunnan valmistelevat esitykset olivat sekavia ja pääomatulonsaajia suosineita. Näin ollen ei lienkään ihme, että osa oppositiosta pyrki esitysten toisessa käsittelyssä tekemään mieles-

424 Ibid., 5312,5337.

425 Ibid., 5301–5302,3525. Pakkolainalla viitattiin väliaikaiseen korkeimpien valtionverotuksen rajaveroasteiden korottamiseen valtiontalouden tilan kohentamiseksi yli 100 000 markan suurusten tulojen kohdalla. (ks. Periaatepäätös hallituksen toimenpiteistä julkisen talouden tasapainon parantamiseksi 14.10.1992, s. 10. VN ptk 111/1992, 9.10.–14.10, KA).

426 Ibid., 5300. Valtiovarainvaliokunnan sosialidemokraattiset ja vasemmistoliittolaiset edustajat olivat vastustaneet korkeimmista ansiotuloista perittävää pakkolainaa eli ylimääräistä veroa sillä perusteella, että se olisi heidän mukaansa kasvattanut ansio- ja pääomatulojen välistä verokuilua entisestään (ks. VaVM 86/1992 vp, 3–4).

427 Ibid., 5339–5343.

tään esityksiä selkiinnyttäneitä sekä ansio- ja pääomatulonsaajien välistä verokohtelua tasaneita muutosesityksiä. Esitysten jo aiemmin mainittua peruslinjaa, ansio- ja pääomatuloverotuksen eriyttämistä, ei sinänsä kuitenkaan vastustettu.

4.2.4. Toinen täysistuntokäsittely

Hallituksen esitysten toinen käsittely aloitettiin samana päivänä kello 19.50 alkaneessa istunnossa.⁴²⁸ Käsittelyssä liki yksinomaan opposition edustajat hakivat muutoksia valtionvarainvaliokunnan laatimiin mietintöihin. Ainoa hallituksen edustajien tekemä muutosehdotus oli edustajien Linnainmaa (kok.) ja Ala-Nissilä (kesk.) ehdotus, jonka mukaan alkoholiluonteiset edustusmenot olisivat edelleen olleet aiempaan tapaan verovähennyskelpoisia. Koska edustajien ehdotus voitti edustaja Backmanin (sd.) ehdotuksen niiden verovähennyskelpoisuuden rajoittamisesta puoleen, eikä valtionvarainvaliokunnan mietintöä n:o 76 täten hyväksytty muutoksitta, eteni se suureen valiokuntaan. Edustaja Eeva-Liisa Moilanen (k.) koetti toisessa käsittelyssä ehdottaa vielä Laineen (vas.) kannattamana kyseisen pykälän hyväksymistä valiokunnan mietinnön mukaisena, mutta eduskunnan puhemies päätti evätä edustajilta heidän muutosehdotuksensa, sillä Linnainmaan ja Ala-Nissilän muutosehdotus oltiin ehditty jo istunnon aikana hyväksyä suuressa valiokunnassa.⁴²⁹

Opposition puolella toista käsittelyä hallitsivat erityisesti edustajien Backman (sd.) ja Apukka (vas.) sekä Vistbacka (Smp) tekemät muutosehdotukset, jotka menivät monesti toistensa kanssa ristiin. Vistbacka pyrki yhdessä edustaja Heikki Riihijärven (Smp) kanssa lisäämään esityksiin n:ot 200, 203 ja 208 kirjauksen, joka olisi käytännössä tarkoittanut hallituksen ja valtiovarainvaliokunnan aiemmin hylkäämän aitamallin käyttöönottoa henkilöyhtiöiden verotuksessa.⁴³⁰ Puolueen edustajat olisivat myös halunneet rinnastaa esityksessä n:o 204 maataloutta harjoittavat avoimet ja kommandiittiyhtiöt verotuksessa osakeyhtiöihin ja esityksen n:o 205 kohdalla saattaa kaupparekisteriin merkityt suomalaiset avoimet ja kommandiittiyhtiöt yhtiöveron hyvitysjärjestelmän piiriin.⁴³¹ Yksikään puolueen esityksistä ei kuitenkaan pärjännyt joko pohjalle eli valiokuntamietinnöille tai vastakkaisille muutosesityksille. Läpi mennessään ehdotukset olisivat keventäneet henkilöyhtiöiden osakkaiden verotusta.

Vistbacka koetti muuttaa myös pohjaesitystä ylimääräisestä korkovähennyksestä vuosille 1993–1997 siten, että se olisi ulotettu aina vuoteen 2002 asti, sen asteittaista kaventumis-

428 Ibid., 5346.

429 Ibid., 5360–5361, 5371; VaVM 76/1992 vp, 7–8; HE 203/1992 vp, 8 §.

430 Ibid., 5346–5348, 5359, 5363–5364; LA 42/1992 vp; LA 45/1992 vp; HE 200/1992 vp, 11–12; VaVM 74/1992 vp, 4.

431 Ibid., 5361–5362; LA 44/1992 vp, 5 §; LA 43/1992 vp, 1 §.

ta olisi muutettu ja sitä olisi korotettu lapsiperheellisten kohdalla. Tällä ehdotuksessa Vistbacka voitti Backmanin ehdotuksen jyrkemmin alentuneesta ja vuoteen 1997 ulottuneesta korkovähennyksestä. Käsittelyn pohja, valiokunnan mietintö, veti kuitenkin tässäkin asiassa pitemmän korren voittaen Vistbackan muutosehdotuksen äänin 116–38.⁴³²

Edustaja Aittoniemi (Smp) koetti puolestaan edustaja Marita Jurvan (Smp) tukemana saada vuoden 1993 veroasteikkolakiesityksen n:o 202 käsittelyn pohjaksi laatimansa lakialoitteen n:o 34, jossa yli 250 000 markkaa tienanneiden rajaveroaste olisi palautettu ennalleen ja yli 285 000 markkaa ansainneiden rajaveroastetta olisi korotettu 50 prosenttiin. Aittoniemen mukaan mainittu ”285 000 markan rajan ylittäminen koskisi kansanedustajissakin niitä, jotka saavat suuria tuloja hallintoneuvostoista ja pankkien johtokunnista. Tavallinen kansanedustaja, joka hänen mukaansa ”kituu pienellä palkallaan, jäisi tämän alapuolelle, ja annettaisiin vain porvarikansanedustajille varsinaista kyytiä”.⁴³³

Puolueen edustajat koettivat mainittujen lisäksi kaventaa eläkemaksujen verovähennysoikeutta 66 prosentista tai 50 000 markasta 40 prosenttiin tai 20 000 markkaan, kasvattaa lapsenhoitovähennystä 8400 markasta 15 000 markkaan ja opintorahavähennyksiin kohdistettujen leikkausehdotusten lieventämistä. Yksikään puolueen muutosehdotuksista ei kuitenkaan voittanut käsittelyn pohjaa.⁴³⁴

Edustajat Apukka (vas.) ja Backman (sd.) laativat suuren joukon muutosehdotuksia valiokuntamietintöihin. Kenties merkittävämpänä muutosehdotuksenaan edustajat Backman ja Apukka esittivät pääomatuloveroprosentin nostoa 25 prosentista 30 prosenttiin. Koska eduskunnan enemmistö oli kuitenkin 25 prosentin kannan takana, hävisi Backmanin ehdotus pohjalle eli mietinnölle äänin 106–64.⁴³⁵

Yleiskeskustelun päätyttyä edustajat ehdottivat pohjana olleen hallituksen esityksen n:o 200, valiokuntamietinnön n:o 74 ja lakialoitteiden n:ot 8, 26 ja 41 käsittelyn yhteydessä kuitenkin ensimmäisenä muutoksia veronsaajamääritelmän laajentamiseksi pääoma- ja yhteisötulojen kohdalla myös kuntiin ja seurakuntiin. Edustajat koettivat muuttaa myös metsän myyntitulon ja sukupolvenvaihdosten verotusta siten, ettei puunmyyntituloja olisi laskettu pääomatuloiksi ja verotuksen käyttöönotossa olisi otettu vuoden aikalisä sekä sukupolvenvaihdoksille olisi vastoin hallituksen keskinäistä sopimusta säädetty viiden prosentin suurui-

432 Ibid., 5357–5358; HE 200/1992 vp, 144 §.

433 Ibid., 5368; LA 34/1992 vp; VaVM 86/1992 vp, 2 §; HE 202/1992 vp, 2 §.

434 Ibid., 5352–5355; VaVM 74/1992 vp, 25; HE 200/1992 vp, 96,99,105 §.

435 Ibid., 5355–5356; Ibid., 26; Ibid., 124 §. Backman ja Apukka ehdottivat myös vähäistä tarkistusta korkotulon lähdeverosta annettuun lakiin. Heidän mukaansa vanhaa lakia olisi tullut soveltaa ennen vuotta 1994, ei vuotta 1995, kertyneeseen korkoon.

nen vero.⁴³⁶

Vastoin valiokuntamietintöä n:o 74 Apukka ja Backman päätyivät kannattamaan muutosehdotuksissaan alkuperäisiä hallituksen esityksiä maatalaan kuuluvan etuuden määritelmästä sekä metsä- ja korkovähennyksistä. Näistä ensimmäisen kohdalla valtiovarainvaliokunta oli kaventanut varallisuusverolakiesityksessä n:o 201 olleita kirjauksia, joiden mukaan muun muassa kiven-, soran-, saven- ja turpeenottoaikat olisivat kuuluneet maatilojen nettovarallisuuteen.⁴³⁷ Edustajat koettivat poistaa myös hallituksen esitykseen n:o 200 tehdyn metsävähennyksikirjauksen, joka olisi Apukan mukaan merkinnyt käytännössä, ”että vaikka pääomatuloveroprosentti on 25, tosiasiaassa metsämyyntituloista veroprosentti olisi jossakin 12,5 prosentin tietämissä”. Backman hävisi Apukan kannattaman muutosehdotuksen pohjaa vastaan äänin 106–69.⁴³⁸

Esityksen n:o 200 korkovähennys- ja ylimääräisen korkovähennyksen pykälät hiersivät edustajia Backman ja Apukka kahden muutosehdotuksen edestä. Edustajat kannattivat korkovähennystä koskeneen 58 §:n hyväksymistä valiokunnan mietintöön jättämänsä vastalauseen mukaisena, jolloin muun muassa kulutusluottoja ei olisi rajattu korkovähennysoikeuden ulkopuolelle. Koska edustajien vastalause oli muotoiltu hallituksen esityksen n:o 200 mukaisena, päätyivät edustajat kannattamaan hallituksen esityksen alkuperäistä muotoilua, joka oli valiokuntamietintöön nähden heidän mukaansa ”loppujen lopuksi yllättäen kaikkein paras”. Eduskunta päätti kuitenkin rajata kulutusluotot korkojen verovähennysoikeuden ulkopuolelle äänin 103–69.⁴³⁹ Ylimääräisen korkovähennysoikeuden osalta Backman ehdotti eduskunnalle asteittain vuosina 1993–1997 aina 35 prosentista 31 prosenttiin alentuvaa ylimääräistä korkovähennysoikeutta. Kuten on aiemmin todettu, hävisi Backman kuitenkin äänestyksessä Vistbackan ehdotukselle, vaikka mietintö n:o 74 vetikin lopulta suurella salissa kumpaakin muutosehdotusta pitemmän korren.⁴⁴⁰

Backman koetti Apukan kannattamana supistaa myös eläkemaksujen verovähennysoikeutta 60 prosenttiin tai 30 000 markkaan hallituksen esityksen 66 prosentin ja 50 000 markan enimmäismäärän sijaan, samoin kuin lapsenhoitovähennyksen asettamista 13 200 markkaan

436 Ibid., 5348–5350. Backman ehdotti myöhemmin käsittelyssä myös 111 §:n eli metsätalouden pääomatulosta myönnettävän menovarauksen poistamista. Tämän äänestyksen Backman ja hänen ehdotustaan kannattanut edustaja Apukka hävisivät äänin 106–70. Metsäverotuksen siirtymäkauden pinta-alaperusteisesta puun myyntiperusteiseen verotukseen Backman ja Apukka ehdottivat poistettavan lakiesityksestä (ibid., 3555,5356).

437 Ibid., 5350–5351; VaVM 74/1992 vp, 23,41 §; HE 200/1992 vp, 41,48 §.

438 Ibid., 5351; Ibid., 23; Ibid., 55 §. Backman ja Apukka palasivat asiaan myös 56 §:n kohdalla, jota he esittivät poistettavaksi metsätuloverouudistuksen lykkäämisehdotuksensa mukaisesti.

439 Ibid., 5352; Ibid., 23; Ibid., 58 §. Myöhemmin Backman ja Apukka ehdottivat korkovähennyksen siirtymäaikasäännösten laajentamista myös kulutusluottoihin hallituksen esityksen n:o 200 mukaisesti (ibid., 5357).

440 Ibid., 5357–5358; HE 200/1992 vp, 144 §.

hallituksen esittämän 8400 markan sijasta. Myös kunnallisverotuksen opintorahavähennystä koskeneen 105 §:n kohdalla edustajat olisivat pienentäneet sen vähennysoikeuteen esitettyä leikkausta mietintöön n:o 74 jättämänsä vastalauseen mukaisesti. Valiokunnan mietintö voitti kuitenkin edustajien muutosehdotukset selvin lukemin.⁴⁴¹

Viimeisenä esitystä n:o 200 ja mietintöä n:o 74 koskettaneena muutosehdotuksenaan annetut edustajat pyrkivät muuttamaan niin sanotun alkemistipykälän 149 §, joka mietinnössä saamansa muotoilun mukaan olisi antanut elinkeinonharjoittajille ja -yhtymille mahdollisuuden vuosina 1993–1997 jättää vähentämättä ”elinkeino-yhtymän elinkeinotoiminnan pitkäaikaisista veloista sekä maatalouden harjoittajat ja verotusyhtymän osakkaan maatalouden pitkäaikaisista veloista verovelvollisen tai elinkeino-yhtymän vaatimuksesta ... määrä[n], joka vastaa 50 prosenttia verovelvollisen tai elinkeino-yhtymän tilikauden päättyessä olleista edellä mainituista pitkäaikaisista korollisista veloista, kuitenkin enintään 500 000 markkaa[n]” asti.⁴⁴² Backmanin ja Apukan mukaan muotoilu oli tehnyt pykälästä jo mainitun ”alkemistipykälä[n], jossa velat muuttuvat varoiksi muutoin paitsi varallisuusveron osalta”. Edustajat ehdottivatkin pykälän hyväksymistä vastalauseensa mukaisena, mikä puolestaan viittasi hallituksen esityksen alkuperäiseen muotoiluun, jonka mukaan yritystulon pääomatulo-osuus olisi vuonna 1993 laskettu tietyin poikkeuksin elinkeinotoiminnan, maatalouden ja yhtymän elinkeinotoiminnan kyseisen vuoden lopun nettovarallisuuden perustella. Backmanin ehdotus hävisi kuitenkin jälleen selvin lukemin käsittelyn pohjalle, valiokunnan muistiolle.⁴⁴³

Muihin hallituksen esityksiin ja valiokuntamietintöihin eivät edustajat Apukka ja Backman enää puuttuneet vastaavanlaisella pietteetillä. Esitystä n:o 201 varallisuusverolaiksi he pyrkivät muuttamaan siitä tehtyyn mietintöön n:o 75 jättämänsä vastalauseen mukaisesti, jolloin varallisuusveronmaksusta vapautettujen yhteisöjen pääluku olisi harventunut Suomen Pankkia, Yleisradiota, työttömyyskassoja, kuntien osakeyhtiöitä, Alkoa sekä joitakin yleishyödylliseksi katsottuja yhteisöjä, kuten kalastus-, jako- ja tiekuntia myöten. Myös säästöpankit, hypoteekkiyhdistykset ja pankkien vakuusrahastot olisivat kuuluneet Apukan ja Backmanin muutosehdotuksen mukaisesti varallisuusveronkannon piiriin. Samoin varallisuusveroa olisi peritty niiden yhteisöiden osakkaiden omaisuudesta, joka muodostaa osuuden niiden kiinteistä varoista. Apukan ehdotus hävisi äänin 94–65, joten varallisuusveropohjaa ei tältä osin laajennettu toisessa käsittelyssä.⁴⁴⁴

Esityksen n:o 203 kohdalla Backman ja Apukka koettivat muuttaa sen puutavaran ja

441 Ibid., 5352–5353; VaVM 74/1992 vp, 25; HE 200/1992 vp, 96,99 §.

442 VaVM 74/1992 vp, 149 §. Kursiivi poistettu.

443 Vp 1992 ptk 6, 5358; VaVM 74/1992 vp, 26; HE 200/1992 vp, 149 §.

444 Ibid., 5359; VaVM 75/1992 vp, 4; HE 201/1992 vp, 5 §.

hakkuuoikeuden myynnin verotusta siten, että se olisi jätetty 25 prosentin pääomatuloverokannan ulkopuolelle. Seuraavan esityksen n:o 204 kohdalla he pyrkivät puolestaan poistattaa kiinteistöveron vähennyskelpoisuuden maataloustulosta. Kumpikin muutosehdotus kaatui kuitenkin eduskunnassa selkein lukemin.⁴⁴⁵

Edustaja Apukka piti esitystä n:o 205 yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä annetusta laista yhtenä ”tämän nipun suurimmista kohtuuttomuuksista”, koska se olisi merkinnyt osingonsaajien vapauttamista veronmaksusta. Apukka ei kuitenkaan esittänyt vasemmistoliiton ryhmän suulla ”lain sisältöön muutoksia”, sillä hän ei halunnut ”syyllistyä samaan, mistä olemme koko syksyn saaneet syyllistää hallitusta, eli siihen, että tehdään täysin hätäpäissään hätiköityjä veroratkaisuja, joista saadaan katua vuosikaupalla ja oikoa varmasti tammikuusta lähtien”.⁴⁴⁶ Aiemmin Apukka oli valtiovarainvaliokunnassa esittänyt, että hallituksen olisi tullut valmistella osingonsaajien palauttaminen veronmaksajien joukkoon.

Korkotulon lähdeverosta annetun esityksen n:o 281 kohdalla edustajien Backman ja Apukka muutosehdotus kietoutui mielenkiintoisella tavalla yhteen edustajien Luukkainen ja Hassi (vihr.) tekemän ehdotuksen kanssa. Edustajista ensimmäiset kannattivat korkotulon säättämistä 25 prosenttiin vuodelle 1993 ja 30 prosenttiin sitä seuraaville vuosille. Täten vuodelta 1993 olisi Backmanin ja Apukan ehdotuksessa peritty viisi prosenttiyksikköä korkeampaa lähdeveroa vuonna 1993 kuin valtiovarainvaliokunnan mietinnössä ja samoin viittä prosenttiyksikköä korkeampaa veroa vuodesta 1994 alkaen. Tämä ehdotus oli edustajien valiokunnan mietintöön n:o 84 jättämän vastalauseen mukainen. Hassin kannattama edustaja Luukkainen ehdotti taas oman vastalauseensa mukaisesti, että ”huippukorkoisten talletusten lähdeveroa” olisi nostettu siten, ”että niiltä, joiden korkotuotto on enintään peruskorko⁴⁴⁷ plus 1,5, lähdevero olisi 20 prosenttia ja siltä osalta kuin korkotuotto ylittää tason peruskorko plus 1,5 prosenttiyksikköä, lähdevero olisi 25 prosenttia vuosien [19]93 ja [19]94 verotuksessa”. Koska puhe mies tulkitse Backmanin ja Luukkaisen ehdotukset toisilleen vastakkaisiksi, niiden välillä äänestettiin ennen voittajan äänestytämistä pohjaa vastaan. Tällä kertaa Luukkaisen ehdotus voitti Backmanin äänin 75–64, jonka jälkeen se hävisi pohjaa, mietintöä, vastaan äänin 100–64.⁴⁴⁸

Viimeisenä muutosehdotuksenaan edustajat Backman ja Apukka koettivat vaikuttaa esitykseen n:o 202 vuoden 1993 veroasteikkolaiksi siten, ettei yli 100 000 markkaa vuodessa

445 Ibid., 5359,5362; VaVM 76/1992 vp, 7; HE 203/1992 vp 5 §.

446 Ibid., 5363. Vasemmistoliitto oli Apukan mukaan esittämässä, ja sittemmin esittikin, pönten, jossa edellytettiin hallituksen muuttavan tuolloin hyväksyttävänä olleen esityksen.

447 Tällä viitataan Suomen Pankin peruskorkoon eli keskuspankin antolainauskorkoon, jonka avulla se pyrki sääntelemään rahan tarjontaa ja luotonlaajennusta rahoitusmarkkinoilla.

448 Ibid., 5365–5366; VaVM 84/1992 vp, 2–3; HE 281/1992 vp, 6 §.

tienanneilta oltaisi ansiotuloverotuksessa peritty ylimääräistä, kahden–neljän prosentin suurista veroa. Ehdotus oli edustajien mietintöön n:o 86 jättämän vastalauseen mukainen, jolloin se olisi samalla laskenut verotettavan varallisuuden alarajaa 1,1 miljoonasta markasta 600 000 markkaan. Samoin varallisuusveroprosentti olisi Backmanin muutosehdotuksessa noussut prosenttiyksikön kymmenyksellä yhteen prosenttiin. Hänen ehdotuksensa ei kuitenkaan voittanut pohjaesityksenä toiminutta mietintöä, joka kavensi varallisuusveropohjaa hallituksen esityksestä hänen linjansa vastaisesti.⁴⁴⁹

Myös aiemmin mainitut vihreiden kansanedustajat Luukkainen ja Hassi tekivät valiokuntamietintöihin joitakin muutosehdotuksia. Ensimmäisenä Luukkainen koetti Hassin kannattamana poistaa yhteisöjen kirkollisverovelvollisuuden hallituksen esityksen n:o 200 ensimmäisen ja 124 §:n pykälän sekä veronkantolain ja siitä annetun esityksen n:o 209 valiokuntamietintöön n:o 82 jätetyn vastalauseen mukaisesti. Edustajat eivät kuitenkaan pärjänneet eduskunnan enemmistölle, vaan sen enemmistö kannatti yhteisöjen kirkollisverovelvollisuuden säilyttämistä.⁴⁵⁰ Edustajat koettivat myös lisätä esitykseen n:o 200 uuden pykälän, joka olisi antanut verovelvollisille tai heidän puolisoilleen oikeuden vähentää ansiotuloverotuksessaan teettämänsä työn kustannukset, pois lukien hoitotyöstä maksetut palkkakustannukset. Ehdotus kaatui sekin kuitenkin eduskunnassa varsin selkein lukemin 128–32.⁴⁵¹

Kuten annetun perustella on luettavissa, eivät hallituksen esitysten n:ot 200–209, 244 ja 281 pohjalta kirjoitetut valiokuntamietinnöt n:ot 74–82, 84 ja 86 muuttuneet kuin elinkeinotulo- ja konserniavustuslakiesityksen n:o 76 kohdalla eli alkoholiluonteisten edustusmenojen verovähennyskelpoisuus säilyi toisessa käsittelyssä ennallaan. Suuret kysymykset veropohjasta, -kannoista sekä vähennysoikeuksista säilyivät valiokuntakäsittelystä ennallaan opposition muutosehdotusten jälkeenkin. Täten alkuperäiset hallituksen esitykset etenivät valiokuntakäsittelystä ja eduskunnan yksityiskohtaisesta käsittelystä joko vähäisin tai verovelvollisen asemaa pääosin parantanein muutoksin⁴⁵² kolmanteen eli ainoaan käsittelyynsä.

4.2.5. Kolmas käsittely

Hallituksen esitysten kolmas ja ainoa käsittely pidettiin eduskunnassa perjantaina 18.12. kello

449 Ibid., 5368–5369; VaVM 86/1992 vp, 3–4; HE 202/1992 vp, 3 §.

450 Ibid., 5348–5349, 5355–5356, 5364; VaVM 74/1992 vp, 26; VaVM 82/1992 vp, 2; HE 200/1992 vp, 124 §.

451 Ibid., 5354.

452 Tästä voitaneen pitää esimerkkinä kirjauksia ylimääräisestä korkovähennyksestä vuosien 1993–1997 sijasta vuoteen 2002 sekä osakkaiden pääomatulo-osuuden määrittämisestä kapeammaksi kuin alkuperäisessä hallituksen esityksessä n:o 200, mikä suosi pienituloisia, joiden ansiotuloveroprosentti oli alhainen (ks. VaVM 74/1992 vp, 40 § 3. momentti; HE 200/1992 vp, 40 §).

21.35 alkaneessa istunnossa. Eduskunnan oppositioryhmät koettivat vielä viimeisen kerran puhua hallituksen esityksiä kumoon, eivätkä olleet arvostelussaan täysin yksin, sillä myös hallituksen puolelta kuultiin uusia verolakeja arvostellut puheenvuoro.

Edustaja Apukka (vas.) suomi esitystä n:o 200 ja sen pohjalta laadittuja lakialoitteita ”onnettomaksi” ja ”puutteelliseksi” lainsäädännöksi, minkä hänen mukaansa tunnustivat niin hallituksen kuin oppositionkin edustajat. Ennen kaikkea Apukka arvosteli aloitteita siitä, että ne olivat hänen nähdäkseen ”todellinen taivaan lahja kaikille osingonsaajille”. Apukan mukaan esitetyt lait tarkoittivat ”käytännössä sitä, että kun tänä vuonna osingonsaajat maksavat sitä korkeampaa veroa osingoistaan, mitä korkeampi heidän marginaaliveroprosenttinsa on, niin ensi vuoden alusta heistä kukaan ei maksa sikiiniäkään veroa osingoistaan”. Sen sijaan hänen mukaansa ”[a]inoastaan yhtiö maksaa sen 25 prosentin verokannan mukaan jaettavista osingoista veroa, mutta osingonsaajat eivät maksa yhtään”. Täten sekä myös esimerkiksi metsäverotukseen liittyvien puutteellisuuksien ja ylisummaan huonosti tehdyn lainsäädäntötyön nojalla Apukka ehdottikin, ”että hallituksen esitykseen n:o 200 sisältyvä ehdotus tuloverolaiksi hylättäisiin”. Hän ehdotti aloitteeseen liitettäväksi lisäksi joukon perustelulausumia, joiden avulla hän toivoi voitavan tehdä myöhemmin muutoksia mahdollisesti muutoin sellaisenaan hyväksyttäviin aloitteisiin.⁴⁵³

Edustaja Backman (sd.) jatkoi Apukan aloittamaa hallituksen arvostelua. Hän lainasi saman päivän *Talouselämä*-lehteä todeten sitä mukailleen, että mikäli ”sijoittamisen kannattavuus riippuisi vain veroista, Suomi olisi ensi vuoden alusta alkaen paratiisi ... [u]usi verojärjestelmä ... [olisi] edullinen sijoittajalle, varsinkin suursijoittajalle ja yksityiskapitalistille. Tästä melkein kaikki ovat yhtä mieltä”. Backman lainasi samaisen lehden samaisesta numerosta myös pääministeri Esko Ahon haastattelua, jossa Aho oli todennut, ettei esitetty tuloverolaki ollut ”sosiaalisesti erityisen tasapuolinen ja oikeudenmukainen ratkaisu varsinkaan tilanteessa, jossa joudutaan toteuttamaan tiukkoja säästötoimia”.⁴⁵⁴ Backman totesi myös Ahoa lainaten, ettei nyt syntymässä olleita ansio- ja pääomatuloverokantojen välistä eroa olisi mahdollista kuroa umpeen ”ainakaan” tuloverotusta keventämällä. Tällä Backman pyrki vesittämään hallituksen puolelta esitetyt näkemykset mahdollisuudesta ansiotuloverokantojen laskuun.

Koska kyseessä oli kolmas ja ainoa käsittely, päätyi Backman puheenvuorossaan kannattamaan Apukan ehdotusta lakialoitteen hylkäämistä. Tämän lisäksi Backman esitti kahta pontta, yhden ansio- ja pääomatuloverokantojen välisen kuilun kaventamisesta ja toisen tehtä-

453 Ibid., 5729–5731.

454 Ibid., 5731.

vän verolakiuudistuksen vaikutusten seuraamisesta ”erityisesti valtion ja kuntien verotulojen kehityksen, verohallinnon toimintamahdollisuuksien ja korkovähennysjärjestelmän toimivuuden osalta huomioiden myös kansainvälisen kehityksen”.⁴⁵⁵

Edustaja Laine (vas.) liittyi puoluetoverinsa aloittaman arvosteluun kiinnittäen huomionsa yhteisöverotuksen historialliseen kehitykseen Suomessa esityksiä edeltäneinä vuosina. Hänen mukaansa ”[v]ielä 1980-luvun puolivälissä yritysten tuloverokanta meillä oli melkein 60 prosenttia valtion-, kunnallisvero ja kirkollisvero mukaan lukien. Vielä tänä vuonna se on 37 prosenttia, mutta niin kuin havaitsemme, se putoaa 25:een”. Lisäksi Laine kertoi kannattavansa myös esityksen n:o 200 hylkäämistä, vaikkakin ”ed. Backman jo ehti kannattaa sitä”.⁴⁵⁶

Edustaja Hassi (vihr.) toisti pontena ensimmäisessä ja toisessa käsittelyssä tekemänsä ehdotuksen kotitalouksien oikeudesta ”vähentää verotettavasta tulostaan ne kulut, jotka aiheutuvat yhden työntekijän palkkaamisesta lapsen, vanhuksen, vammaisen tai sairaan omaisen hoitoon tai kotikiinteistön tai -huoneiston ylläpitoon tai korjaukseen tai laajentamiseen tai rakentamiseen.” Tämän lisäksi Hassi kannatti esityksen n:o 200 hylkäämistä, ”koska ensinnäkin veropaketti kohtelee eriarvoisesti eri tulonsaajaryhmiä ja erityisesti ed. Sasin [kok.] ja ed. Heikkisen [kesk.] muotoilemien korkovähennyspykälien toteuttaminen merkitsee täydellistä kaaosta verohallinnolle.”⁴⁵⁷

Edustaja Eeva Kuuskoski (kesk.), Ahon hallituksen hiljattain eronnut sosiaali- ja terveysministeri arvosteli hallituksen esityksiä ”brutaaliksi uusoikeistolaisuudeksi”. Hänen mukaansa esitetyillä laeilla heikennettäisiin ohjaavan veropolitiikan mahdollisuuksia ja kasattaisiin taakkaa niiden harteille, jotka olivat hänen mukaansa sitä jo aiemminkin kantaneet. Kuuskoski kiinnitti puheenvuorossaan huomiota verokantojen eron lisäksi myös siihen, että työn teettämisen sivukuluiksi luettavia maksuja oli aiemmin nostettu, jolloin pienten ja keskisuurten yritysten urakointimahdollisuudet olivat heikentyneet. Lisäksi Kuuskoski totesi esityksen n:o 200 pohjalta laadittavan lain alentavan ”selvästi eniten niiden verotusta, joiden pääomatulot ovat yli 50 000 markkaa” vuodessa sekä kiristävän alle 10 000 markan vuotuisia pääomatuloja nauttivien verokohtelua. Lopuksi Kuuskoski toivoi hallituksen ottavan ”aikalaisän” pääoma- ja yritysverotuksen valmistelussa ottaen huomioon laman aikaiset erityisolosuhteet. Kuuskoski ei nähnyt myöskään mahdollisena myöskään niin sanotun pakkolainan palauttamista ”lähivuosina” valtiontaloudellisten näkökulmien vuoksi.⁴⁵⁸

Valtiovarainvaliokunnan verojaoston puheenjohtaja Sasi anoi olevansa pahoillaan siitä,

455 Ibid., 5732.

456 Ibid., 5735. Ks. myös kuvaaja 5.2.

457 Ibid., 5735–5736.

458 Ibid., 5733–5734.

”että oppositio on päivän keskusteluilla jarruttanut pääomapaketin käsittelyä niin, että se on mennyt myöhään yöhön” eikä kansa täten näkisi ”niitä merkittäviä ja positiivisia muutoksia, joita eduskunnassa on tehty”. Sasi torjui esitystä n:o 200 sekä muita ”pääomapakettiin” kuuluneita lakiesityksiä kohtaan esitettyä arvostelua seuraavasti.

[E]räissä puheenvuoroissa [on] sanottu, että uudistus olisi jälkireaganilainen. Kuten pääministeri Ahon hallitusohjelmasta käy ilmi, kyseessä on pohjoismaisen pääveromallin [*sic*] noudattaminen. Pohjoismaiset pääomaveromallit on toteutettu Ruotsissa ja Norjassa. Kun ne toteutettiin, Ruotsissa oli sosialidemokraattinen hallitus, kun ne toteutettiin Norjassa, Norjassakin oli sosialidemokraattinen hallitus. Tämä on pohjoismaista sosialidemokraattista veropolitiikkaa, jota noudatetaan, eikä reaganilaista politiikkaa.⁴⁵⁹

Tulevaisuudessa Sasi näki mentävän laajemminkin suhteellisten verokantojen mukaiseen tuloverotukseen ja progressiota toteutettaisiin sosiaalipolitiikan, tulonsiirtojen ja maksupolitiikan kautta. Keskeiseksi Sasi luki myös ansiotuloverokantojen alentamisen ja verotulojen menetyksen korvaamisen esimerkiksi ympäristöverojen avulla. Monimutkaiseksi arvosteltua korkovähennysjärjestelmää Sasi puolusti asuntovelkaisten, 65 000–200 000 markkaa vuodessa tietanneiden lapsiperheiden näkökulmasta, vaikkei tältä osin pitänytkään esitettyä veromallia täysin valmiina. Toisena vaillinaisuutena Sasi näki henkilöyhtiöiden verotuksen, jonka osalta hän katsoi voitavan vuodesta 1995 siirtyä niin sanottuun aitamallin, jonka mukaan ”yhtiö maksaisi 25 prosenttia veroa siitä tulosta, joka jätetään yritykseen”. Metsävaltaisten kuntien, eläkevakuutusmaksuvähennysten, peitellyn osingonjaon ja ylimääräisen korkovähennyksen osalta Sasi ei katsonut olevansa tyytyväinen nyt ainoassa käsittelyssä olevaan lakiehdotukseen.

Kaikkinensa Sasi oli sitä mieltä, että hallituksen esityksestä n:o 200 lähtenyt lainsäädännön uudistus olisi vasta alkutekijöissään ja vaatisi tulevaisuudessa ”yhteensovitettua sosiaalipolitiikkaa, verotusta, tulonsiirtoja, [ja] verotuksen progressiovaikutuksia”.⁴⁶⁰

Keskustelun jälkeen äänestettiin. Hallituksen esitysten n:o 200–209, 244 ja 281 hyväksymisen lisäksi istunnossa oli ehdotettu edustaja Apukan toimesta Backmanin kannattamana lakiehdotuksen hylkäämistä. Lisäksi istunnossa oli ehdotettu joukkoa perustelulausumia, ponsia, jotka koskivat uuden verolain tulonjakovaikutuksia, korkotulojen lähdeverokannan progressoimista, pääomatuloverokannan laskun korvaamista varallisuusverokannan korottamisella,

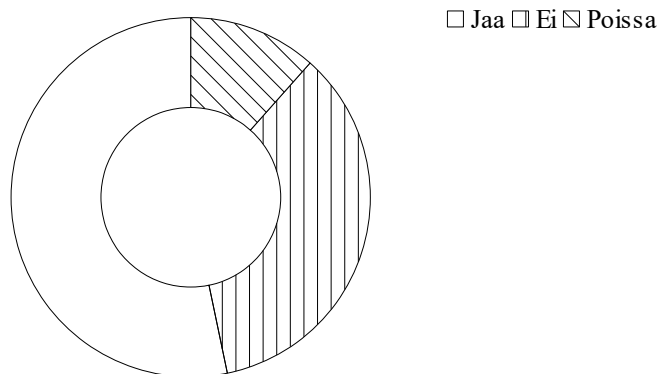
459 Ibid., 5736–5737.

460 Ibid., 5737–5738. Sisäasiainministeri Pekkarinen (kesk.) kommentoi Sasin puheenvuoroa todeten, ettei hallituksen kantana ollut, että ”tämän ratkaisun jälkeen henkilöverotuksessa mentäisiin suhteelliseen verotukseen”. Pekkarisen mukaan ”[s]uhteelliseen verotukseen henkilöverotuksessa näillä näkymin [ei ollut] minikäänlaisia edellytyksiä” (ibid., 5740).

kuntien tulopohjaa, kotitalouksien työntteettämistä sekä yhteisöjen kirkollisveron poistoa.⁴⁶¹ Tämän lisäksi esityksiin oli liitetty toivomus- ja lakialoitteita.⁴⁶² Kuvaaja 4.1. näyttää äänestyksen tuloksen.

Kuvaaja 4.1. Aloitteiden kolmas käsittely 18.12.1992

Äänestystulos (n = 199)

Lähde: Vp 1992 ptk 6, 5742.

Kuten kuvaajasta nähdään, hallituksen esitysten n:o 200–209, 244 ja 281 pohjalta toisessa käsittelyssä laaditut lakialoitteet 35/1991 vp sekä 8, 26, 34, 37, 41–45 ja 135/1992 vp saivat taakseen eduskunnan selvän enemmistön. Eduskunta pysyi myös päätöksessään hylätä lakialoitteisiin liitetyt lakiehdotukset. Taulukko 4.2. näyttää saman eduskuntaryhmittäin. Havaitaan, että ryhmät keskustaa lukuun ottamatta pysyivät äänestyksessä täysin yhtenäisinä. Havaitaan myös, että ryhmien väliset poissaoloprosentit vaihtelivat varsin suuresti.

Taulukko 4.2. Lakialoitteet, kolmas käsittely 18.12.1992

Ryhmä	Jaa	Ei	Poissa	Poissa, %
kesk.	46	1	8	17,0%
kok.	38		2	5,3%
lib.	1			0,0%
r.	8		4	50,0%
k.	8			0,0%
Smp	5		1	20,0%
vas.		19		0,0%
vihr.		10	1	10,0%
sd.		40	7	17,5%
Yht.	106	70	23	11,6%

Lähde: Vp 1992 ptk 6, 5742.

461 Ibid., 5741–5742.

462 Toivomusaloitteet n:o 107, 135, 142 ja 146/1991 vp; n:o 26, 29, 38, 39, 74, 96 ja 134/1992 vp; lakialoitteet n:o 35/1991 vp; n:o 8, 26, 34, 37, 41–45/1992 vp .

Lakiehdotusten hyväksymisen jälkeen eduskunta päätti ponsiehdotusten hyväksymisestä. Yksikään hallituksen esitykseen n:o 200 liitetty ponsi ei tullut hyväksytyksi, vaan eduskunnan enemmistö pysyi valtiovarainvaliokunnan mietinnön n:o 74 takana.⁴⁶³

Hallituksen esitysten n:o 201, 204, 206–209, 244 ja 281 pohjalta ei syntynyt keskustelua, joten ne hyväksyttiin ponnetta.⁴⁶⁴

Apukka käytti puheenvuoron hallituksen esityksestä n:o 205 yhtiöveron hyvityksestä ja merenkulun verohuojennuksista. Apukan mukaan käsittelyssä olleen ”pääomaveropaketin suurimpia heikkouksia ... [oli] se, että ... osingonsaajat vapautetaan veronmaksusta kokonaan”. Täten hän ehdottikin lakialoitteeseen n:o 43 liitettäväksi valiokuntamietintöön n:o 78 liitetyn vastalauseen osingonsaajien verotuksen palauttamisesta. Edustaja Backman kannatti Apukan ehdotusta. Apukka ja Backman hävisivät äänestyksensä äänin 101–63 kymmenen edustajan äänestäessä tyhjää ja 25 edustajan jättäessä äänestämättä.⁴⁶⁵

Laine halusi puolestaan liittää Moilasen kannattamana esitykseen n:o 203 elinkeinotulon verotuksesta ja konserniavustuksista annetun esityksen yhteyteen ponnin, jonka mukaan ”alkoholijuomiin käytettävien edustuskulujen verovähennyskelpoisuuden vaikutuksia ja ryhtyy tarvittaessa kiireellisiin toimenpiteisiin vähennyskelpoisuuden kokonaan poistamiseksi verotuksessa”. Laine hävisi äänestyksin äänin 116–59 yhden edustajan jättäessä tyhjän äänen ja 23 edustajan poissaollessa.⁴⁶⁶

Esitykset n:ot 206–209, 244 ja 281 hyväksyttiin ponnetta. Edustaja Luukkainen koetti sen sijaan saada veroasteikkolakiehdotukseen n:o 202 liitetyksi pontena valtiovarainvaliokunnan mietintöön jättämänsä vastalauseen, jossa kannatettiin verotuksen painopisteen siirtämistä ympäristöverotuksen suuntaan. Hassin kannattama ehdotus kaatui kuitenkin eduskunnassa 22 edustajan poissaollessa äänin 106–71 ja asia julistettiin loppuun käsitellyksi.⁴⁶⁷

Täten pitkälle aamuyön tunteihin⁴⁶⁸ 19.12. venynyt kolmas käsittely oli saatettu päätöksensä. Presidentti Mauno Koiviston 30.12. allekirjoittama uusi tuloverolaki sekä muut kolmannessa käsittelyssä hyväksytyt lait⁴⁶⁹ astuivat voimaan tammikuun 1. päivä vuonna 1993, hallituksen alun perin kaavailemassa aikataulussa.

463 Ibid., 5742–5743.

464 Ibid., 5743–5747.

465 Ibid., 5745.

466 Ibid., 5744.

467 Ibid., 5749; VaVM 86/1992 vp, 4–5.

468 Puhemies lopetti eduskunnan täysistunnon lauantaina 19.12. klo 3.26 (ibid., 5751).

469 AsK 30.12.1992/1535–1545, 1547–1550.

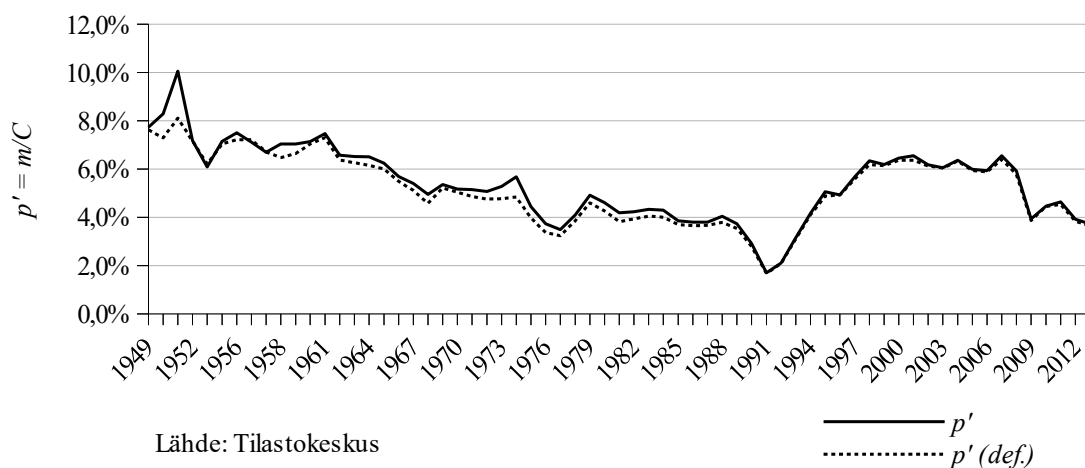

5. Vuoden 1993 tuloverouudistuksen vaikutusten arviointia

5.1. Pääoman tuottavuuden kasvu

Vuosien 1991–1992 lama oli Suomessa poikkeuksellisen syvä. Sen pohjalta noustiin kuitenkin ainakin voiton suhdeluvulla mitattuna varsin nopeasti aina 1960-luvun puolivälin tasolle. Kuten kuvaajasta 5.1. huomataan, kohosi Suomeen sijoitetun pääoman keskimääräinen tuottavuus, jo mainittu voiton suhdeluku, merkittävästi vuosien 1992–2001 välisellä jaksolla. Vaikka suhdeluvun nousu taittuikin vuosina 1998–2001, säilyi se varsin vakaana noin kuudessa prosentissa aina vuosiin 2007–2008 asti. Näin ollen voidaan sanoa, että maassa harjoitetun liike- ja sijoitustoiminnan keskimääräinen kannattavuus koheni merkittävästi 1990-luvun laman jälkeisellä jaksolla. Kuvaaja 5.1. jatkaa kuvaajan 2.1. aikasarjaa vuosille 1995–2013.

Kuvaaja 5.1. Voiton suhdeluku Suomessa
1949–2013

Kuvaaja näyttää voiton suhdeluvun niin käyvin hinnoin (p') vuodelta 2013 kuin varmuuden vuoksi bruttokansantuotteen hintaindeksillä deflatoitunakin ($p' (def.)$). Nähdään, ettei inflaatio ole vaikuttanut merkittäväällä tavalla voiton suhdeluvun trendiin kuin vain muutaman kerran vuosina 1949–2013, kaikkein vähiten 1990-luvun alun jälkeisellä jaksolla, jolloin vaikutusta voi oikeastaan pitää olemattomana.⁴⁷⁰ Taulukko 5.1. esittää selvyyden vuoksi käypähintaisen

470 Inflaation eli hintojen nousun voidaan nähdä korottaneen voiton suhdelukua erityisen merkittävästi, noin kahdella prosenttiyksiköllä eli viidenneksellä niin sanotussa Korean suhdanteessa vuosina 1950–1951. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että suomalaisyritykset ja niiden omistajat saivat ylimääräistä voittoa valmistamiensa tavaroiden tuotantokustannusten ja myyntihintojen välisen erotuksen kasvulla. Erityisesti voittojen voidaan olettaa tuolloin kasvaneen vientiin menneessä tukku- ja vähittäismyynnissä, kun kiristynyt maailmanpoliittinen tilanne kohotti varsinkin länsivaltojen varustelumenoja ja sotavalmiutta.

voiton suhdeluvun kehityksen Suomessa vuosina 1949–2013 viiden vuoden keskiarvoin mitattuna.

Taulukko 5.1. Voiton suhdeluku Suomessa 1949–2013

1949–1953	7,9%	1974–1978	4,3%	1999–2003	6,3%
1954–1958	7,1%	1979–1983	4,5%	2004–2008	6,2%
1959–1963	6,9%	1984–1988	4,0%	2009–2013	4,1%
1964–1968	5,8%	1989–1993	2,7%		
1969–1973	5,2%	1994–1998	5,2%		

Lähde: Tilastokeskus

Voiton suhdeluku kasvoi Suomessa myös verrattuna aiemmin, taulukossa 2.1. näytettyihin kilpailijamaihin eli Isoon-Britanniaan, Saksaan ja Ruotsiin. Taulukko 5.2. näyttää voiton suhdeluvun viiden vuoden keskiarvoin mitattuna vuosina 1995–2009. Nähdään kuitenkin, ettei pääoma ole Suomessa keskimäärin tuottanut näinäkään vuosina yhtä hyvin kuin vertailuun otetuissa maissa.⁴⁷¹

Taulukko 5.2. Voiton suhdeluku, vertailua maittain 1995–2009

Vuosi	Iso-Britannia	Saksa	Ruotsi	Suomi	Keskiarvo
1995–1999	8,5%	14,8%	14,5%	6,3%	11,0%
2000–2004	7,5%	14,9%	12,2%	7,1%	10,4%
2005–2009	7,3%	17,0%	13,8%	6,2%	11,1%

Lähde: Tilastokeskus; Maito 2014

Kuten aiemminkin, kuvaa tässä esitetty voiton suhdeluku Suomeen sijoitetun pääoman keski tuottoa suhteessa työvoimakustannuksiin ja kiinteän pääoman kantaan. Näin ollen se on sokea eri toimialoilla tapahtuneille suhdannevaihteluille ja niihin sijoitetun pääoman eriäville tuottavuuksille.⁴⁷² Taulukko 5.3. näyttääkin pääoman tuottavuuden muutoksen voiton suhdeluvulla laskettuna vuosina 1985 ja 1995 joillakin suomalaisilla toimialoilla, jotka nousivat esiin hallituksen esityksiä n:o 200–209, 244 ja 281 valmisteltaessa sekä niitä eduskunnassa käsiteltäessä.⁴⁷³

471 Tämän taulukon laskumenetelmiä käsitellään taulukon 2.1. tavoin tämän tutkielman liiteosiossa. Taulukko on laskettu käyttäen Maiton (2014) paperissa ollutta kaavaa, jolloin sen tulokset poikkeavat taulukon 5.1. tuloksista.

472 Tietenkin on selvää, että eri toimialojen osuus toimintaylijäämästä, palkansaajakorvauksista ja kiinteän pääoman kannasta vaihtelevat suuresti, jolloin eri toimialojen paino voiton suhdelulukujen aritmeettista keskiarvoa kuvaajassa 5.1. esittävän käyrän muodostumisessa vaihtelee suuresti.

473 Annetut toimialat olivat esillä niin asiantuntijaryhmän muistiossa VM 1991:28 ja VM 1992:5 kuin asiantuntijaryhmän muistion pohjalta pyydetyissä lausunnoissakin (ks. luku 4.1.4.). Kuvaajassa 5.1. ja tässä esitetyssä taulukossa olevien keskiarvojen eroavuutta selittää osittain se, että kuvaajan 5.1. luvut on laskettu koko kansantaloudelle, jolloin voiton suhdeluvun yhtälön nimittäjässä on ollut myös ei-liiketoiminnallista pysyvää pääomaa sekä ei-liiketoiminnallisella alla työskennelleiden työntekijöiden synnyttämiä työvoimakustannuksia.

Taulukko 5.3. Voiton suhdeluvun muuttuminen eräillä toimialoilla Suomessa 1985 ja 1995

Toimiala	1985	1995	Toimiala	1985	1995
Maa-, metsä- ja kalatalous	20,8%	21,7%	Kauppa	11,4%	8,6%
Koko teollisuus	8,1%	11,0%	Majoitus- ja ravitsemis- toiminta	8,1%	5,9%
Rakentaminen	15,0%	23,7%	Rahoitus- ja vakuutus- toiminta	6,9%	32,8%
Keskiarvot:	1985 1995	11,7% 17,3%	Koko maan keskiarvot:	1985 1995	3,9% 5,1%

Lähde: Tilastokeskus

Nähdään, että annetuille toimialoille sijoitetun pääoman tuottavuus parani kaupan sekä majoituksen ja ravitsemuksen aloja lukuun ottamatta⁴⁷⁴ selvästi, kaikkein eniten rakennus- sekä rahoitus- ja vakuutustoimissa, joista varsinkin jälkimmäisellä tapahtunut nousu oli erittäin ripeää.

Voiton suhdeluvun kasvun syitä ei sellaisenaan ole mahdollista käsitellä riittävän syvällisesti tämän tutkielman mitassa. Sen teoriaa on, kuten aiemminkin on todettu, kuitenkin käsitelty tämän olevan työn lopussa olevassa liitteessä. Tässä kohden onkin olennaisempaa tarkastella, mitä voiton suhdeluvun kohentumisesta on seurannut pääomatuloille sekä tulonjaolle suhteessa eduskunnan joulukuussa 1992 hyväksymiin uusiin verolakeihin.

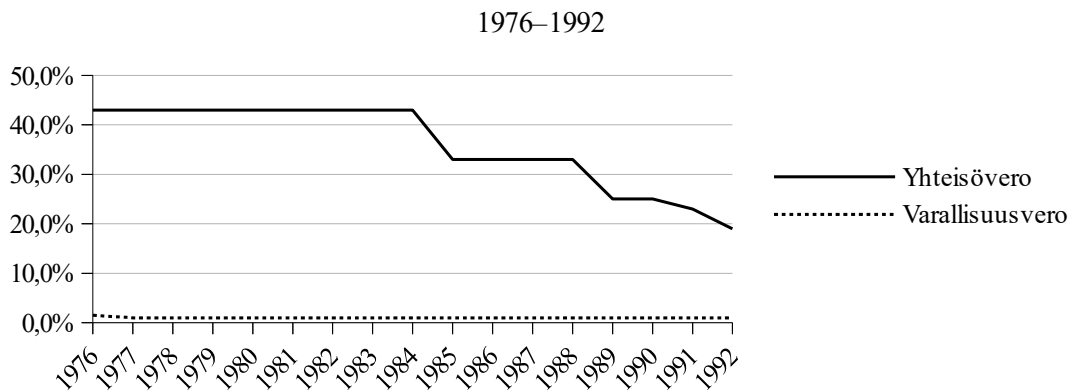
5.2. Vaikutukset pääomatulo- ja yhteisöverotukseen

Hallituksen esitysten valmistelun ja käsittelyn yhteydessä oli esitetty suuri joukko erilaisia mielipiteitä uusien lakien vaikutuksista yhteisöjen ja pääomatulonsaajien verotukseen. Eduskunnan vasemmisto-oppositio ja vihreät olivat arvostelleet esityksiä varsinkin pääomatulonsaajien verokohtelua keventäväksi, hallituksen puolella niin esitysten valmistelun kuin eduskuntakäsittelynkin yhteydessä nähtiin niiden taas tosiasiallisesti kiristävän varsinkin yritysten verotusta sekä nostavan myös pääomatuloja nostavien verotaakkaa (ks. luvut 4.1.2., 4.1.4. ja 4.2.). Nimellisten yhteisöverokantojen osalta on mahdollista todeta niiden alentuneen varsin voimakkaasti valtionverotuksessa vuosina 1984–1992, mikä on mahdollista todeta kuvaajasta 5.2.⁴⁷⁵

474 Marxin mukaan teollisuuden eli tavarantuotannon ja valmistettujen tavaroiden myynnin kansantaloudellinen mittakaava ovat toisiinsa nähden käänteisessä suhteessa. ”Mitä suurempi kauppiaanpääoma on suhteessa teollisuuspääomaan, sitä pienempi on teollisuusvoiton suhdeluku, ja päinvastoin”. Sanalla sanoen, mitä suurempi osa valmistettujen tavaroiden arvosta päätyy teollisuudelle, sitä pienempi osa siitä voi päätyä kaupan alalle (Marx 1980 [1894], 287,294).

475 Kuvaajan lähteet HE:t 56/1975 vp, 134/1976 vp, 61/1992 vp, 130/1977 vp, 132/1978 vp, 60/1979 vp, 122/1980 vp, 130/1981 vp^{*)}, 128/1982 vp, 68/1983 vp, 130/1984 vp, 114/1985 vp, 112/1986 vp, 53/1987 vp, 108/1988 vp, 109/1989 vp, 121/1990 vp. ^{*)} tietoa ei varmistettu. Eduskunta vahvistanut hallituksen esittämät

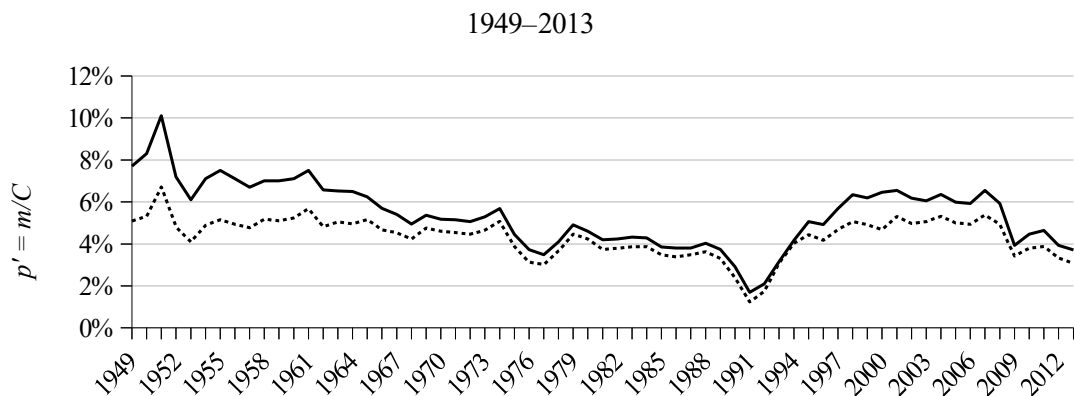
Kuvaaja 5.2. Yhteisöjen tulo- ja varallisuusverokannat

Lähde: Vp 1975–1991

Lienee selvää, ettei yritysten todellista yhteisöveroastetta voida kuitenkaan päätellä kuvaajasta 5.2. Todellista yhteisöveroasteen ankaruutta on aiemmin hahmoteltu tämän työn luvussa 3.(ks. kuvaaja 3.2. ja taulukko 3.1.). Kuvaaja 5.3. jatkaa kuvaajan 3.2. sarjoja vuosille 1994–2013.

Kuvaaja 5.3. Voiton suhdeluku brutto- ja nettoastein

Lähde: Tilastokeskus

— Bruttoaste ..... Nettoaste

Kuten kuvaajasta huomataan, kiristyi yhteisöveroaste Suomessa merkittävästi erityisesti vuosien 1994–2008 välisenä aikana, kun tilannetta verrataan 1960-luvun lopulta aina vuoteen 1992 yltäneeseen ajanjaksoon. Tämä osoittaa, että toiminta-, varasto-, luottotappio- ja muiden varausten sekä poistomahdollisuuksien, kuten suurten rakennuspoistojen karsinnalla oli merkittäviä vaikutuksia maan veropohjan laajuuteen, kattavuuteen ja verotuksen ankaruuteen. Vaikka suomalaisiin yrityksiin sijoitetun pääoman verojen jälkeinen tuotto kohenikin verrattuna 1980-lukuun ja 1990-luvun lamavuosiin, kasvoi marginaali kuvaajan käyrien välillä selväs-

kannat vuosittain. On tärkeä huomata, että kuvaajassa ei huomioida kuntien yhteisöverokantoja.

ti. Taulukko 5.4. osoittaa tapahtuneen muutoksen numeerisesti viiden vuoden aritmeettisin keskiarvoin.

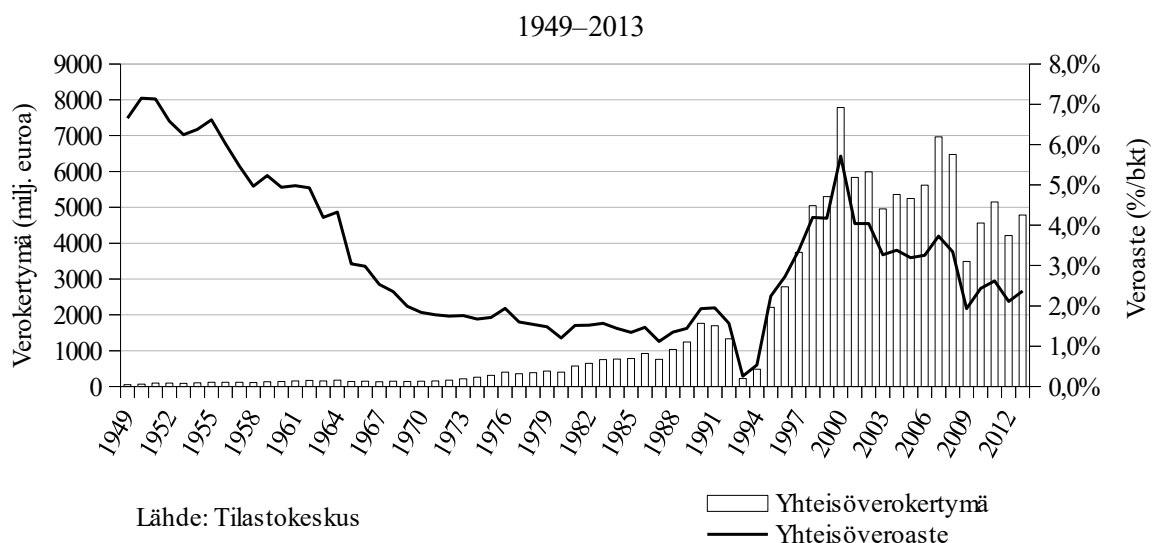
Taulukko 5.4. Yhteisöveroaste Suomessa 1949–2013

1949–1953	34,2%	1974–1978	17,7%	1999–2003	26,4%
1954–1958	30,4%	1979–1983	18,3%	2004–2008	25,6%
1959–1963	29,5%	1984–1988	16,2%	2009–2013	17,2%
1964–1968	24,1%	1989–1993	11,2%		
1969–1973	21,4%	1994–1998	21,7%		

Lähde: Tilastokeskus

Vaikka taulukko 5.4. mittaakin vain aritmeettisiä keskiarvoja ja on siten sokea eri yritysmuotojen ja toimialojen välisten veroasteiden keskinäisille muutoksille, osoittaa se kuitenkin, että keskimääräinen yhteisöveroaste kiristyi Suomessa 1990-luvun puolivälistä lähtien selvästi verrattuna 1970-luvun alusta aina 1990-luvun lamaan ulottuneeseen ajanjaksoon, kun sitä mitataan verojen jälkeisellä pääoman tuotolla. Kuvaaja 5.4. jatkaa luvun 3. kuvaajan 3.3. aikasarjaa 1990-luvun lamasta tähän päivään.

Kuvaaja 5.4. Yhteisöveroaste ja -kertymä Suomessa

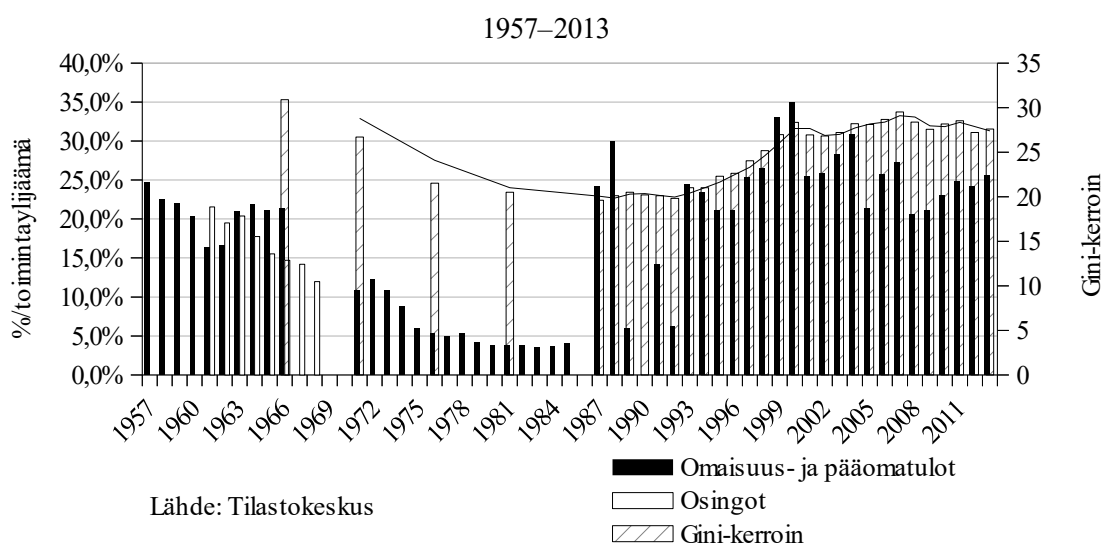
Nähdään selvästi, että niin yhteisöveroaste kuin -kertymäkin kasvoivat voimakkaasti 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina myös kansantuotteeseen verrattuna, mikä osoittaa yhtäältä niin veroasteen kiristymisen kuin toisaalta maahan sijoitetun pääoman tuoton kasvun kuvaajan 5.1. osoittamalla tavalla. Annettu kuvaaja on linjassa aiemmin esitetyn kuvaajan 5.3. ja taulukon 5.3. kanssa sikäli, ettei yhteisöveroaste kohonnut Suomessa 1990-luvun jälki- tai 2000-luvun alkupuoliskolla yhtä korkeaksi kuin vuosina 1949–1963, jolloin voiton suhdeluku oli Suomessa vielä korkeampi kuin 1990-luvun lopulla ja 2000-luvun ensivuosina, ja jolloin yritysten veronmaksukyky oli kansantuotteeseen nähden suurempi. Tietenkin myös yhteisöverokannat

olivat tuolloin korkeammat kuin 1990-luvulla, kuten kuvaajasta 3.3. käy ilmi. Kuvaaja 5.4. kertoo yhtäältä kohonneesta voiton suhdeluvusta ja toisaalta antaa osviittaa siitä, miten suomalaisten osakeyhtiöiden osingonjakovalmius, yritysten ja muun pääoman hinnat sekä henkilöyhtiöiden osakkaiden tulot ovat kehittyneet 1990-luvun lamasta tähän päivään ulottuneella ajanjaksolla.

5.3. Tuloerojen kasvu: riippuva vai riippumaton tekijä?

Käsillä olevan luvun alaluvuissa 5.1. ja 5.2. on esitetty, että niin voiton suhdeluku eli maahan sijoitetun pääoman aritmeettinen keskituotto kuin yhteisöveronkannon tuotto ja -veroastekin kasvoivat Suomessa selvästi 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina. Näistä tekijöistä ensimmäinen on luonnollisesti johtanut toiseen, joten kolmatta tekijää—varsinaista pääoman tuoton jakoa ja sen verotusta—käsitellään tässä luvussa. Kuvaaja 5.5. näyttää, miten sekä osingot ja muut pääomatulot ovat kehittyneet maassa suhteessa suomalaisyritysten liikevoittoihin eli toimintaylijäämään että miten niin sanottu gini-kerroin ovat muuttuneet samanaikaisesti Suomessa aiemmissa alaluvuissa ja tässä osoitetun kehityksen lopputulemana.

Kuvaaja 5.5. Gini-kerroin, osingot sekä omaisuus- ja pääomatulot

Kuvaajassa 5.5. on esitetty rinnakkain niin osinko- kuin omaisuus- ja pääomatulotkin johtuen kansantalouden tilinpidon epäjohtonmukaisuuksista annettuina vuosina 1957–2013.⁴⁷⁶ Nä-

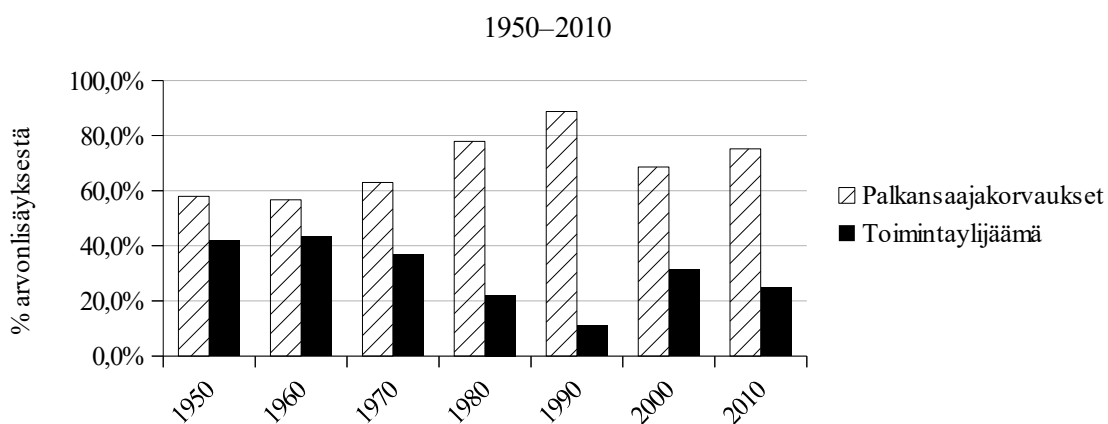
⁴⁷⁶ Osingot sisältyvät vuodesta 1972 lähtien omaisuus- ja pääomatulojen sarjaan. Tilastollisen päätoimiston (nyk. Tilastokeskus) julkaisemat *Suomen tilastolliset vuosikirjat* esittivät vuosina 1967–1968 pääoma- ja omaisuustulotilastojen sijaan tilaston saaduista osingoista. Osingot näytettiin omassa sarjassaan vuosien 1961–1968 kirjoissa. Vuosien 1957–1966 pääomatulot kuvaavat kotitalouksien omaisuustuloja, eivät koko kansantalouden tuloja. Kuvaaja 5.4. näyttää kuitenkin selvästi trendin, jonka mukaisesti niin osingot kuin muutkin pääoma- ja omaisuustulot kehittyivät Suomessa vuosina 1961–1985, ennen niiden voimakkaan kasvun aikakautta. Käytetyissä tilastoissa on ollut puuttuvia tietoja vuosilta 1969–1970, 1986 ja 1990.

dään varsin hyvin, että mainittujen tulojen supistuminen syntyneeseen toimintaylijäämään nähden on laskenut samanaikaisesti gini-kertoimen kanssa viiden vuoden välein tehdyissä tarkasteluissa vuosina 1966–1981. Musta poikkiviiva osoittaa gini-kertoimen trendin.

Vuoden 1993 tuloverouudistusten vaikutusten arvioinnista tekee mielenkiintoisen se tosiasia, että pääoma- ja omaisuustulot, mukaan lukien osingot sekä luovutusvoitot, alkoivat kasvaa jyrkästi jo vuosina 1987–1988, siis viittä–kuutta vuotta ennen pääministeri Ahon hallituksen ”vuosisadan verouudistusta”. Näin ollen vaikuttaa siltä, että suomalaisyritysten osinjonjakovalmius sekä vaikkapa yrityskaupat lisääntyivät voimallisesti jo aiemman pääomatu- lo- ja yhteisöverojärjestelmän aikana. Tähän lienee perusteltua hakea syytä muun muassa ulkomailta otettavien suorien yritysainojen sääntelyn purusta vuonna 1987 ja ulkomaille tehtävien sijoitusten vapautumisesta seuraavana vuonna 1988.⁴⁷⁷

Vaikka 1990-luvun alun suuri lama supistikin pääoma- ja omaisuustuloja erittäin voimakkaasti, toi vuosikymmenen puolivälin jälkeinen pääoman tuoton kohentuma (ks. kuvaaja 5.1.) muassaan myös pääoma- ja omaisuustulojen kasvun. Tämä puolestaan johti gini-kertoimen kasvuun noin vuosista 1993–1994 tähän päivään yltäneellä ajanjaksolla.⁴⁷⁸ Tapahtunutta tulojaon muutosta hahmotetaan kuvaajassa 5.6., jossa kulkevat rinnakkain palkkojen ja palkkioiden sekä toimintaylijäämän osuudet kansantuotteen arvonlisäyksestä vuosina 1950–2010.

Kuvaaja 5.6. Palkansaajakorvaukset ja toimintaylijäämä Suomessa

Lähde: Tilastokeskus

Nähdään, että palkkojen ja palkkioiden osuus tuotannossa syntyneestä arvonlisäyksestä saavutti lakipisteensä vuonna 1991, jonka jälkeen se laski aina vuosiin 2002–2003. Vastaavasti

477 Kuusterä ja Tarkka 2011, 559.

478 On huomattava, että suuri osa kaikkein suurituloisimpien ansiotuloistakin on sidottu yritysten tulokseen bonusten ja optioiden muodossa, joiden raukeaminen perustuu usein odotettua huonompaan tulokseen vuosineljänneksellä tai vuoden jaksolla. Näin ollen, kun esimerkiksi suurituloisimman tulokymmenyksen suhteellinen ansiotulo-osuus on omaisuustulo-osuuden ohella kaikkein suurin, perustuu näistä osuuksista ensimmäisen koko myös epäsuorasti jälkimmäiseen, joka perustuu taasen pääoman tuottoon, sen voiton suhdeluun.

vuosina 1949–1991 supistunut toimintaylijäämän osuus kasvoi samassa suhteessa 1990-luvun laman pohjalukemistaan aina noin 30 prosenttiin vuosina 1998–2007.⁴⁷⁹

Tämän tutkielman 3. luvusta ja luvun 5.2. kuvaajasta 5.3. ja taulukosta 5.3. on nähty, että yhteisöverotus pääsääntöisesti keventyi Suomessa vuosien 1949–1992 välisenä aikana samalla, kun *niin* pääoman tuottavuus (ks. kuvaaja 5.1.) *kuin* saadut osingot sekä omaisuus- ja pääomatulot laskivat suhteessa tämän pääoman tuottoon, toimintaylijäämään tai sen lisäarvoon. Vuodesta 1993 lähtien on tässä luvussa nähty, että pääoman tuottavuus kohentui *yhtäaikaisesti* yhteisöverotuksen kiristymisen kanssa.⁴⁸⁰

Lienee selvää, että gini-kertoimella laskettu tulonjako muuttui Suomessa noin vuodesta 1993 lähtien aiempaa edullisemmaksi pääomatulonsaajille. Yhtä lailla selvää ei kuitenkaan ole kysymys siitä, voidaanko loka–joulukuussa 1992 käsiteltyjä ja vuoden alusta 1993 voimaan astuneita tulo- ja varallisuusverolakeja pitää *selittävänä* tekijänä tapahtuneelle tuloerojen kasvulle. Pikemminkin vaikuttaa siltä, että mitä korkeampi pääoman tuottavuus eli voiton suhdeluku Suomessa vuosina 1949–2013 on ollut, sitä leveämmäksi on myös kasvanut haitari veroa edeltäneen ja sen jälkeisen suhdeluvun (ks. kuvaaja 5.3. ja taulukko 5.3.) välillä. Toisin sanoen yhteisöjen verotus on Suomessa annetun ajanjakson loppupuolella pikemminkin keskimäärin *kiristynyt* kuin keventynyt. Näin ollen näyttääkin siltä, että mitä korkeampi voiton suhdeluku ei maahan sijoitetun pääoman tuottavuus on ollut, sitä korkeampi on ollut tiettyyn pisteeseen asti myös yhteisöveroaste—ja toisinpäin. Voitaneenkin puhua eräänlaisesta ”progressiivisesta” yhteisöverotuksesta, kun maahan sijoitetun pääoman tuottavuus on voiton suhdellulla laskettuna niin noussut kuin laskenutkin melko tasatahtisesti yhteisöveroasteen kanssa.⁴⁸¹

Pääomatulojen verotuksen osalta tilanne ei ole ollut aivan yhtä yksioikoinen. Niin vuonna 1990 käyttöön otettu yhtiöveron hyvitysjärjestelmä kuin verokannan asettaminen ¼:aan pääomatulosta vuonna 1992 ovat olleet toimia, joiden avulla varsinkin kaikkein suurimpien, nykykurssilla yli 11 920 euron⁴⁸² pääomatulojen saajat ovat hyötäneet suuresti niin

479 Aikasarjoihin liittyvät tiedot puuttuvat vuosilta 1971–1972 *Suomen tilastollisista vuosikirjoista*. On tärkeää huomata, että kuvaajassa viitataan nimenomaisesti palkkoihin ja palkkoihin, ei palkansaajakorvauksiin, jotka pitävät sisällään myös työn sivukulut, kuten työeläke-, sairausvakuutus- ja entisen työnantajien Kela-maksun. Toimintaylijäämä on tässä, kuten aiemminkin, synonyymi liikevoitolle tai yhteisöveroa edeltävälle tulokselle.

480 Tämä pääomatulojen ja tulonjakoa mittaavan gini-kertoimen muutos on laajalti tiedostettu ja tunnustettu historiallinen tosiasia (ks. esim. Riihelä et al. 2001, 2–3,8,12). Pääomatulojen kasvua ei yleensä kuitenkaan yhdistetä Suomeen sijoitetun pääoman tuottavuuden, sen voiton suhdeluvun, kasvuun, johtuen osin mahdollisesti sovelletun taloustieteellisen opin asettamista suuntaviivoista.

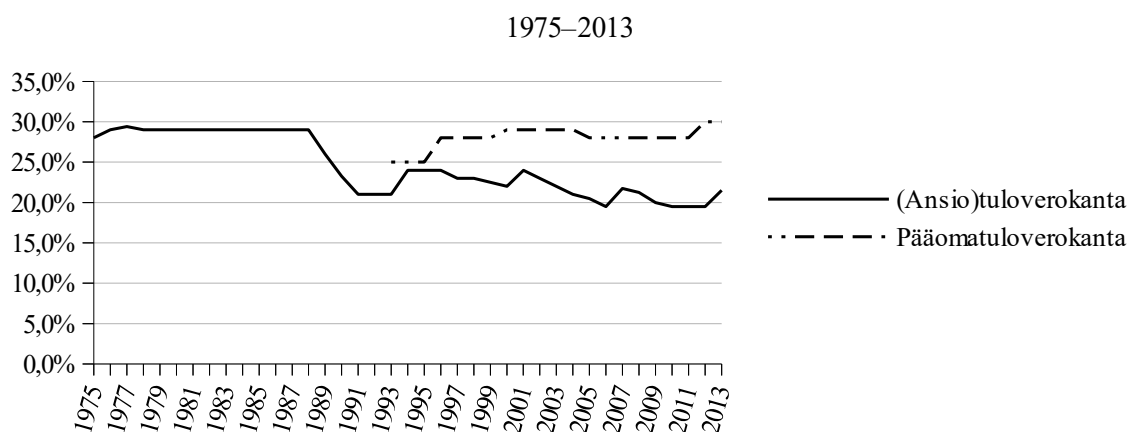
481 Korrelaatio (r^2) voiton suhdeluvun ja yhteisöveroasteen välillä on vuosina 1949–2013 ollut noin 0,75 ja voiton suhdeluvun brutto- ja nettoasteiden välillä vastaavasti noin 0,87. Kumpaakin lukemaa voi sellaisenaan pitää keskivahvana. Ne osoittavat muuttujien yhtäaikaista ja samansuuntaista vaihtelua annettuina vuosina.

482 Tällä viitataan vuoden 1992 kurssissa yli 50 000 markan suuruisiin pääomatuloihin, joiden verotuksen katsottiin keventyvän selvästi verrattuna aiempiin veroperusteisiin ja sovellettuun valtionveroasteikkoon sekä

annetusta hyvitysjärjestelmästä kuin kolme vuotta myöhemmin voimaan tulleesta pääomatu-
loverokannastakin. Nimellisten verokantojen kohdalla ei vastaavaa voida havaita aivan yhtä
suorasukaisesti. Kuvaaja 5.7. näyttää keskimääräisen tulovero- ja vuodesta 1993 ansiotulove-
rokannan sekä pääomatuloverokannan valtionverotuksessa vuosina 1975–2013.

Kuvaaja 5.7. Tuloverokannat Suomessa

Lähde: Tilastokeskus; Turkkila 2011; Veronmaksajat 2015

Annetun perusteella vaikuttaa, kuten joidenkin asiasta käytettyjen puheenvuorojen pohjalta-
kin⁴⁸³, että pääomatuloverojen verotus tosiasiaissa nousi kuin nousikin vuoden 1993 tulovero-
uudistuksen seurauksena valtionverotuksessa. Kuten aiemmin on todettu, ei annetuista nimel-
liskannoista ole kuitenkaan pääteltävissä suoraan, mikä on ollut toteutunut veroaste niin an-
sio- kuin pääomatulojenkin verotuksessa. Lisäksi kuvaajan 5.7. kohdalla on syytä muistaa,
että se esittää vain valtion progressiivisen tuloveroasteikon keskiarvon. Korkeimmat tulovero-
kannat vaihtelivat vuosina 1975–2013 valtionverotuksessa 51,0–29,8 ja alimmat kymmenen ja
viiden prosenttien välillä.⁴⁸⁴ Lisäksi verotuksen toteuman tulkintaa vaikeuttavat erityisesti ennen
vuotta 1988 käytössä ollut varsin laaja henkilötulojen vähennysjärjestelmä.⁴⁸⁵ Myöskään kun-
nallisveroäyriä ei tule unohtaa verototeumaa arvioitaessa.

Näin ollen onkin syytä tarkastella, miten tuloverotuksen kertymä on muuttunut Suo-

kunnallisveroäyriin (ks. VM 1992:21, 32).

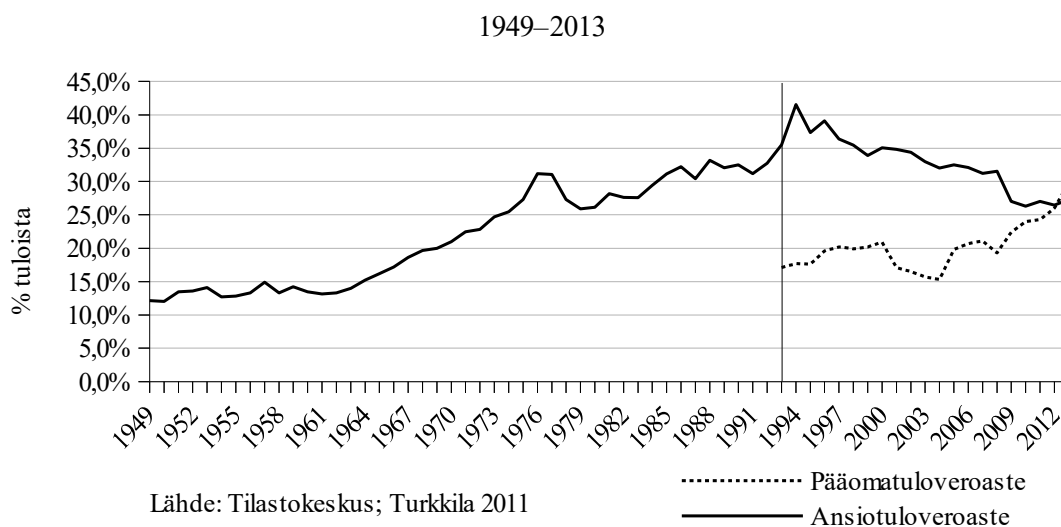
483 Ks. esim. MTK:n puheenjohtaja Heikki Haaviston ja vero-osaston johtaja Esko Kivirannan lausunto asian-
tuntijaryhmän muistioon. Asia 146/04/1991. Valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto, KA; Kiander ja
Vartia 1998, 59.

484 Turkkila 2011, 242; HE 56/1975 vp, HE 134/1976 vp, HE 234/1977 vp, HE 132/1978 vp, HE 60/1979 vp,
HE 122/1980 vp, HE 130/1981 vp^{*)}; HE 128/1982 vp, HE 68/1983 vp, HE 130/1984 vp, HE 114/1985 vp,
HE 112/1986 vp, HE 53/1987 vp, HE 108/1988 vp, HE 109/1989 vp, HE 121/1990 vp, HE 61/1991 vp, HE
202/1992 vp.^{*)} Vahvistettu tieto puuttuu vuodelta 1981. Tiedot on otettu hallituksen esityksistä, sillä ne eivät
ole vuosina 1975–1992 muuttuneet eduskunnan käsittelyssä, vaan hallituksen kulloinkin esittämät verokan-
nat on hyväksytty esitetyssä muodossaan.

485 Turkkila 2011, 147–150. Vielä vuonna 1988 tulonsaajat vähensivät veronalaista tuloistaan verotuksessa noin
29,2 prosenttia. Vuoteen 1993 tultaessa tämä osuus oli pudonnut jo noin 9,4 prosenttiin (ibid., 256).

messa niin valtion- kuin kunnallisverotuksessakin. Vain tällä tavoin on mahdollista tutkia luotettavammin, miten ansio- ja pääomatuloverotus kehittyivät todellisuudessa Suomessa vuodesta 1993 eteenpäin. Kuvaaja 5.8. näyttää ansio- ja pääomatuloveroasteen Suomessa vuosina 1949–2013 suhteessa tuloihin, ei bruttokansantuotteeseen, kuten kuvaajassa 3.1.

Kuvaaja 5.8. Tuloveroaste Suomessa

Nähdään varsin selvästi, että ansio- ja pääomatuloveroasteet todella poikkesivat toisistaan suuresti aina vuodesta 1993 vuoteen 2009 ulottuneella ajanjaksolla.⁴⁸⁶ Huomataan, että vaikka kokonaistuloveroaste—pitäen sisällään siis sekä valtion- että kunnallisverotuksen—kääntyi laskuun vuosina 1994–1995, ovat ansio- ja pääomatuloveroasteet kohdanneet toisensa oikeastaan ensi kerran vuonna 2012, kun pääomatuloveroastetta oli nostettu samanaikaisesti ansiotuloveroasteita laskettaessa. Täten uusien tulo- ja varallisuusverolakien käsittelyssä laajasti esillä ollut huoli ansio- ja pääomatuloverokantojen välisestä kuilusta tuntuu tilastohistorian valossa perustellulta.

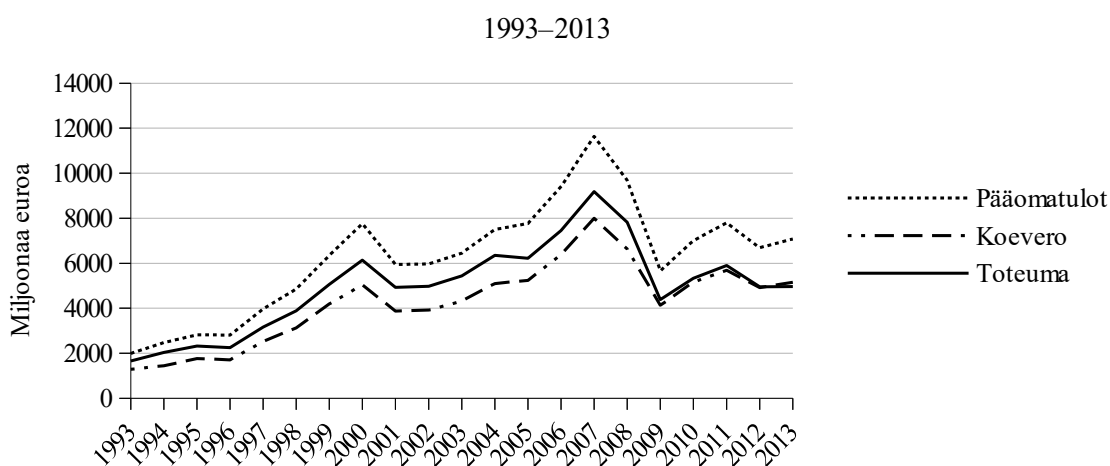
Siinä missä vielä vuosina 1990–1992 yhteisö- ja pääomatuloveroasteet poikkesivat toisistaan veronalaisen yrityksen maantieteellisen sijainnin ja pääomatulon suuruuden nojalla suurestikin, saattoivat osingonsaajat vuodesta 1993 eteenpäin⁴⁸⁷ saada osinkonsa, kuten todettua, täysin verottomana yhtiöveron hyvitysjärjestelmän avulla. Lieneekin perusteltua esittää, että mikäli pääomatuloja olisi verotettu Suomessa vuoden 1993 jälkeisinäkin vuosina yhtenäisellä valtionveroasteikolla ansiotulojen kanssa, eikä kahdenkertaista tuloverotusta olisi pois-

486 Prosentuaalisesti kuilu ansio- ja pääomatuloverokantojen välillä oli seuraava: 51,3 % (1993–1997), 45,5 % (1998–2002), 42,3 % (2002–2007) ja 11,2 % (2008–2013).

487 Yhtiöveron hyvitysjärjestelmästä (29.12.1988/1232) luovuttiin vuoden 2005 alussa lailla yhtiöveron hyvityksestä annetun lain kumoamisesta (30.7.2004/725). Hallituksen esityksessä (HE 92/2004 vp) kyseiseksi laiksi luopumista perusteltiin koti- ja ulkomaisten osinkojen verotuksen tasapuolistamisella; ulkomailta maksettujen osinkojen saajat eivät olleet aina olleet oikeutettuja yhtiöveron hyvitykseen Suomessa. Myös EY-tuomioistuimien oli joissakin ratkaisuissaan pitänyt Suomen järjestelyn kaltaista veromallia syrjivänä.

tettu hyvitysjärjestelmällä, olisi pääomatulojen verotus muodostunut Suomessa aiemmin mainitun, noin kahdentoista tuhannen euron tulojen jälkeen kireämmäksi kuin uudessa tuloverolaissa TVL 30.12.1992/1353. Tämä *ei* kuitenkaan tarkoita sitä, etteivätkö pääomatulot olisi *joka tapauksessa* kasvaneet Suomessa 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina. Näin ollen tässä esitetty ei liitykään kuin välillisesti suomalaisyritysten vuodesta 1992 lähtien kohonneeseen osingon- ja muun pääomatulon maksukykyyn, joka on, kuten todettua, ollut lähtökohtainen edellytys myös tuloerojen kasvulle. Täten onkin vaikeaa pitää perusteltuna näkemystä, jonka mukaan tuloerojen kasvu Suomessa vuoden 1992 jälkeisellä ajanjaksolla olisi *itsessään* ollut riippuvainen samaisen vuoden syksyllä säädetyistä tulo- ja varallisuusverolaeista. Kuvaaja 5.9. näyttää pääomatulot, niiden toteutuneen verotuksen sekä koeverolaskelman, jossa pääomatuloja on verotettu vuosilta 1993–2013 keskimääräisellä, kuvaajassa 5.8. esitetyllä ansiotuloveroasteella.

Kuvaaja 5.9. Pääomatulot, verototeuma ja koeverotus

Lähde: Tilastokeskus; Turkila 2011

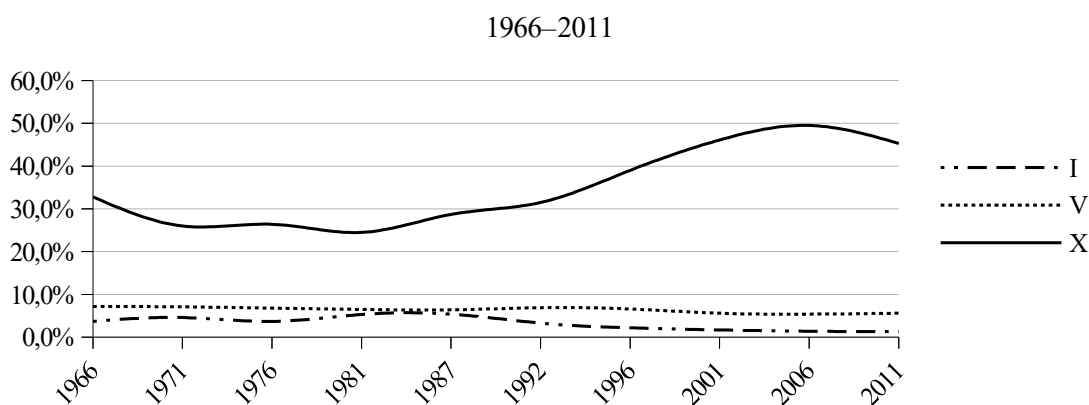
Nähdään, että mikäli pääomatuloja olisi annettu 21 vuoden jaksolla verotettu kuten ansioita, olisi erotus itse brutto- ja nettopääomatulojen välillä (koevero) ollut selvästi leveämpi kuin toteutuneessa verotuksessa (toteuma). Varsinkin eriytetyn ansio- ja pääomatuloverotuksen alkuvuosina ero toteutuneen ja tässä esitetyn hypoteettisen veromallin välillä olisi ollut varsin suuri.⁴⁸⁸ Kuten ansio- ja pääomatuloveroasteiden välisen kuilunkin kanssa, olisi tässäkin esitetty veroasteiden erotus kuitenkin ajan kanssa kuroutunut umpeen ansiotuloveroasteiden laskiessa ja pääomatuloveroasteiden vastaavasti noustessa niitä kohti (ks. alaviite 466). Tämän perus-

488 Prosentuaalisesti kuilu tässä esitetyn verototeuman ja koeveromallin välillä olisi viiden ja kuuden vuoden keskiarvoin ollut vuosina 1993–2013 seuraava: 23,9 % (1993–1997), 19,4 % (1998–2002), 16,7 % (2003–2008) ja 4,1 % (2009–2013).

teella ei kuitenkaan voida tehdä sitä johtopäätöstä, etteivätkö pääomatulot olisi kaikkienensa nousseet merkittävästi Suomessa 1990-luvun lamasta kohti tätä päivää kasvaneen voiton suhdeluvun siivittäminä.

Lienee selvää, että ansiotuloja alhaisempi veroaste edisti pääomatulojen kasvua sinänsä, mutta yhtä lailla lienee selvää, että ne olisivat kohonneet joka tapauksessa täten myös tuloeroja Suomessa kasvattaen. Näin ollen voidaankin esittää, ettei tuloerojen kasvua sellaisenaan tule pitää riippuvana tekijänä vuoden 1993 alusta muuttuneista pääomatulo- ja yhteisöverokannoista ja -asteista. Ne olisivat kasvaneet Suomessa 1990- ja 2000-luvuilla *joka tapauksessa*, vaikka onkin totta, että eritoten suurimpien osinkotulojen verorasite keveni vuoden 1993 alussa varsin merkittävästi yhteisö- ja pääomatuloveroasteiden yhtenäistämisen tehdessä niistä verottomia.⁴⁸⁹ Kuvaaja 5.10. alleviivaa esitettyä näyttämällä lopuksi pieni-, keski- ja suurituloisimman tulokymmenyksen osuudet omaisuustuloista Suomessa vuosina 1966–2011.⁴⁹⁰

Kuvaaja 5.10. Tulokymmenysten omaisuustulo-osuudet Suomessa, prosenttia

Lähde: Tilastokeskus

Vaikka yhtenäinen ansio- ja pääomatuloerotus olisikin voinut hidastaa suurituloisimman tulokymmenyksen omaisuustulo-osuuden kasvua, lienee esitetyn nojalla sanottavissa, ettei kuvaajan 5.5. esittämä perusasetelma olisi vielä sellaisenaan muuttunut miksiäkään, vaan kymmenennen tulodesilin omaisuustulot olisivat kasvaneet edelleen merkittävästi 1990-luvun laman jälkeisellä kaudella.⁴⁹¹

489 Vielä tästäkin huolimatta tulee muistaa, että yhtiöveron hyvitysjärjestelmä oli vaikuttanut suomalaisten pääomatulonsaajien verorasitetta alentavasti jo vuodesta 1990 lähtien. Vaikka ero pääomatulo- ja yhteisöverokantojen välillä saattoikin olla vielä varsin suuri, kun valtionverotuksen korkeimmat rajaveroasteet kohosivat 39–43 prosenttiin, kunnallisveroäyri saattoi tuoda rasiitetta vielä 20 prosenttiyksikköä enemmän ja valtion yhteisöveroaste oli vuodeksi 1992 laskettu 19 prosenttiin, oli hyvitysjärjestelmän vaikutus silti mittava.

490 Taulukko 5.4. ei näytä täsmällisesti kymmenen vuoden välein annettuja omaisuustuloja Tilastokeskuksen tilastointitavasta johtuen.

491 Kuten aiemmin on todettu, on suurituloisin kymmenys Suomessa saanut myös suhteellisen enemmistön ansiotuloista, vuosina 1966–2012 keskimäärin 23,1 prosenttia. Pienituloisimman kymmenyksen osuus ansiois-

6. Lopuksi: oliko kyseessä uusjako?

Ensinnäkin, koska valtio on [kapitalistisen] tuotantoprosessin ulkopuolella, sen on reagoitava jälkikäteen tapahtumiin, joita se ei itse kykene hallitsemaan tai ryhdyttävä tehottomaan etukäteiseen taloudelliseen suunnitteluun. Toiseksi, valtiolla on taipumus vastata taloudellisiin ongelmiin ja kriiseihin pinnallisten ilmiöiden (kuten inflaatiovauhdin, työttömyysasteen tai kauppataseen alijäämän) kautta, joilla ei ole ilmi-selvää tai johdonmukaista suhdetta kapitalistisen [so. pääoman] kasautumisen todelliseen suuntaan. Tämä tarkoittaa, että valtion politiikalla on usein rajoitettu tai vääristävä vaikutus reaalityönteeseen. Tämän lisäksi on kolmanneksi olemassa lähtökohtaisia rajoituksia lakien ja rahan käytölle ohjausmekanismeina perustuslaillisessa verotusvaltiossa. Tämä johtuu siitä, että molemmat mekanismit toimivat etäältä suhteessa reaalityönteellisiin toimijoihin ja prosesseihin ja jättävät huomattavan paljon tilaa tarkoitettujen lopputu-losten välttämiseksi ja väistämiseksi.⁴⁹²

[T]osiasia on, että minkään yksittäisen hallituksen on erittäin vaikeaa säännellä tai verottaa pääomaa ja tu-loja, joita se tuottaa ... [t]ämä on erityisen totta Euroopassa, jonka alue on jakautunut pieniin valtioihin, jotka kilpailevat keskenään pääomasta, mikä pahentaa koko prosessia.⁴⁹³

Säädettiinkö kansantulon pakka vuosina 1991–1992 jaettavaksi uudelleen 1.1.1993 lähtien? Tässä työssä käsitellyn aineiston ja esitettyjen laskelmien valossa vastaus on ei—mutta tietyn varauksin. Tämän tutkielman alussa kysyttiin seuraavasti: (i) *mistä* eduskunnassa päätettiin joulukuun 18. päivänä vuonna 1992; (ii) *missä* olosuhteissa päätökset tehtiin; (iii) *mitä* niistä uskottiin seuraavan; ja (iv) *mitkä* olivat lopulta uudistusten seuraukset. Edellä esitetyt lainaukset Bob Jessopilta ja Thomas Pikettyltä auttavat lukemaan vuoden 1993 tuloverouudistuksen historiaa sen julkistaloudellisessa viitekehyksessä. Toisin sanoen, vaikka niin hallitus kuin eduskunta olisivat *halunneekin* panna toimeen Suomessa verotuksen keinoin eräänlaisen tu-lojen uusjaon, ei niillä olisi ollut käytössään keinoja sen toteuttamiseksi kuin välillisesti—syn-tyväthän itse verotettavat tulot pääsääntöisesti vasta lakien voimaantulon jälkeen ja melko lailla riippumatta verolainsäädännöstä itsestään.⁴⁹⁴

Esitetty toimii totta kai myös toisinpäin—mikäli maan hallitus olisi halunnut kääntää tulojaon kehitystä pääomatuloista ansioille, olisi se saattanut aiheuttaa pääoman maastapa-koa ja pahentaa Suomen taloustilannetta entisestään. Kuten luvussa 4. on huomattu, ei halli-

ta oli samana aikana keskimäärin 1,5 ja keskimäärin 7,9 prosenttia (Tilastokeskus, Tulokymmenysten tulo-osuudet, osuudet palkoista. Tilastokeskuksen internet-sivut. <<http://193.166.171.75/Dialog/Saveshow.asp>> [haettu 6.3.2015]).

492 Jessop 1990, 356. Suom. tekijän.

493 Piketty 2014 [2013], 464. Suom. tekijän.

494 Ks. esim. Veikko Reinikaisen lausunto 13.10.1992 verojaostossa, tiivistelmä 16.10. VaV 1992 vp, HE:t 200–209, 4, EA. Lisäksi on syytä muistaa, että tulojakoon vaikuttaminen olisi edellyttänyt myös varallisuusve-roon tehtäviä muutoksia, selittyvähän tuloerot pitkälti tuotantovälineiden epätasaisella omistuspohjalla.

tuksen tai eduskunnan tarkoituksena kuitenkin ollut suomalaisten tulonjaon muuttaminen. Hallitus ei uskonut niin käyvän eikä eduskunta sitä millään julkilausutulla tavalla halunnut.⁴⁹⁵

Olosuhteet päätöksille olivat kiistatta vaikeat. Eduskunta sääti lakinsa keskellä historiallisen syvää lamaa, jonka taitumisesta ei vielä syksyllä 1992 ollut varmuutta. Maahan sijoitetun pääoman tuottavuus oli painunut toisen maailmansodan jälkeisellä kaudella ennätyslisen alas ja niin valtiopäivillä, -neuvostossa kuin julkisuudessakin oli virinnyt pelkoa pääomapaosta, pääomien hakeutumisesta paremman tuoton maihin. Hallitus ja eduskunta reagoivat vuosina 1991–1992 seurauksiin, pääoman laskeneen kannattavuuden johdannaisvaikutuksiin, vaikkeivät olleetkaan näistä vaikutuksista tietoisia kuin välillisesti tai ”pinnallisten ilmiöiden kautta”, kuten Jessop on asian edellä muotoillut.

Juuri pelkoa pääomapaosta voidaan pitää esimerkkinä heikentyneen voiton suhdeluvun heijastumisesta valtioneuvostoon ja Arkadianmäelle. Se, mitä tästä reagoinnista uskottiin seuraavan, oli riippuvainen pitkälti tilanteen tulkitsijasta. Eduskunnassa niin keskustassa, vasemmistoliitossa, vihreissä, kuin SDP:ssä kannettiin huolta tehtyjen esitysten tulonjaollisista vaikutuksista, vaikka itse esitysten lähtökohtia ei arvosteltukaan samassa mitassa. Valtaosa kansanedustajista keskustan, kokoomuksen, kristillisten ja Rkp:n, Smp:n ja liberaalien ryhmissä ei kuitenkaan yhtynyt tähän huoleen, vaan piti tehtyjen esitysten tavoitteita niiden mahdollisia sivuvaikutuksia tärkeäimpinä.

Kukaan ei Suomessa voinut joulukuussa 1992 tietää, miten maan taloudellinen tilanne tuli kehittymään vuodenvaihteesta eteenpäin. Pääoman tuottavuuden merkittävä kohoaminen ja siitä epäsuorasti seurannut pääomatulojen kasvu tapahtuivat riippumatta säädetyistä verolaista, eikä tulojen kasvua näin ollen voida pitää lakien seurauksena, vaikka onkin selvää, että pääomatulojen verotuksen keventäminen yhteisvaikutuksessa yhtiöveron hyvitysjärjestelmän kanssa saikin aikaan pelätyn kaltaisen repeämän ansio- ja pääomatulojen verotuksen välillä (ks. kuvaaja 5.7.). Koska ylimmät rajaveroasteet eivät Suomessa tuolloin kohonneet valtionverotuksessa 39 prosenttia ylemmäs ja keskimääräinen kunnallisveroäyri oli noin 17,2 prosentin haarukassa vuonna 1993, olisi yhtiöveron hyvitys joka tapauksessa myös ilman uutta tuloverolakia laskenut nimellisen veroasteen kaikkein suurimmilla, yli 275 000 markan pääomatuloilla keskimäärin noin 31,2 prosenttiin 56,2 prosentin sijasta.⁴⁹⁶ Tämän ohella on

495 Vielä tästäkin huolimatta tulee muistaa, että yhtiöveron hyvitysjärjestelmä oli vaikuttanut suomalaisten pääomatulonsaajien verorasitetta alentavasti jo vuodesta 1990 lähtien. Vaikka ero pääomatulo- ja yhteisöverokantojen välillä saattoikin olla vielä varsin suuri, kun valtionverotuksen korkeimmat rajaveroasteet kohosivat 39–43 prosenttiin, kunnallisveroäyri saattoi tuoda rasiitetta vielä 20 prosenttiyksikköä enemmän ja valtion yhteisveroaste oli vuodeksi 1992 laskettu 19 prosenttiin, oli hyvitysjärjestelmän vaikutus silti mittava.

496 Tilastokeskus, *Suomen tilastollinen vuosikirja* 1993, taulu 317. Kunnallis- ja kiinteistöveroitus kunnittain, 1993, s. 318; HE 202/1992 vp, 3. Tämä on laskettu kaavalla $275\,000\text{ mk} - ((0,390 + 0,172) \cdot 275\,000\text{ mk}) + (0,250 \cdot 275\,000\text{ mk}) = 189\,200\text{ mk} \rightarrow 1 - (189\,200\text{ mk} \div 275\,000\text{ mk}) = 0,312 \equiv 31,2\%$.

elintärkeää huomata, että mikäli tulonjako olisi 1990-luvun alkuun tultaessa määräytynyt yksin tuloverotuksen pohjalta, olisi tuloerojen voinut olettaa kasvaneen jo 1960-luvun lopulta lähtien, kahta–kolmea vuosikymmentä ennen vuoden 1993 verouudistusta.

Olisi tautologista todeta, että annettu olisi merkinnyt korkeampaa verorasitetta kuin mahdollinen nollan prosentin tulovero, jonka yhtä korkeat pääomatulo- ja yhteisöverokannat mahdollistivat osingonsaajille yhdessä hyvitysjärjestelmän kanssa. Tästä ei liene epäilystäkään. On silti tärkeää pitää mielessä, ettei verokannoilla ja -asteilla sellaisenaan pystytä kuitenkaan vaikuttamaan suoraan yritysten tuloksiin, pääoman tuottoon ja sen jakoon. Mikäli suomalaisyritysten kannattavuus olisi kohentunut esimerkiksi vain vuoden 1989 tasolle, jolloin voiton suhdeluku oli keskimäärin 3,7 prosenttia ja omaisuustulojen suhde niiden toimintaylijäämään 6,0 prosentin tietämällä, ei Suomessa oltaisi nähty samanlaista tuloerojen kasvua kuin vuosina 1993–2008, jolloin keskimääräinen voiton suhdeluku oli noin 5,7 prosenttia ja omaisuustulojen keskiarvo toimintaylijäämään suhteutettuna liikkui 25,9 prosentin molemmin puolin (ks. kuvaajat 5.1. ja 5.4.). Vaikka kysymys siitä, miten suuren osuuden tuloistaan yritys jakaa tuloksestaan osakkailleen ja omistajilleen pääomatuloina onkin vain välillisesti sidottu niihin sijoitetun pääoman kannattavuuteen⁴⁹⁷, ei vuoden 1993 tuloverouudistuksella siltikään voida katsoa vaikutetun suomalaisten keskinäiseen tulonjakoon kuin välillisesti.

Kuvaajien 2.1. ja 5.1. sekä taulukoiden 2.1. ja 5.2. pohjalta on nähty, ettei voiton suhdeluku Suomessa ylittänyt kertaakaan annetun maajoukon keskiarvoa vuosina 1950–2009. Kun pohditaan tuloerojen kasvun syitä Suomessa 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina, onkin pidettävä mielessä, että kansainvälisesti alhaisia tuloeroja vaikuttaa selittäneen ennen kaikkea tämän suhdeluvun alhaisuus.

Ajallisesta peräkkäisyydestä ei tule päätellä syy-seuraussuhdetta, vaikka se onkin sellaisenaan välttämätön, joskaan ei riittävä ehto sen todentamiseksi. Näin ollen, vaikka tuloerot kasvoivatkin Suomessa vuoden 1992 jälkeisellä ajanjaksolla aina tähän päivään asti, ei vuoden 1993 tulo- ja varallisuusverolakien voida katsoa toteuttaneen Suomessa minkäänlaista ”uusjakoa”. Ne voidaan korkeintaan nähdä tulonjaon muutosta *edesauttaneina*, ei muutoksen laukaisseina tekijöinä. Voidaankin pohtia, onko ainakin osa niistä näkemyksistä, joiden mukaan vuoden 1993 tuloverouudistuksella oli uusjaon kaltainen vaikutus suomalaisten tulonja-

497 Yhtenä selityksenä kasvaneelle osinkojen ja muiden pääomatulojen jaolle voidaan pitää laman jälkeen merkittävästi laskenutta investointiastetta (ks. Tilastokeskus, *Suomen tilastollinen vuosikirja* 2013, kuvaaja 320. Investointiaste 1860–2012, s. 316). Vuosina 1949–89 keskimääräinen investointiaste oli Suomessa 27,1 prosenttia. Vuosina 1990–2010 samainen lukema oli 23,6 prosenttia. Laskenut investointiaste on mahdollistanut kasvaneen osingon- ja muun pääomatulonjaon ja toisin päin (Tilastokeskus, *Historiasarjat: Kansantalouden tilinpito 1860–2013*. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kan_vtp/210_vtp_tau_210.px> [haettu 12.6.2015]).

koon johdettavissa juuri tästä verouudistuksen ja pääomatulojen kasvun ajallisesta peräkkäisyydestä.

Tässä liitteessä käsitellään syvällisemmin varsinaisessa pro gradu -työssä enemmän empiiristen tutkimustulosten kuin teorian kautta tarkasteltua voiton suhdelukua, sen laskentamenetelmiä ja sen laskutendenssin lakia arvosteluineen. Voiton suhdeluvun merkittävyys suomalaisen keskinäisen tulonjaon kehitykselle todennettiin työn luvuissa 5. ja 6., eikä sitä tältä osin ole enää tarpeen käsitellä. Annetut luvut auttoivat osaltaan vastaamaan koko työn tutkimuskysymykseen siitä, voidaanko vuoden 1993 tuloverouudistusta pitää eräänlaisena uusjakona ansiotulonsaajilta pääomatulonsaajille, vai tuleeko kyseisellä vuosikymmenellä tapahtunut tulonjaon muutos johtaa muista tekijöistä. Edellä mainitun sijaan tässä liitteessä on keskeistä käydä läpi seikkaperäisesti, (i) *mitä* Marx on itse sanonut voiton suhdeluvusta eli miten hän on itse määritellyt sen lakeineen; (ii) *miten* annettua lakia on sovellettu pro gradu -työssäni suomalaiseen tilastoaineistoon; (iii) *miksi* voiton suhdeluvun voidaan katsoa muuttuneen vuosina 1949–2013; ja (iv) *millä* perustein voiton suhdeluvun laskutendenssin lakia on Marxin jälkeen arvosteltu, sekä miten näiltä arvosteluilta on muun muassa puolustauduttu.⁴⁹⁸

(i) Pro gradu -työni sivulla 14 esitetyn lainauksen mukaan Marx näki voiton suhdeluvun laskutendenssin olevan ”kaikilta kannoilta modernin poliittisen taloustieteen tärkein laki ja kaikkein oleellisin vaikeimpien suhteiden ymmärtämiseksi”. Hän jatkaa: ”[h]istorian kannalta se on tärkeä laki ... [t]ätä lakia ei sen yksinkertaisuudesta huolimatta ole vielä milloinkaan ymmärretty ja vielä vähemmän sitä on tietoisesti lausuttu julki”.⁴⁹⁹ Kuten myöhemmin tässä liitteessä havaitaan, on lain ymmärtäminen tuottanut historiallisesti suurta päänvaivaa, eikä siitä ole vallinnut laajaa tieteellistä yhteisymmärrystä edes marxilaisten tutkijoiden piirissä. Marx on kuitenkin sikäli oikeassa, ettei kyse ole sinänsä mitenkään järin monimutkaisesta laista.

Voiton suhdeluku ja sen laskutendenssin laki voidaan esittää sellaisinaan varsin yksinkertaisessa muodossa. Lain mukaan yhteiskunnassa eri kohteisiin sijoitetun pääoman tuotolla^{500,501} on taipumus laskea tietyissä, vielä tarkemmin määriteltävissä olosuhteissa. Ennen kuin

498 Tällä on merkittävyyttä pohdittaessa tämän ja tämän kaltaisten tutkielmien suhteellista harvinaisuutta eli sitä, miksi marxilainen voiton suhdeluvun laskutendenssin teoria ei ole ollut järin sovellettu tai suosittu.

499 Marx 1986b [1857–8], 218; ks. myös Marx 1976 [1894], 216.

500 *Pääoman* 3. osassa Marx käyttää voiton suhdeluvusta määrettä ”tuotteen arvon ylijäämän suhde sijoitetun kokonaispääoman arvoon” (Marx 1980 [1894], 120).

501 On hyvä pitää mielessä, ettei Marxin määritelmä voiton suhdeluvulle tai pääoman tuottoasteelle ole mitenkään poikkeuksellinen. Vaikkapa hallituksen esityksessä n:o 200/1992 vp pääomatuloksi katsottiin ”varallisuuden perusteella kertynyt tulo”, jonka osuus omistajayrittäjien tuloista määriteltiin 15 prosentiksi suhteessa yritysten nettovarallisuuden—marxilaisittain pysyvän pääoman—arvosta (HE 200/1992 vp, 33,35).

voidaan määritellä, missä olosuhteissa ja miten tällä suhdeluvulla—voittojen suhteella sijoitettuun pääomaan—on taipumus alentua, on kuitenkin käsiteltävä hieman tarkemmin, mitä voiton suhdeluvulla sellaisenaan tarkoitetaan. Sen avaaminen vaatii jonkin verran selvitystyötä, joka voi marxilaista teoriaa lukemattomista tuntua vaikeasti lähestyttävältä. Olen tehnyt parhaani, jotta aihe olisi lähestyttävä myös siihen aiemmin vihkiytymättömille.

Marxin mukaan kapitalismi, tai kapitalistinen tuotantotapa, on ennen kaikkea tavaran-tuotannon järjestelmä, jossa yksityiset kapitalistit tuottavat tavaroita vaihdettaviksi toisiinsa joko suoraan tai rahan välityksellä päämääränään voittojen kasaaminen.⁵⁰² Marxin mukaan minkä tahansa tavaran⁵⁰³ arvo, saks. *Wert*, perustuu sen valmistamiseksi vaadittuun *yhteiskunnallisesti välttämättömään työaikaan*, siiten aikaan, joka tarvitaan sen ”synnyttämiseen yhteiskunnallisesti keskimääräisen työtaidon ja -tehon vallitessa”⁵⁰⁴. Tavaroiden arvo, josta käytetään tässä yhteydessä merkkiä *w*, taas jakautuu kolmeen osatekijään, niiden tuottamiseksi käytettyyn pysyvään pääomaan *c*, työvoimaan eli vaihtelevaan pääomaan *v* ja lisäarvoon *m*, saks. *Mehrwert*, jolloin

$$w = c + v + m. \quad (1)$$

Näistä osatekijöistä *c* ja *v* ovat helposti ymmärrettävissä—*c* koostuu niiden koneiden, laitteiden, ohjelmistojen, raaka- ja apuaineiden, patenttien sekä käyttövoiman arvosta, joka on tarvittu annetun tavaran *w* valmistamiseen ja *v* on korvaus, jonka työläiset saavat työvoimansa myymisestä.⁵⁰⁵ Vaikeammin avautuva on sen sijaan lisäarvo *m*. Marxin mukaan lisäarvo on arvo eli työaika ja sen tuloksissa, tavaroissa, esiintyvää lisätyötä, jonka työläiset tekevät työpäivänsä aikana, mutta josta kapitalisti, pysyvän pääoman omistaja, ei maksa heille korvausta,

502 Marx 2013 [1867], 147.

503 Tavaralla viitataan tässä mihin tahansa vaihtoarvoon eli esineeseen tai palvelukseen, joka voidaan yhteiskunnassa vaihtaa toisiin esineisiin tai palveluksiin joko suoraan—tai mikä on monin verroin yleisempää—rahan, kaikkien tavaroiden yleisvastikkeen, välityksellä. Yleisempi taloustieteellinen ilmaisu tavaralle on ”hyödyke”, joka viittaa käsitteellisesti marxilaisittain tavaran käytettävyyteen, sen käyttöarvoon ja hyödyllisyyteen. Koska tavaroiden käytettävyyden on kuitenkin subjektiivinen, ei objektiivinen arvonmitta, kuten työaika, mitataan niiden arvoa marxilaisessa tutkimuksessa siihen esineellistyneellä työllä eli työajalla. Tästä syystä käsite vaihtoarvo on synonyymi käsitteelle tavara tai sanalle arvo (ibid., 46,48–49).

504 Ibid., 48.

505 Myöhemmän huomataan, että *v*:hen lisätään lisäksi niin sanotut työn sivukulut, kuten Kela-, sairausvakuutus- ja työeläkemaksut. Vaihtelevan pääoman eli työvoiman *v* vaihtelevuus johdetaan sen arvon vaihtelusta, joka Marxin mukaan perustuu sen uusintamiseksi tarvittujen tavaroiden arvolle. Näin ollen, mikäli niiden arvot vaihtelevat työsopimuksen solmiminnan jälkeen, voi työläisen palkkavaadekin muuttua. Pysyvän pääoman *c* arvo on taas sikäli pysyvä, että se hankitaan johonkin sen valmistamiseen tarvittua työaika enemmän tai vähemmän vastaavaan hintaan, eikä se enää hankinnan jälkeen käytännössä kuin alene kuluman ja siitä tehtävien poistojen myötä (ibid., 195,289,292).

palkkaa.^{506,507}

Jos w :n valmistamiseksi tarvittava yhteiskunnallisesti välttämätön työaika on esimerkiksi yhdeksän tuntia ja tästä työajasta $\frac{1}{3}$ tarvitaan c :n ja $\frac{1}{3}$ v :n jälleenhankintaan ja $\frac{1}{3}$ on lisätyöaika, josta kapitalistin ei tarvitse maksaa kenellekään, on lisätyöajan suhdeluku 100 prosenttia. Koska raha on Marxin mukaan työajan vastine, on lisäarvon suhdeluku 100 prosenttia.⁵⁰⁸ $\frac{2}{3}$:aa w :n arvosta tarvitaan aiemmin tehdyn, c :hen aineellistuneen työn ja v :n eli w :hen aineellistuneen ”elävän” työn, jonka työläiset tarvitsevat elääkseen, korvaamiseksi.

Koko voiton suhdeluvun ja sen laskutendenssin lain ymmärtämisen kannalta on elintärkeää ymmärtää, että Marxin mukaan vain tämä ”elävä” työ eli jonkin tavaran tuottamiseksi tarvittu ihmistyö on sen arvon lähde—”kuollut työ” eli pysyvään pääomaan c jo aiemmin kietytynyt ihmistyö ei enää synnytä uutta arvoa.⁵⁰⁹ Vaikka esitetty voikin tuntua erikoiselta, on sen ymmärtäminen elintärkeää koko lain kannalta. Lisäarvon, -työn ja -työajan suhdetta niin sanottuun varsinaiseen työaikaan⁵¹⁰, sen tuotteisiin ja arvoon mitataan lisäarvon suhdeluvulla, saks. *Mehrwertrate*, joka kirjoitetaan kaavaan⁵¹¹

$$m' = \frac{m}{v}. \quad (2)$$

Jos työläisen työpäivä on esimerkiksi yhdeksän tunnin mittainen ja hän saa päivätyöstään palkaksi 66,7 euroa hänen työpäivänsä tuotteen kokonaisarvon ollessa sata euroa, on m' yhtä kuin 33,3 prosenttia. Kuten yhtälöstä (2) huomataan, ei se mittaa kuitenkaan kuin lisäarvon suhdetta vaihtelevaan pääomaan. Näin ollen sen nimittäjään on lisättävä pysyvä pääoma c , jolloin saadaan kaava varsinaiselle voiton suhdeluvulle p' , saks. *Profitrtrate*, joka muodostaa lähtökohdan myös myöhemmälle tässä liitteessä tehtävälle laskennalle sekä varsinaiseen pro gradu -työhön päätyneille tuloksille. Marx käyttää kokonaispääomasta $c + v$ merkkiä C . Näin ollen

506 Kuten alaviitteessä 3 on todettu, työvoiman arvo perustuu sen uusintamiskustannuksille. Näin ollen työläiset voivat tehdä työaikanaan suuremman työsuorituksen kuin tarvitsevat vastaavasti itselleen oman työkykynsä turvaamiseksi. Tämän lisätyön arvon päätyminen kapitalistille oikeudenmukaisuudesta on sittemmin väiteltä suuresti. Allen W. Woodin mielestä Marx ei nähnyt asiaa sellaisenaan epäoikeudenmukaisena tai moralisoinut sitä (ks. Brenkert et al. 1980, 21,40). Selvää on kuitenkin se, että tämä lisätyö ja sen arvo muodostavat kapitalismissa perustan voitolle.

507 Marxin mukaan kapitalistit eivät sinänsä ole keksineet lisätyötä, mutta kapitalismissa sen teettämisestä on ensi kerran tullut koko tuotannon perusta lisäarvon sekä voiton hankkimiseksi (Engels 1971 [1878], 179).

508 Kolmasosa jaettuna kolmasosalla on sata prosenttia lisäarvon suhdeluvun yhtälön m' mukaisesti.

509 Pysyvä pääoma kylläkin siirtää arvonsa niihin tavaroihin, mitä sen avulla tuotetaan (Marx 2013 [1867, 216], mutta tästä huolimatta se ”on tärkeä ainoastaan sen arvon vuoksi, joka sillä on” (Marx 1980 [1894], 61).

510 Varsinainen työaika tarkoittaa sitä työaika, joka on välttämätön alaviitteiden 3 ja 4 mukaisesti työläisen työvoiman ja -kyvyn uusintamiseksi. Se ei millään aineellisella tavalla eroa lisätyöajasta ja sen havainnointi on puhtaasti matemaattinen toimenpide (Marx 2013 [1867], 202).

511 Marx 1980 [1894], 58.

saadaan varsinainen voiton suhdeluku⁵¹²

$$p' = \frac{m}{C}, \quad (3)$$

joka mittaa, kuten aiemmin on todettu, voiton eli lisäarvon suhdetta sijoitettuun pääomaan. Marxin mukaan se on yleiskielisemmin ilmaistuna ”tuotteen arvon ylijäämän suhde sijoitetun kokonaispääoman arvoon”.⁵¹³ Marxin mukaan voiton suhdeluvun lasku perustuu yksinkertaisesti yhtälön (3) osoittajan m supistumiseen nimittäjään C nähden.

Kolmas keskeinen kaava, jota Marx käyttää voiton suhdeluvun laskennassa, on niin sanotun pääoman elimellisen kokoonpanon⁵¹⁴, saks. *Organische Zusammensetzung des Kapitals*, yhtälö

$$k' = \frac{c}{v}, \quad (4)$$

joka mittaa pysyvän pääoman suhdetta vaihtelevaan. Mikäli oletetaan, että m' ja v pysyvät muuttumattomana ja c kasvaa, niin myös p' :n nimittäjä yhtälössä (3) kasvaa suhteessa sen osoittajaan m . Tällöin voiton suhdeluku laskee ”kuolleen”, siis arvoa lisäämättömän työn määrään kasvaessa suhteessa ”elävään” eli arvoa tuotannossa lisäävään nähden.

Jos oletetaan lisäarvon suhdeluvun m' pysyvän muuttumattomana, voidaan seuraavan taulukon avulla nähdä, miten voiton suhdeluku laskee m :n supistuessa C :hen verrattuna. Huomataan myös, miten k' kasvaa vuosina 1–5 C :n kasvun seurauksena. Taulukon i. suureet voivat olla niin rahamuotoisia kuin vaikkapa työaikaakin. Oletetaan, että taulukon kokonaispääomaa $c + v$ käyttävä kapitalisti käyttää aina puolet työläisten luomasta lisäarvosta itselleen ja sijoittaa puolet takaisin pysyvään pääomaan.⁵¹⁵

512 Ibid., 58.

513 Ibid., 120.

514 Marx 2013 [1867], 399,405,550–551.

515 Taulukkoa luetaan siten, että toisen, kolmannen ja neljännen sarakkeen muuttujista lasketaan riveittäin neljännen, viidennen ja kuudennen sarakkeen prosentuaaliset tulokset annetuille yhtälöille. Neljännessä sarakkeessa työläiset tuottavat aina yhtä suuren summan lisäarvoa m . Tästä summasta ($m = 100$) aina puolet menee seuraavan vuoden c :hen eli pysyvä pääoma on toisena vuonna 150, vuonna kolme 200 ja niin edelleen.

Taulukko i. Voiton suhdeluvun lasku

Vuosi	c	v	m	m'	k'	p'
1	100	100	100	100,0%	100,0%	50,0%
2	150	100	100	100,0%	150,0%	40,0%
3	200	100	100	100,0%	200,0%	33,3%
4	250	100	100	100,0%	250,0%	28,6%
5	300	100	100	100,0%	300,0%	25,0%
				$m' = m/v$	$k' = c/v$	$p' = m/C$

Marx painottaa *Pääomassa* taulukon i. esittämän mekanismin keskeisyyttä koko voiton suhdeluvun laille eli laille siitä, mikä synnyttää yhteiskunnassa pääomien kasvun, sillä

[j]os pääoma, jonka prosenttinen kokoonpano on $90c + 10v$, tuottaisi työn riistoasteen [$\equiv$ lisäarvon suhdeluvun] ollessa yhtä suuri yhtä paljon lisäarvoa eli voittoa kuin pääoma, jonka kokoonpano on $10c + 90v$, niin olisi päivänselvää, että lisäarvolla ja näin ollen arvolla ylipäätään täytyisi olla aivan toinen lähde kuin työ ja että tämän mukana putoaisi kaikki rationaalinen perusta kansantaloustieteeltä.⁵¹⁶

Näin ollen, kun on nähty, että voiton suhdeluvun laskutendenssin saa Marxin mukaan aikaan pysyvän pääoman c kasvu vaihtelevan pääoman v tuottamaan lisäarvoon m nähden, tulee kysyä, mikä saa kapitalistit sijoittamaan pysyvään pääomaan vaihtelevan eli työvoiman sijaan. Keskeinen selittävä tekijä on yksittäisen kapitalistien pyrkiminen kohti yhä suurempaa voiton määrää työn tuottavuutta eli annetun työajan puitteissa valmistettavien tavaroiden määrää kasvattamalla. Tämä tapahtuu pääsääntöisesti työn voimaperäistämällä eli koneistamisella, joka laskee jonkin tavaran w valmistamiseksi tarvittavaa työaikaa ja vähentää täten siihen tuotannossa aineellistuvan ”elävän” ihmistyön, herkästi myös lisätyön, määrää. Tämä taas laskee lisäarvon m suhdetta kokonaispääomaan C .

Arvo on sellaisenaan Marxin mukaan vakio eli tietty aika ihmistyötä tuottaa aina tietynsuuruisen arvon.⁵¹⁷ Kun esimerkiksi Suomessa tehtiin vuonna 1992 yhteensä noin 3,8 miljardia tuntia töitä, oli koko kansantuotteen arvo w tämän suuruinen riippumatta siitä, miten tehdyt tunnit jakautuivat tavaroittain ja tavaramäärittäin.⁵¹⁸ Keskeistä onkin tämän arvon jakautuminen tavaroittain. Mitä useampaan tavaraan annettu arvo, esimerkiksi tunti ihmistyötä, aineellistuu, sitä alhaisempi on jokaisen tavaran yksittäinen arvo. Koska tavaroiden arvot saavat ilmaisunsa hintoina⁵¹⁹, tarkoittaa tämä käytännössä sitä, että jonkin tavaran valmistuskus-

516 Ibid., 154.

517 Ks. esim. Marx 2013 [1867], 108.

518 Tilastokeskus, Työllisyys ja työtunnit, koko kansantalous. Tehdyt työtunnit, kotimaa. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat <<http://pxweb2.stat.fi/Dialog/Saveshow.asp>> [haettu 20.3.2015]

519 ”Tavaroiden vaihto tai myynti arvostaan on rationaalinen periaate, niiden tasapainon luonnollinen laki”. Näin ollen, ”jos kysyntä ja tarjonta kohtaavat, ne mitätöivät toisensa eivätkä selitä mitään (ilman arvolakia)”

tannusten eli *kustannushintojen* ja niiden markkina- eli *tuotantohintojen* välinen erotus kaven-
tuu—niihin aineellistuu tuotantoprosessin aikana entistä vähemmän ”elävää” ihmistyötä.

Taulukko ii. näyttää kustannus- ja tuotantohintojen välisen erotuksen muutoksen. Yk-
sinkertaisuuden vuoksi taulukon i. arvomäärät on vaihdettu rahasummiksi. Oletetaan jälleen,
kuten taulukossa i., että kapitalisti sijoittaa puolet jokaisena vuonna synnytetystä lisäarvosta
m pysyvään pääomaan *c*. Yksinkertaisuuden vuoksi oletetaan myös, että taulukon ii. tuotanto-
prosessissa tarvittavien käyttötarpeiden kustannushinta säilyy samana (£100) vuosina 1–5. Si-
joitukset pysyvään pääomaan *c* kasvattavat työn tuottavuutta siten, että tuotantomäärä kasvaa
100 tavarasta vuonna 1 aina 300 tavaraan vuonna 5.

Taulukko ii. Kustannus- ja tuotantohinnat							
Vuosi	Kustannus- hinta	<i>c</i>	<i>v</i>	<i>m</i>	<i>m'</i>	<i>p'</i>	Tuotanto- hinta
1	£100	£100	£100	£100	100,0%	50,0%	£400
2	£100	£150	£100	£100	100,0%	40,0%	£450
3	£100	£200	£100	£100	100,0%	33,3%	£500
4	£100	£250	£100	£100	100,0%	28,6%	£550
5	£100	£300	£100	£100	100,0%	25,0%	£600
Tuotantoh. ÷		1	2	3	4	5	
Tuotantom.		100	150	200	250	300	
= Hinta (kpl)		£4,0	£3,0	£2,5	£2,2	£2,0	

Taulukosta ii. huomataan, että vaikka tuotantohinnan summa sellaisenaan kasvaakin, hinta ta-
varaa kohden laskee tuotantomäärän kasvaessa neljästä punnasta kahteen. Vaikka kapitalistien
välinen kilpailu saa Marxin mukaan aikaan tavarakohtaisten tuotantohintojen lähestymisen
kohti niiden kustannushintoja ja siitä seuraavan voiton suhdeluvun laskun, juurikin tämä voi-
ton suhdeluvun lasku on se tekijä, joka kiristää kilpailua entisestään. ”Voiton suhdeluvun las-
ku aiheuttaa pääomien välisen kilpataistelun, eikä päinvastoin”, kuten Marx toteaa *Pääoman-
sa* 3. osassa.⁵²⁰

Annettu ei tarkoita, etteikö hintamekanismin avulla olisi muodostettavissa niin sanot-
tua *lisävoittoa*⁵²¹ eli tavaroiden arvon ylittävän hinnan avulla tehtävää voittoa. Koska markki-

(Marx 1980 [1894], 191,193).

⁵²⁰ Ibid., 259.

⁵²¹ Hintamekanismilla on Marxin mukaan taipumus tasoittaa eri tuotannonalojen ja kapitalistien välisiä voiton
suhdelukuja, kun osa kapitalisteista pystyy tuottamaan alle keskimääräisen arvon ja myymään kalliilla ja osa
tuottaa tavaroita, joiden arvo ylittää tämän aritmeettisesti määräytyneen keskiarvon, joka pakottaa heidät
myymään halvalla. Niinpä onkin Marxin mukaan niin, että ”[y]ksittäinen kapitalisti ... jonka näköala on ra-
joittunut, uskoo oikeutetusti, että hänen voittonsa ei ole peräisin yksistään siitä työstä, jota hän tai hänen
alansa käyttävät”. Näin ollen lisävoitto ja keskimääräisen voiton suhdeluvun tasoittuminen saavatkin Marxin
mukaan kapitalistit uskomaan, että ”elävästä työstä” säästäminen ”on tietyissä oloissa voiton lisääntymisen
lähin lähde, ainakin yksittäisen kapitalistin kohdalla”. Tämä edistää voiton suhdeluvun laskua. (Marx 1976
[1894], 170,174–175,234).

noilla yhden kapitalistin voitto on kuitenkin väistämättä toisen tappio, tarkoittaa lisävoitto yhdelle sitä, että toinen ei saa tavaraansa myytyä arvostaan⁵²² (sivumennen sanoen sama pätee myös työläisiin siten, että palkka, joka on korkeampi kuin työvoiman arvo, saa vastinparinsa palkasta, joka alittaa sen arvon luoden tarpeen tulonsiirroille, verohelpoituksille, julkis palveluille ja niin edelleen).

Taulukko iii. näyttää keskimääräisen voiton suhdeluvun syntyminen markkinoilla hintojen tasoittumisen myötä. Nähdään, että tavara A, jonka arvo eli sen tuotanto- ja kustannushintojen välinen erotus on kaikkein pienin, saa tämän erotuksen perusteella aluksi kaikkein kapeimman voiton suhdeluvun. Sen sijaan E, jonka erotus on suurin ja jonka voiton suhdeluku ennen hintojen tasoittumista markkinoilla on korkein, menettää suhteessa eniten niiden tasoittumisen seurauksena.⁵²³

Taulukko iii. Keskimääräisen voiton suhdeluvun syntyminen

Tavara	Kustannushinta	Tuotantohinta	Voiton suhdeluku	Hintojen tasoittuminen	Muutos	Keskimääräinen voiton suhdeluku ¹
A	£2,0	£2,5	25,0%	+2,4	+195,0%	11,8%
B	£2,5	£3,3	32,0%	+1,6	+150,0%	11,8%
C	£3,0	£4,5	50,0%	+0,4	+8,3%	11,8%
D	£3,5	£6,1	75,0%	-1,3	-20,4%	11,8%
E	£4,0	£8,0	100,0%	-3,1	-39,1%	11,8%

¹ Laskettu käyttämällä painokertoimena tavaroiden A–E osuutta niiden yhteenlasketuista tuotantohinnoista.

Taulukosta nähdään, että vaikka tavaran A valmistuksesta saatu tuotanto- ja kustannushintojen väliseen erotukseen perustuva voiton suhdeluku on aluksi kaikkein alhaisin, muodostuu sen hinta tasoittumisen seurauksena 2,4 puntaa korkeammaksi ja voiton suhdeluku 1,95-kertaiseksi alkutilanteeseen nähden. Vastaavasti tavara E, jonka alkuperäinen arvo ja hinnan sekä kustannusten erotus oli korkein, ei tule myydyksi arvostaan, jolloin voiton suhdeluku muodostuu 39,1 prosenttia alkuperäistä alhaisemmaksi. Nähdään, että hintakilpailun tuloksena syntynyt keskimääräinen voiton suhdeluku on selvästi alempi kuin tuotanto- ja kustannushintojen erotukseen perustuva voiton suhdeluku. Niinpä tavaroiden C, D ja E arvojen on laskettava, mikäli ne haluavat pärjätä hintakilpailussa A:n ja B:n kanssa. Samalla taulukko iii. osoittaa hintakilpailun vaikutuksen keskimääräiselle voiton suhdeluvulle.

Edellä on taulukkoa ii. myöten esitetty, että mitä lyhyemmässä ajassa kapitalistit kykenevät tuottamaan tavaroitaan eli mitä alhaisempi niiden kustannus- ja tuotantohintojen välinen

522 Ibid., 162,167–168,177,182–183; Marx 1986a [1857–8], 371.

523 Taulukon iii. esimerkki olettaa, että tavarat A, B, C, D ja E ovat toisilleen vaihdannaisia eli substituutteja; ne eivät eroa käyttöarvoltaan eli laadullisilta tekijöitään, vaan ainoastaan vaihtoarvoltaan eli arvolta, johon ne ovat vaihdettavissa muun muassa rahan välityksellä. Kuluttajalle on toisin sanoen yhdentekevää, kuluttaako hän tavaran A, B, C, D tai E, varsinkin, kun niiden hinnat tasoittuvat kilpailuilla markkinoilla keskimääräis-hinnoiksi.

erotus on, sitä alhaisemmaksi keskimääräinen voiton suhdelukukin painuu. Marx pohtii esitettyä seuraavasti.

Kapitalistien välinen kilpailu voi muuttaa vain sitä suhdetta, jonka mukaan kapitalistit saavat osansa kokonaisvoitosta, mutta se ei voi muuttaa kokonaisvoiton ja kokonaispalkan suhdetta. Yleinen voiton taso on tämä kokonaisvoiton suhde kokonaispalkkaan eikä kilpailu muuta sitä. Mistä voiton tason muutos sitten johtuu? Ei ainakaan siitä, että voiton suhdeluku muuttuisi vapaaehtoisesti, ja sen täytyisi muuttua vapaaehtoisesti, koska kilpailu ei johda siihen tulokseen ... voiton suhdeluku ei laske seurauksena tuotantovoiman vähenemisestä, vaan sen *lisääntymisestä*.⁵²⁴

Pääomassa Marx toteaa puolestaan seuraavasti: ”[v]oiton suhdeluku ei laske siksi, että työ tulee tuottamattommaksi, vaan siksi, että se tulee tuottavammaksi”.⁵²⁵ Hänen mukaansa ”[v]oiton suhdeluku laskee siksi, että verrattuna käytettyyn pääomaan ylipäättään käytetään suhteellisesti vähemmän työtä eikä siksi, että työläisiä riistetään vähemmän”.⁵²⁶ Näin ollen tunnutaankin olevan eräänlaisen ristiriidan äärellä, joka koettelee varmasti monien arkijärjen rajoja. Kysymys on kuitenkin tarkoitusten ja lopputulosten välisestä konfliktista eli siitä, että yksittäisten kapitalistien pyrkimykset pärjätä hintakilpailussa, vaikka voivatkin tuoda hetimitäistä menestystä lisävoittojen muodossa, johtavat lopulta kaikkien tappioon yleisen, keskimääräisen voiton suhdeluvun laskiessa.⁵²⁷

Kuten jo voiton suhdeluvun laskutendenssin laki sanoo nimessäänkin, on kyse vain *laskutendenssistä* eli siitä, että suhdeluvulla on taipumus laskea. *Pääoman* 3. osassa Marx luettelee koko joukon sille vastakkaisia tendenssejä, jotka voivat tilanteesta riippuen joko hidastaa tai jopa kääntää pääläelleen sen laskutaipumuksen. Kuten käsillä olevan pro gradu -työn 5. luku on osoittanut, nämä—tai jotkin—vastatendenssit vaikuttavat selvästi korottaneen voiton suhdelukua Suomessa 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina. Marx määrittelee erilaisien vastatendenssien tai -syiden synnyttämän ongelman seuraavasti.

Kun tarkastelee yhteiskunnallisen työn tuotantovoimien tavatonta kehitystä ... niin taloustieteilijöitä tähän asti askarruttaneen vaikeuden, voiton suhdeluvun alenemisen selittämisen tilalle astuu päinvastainen vaikeus, nimittäin sen selittäminen, miksi tämä lasku ei ole suurempaa ja nopeampaa. Pelissä täytyy olla

524 Marx 1986b [1857–8], 44. Kursiivi lisätty.

525 Marx 1980 [1894], 243.

526 Ibid., 249.

527 Kliman käyttää vertauskuvana katsomossa istuvaa yleisöä: jos yksittäinen katsoja nousee ylös, hän näkee paremmin, mutta jos kaikki nousevat seisomaan, menettää hän etumatkansa. Toisena vertauksena Kliman soveltaa maisterintutkimuksen hankkimista—mikäli yksittäinen ihminen hankkii maisterintutkimuksen, hänen työllistymismahdollisuutensa parantuvat, mutta mikäli jokaisella on maisterintutkiminto, menettää se yhteiskunnallisen merkittävyytensä etumatkan tuottajana (Kliman 2012, 15).

päinvastaiseen suuntaan kohdistuvia vaikutuksia, jotka heikentävät yleisen lain vaikutusta ja lamauttavat sen sekä antavat sille yksinomaan tendenssin luonteen, minkä vuoksi olemmekin nimittäneet yleisen voiton suhdeluvun alenemista laskutendenssiksi.⁵²⁸

Näistä vastatendensseistä Marx mainitsee ensimmäisenä työn riistoasteen tai lisäarvon suhdeluvun m' kohoamisen; toisena hän näkee työpalkan polkemisen alle työvoiman arvon; kolmantena pysyvän pääoman halventumisen, jonka tavarahintojen laskutendenssi sellaisenaan saa aikaan; neljäntenä Marx esittää niin sanotun suhteellisen liikaväestön eli työttömien määrän kasvun, joka hidastaa työpalkkojen kasvua; viidentenä hän mainitsee ulkomaankaupan kasvun; ja lopuksi, kuudentena vastatendenssinä vaikuttaa Marxin mukaan osakepääoman kasvu.⁵²⁹ Andrew Kliman on maininnut näiden tekijöiden ohessa seitsemäntenä vastatendenssinä pysyvän pääoman tuhoutumisen kriisien seurauksena.⁵³⁰ Mikäli vaikkapa markkinoilla vallitsevan paniikin aikana suuri joukko kapitalisteja pyrkii kaikin keinoin eroon pysyvästä pääomastaan, laskee sen hinta markkinoilla tarjonnan ripeän kasvun seurauksena, jolloin moni joutuu kirjaamaan alas tappioita tai ajautuu pahimmillaan konkurssiin.

Taulukko iv. näyttää, miten voiton suhdeluku voi nousta *sekä* lisäarvon suhdeluvun m' kasvaessa *että* pääoman elimellisen kokoonpanon k' supistuessa.

Taulukko iv. Voiton suhdeluvun kohoaminen

Vuosi	c	v	m	m'	k'	p'
1	300	100	100	100,0%	300,0%	25,0%
2	275	100	125	125,0%	275,0%	33,3%
3	250	100	150	150,0%	250,0%	42,9%
4	225	100	175	175,0%	225,0%	53,8%
5	200	100	200	200,0%	200,0%	66,7%

Nähdään, että v :n pysyessä vakiona, c :n supistuessa ja m :n kasvaessa niin m' kuin p' :kin kasvavat ja k' laskee. Vaikka annetut suureet ovat sinänsä keksittyjä, ja kuten on nähty pro gradu -työn luvuissa 2. ja 5., myös Suomen tapauksessa epärealistisen korkeita, antavat ne osviittaa siitä, miten annetut vastatendenssit *voivat* vaikuttaa voiton suhdelukua nostavasti, vaikkakin kenties vain väliaikaisesti.⁵³¹ Katsotaan seuraavaksi, miten annettua oppia on sovellettu annettussa pro gradu -työssä.

(ii) Voiton suhdelukua etsittäessä alkuvaiheen ongelmaksi muotoutuu Marxin antamia

528 Marx 1976 [1894], 235.

529 Ibid., 235–243.

530 Kliman 2012, 25.

531 Marx 1976 [1894], 215–216, 218–219.

määreitä c , v ja m vastaavien käsitteiden löytäminen kansantalouksien tilinpidosta. Ongelmalliseksi ei tässä yhteydessä ole nähty mahdollista tavaroiden vaihtoarvojen ja hintojen välistä vastaamattomuutta, sillä määriteltäessä koko kansantalouden tasolla aritmeettiseen keskiarvoon perustuvaa suhdelukua, voidaan olettaa Marxin tavoin, että arvojen ja hintojen välinen vastaamattomuus kumoutuu kokonaistason ja keskiarvoa tarkasteltaessa.⁵³² Taulukko v. näyttää ne muuttujat, jotka olen katsonut Marxin vastaavia määreitä vastaaviksi Tilastokeskuksen Suomessa julkaisemassa kansantalouden tilinpidossa vuosilta 1975–2013.

Taulukko v. Muuttujat Marxilla ja Tilastokeskuksessa 1975–2013

Marxin käsite	Merkki	Tilastokeskuksen käsite	Tilastokeskuksen lyhenne
Pysyvä pääoma	c	Koko kansantalous, kiinteän pääoman bruttomuodostus, nettokanta	S1_TOT_N
Vaihteleva pääoma	v	Koko kansantalous (kotimaiset sektorit yhteensä), maksetut palkansaajakorvaukset	S1_DIK
Lisäarvo	m	Koko kansantalous (kotimaiset sektorit yhteensä), toimintaylijäämä, netto	S1_B2NT

Huom. kaikki Tilastokeskuksen muuttujat käypähintaisina (v. 2013) ja laskettuna kaikille toimialoille (0).

Kuten pro gradu -työni luvuista 2., 3. ja 5. käy ilmi, on annetut aikasarjat ulotettu aina vuoteen 1949 saakka. Näin ollen onkin esiteltävä vielä ne muuttujat, joita on käytetty vuosien 1949–1974 aikasarjojen laadintaan. Johtuen käytetyn tilastoluettelon pituudesta, on se siirretty tämän liitteen loppuun (ks. tilastoliite voiton suhdeluvun laskennasta vuosille 1949–1974).

Kuten on aiemmin nähty, mittaa voiton suhdeluku p' lisäarvon m suhdetta kokonaispääomaan C . Ongelmalliseksi tämän mittaamisen tekee se, että pysyvä pääoma c on niin sanottu kantsuure, jonka summa kasvaa vuosittain arvonnlisäyksen eli siihen tehtävien sijoitusten myötä ja se, että v on virtasuure, joka maksetaan uudestaan joka vuosi kokonaisuudessaan, vaikka sen loppusumma muuttuisikin vuosittain. Osa marxilaisista taloustieteilijöistä, kuten Kliman ja Esteban Maito, ovatkin jättäneet v :n tyystin pois laskuistaan ja laskeneet p' :n yksinomaan m :n ja c :n jakojäännöksenä. Tätä on perusteltu Marxin toteamuksella, jonka mukaan ”on osoittautunut, että tämän [kapitalistisen] tuotantotavan kehityksen mukana tapahtuu vaihtelevan pääoman suhteellinen väheneminen verrattuna pysyvään pääomaan”⁵³³, jolloin v :n merkittävyys C :ssä supistuu c :n vastaavasti kasvaessa.

Itse olen kuitenkin käsillä olevan pro gradu -työn lukujen 2. ja 5. laskelmia laatiessani ottanut huomioon myös vaihtelevan pääoman, kuitenkin siten, että olen laskenut p' :n aina

⁵³² Ibid., 177,182–183. Tietenkin ongelmaksi muodostuu myös se, etteivät kansantaloudet tilinpitoinen muodosta suljettuja kokonaisuuksia, jolloin arvojen ja hintojen välinen vastaamattomuus on maailmantalouden mittakaavassa oleva ongelma. Toistaiseksi tämä ongelma on kuitenkin otettava annettuna lähtökohtana.

⁵³³ Ibid., 215.

edellisen vuoden c :lle ja kuluvan vuoden m :lle ja v :lle. Näin ollen kaava (3) onkin muuntunut muotoon

$$p'_n = \frac{m_n}{(c_{(n-1)} + v_n)}, \quad (5)$$

jossa n tarkoittaa vuotta muiden muuttujien pysyessä samana. Yhtälön (5) etuna verrattuna Klimanin ja Maiton käyttämään kaavaan tai Marxin alkuperäiseen kaavaan (3) on se, että se laskee lisäarvon m aina samana vuonna maksetuille palkansaajakorvauksille (v) ja edellisenä vuonna sijoitetulle pysyvälle pääomalle c , jolloin se huomioi pysyvän pääoman kierron eli sen, että m :llä katetaan aiempina vuosina hankitun c :n kustannuksia. Näin ollen vaikkapa vuoden 1949 voiton suhdeluku on laskettu saman vuoden palkansaajakorvauksille ja toimintaylijäämälle sekä edellisen vuoden 1948 pysyvän pääoman kannalle. Yhtälön (5) oletamus on kaavamainen, eikä sellaisenaan ota kantaa pysyvän pääoman muuttuvaan tai todelliseen kiertonopeuteen—sen hankinta- ja poistohetkien välisen ajallisen eron muuttumiseen—vaikka tuokin tehtäviin laskuihin ajallista eroavuutta sijoitusten teon ja tuottojen välille. Yhtälöä (5) on käytetty pro gradu -työn kuvaajien 2.1., 3.2., 5.1. ja 5.2. laskennassa, kuitenkin siten, että kuvaajan 5.1. toisen käyrän arvot on jaettu bruttokansantuotteen hintaindeksillä inflaatiovaihikutuksen poistamiseksi.

Tämän liitteen iii. kappaleessa on esitetty myös empiiriset laskelmat lisäarvon suhdeluvulle ja pääoman elimelliselle kokoonpanolle. Olen laskenut näistä ensimmäisen Marxin alkuperäistä yhtälöä (2) käyttäen. Yhtälö (4) on kuitenkin laskettu samoin kuin (5):kin, jolloin se on sovitettu muotoon

$$k'_n = \frac{c_{(n-1)}}{v_n}. \quad (6)$$

Oman ongelmansa yhtälöjen (5) ja (6) käytölle ja mainittujen kuvaajien luotettavuudelle on tehnyt se, että niissä käytettyjen muuttujien tilastointimenetelmät ovat muuttuneet jonkin verran ajan saatossa. Tämä ei olisi ongelma, mikäli muun muassa *Suomen tilastolliset vuosikirjat*, joita on käytetty vuosien 1949–1974 suhdelukujen laskentaan, ilmoittaisivat ne vuodet, jonka rahanarvossa niissä olevat luvut on esitetty. Tällöin riittäisi, kun samojen ja peräkkäisten vuosien tulokset olisi laskettu kulloisestakin tilastossa erikseen ja liitetty yhteen aikasarjaksi. Olen ratkaissut annetun ongelman jakamalla edellisen aikasarjojen luvut seuraavan sarjan lu-

vuilla. Näin ollen esimerkiksi aikasarjan 1960–1975 luvut on jaettu tai deflatoitu vuosien 1975–2013 sarjan aloitusvuoden 1975 luvulla ja vuosien 1948–1960 luvut sarjan 1960–1975 aloitusvuoden luvulla ja niin edelleen. Näin saadut tulokset on esitetty tutkielmassani edellä mainituissa kuvaajissa. Tällä tavoin on myös kaavamaisesti ohitettu eri aikasarjojen toisistaan poikkeavista mittaustavoista koituneet ongelmat.⁵³⁴ Tämän lisäksi on laskettu taulukko 2.1.

käyttäen Maiton soveltamaa kaavaa $p' = \frac{m}{c}$, jotta Suomeen sijoitetun pääoman voiton suhdeluku on voitu vertailukelpoistaa Britannian, Saksan ja Ruotsin suhdelukujen kanssa. Näin saatu suhdeluku p' on tietenkin korkeampi kuin yhtälön (5) avulla laskettu, mutta se auttaa yhtä lailla hahmottamaan voiton suhdeluvun *trendiä* annettuina vuosina 1950–1994 kuin (5):kin. Juuri voiton suhdeluvun trendin hahmottaminen onkin tässä yhteydessä keskeisempää kuin sen absoluuttisen tason määrittäminen.⁵³⁵

(iii) Kuten pro gradu -työni kuvaajissa 5.1. ja 5.2. on nähty, kasvoi voiton suhdeluku Suomessa 1990-luvun laman jälkeisinä vuosina varsin nopeasti aina kolmea–neljää vuosikymmentä aiempiin lukemiin. Aiemmassa kappaleessa (ii) on esitelty niitä vastatendenssejä tai -sytä, joiden vuoksi Marx alun alkaen nimesi voiton suhdeluvun lakinsa nimenomaisesti sen laskutendenssin laiksi. Samassa kappaleessa esitettiin myös taulukon iv. avulla, miten voiton suhdeluku voi kohota, kun sekä lisäarvon suhdeluku m' kuin pääoman elimellinen kokoonpano k' muuttuvat vastakkaisiin suuntiin, siten että niistä ensimmäinen kasvaa jälkimmäisen laskeessa. Kuvaaja i. näyttää, että näin vaikuttaa Suomessa myös tapahtuneen laman jälkeisinä vuosina.⁵³⁶

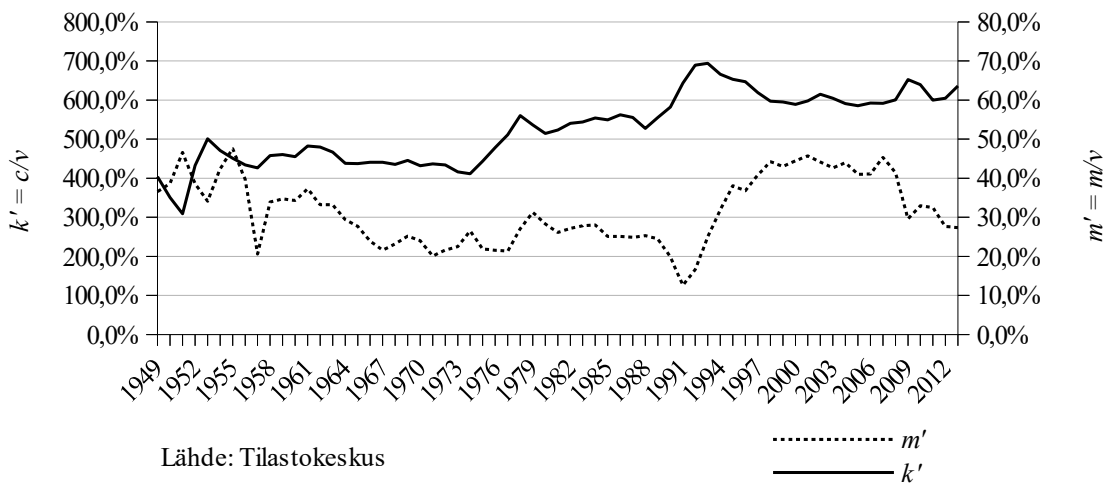
534 Jonkin verran ongelmia liittyy myös siihen, että Tilastokeskus on laatinut kansantalouden tilinpitoa usean eri tilinpitostandardin mukaisesti, mm. SNA 1953:lla, SNA 1968:lla ja ESA 2010:lla.

535 Yhtälö (5) ja sen avulla laaditut kuvaajat käyttävät nimittäjänään ja osoittajassaan arvoja koko kansantaloudelle (ks. taulukko iv.). Näin ollen muuttujat c ja v pitävät sisällään myös pysyvää ja vaihtelevaa pääomaa, jota ei ole sijoitettu lisäarvoa m eli toimintaylijäämää synnyttävään tuotantoon. Tämä laskee ymmärrettävästi jonkin verran yhtälön avulla lasketun suhdeluvun suuruutta ja vaikuttanee hieman sen trendiinkin. Koko kansantaloudelle laskettuja lukuja on kuitenkin käytetty annetulla tavalla tilastojen historiallisesta laadinnasta johtuvien saatavuusvaikeuksien vuoksi.

536 Lisäarvon suhdeluku m' on laskettu kaavaa (2) käyttäen. Se jakaa toisin sanoen yhden vuoden aikana syntyneen lisäarvon m saman vuoden palkansaajakorvauksilla v .

Kuvaaja i. Lisäarvon suhdeluku ja pääoman kokoonpano Suomessa

1949–2013

Kuvaajasta i. nähdään, että näistä tekijöistä erityisesti m' :n kasvu vaikuttaa selitysvoimaiselta tarkasteltaessa p' :n kasvua Suomessa laman jälkeisinä vuosina.⁵³⁷ Aikasarjan alkupään vuosien osalta m' :n supistuminen sekä k' :n kasvu vaikuttavat selittävän p' :n laskun. Siinä missä pääoman elimellisen kokoonpanon k' kasvu 1970-luvun puolivälistä 1980-luvun puoleenväliin on varmasti vaikuttanut voiton suhdelukua laskevasti, nähdään, ettei siinä ole tapahtunut olennaisia muutoksia enää annetuista vuosikymmenistä jälkimmäisen jälkeen. Näin ollen lisäarvon suhdeluvun m' kohoaminen 1990–2000-luvuilla—olivat sen kasvun syyt sinänsä joko Marxin määrittelemät tai muut—vaikuttaakin selittävän myös voiton suhdeluvun kohoamisen samalla aikakaudella. Toisin sanoen suomalaiset työntekijät ovat tehneet annettuina vuosina aiempaa enemmän lisätyötä, joka on kasvattanut p' :n osoittajaa suhteessa nimittäjäänsä.

(iv) Marx määritti voiton suhdeluvun kaavansa (3) ensi kerran *Pääoman* 3. osassa, joka ilmestyi Friedrich Engelsin toimittamana vuonna 1894, yksitoista vuotta hänen kuolemansa jälkeen. Jo tätä ennen Marx oli viitannut siihen muun muassa *Vuosien 1857–1858 taloudellisissa käsikirjoituksissa*, ”*Grundrissessa*”, joita ei kuitenkaan julkaistu hänen elinaikanaan, vaan ensi kerran vasta Neuvostoliitossa vuosina 1939–1941.⁵³⁸ *Pääoman* 3. osan myöhästymisen osui sikäli historiallisesti huonoon saumaan, että 1800-luvun viimeisinä vuosina voimakkaasti kehittynyt taloustiede alkoi irtaantua klassisesta, muun muassa Frédéric Bastiat’n, Adam

537 Pearsonin neliö (r^2) m' :n ja p' :n välistä riippuvuussuhdetta selvitetessä on vuosille 1949–2013 noin 0,52, jolloin ei voida puhua erityisen vahvasta, mutta kuitenkin samansuuntaisesta riippuvuudesta: lisäarvon suhdeluvun muutos selittää noin puolet voiton suhdeluvussa tapahtuneesta vaihtelusta. Kaavojen (2) ja (5) erilaiset laskutavat vaikuttavat osaltaan korrelaatiokertoimen voimakkuuteen.

538 Marx 1986b [1857–8], 216–218,220.

Smithin, John Stuart Millin, David Ricardon ja Thomas Malthusin kehittämästä poliittisen talouden perustastaan, jota myös Marx omalla työllään oli edustanut—olihan *Pääoma* kokonaisuudessaan tarkoitettu tämän klassisen poliittisen talouden arvosteluksi. Vuoteen 1894 tultaessa oli jalansijaa varsinkin englantilaisen taloustieteen saralla itselleen raivannut Stanley Jevonsin ja Carl Mengerin kehittämä käyttöarvo- ja rajahyötyteoria, jonka mukaan tavaroiden arvot määräytyivät niiden henkilökohtaisen käytettävyyden, ei niiden valmistamiseksi tarvittun yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan nojalla.⁵³⁹ Ylipäätänsä kehittymässä ollut taloustiede koetti 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä omaksua vaikutteita ennen kaikkea luonnontieteiltä, kuten fysiikalta.⁵⁴⁰

Ensimmäiset merkittävät ja sittemmin elämään jääneet arvostelut voiton suhdeluvun laskutendenssin lakia kohtaan esitettiin Eugen von Böhm-Bawerkin, Laudislaus Bortkiewiczin ja V. K. Dmitrievin toimesta vuosina 1896–1907. Sittemmin heidän työnsä pohjalta ovat jatkaneet muun muassa Nobuo Okishio ja Piero Sraffa, joista ensimmäisen nimeä kantava Okishion teoreema⁵⁴¹ on erittäin käytetty vastatodistus Marxin *Pääoman* 3. osassa esittämää teoriaa vastaan.

Klimanin mukaan annettuja arvostelijoita yhdistää niin kutsuttu fysikalismi, näkemys, jonka mukaan jonkin tavaran w kustannus- ja tuotantohinnat määräytyvät samanaikaisesti, ei eriaikaisesti, kuten Marxilla.⁵⁴² Kuten taulukosta ii. on nähty ja kuten sivulla 117 todetaan, on Marxin mukaan tietyn työajan puitteissa valmistettujen tavaroiden arvo aina vakio riippumatta niiden määrästä—tuottamattomammassa työssä n ajanhetkeä työtä aineellistuu pienempään tavaramäärään kuin tuottavammassa. Näin ollen tuottamattomamman työn synnyttämät tavarat ovat yksikköä kohden arvokkaampia kuin tuottavamman työn, jolloin niistä vaadittavan tuotantohinnan on oltava markkinoilla korkeampi kuin tuottavammalla työllä tuotettujen tavaroiden kohdalla.

Fysikalistit väittävät Klimanin mukaan kuitenkin, että tavaroiden kustannus- ja tuotantohintojen yhtäaikainen määräytyminen johtaa siihen, että suuremman tuotantomäärän on johdettava suurempaan tuotantohintojen summaan ja sitä kautta leveämpään kustannus- ja tuotantohintojen väliseen erotukseen eli lopulta korkeampaan voiton suhdeluun.⁵⁴³ Kuten tau-

539 Engels arvostelee Jevonsin ja Mengerin teoriaa ”vulgaaritaloustieteelliseksi” *Pääoman* 3. osan alkusanoissa (Marx 1976 [1894], 17).

540 Varoufakis 2002 [1998], 31.

541 Okishio Nobuo, Technical Changes and the Rate of Profit. *Kobe University Economic Review* 7/1961, 85–99.

542 Kliman 2007, 42–45, 46–47. Klimanin mukaan Bortkiewicz oli tietoinen, ettei hänen taloudellinen mallinsa vastannut Marxin käsityksiä. Sitä on silti käytetty eräänlaisena korjauksena voiton suhdeluvulle ja kustannus- sekä tuotantohintojen määräytymiselle myös hänen seuraajiensa toimesta.

543 Ibid., 44, 114. Koko fysikalismin käsite sikiää tästä opista. Marxin mukaan tavaroiden väliset arvot ovat suhteellisia, fysikalistien mukaan kiinteitä. Täten he ovat kyenneet tuottamaan laskelmia, jotka osoittavat voiton

lukossa ii. on nähty ja mitä Marx itse on esittänyt⁵⁴⁴, valmistetun tavaramäärän kasvattaminen laskee niiden yksikköhintoja ja kaventaa kustannus- ja tuotantohintojen välistä erotusta *laskien* voiton suhdelukua. Mikäli oletetaan Klimania mukailleen ja Marxin alkuperäisen käsityksen mukaisesti, että kustannus- ja tuotantohinnat määräytyvät eriaikaisesti ja tuotettujen tavaroiden w tuotantohinnalla on taipumus laskea työn tuottavuuden kasvaessa suhteessa kustannushintaan—niiden valmistamiseksi tarvittaessa entistä vähemmän ”elävää” työtä—ei tuotantomäärän (ks. taulukko ii.) kasvu nosta, vaan laskee voiton suhdelukua p' . Vastaavanlaisia käsityksiä ovat sittemmin esittäneet muun muassa Guglielmo Carchedi, Alan Freeman ja Eduardo Maldonado Filho.

Suuri osa voiton suhdeluvun laskutendenssin lain kiistämisestä sikiää Klimanin mukaan yleisestä virheväittämästä, engl. *fallacy of composition*, jonka mukaan asia, joka on hyväksi osalle, on hyväksi myös kokonaisuudelle. Yksittäiselle kapitalistille hetkellisesti edullinen työn tuottavuuden kasvattaminen ”elävän” työn määrää supistamalla ei tarkoita, että pääoman elimellisen kokoonpanon k' kasvu nostaisi kaikkien kapitalistien keskimääräistä voittoa, kuten Okishion teoreemassa.⁵⁴⁵

Aiemmin tämän liitteen taulukossa iii. on nähty, että tuotantohintojen tasoittuminen keskimääräisiksi hinnoiksi ja erilaisten voiton suhdelukujen tasoittuminen keskimääräiseksi voiton suhdeluvuksi antavat toisille kapitalisteille lisävoittoa toisten kärsiessä tappioita. Koska Marxin mukaan keskimääräisellä voiton suhdeluvulla, jota Suomen osalta on kuvattu pro gradu -työni luvuissa 2. ja 5., on kuitenkin taipumus laskea, niin lisävoittojen tuoma hetkellinen hyöty yksittäisille kapitalisteille kumoutuu keskimääräisen työn tuottavuuden kasvaessa ja keskimääräisen, yhteiskunnallisesti välttämättömän työajan supistuessa.

suhdeluvun nousevan pysyvän pääoman ja tuotantomäärien kasvaessa.

544 Ibid., 43–44.

545 Ibid., 114,116–118.

Tilastoliite: voiton suhdeluvun vuosien 1949–1974 laskemiseksi käytetyt aineistot

Tilastokeskus/
Tilastollinen
päätoimisto,

Nettopääomakanta vuosille 1948–1974 tilattu erikseen.
Tilastokeskuksesta. Tekijän hallussa.

Kansantalouden tilinpito. Aikasarjat vuosilta 1960–1981.
Helsinki 1981, 38–39.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1978, taulut 239. ja 240., s. 244–245.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1977, taulut 233. ja 240., s. 236,242–
243.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1976, taulu 236., s. 240.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1974, taulu 240., s. 254.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1973, taulut 240., 245. ja 248., s.
253,258–259,262.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1972, taulut 256. ja 264., s. 266,272–
273.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1970, taulut 261. ja 270., s. 268,276–
277.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1969, taulu 269., s. 280.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1968, taulu 263., s. 266.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1967, taulu 258., s. 258.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1966, taulu 258., s. 258.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1965, taulu 258., s. 258.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1964, taulu 264., s. 266.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1963, taulu 267., s. 276.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1962, taulu 262., s. 260.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1961, taulu 259., s. 254.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1959, taulu 259., s. 254.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1958, taulu 254., s. 246.

Suomen kansantalouden tilinpito vuosina 1948–1964, taulut. Tilastollisia tiedonantoja N:o 43. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1968.

Taulu 1. Bruttokansantuote (SNA) tuotantokustannus- ja markkinahintaan elinkeinoittain vuosina 1948–1956, s. 18.

Taulu 7. Kansantulon jakautuminen vuosina 1948–1964, s. 43.

Muut liitteessä käytetyt lähteet

Tutkimuskirjallisuus

- Engels Friedrich, *Anti-Dühring. Herra Eugen Dühring tieteen uudistajana.* Kansankulttuuri, Pori 1971 [1878].
- Kliman Andrew, *The Failure of Capitalist Production. The Underlying Causes of the Great Recession.* Pluto Press, Lontoo 2012.
- Reclaiming Marx's "Capital." A Refutation of the Myth of Inconsistency.* Lexington Books, Plymouth 2007.
- Marx Karl, *Vuosien 1857–1858 taloudelliset käsikirjoitukset ("Grundrisse").* Osat 1. ja 2. Progress, Moskova 1986 [1857–8].
- Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. 1. osa. Pääoman tuotantoprosessi.* TA-Tieto, Helsinki 2013 [1867].
- Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. 3. osa. Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi.* Edistys, Moskova 1976 [1894].
- Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. 3. osa. Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi.* Progress, Moskova 1980 [1894].
- Varoufakis Yanis, *Foundations of Economics. A Beginner's Companion.* Routledge, Lontoo ja New York 2002 [1998].

Artikkelit

- Wood Allen W., *The Marxian Critique of Justice.* Artikkeliteoksessa *Marx, Justice, and History. A Philosophy & Public Affairs Reader.* Toim. Marshall Cohen, Thomas Nagel ja Thomas Scanlon. Princeton University Press, Princeton 1980, 3–41.
- Okishio Nobuo, *Technical Changes and the Rate of Profit.* *Kobe University Economic Review* 7/1961, 85–99.

Internet

Tilastokeskus,

Kansantalouden tilinpito. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat.
<http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/kan/vtp/vtp_fi.asp>
[haettu 19.3.2015]

Bruttokanta, nettokanta, kiintäen [*sic*] pääoman kuluminen ja poistuma 1975–2013.

Tuotanto- ja tulonmuodostustilit 1975–2013.

Työllisyys ja työtunnit 1975–2013.

Lähteet

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA), valtiovarainministeriön vero-osaston arkisto
valtioneuvoston kirjaajankonttorin arkisto

Eduskunnan arkisto (EA), valtiovarainvaliokunnan arkisto

Valtiopäiväasiakirjat

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta (HE 234/1991 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaisten yritysostoja ja kiinteistönhankintaa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 120/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen verohuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta (HE 200/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle varallisuusverolaiksi (HE 201/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle vuoden 1993 veroasteikkolaiksi (HE 202/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain muuttamisesta (HE 203/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi maatilatalouden tuloverolain muuttamisesta (HE 204/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yhtiöveron hyvityksestä annetun lain ja merenkulun verohuojennuksista annetun lain muuttamisesta (HE 205/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta (HE 206/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi veronhyvityslain 1 §:n muuttamisesta (HE 207/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle verotuslain muuttamisesta (HE 208/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi veronkantolain muuttamisesta (HE 209/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi ennakkoperintälain muuttamisesta (HE 244/1992 vp)

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi korkotulon lähdeverosta annetun lain muuttamisesta (HE 281/1992 vp)

Pääomatulojen verotuksen ja yritysverotuksen kehittämissuunnitelmat. Asiantuntijaryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1991:28 (VM 1991:28)

Puun myyntitulojen verotustyöryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:5 (VM 1992:5)

Henkilöyhtiöiden verotustyöryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:6 (VM 1992:6)

Yritysverotuksen veropohjatyöryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:13 (VM 1992:13)

Kunnallisveronsaajatöryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:14 (VM 1992:14)

Seurakuntien asemaa pääomaverouudistuksen yhteydessä selvittävän työryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:15 (VM 1992:15)

Pääomatulojen verouudistuksen taloudellisia vaikutuksia selvittäneen työryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:21 (VM 1992:21)

Yritysverotuksen taloudellisia vaikutuksia selvittäneen työryhmän muistio. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1992:23 (VM 1992:23)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 74 hallituksen esityksen johdosta tuloverolaiksi sekä laiksi eräiden yleishyödyllisten yhteisöjen verohuojennuksista annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta (VaVM 74/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 75 hallituksen esityksen johdosta varallisuusverolaiksi (VaVM 75/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 76 hallituksen esityksen johdosta laeiksi elinkeinotulon verottamisesta annetun lain ja konserniavustuksesta verotuksessa annetun lain muuttamisesta (VaVM 76/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 77 hallituksen esityksen johdosta laiksi maatilatalouden tuloverolain muuttamisesta (VaVM 77/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 78 hallituksen esityksen johdosta laiksi yhtiöveron hyvityksestä annetun lain ja merenkulun verohuojennuksista annetun lain muuttamisesta (VaVM 78/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 79 hallituksen esityksen johdosta laiksi rajoitetusti verovelvollisen tulon ja varallisuuden verottamisesta annetun lain muuttamisesta (VaVM 79/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 80 hallituksen esityksen johdosta laiksi verohyvityslain 1 §:n muuttamisesta (VaVM 80/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 81 hallituksen esityksen johdosta laiksi verotuslain muuttamisesta (VaVM 81/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 82 hallituksen esityksen johdosta veronkantolain muuttamisesta (VaVM 82/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 83 hallituksen esityksen johdosta laiksi ennakkoperintälain muuttamisesta (VaVM 83/1992 vp)

Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 86 hallituksen esityksen johdosta vuoden 1993 veroasteikkolaiksi (VaVM 86/1992 vp)

Lakialoitteet 35/1992 vp; 8, 26, 34, 37, 41–45/1992 vp

Toivomusaloitteet 107, 135, 142, 146/1991 vp; 26, 29, 38, 39, 74, 96, 134/1992 vp

Valtiopäivät 1992. Pöytäkirjat 4. Istunnot 93–131, 1.9.–20.10.1992

Valtiopäivät 1992. Pöytäkirjat 5. Istunnot 132–164, 21.10.1992–2.12.1992

Valtiopäivät 1992. Pöytäkirjat 6. Istunnot 165–194. 3.–22.12.1992

Muut valtiopäiväasiakirjat

Valtiopäiväjärjestys 13.1.1928/7

Laki yhtiöveron hyvittämisestä 29.12.1988/1232

Laki valtiopäiväjärjestyksen muuttamisesta 28.8.1992/818

Laki yhtiöveron hyvityksestä annetun lain kumoamisesta 30.7.2004/725

Hallituksen esitys laiksi yhtiöveron hyvityksestä annetun lain kumoamisesta (HE 92/2004 vp)

Lehdet

Helsingin Sanomat 1991

Kansan Uutiset 2011

Taloussanomat 2010

Tutkimuskirjallisuus

Andersson Edward, *Pääomatulon verotus*. Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1993.

Bottomore Laurence *A Dictionary of Marxist Thought*. Harvard University Press, Cambridge
Harris et al. (toim.), 1983.

Desai Meghnad, *Marxin kosto. Kapitalismin uusi nousu ja valtiokeskeisen sosialismin kuolema*. Gaudeamus, Helsinki 2008 [2002].

- Durkheim Émile, *Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä.* Tammi, Helsinki 1980 [1912].
- Hjerppe Reino et al. (toim.), *Verokilpailu ja Suomen verojärjestelmä.* WSOY, Porvoo–Helsinki 2003.
- Honkanen Pertti, *Vuosisadan verouudistukset: häviäjät ja voittajat.* Hanki ja jää, Helsinki 1993.
- Ilyenkov Evald, *Dialectical logic. Essays on its History and Theory.* Progress, Moskova 1977.
- Jessop Bob, *State Theory: Putting Capitalist States in their Place.* Polity Press, Cambridge 1990.
- Kiander Jaakko ja Lönnqvist Henrik, *Hyvinvointivaltio ja talouskasvu.* WSOY, Porvoo–Helsinki 2002.
- Kiander Jaakko ja Vartia Pentti, *Suuri lama: Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu.* Taloustieto, Helsinki 1998.
- Kuusterä Antti ja Tarkka Juha, *Suomen Pankki 200 vuotta. II Parlamentin pankki.* Otava, Helsinki 2012.
- Marx Karl, *Vuosien 1857–1858 taloudelliset käsikirjoitukset (”Grundrisse”).* Osat 1. ja 2. Progress, Moskova 1986 [1857–8].
- Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. 1. osa. Pääoman tuotantoprosessi.* Progress, Moskova 1979 [1867].
- Pääoma. Poliittisen taloustieteen arvostelua. 1. osa. Pääoman tuotantoprosessi.* TA-tieto, Helsinki 2013 [1867].
- Pääoma. Kansantaloustieteen arvostelua. 3. osa. Kapitalistisen tuotannon kokonaisprosessi.* Progress, Moskova 1980 [1894].
- Niskakangas Heikki, *Johdatus henkilöverotukseen.* Helsingin kauppakorkeakoulun julkaisuja D-219, Helsinki 1995.
- Veropolitiikka.* WSOYpro, Helsinki 2011.
- Pekkarinen Jukka ja Vartiainen Juhana, *Suomen talouspolitiikan pitkä linja.* WSOY, Juva 1993.
- Piketty Thomas, *Capital in the Twenty-First Century.* The Belknap Press of Harvard University Press, Lontoo 2014 [2013].
- Tikka Kari S., *Veropolitiikka.* Lakimiesliiton kustannus, Helsinki 1990.

- Tuomala Matti, *Julkistalous*. Gaudeamus, Tampere 1997.
- Turkkila Juhani, *Tuloverotuksen reaalin kiristyminen Suomessa vuosina 1949–1988*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, sarja B 59. ETLA, Helsinki 1989.
- Tuloverotuksen reaalin muuttuminen Suomessa. Kuusikymmentä vuotta verojen vuoristorataa*. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, sarja A 46. Taloustieto, Helsinki 2011.
- Wikström Kauko, *Valtion tuloveron rakenne. Tutkimus tuloveron rakenteesta ja sen peruspiirteiden historiallisesta kehityksestä*. Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, osa 52. Turun yliopisto, Turku 1985.
- Yleiset opit verotuksessa*. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Julkisoikeuden sarja A:37, Turku 2008.

Muu kirjallisuus

- Lönnrot Elias, *Kalevala*. Otava, Helsinki 1983 [1835].

Artikkelit

- Lehtinen Teemu, Verotuksen kehittämissinjat ja tulonjako. *TTT Katsaus* 3/1992, 59–66.
- Riihelä Marja, Sullström Risto ja Tuomala Matti, Kuponginleikkaajien paluu: ylimmät tulot ja niiden verotus. *Talous ja yhteiskunta* 1/2005, 14–20.
- What lies behind the unprecedented increase in income inequality in Finland during the 1990's. *VATT-keskustelualoitteita*. VATT, Helsinki 2001.

- Tuomala Matti, Tuloerot kasvavat Suomessa. *Tieteessä tapahtuu* 7/2000, 9–15.

Selvitykset

- Allén Tuovi, *Verovähennykset tuloverotuksessa*. Taloudellinen suunnittelukeskus, selvitys 13. Helsinki 1984.

Tilastot

- Tilastokeskus/
Tilastollinen
päätoimisto, Kansantalouden tilinpito 1975–2013. Tuotanto- ja tulonmuodostustilit; Kiinteän pääoman kanta, kuluma ja poistuma. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kan__vtp/?tablelist=true> [haettu 18.6.2015]
- Kansantalouden tilinpito. Aikasarjat vuosilta 1960–1981*. Tilastokeskus, Helsinki 1981.

Suomen tilastollinen vuosikirja 1957, 1961, 1964, 1973, 1975, 1978, 1993, 2013.

Suomen kansantalouden tilinpito vuosina 1948–1964. Tilastollisia tiedonantoja N:o 43. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1968.

Nettopääomakanta vuosille 1948–1974 tilattu erikseen Tilastokeskuksesta.

Rahoitustilinpidon tase, sarjat 1970–1994.

<http://193.166.171.75/database/StatFin/kan/rtp/rtp_fi.asp> [haettu 3.12.2014]

Historiasarjat: Kansantalouden tilinpito 1860–2013. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. <http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kan__vtp/210_vtp_tau_210.px> [haettu 12.6.2015]

Internet

Maito Esteban, The historical transience of capital. The downward trend in the rate of profit since XIX century. Artikkelin noudettu *The next recession* -sivustolta. <<https://thenextrecession.files.wordpress.com/2014/04/maito-esteban-the-historical-transience-of-capital-the-downward-trend-in-the-rate-of-profit-since-xix-century.pdf>> [haettu 13.1.2015]

Savela Olli, Työn ja pääoman välinen suhde on muuttunut. *Hyvinvointikatsaus* 4/2011. Tilastokeskuksen internetsivut. <http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-12-12_005.html> [haettu 2.2.2015]

Veronmaksajain Keskusliitto, ”Metsätalouden veroilmoitus ja puun myyntitulot.” Veronmaksajain Keskusliiton internetsivut. <<https://www.veronmaksajat.fi/Veroilmoitus/Metsatalouden-veroilmoitus/Metsatalouden-veroilmoitus-ja-puun-myyntitulot/>> [haettu 13.10.2014]

Valtion tuloveroasteikot 1991–2015. Veronmaksajain Keskusliiton internetsivut. <https://www.veronmaksajat.fi/Documents/Tilastot/Tuloveroasteikkoliite1991_2015.pdf> [haettu 21.4.2015]

Menneisyyden sää -sovellus. Sää Helsingissä 1.1.1993. <<http://www.cs.helsinki.fi/u/tituomin/apps4finland/>> [haettu 2.2.2015]